

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YENİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TOPKAPI SARAYI SEPETÇİLER KASRI
TARİHÇESİ VE YERLEŞİM DÜZENİ**

**Emel Sarioğlu
2501171059**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Zeynep TARIM**

İstanbul-2021

ÖZ

TOPKAPI SARAYI SEPETÇİLER KASRI TARİHÇESİ VE YERLEŞİM DÜZENİ

Emel Sarıoğlu

Sepetçiler Kasrı Topkapı Sarayı'nın dış bahçe köşklerinden biri olarak Sultan İbrahim tarafından 1643'te yaptırılmıştır. Kasır, Topkapı Sarayı dâhilinde sur üzerinde yer alan nadir yapılarından biridir. Sur üzerinde inşa edilen dış bahçe yapılarından günümüze kadar gelebilen tek örnek olması ile ayrı bir öneme sahiptir. Sepetçiler Kasrı konumu itibarıyla yüzyıllar boyunca şehrin silüetine etkili olmuştur.

Bu çalışmada, Sepetçiler Kasrı'nın Saray içerisindeki yeri, işlevi, kullanımı ile tarihsel süreç içerisindeki işlevsel ve mimari açıdan dönüşümleri ele alınmıştır. Tez, “Topkapı Sarayı Yerleşim Düzeni”, “Sepetçiler Kasrı Tarihçesi”, “Sepetçiler Kasrı Mimarisi ve Tezyinatı”, “Sepetçiler Kasrı'na Yapılan Tamirler ve Eklemeler” şeklinde dört bölümden oluşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sepetçiler Kasrı, Bahçe Köşkü, Topkapı Sarayı, Hasbahçe, Sultan İbrahim, Mimari.

ABSTRACT
HISTORY AND ARCHITECTURAL
SEPETÇİLER KIOSK
İN TOPKAPI PALACE

Emel Sarıoğlu

The Sepetçiler Kiosk was built by Sultan İbrahim in 1643 as one of the outer garden pavilions of Topkapı Palace. The Kiosk is one of the rare structures located on the city wall within the Topkapı Palace. It has a special importance as it is the only example of the outer garden structures built on the city wall that has survived to the present day. Due to its location, Sepetçiler Kiosk has influenced the city's silhouette for centuries.

This study discusses the function, architecture of the Sepetçiler Kiosk in the palace, and the transformation of the pavilion in the historical process. It consists of four sections: “Topkapı Palace Settlement”, “History of the Sepetçiler Mansion”, “Architecture and decoration of the Sepetçiler Mansion”, and “Repairs and additions to the Sepetçiler Kiosk”.

Keywords: Sepetçiler Kiosk, Topkapı Palace, Hasbahçe, Sultan İbrahim, Architectural.

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti'nin yönetim merkezi olup aynı zamanda şehrin silüetinde belirgin bir unsur olan Topkapı Sarayı inşa edildiği tarihten itibaren gerek simgelediği değerler açısından gerekse mimari açıdan önemli bir yapıdır. Topkapı Sarayı'nın dış bahçe köşklerinden biri olan Sepetçiler Kasrı da şehrin odak noktasında yer alması sebebiyle sarayın dikkat çeken yapılarından biridir.

Bu tez konusunun seçiminde, hocam tarafından teklif edildiği andan itibaren Topkapı Sarayı'nın sur üzerinde ayakta kalan tek yapısı olarak Sepetçiler Kasrı ilgimi çekmiş bu özelliği ile karar vermemde etkili olmuştu. Çalışmada tüm tarihi veriler üzerine yapının incelenmesi ve bugüne nasıl bir süreçten geçerek geldiğinin belirlenmesi hedeflenmişti; fakat Yeşilay yetkilileri tarafından hiçbir gerekçe sunulmadan Kasrın içerisine girmemize asla izin verilmedi. Vakıflar tarafından Yeşilay'a kiralanın binanın son ölçüleri ve son fotoğrafları anıtlar kurulunun arşivinde bulunan fotoğraflar ve belgeler sayesinde anlaşıldı. Bu sebeple yapıldığı tarihten itibaren günümüze kadar hemen her döneminin görsellerine dünyanın çeşitli ülkelerindeki arşivlerden ulaştığımız kasrın, maalesef 2021'deki halini teze eklemek mümkün olamamıştır.

Bu çalışmada Topkapı Sarayı içerisinde yer alan iki Sepetçiler Kasrı ile ilgili mimari, işlev, tanım, anlamsal bütünlük ve zaman içerisinde yaşanan dönüşüm ile ilgili sorunlara cevap aranmıştır. Konu ele alınırken tarih, sanat tarihi ve mimarlık gibi alanlar hakkında karşılaştırmalı olarak değerlendirmeler yapılmaya gayret edilerek disiplinler arası bir yorumlama hedeflenmiştir.

Tüm dünyayı etkileyen pandemi döneminde tamamlanan bu çalışma sırasında kaynaklara ulaşım, iletişim ve yerinde inceleme gibi birçok zorlukla karşılaşmıştır. Tezin başından itibaren özellikle yapının inşa ve tamir kayıtlarının çok sınırlı olmasından dolayı karşılaştığım zorluklara rağmen vazgeçmeyi hiç düşünmediğim bu çalışmayı değerli danışmanım Prof. Dr. Zeynep Tarım ilepandeminin getirdiği yeni imkânları kullanarak zoom üzerinden uzun saatler boyunca düzenli olarak yaptığımız çalışmalar neticesindetamamladık. Karşılaştığım güçlükleri yenmemde bu çalışmanın tamamlanmasında büyük emeği olan her türlü sabrı gösterip bana olan inancını hissettiren değerli hocam Prof. Dr. Zeynep Tarım'a yalnızca bu çalışma için değil birçok anlamda bana öğrettikleri için yürekten minnet ve teşekkürlerimi sunuyorum. Kuşkusuz destekleri ve sabrı olmasaydı bu çalışma tamamlanamazdı.

Bu süreçte Mimar Yunus Emre Sarioğlu'na özellikle plan okumalarımaya verdiği destekten dolayı teşekkür eder, desteklerinden ve bu çalışmaya sağladığı katkılarından ötürü, Serhan Şalk'a ve Bilal Erbil'e teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca hayatım boyunca göstermiş oldukları destek ile bana olan inançlarıyla arkamda olan annem Bingöl Sarioğlu'na ve babam Halim Serdar Sarioğlu'na sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İstanbul 2021

Emel Sarioğlu

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	iv
TABLolar LİSTESİ	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	viii
KISALTMALAR LİSTESİ	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM TOPKAPI SARAYI VE BAHÇE KÖŞKLERİ

1.1.Topkapı Sarayı.....	4
1.2.Hasbahçe.....	9
1.3. Bostancıbaşı Ocağı.....	11
1.4.Bostan Ortası Camii	14
1.5.Kayıkhane.....	15
1.6. Hasbahçe Köşkleri.....	17
1.6.1. Yalı Köşkü.....	18
1.6.2. İncili Köşk.....	21
1.6.3.İshakiye Köşkü.....	22
1.7.HasbahçeSepetçiler Kasrı (Eski Sepetçiler).....	23

İKİNCİ BÖLÜM

SEPETÇİLER KASRI (YALIKÖŞKÜ SEPETÇİLERİ) TARİHÇESİ

2.1.Sepetçiler Kasrı'nın Üzerine Oturduğu Surlar.....	30
2.2. Sepetçiler İsminin Kökeni.....	35
2.3. Sultan İbrahim Öncesi Dönem.....	36
2.4. Sultan İbrahim Devri Sepetçiler Kasrı.....	39
2.5.Sepetçiler Kasrı'nın İşlev ve Kullanımı.....	42

2.6. Tarihsel Süreç İçerisinde Yazılı ve Görsel Kaynaklara Göre	
Sepetçiler Kasrı.....	49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SEPETÇİLER KASRI MİMARİSİ VE TEZYİNATI

3.1.Sepetçiler Kasrı Mimari Üslubu.....	84
3.2. Sepetçiler Kasrı Planı.....	86
3.2.1. Günümüz (20. Yüzyıl) Sepetçiler Kasrı Planı.....	92
3.3. Sepetçiler Kasrı Süsleme Programı.....	96
3.4.Sepetçiler Kasrı Dekorasyonu.....	98

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SEPETÇİLER KASRI'NA YAPILAN TAMİRLER VE EKLEMELER

4.1.17. Yüzyıl Onarımları.....	107
4.2.18. Yüzyıl Onarımları.....	107
4.3. 19. Yüzyıl Onarımları.....	114
4.4.20. Yüzyıl Onarımları.....	117

SONUÇ.....	123
KAYNAKÇA.....	125
EKLER.....	136

TABLOLARLIŞTESİ

Tablo 1: 1750 Yılı Eski Sepetçiler Kasrı Mefruşatını Gösterir Tablo	28
Tablo2: Sepetçiler Kasrı'nın İç Taksimatını Gösterir Tablo	92
Tablo 3: 1772Yılı Dekorasyonunu Gösterir Tablo.....	104
Tablo 4: 1793 Senesi Yapılan Döşeme Yenilenmesi Sırasında Yapılanan Harcama.....	117

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1:Topkapı Sarayı Genel Planı.....	7
Şekil 2:Cassas’ınPanoramasında Sağdan Sola Sepetçiler Kasrı, Kayıkhane ve Bostancı Ortası Camii.....	14
Şekil3:J. Lewis’in Gravürü’nde Sağdan Sola Bostan Ortası Camii / M.B.Dunn’in Gravüründe Bostan Ortası Camii.....	15
Şekil 4: 1610 Tarihli Sandy’s Panoramasında Yalı Köşkü.....	18
Şekil 5: Cassas’ın Panoramasında Yalı Köşkü ve Flandin’in Panoramasında Yalı Köşkü..	19
Şekil.6: 1817-1820 Arasında J. Nikolas Huyot Tarafından Yapılan Suluboyada İncili Köşk.....	22
Şekil 7: Melling’in Panoraması’nda İshakiye Köşkü Olduğu Düşünülen Yapı.....	23
Şekil 8: Eski Sepetçiler Kasrı’nın Bulunduğu Alan	25
Şekil 9: Wolfgang WienerMüller’in Bizans Limanlarını Gösteren Haritası.....	30
Şekil 10:Theophlios Tamir Kitabesi.....	33
Şekil 11:Batı Kulesindeki Kitabe.....	34
Şekil 12:“Poc”Harflerinin Bulunduğu Kitabe.....	34
Şekil 13:Sandys'in 1610 Tarihli Panoraması.....	37
Şekil 14:Sandys Panoramasından Ayrıntı.....	38
Şekil 15:Sepetçiler Kasrı İnşa Kitabesi, 1978 Tarihli Fotoğrafı.....	40
Şekil 16:Sepetçiler Kasrı’nın Bulunduğu Bölgeyi Gösteren 1908 Tarihli Harita.....	48
Şekil 17:Grelot’unPanoraması.....	51
Şekil 18: Cornelius De Bryun’un 1710 Tarihli Panoraması.....	51
Şekil 19: Francesco Scarella’nın 1686 tarihli Panaroması’nda Sepetçiler Kasrı.....	52
Şekil 20:Van Mour’unPanoramasında Sepetçiler Kasrı.....	52
Şekil 21:Van Mour’unPanoraması.....	53
Şekil 22: Cornelius Loos’unPanoraması.....	54
Şekil 23: 1721 Tarihli Panoramadan Detay.....	56
Şekil 24:Gudenus’un 1739 Tarihli Panoraması.....	57
Şekil 25:J. Rocque’a ait 1750 Tarihli Panoramada Sepetçiler Kasrı Detayı.....	58
Şekil 26:Jean BaptisteHiliar’ın Fransız Büyükelçiliğinden Sarayburnu Panoraması.....	59
Şekil 27:Antonie de Favray’ınPanoraması.....	60
Şekil 28:Valazquez’inPanoraması’nda Sepetçiler Kasrı.....	61
Şekil 29: Melling’inPanoraması.....	62
Şekil 30:Gouffier’in Haritası	62
Şekil 31: 1794 Tarihli Panoramada Sepetçiler Kasrı.....	64
Şekil 32: Choiseul-Gouffier’inGravürü.....	64
Şekil 33: Henry Aston Baker’in İstanbul Panoraması.....	65
Şekil 34: ComidasCarbognano’nun Panoraması.....	66
Şekil 35:Lewis’in Taş Baskısı.....	68
Şekil 36:Montagu B. Dunn’in 1855 Tarihli Panoraması.....	70
Şekil 37:Pardoe’nunKitabından Sarayburnu Panoraması.....	71
Şekil 38:E.Flandin’inPanoramasında Sepetçiler Kasrı ve Yalı Köşkü.....	72
Şekil 39: 1865 Yılına Ait Sarayburnu Fotoğrafı.....	73

Şekil 40: Mekteb-i Harbiye Kışlası.....	74
Şekil 41: Ayverdi Haritası 19.yüzyıl.....	75
Şekil 42: Şirket-i Hayriye Haritası.....	76
Şekil 43: Sepetçiler Kasrı'nın Değişimini Gösteren Tablo.....	77
Şekil 44: 1908 Tarihli İstanbul Haritası.....	78
Şekil 45: 1913-1914 Tarihli Alman Mavileri Haritasında Sepetçiler Kasrı.....	79
Şekil 46: Sepetçiler Kasrı'nın Bulunduğu Alanı Gösteren 1914 Tarihli Haritanın Günümüzdeki Hali ile Karşılaştırılması.....	79
Şekil 47: 1918 Tarihli Sarayburnu'nu Gösterir Harita.....	80
Şekil 48: 1920-22 yılları Arasında Çekilmiş Olan Liman Fotoğrafı.....	80
Şekil 49: 1960 Öncesi Kasrın Etrafına Yapılan İlaveler.....	81
Şekil 50: Encümen Arşivi'nde Bulunan Fotoğrafta Sepetçiler Kasrı.....	82
Şekil 51: Malzeme Analiz Raporu Numune Görseli.....	83
Şekil 52: Malzeme Analiz Raporu Numune Görseli.....	84
Şekil 53: Malzeme Analiz Numune Görseli.....	84
Şekil 54: Sepetçiler Kasrı Kapalı Divanhanesi, Bağdat Köşkü ve Revan Köşkü Ana Mekân ve Sofa Boyutları.....	86
Şekil 55: 19. yy. başı Moltke'nin Haritasında Sepetçiler Köşkü.....	88
Şekil 56: Sepetçiler Kasrı Planı.....	89
Şekil 57: 1739 Tarihli Belgeye Göre Sepetçiler Kasrı Üst Katın Muhtemel Planı.....	91
Şekil 58: Sepetçiler Kasrı Deniz Cephesinden Katları Gösterir Kesit.....	93
Şekil 59: Sepetçiler Kasrı Alt Kat Planı.....	94
Şekil 60: Sepetçiler Kasrı Ara Kat Planı.....	95
Şekil 61: Sepetçiler Kasrı Üst Kat Planı.....	95
Şekil 62: Sepetçiler Kasrı Galeri Kat Planı.....	96
Şekil 63: Katlar arası Geçiti Gösterir Kesit.....	96
Şekil 64: 1960 yılı Restorasyonu Esnasında Sepetçiler Kasrı.....	120
Şekil 65: 1960 yılıRestorasyon Çalışmaları Esnasında Sepetçiler Kasrı.....	120
Şekil 66: 1966 Restorasyon Çalışmaları Esnasında Sepetçiler Kasrı.....	121
Şekil 67: 1960 Restorasyon Çalışmaları Esnasında Sepetçiler Kasrı.....	121
Şekil 68: 1960 Restorasyonu Öncesi Kasrın İç Mekân.....	122
Şekil 69: 1960 Onarımı Öncesi Kasrın İnşa Kitabesi.....	122
Şekil 70: Sepetçiler Kasrı İç Mekândaki Nişler.....	123

KISALTMALAR LİSTESİ

bkz.	: bakınız
c.	: Cilt
C. SM.	: Cevdet Saray
C.ML.	: Cevdet Maliye
D. BŞM. d.	: Baş Muhasebe Defterleri
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
EV.d.	: Evkaf Defterleri
EV. HMH. d.	: Evkaf Haremeyn Muhasebeciliği Defterleri
HAT	: Hatt-ı Hümâyûn
HH.d	: Hazine-i Hassa Defterleri
HH. i.	: Hazine-i Hassa İrade
İ.DH	: İrade, Dahiliye
İE.SM	: İbnüleminSaray Mesalihi
İ. PT	: İrade Telgraf ve Posta
İE.HAT	: İbnüleminHatt-ı Hümâyûn
RH. SYS	: Hariciye Nezareti Siyasi
HR. MKT	: Hariciye Nezareti Mektubi Kalemî
s.	: Sayfa
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
FBE	: Fen Bilimleri Enstitüsü
TS.MA.d.	: Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterleri
TS.MA.e.	: Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakları
MAD.D	: Maliyeden Müdevver Defter
MB. İ.	: Mabeyn-i Hümayun Evrak İradeleri
Y. MTV.	: Yıldız Mütenevvi Maruzat
Y. PRK. HH	: Yıldız Hazine-i Hassa

GİRİŞ

Osmanlı sivil mimarisinin önemli örneklerinden biri olan Topkapı Sarayı bünyesindeki Sepetçiler Kasrı'nın yapılış amacı, saray teşkilatlanması içerisindeki yeri, tarihsel süreç içerisindeki değişim ve dönüşümü ile şehir hayatındaki işlev ve anlamı gibi bilgilere ulaşabilme isteği bu çalışmanın amaç ve hedefini oluşturmuştur.

Bu tez hazırlanırken öncelikle arşivdeki inşa ve tamir kayıtları esas alınmıştır. Bu verilerin ve binanın dönemin metinlerine ne şekilde yansıdığı izlenmiş bu iki temel yazılı kaynağın harita, gravür, resim ve fotoğraftaki görüntülerle birlikte değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Çalışmada konu dört ayrı bölümde ele alınmıştır. Birinci bölüm, Topkapı Sarayı yerleşimi ve saray teşkilatlanması içerisinde Sepetçiler Kasrının yerinin ve öneminin tespit edilmesi amacı taşımaktadır. Kasrın saray teşkilatı içerisindeki yerinin tam olarak anlamlandırılabilmesi açısından, kasrın işleyişinden sorumlu görevliler olan Bostancı Ocağı ve bu ocağa bağlı olan Sepetçiler Kasrı'nın muhafızlarının incelenmesi hedeflenmiştir. Sepetçiler Kasrı ile ilgili arşiv çalışmaları esnasında bulunan bazı vesikalardan hareketle, Topkapı Sarayı Hasbahçe sınırları içerisinde Ahırkapı ile İncili Köşk arasındaki bölgede Gülhane dolaylarında başka bir Sepetçiler Köşkü'nün var olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünü, arşiv vesikalarında 'Yeni' olarak adlandırılan Yalı Köşkü kapısı dolaylarındaki Sultan İbrahim Sepetçiler Kasrı'nın tarihçesi teşkil etmektedir. Bu bölüm, Sepetçiler Kasrı Sultan İbrahim öncesi ve Sultan İbrahim devri şeklinde iki dönemli olarak değerlendirilmiştir. Kasrın tarihçesi, vesikalardaki mefruşat belgeleri ile tamir ve onarım belgelerinin görsel kaynaklarla karşılaştırmalı olarak okunması ile neticelendirilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, Sepetçiler Kasrı'nın, devrin mimari ve sanat anlayışı içerisindeki yerini tespit ederek sahip olduğu iç ve dış mimari özellikleri çerçevesinde üslubu ve tarihsel dönüşümü ele alınmıştır. Bu bölümde gerek arşiv belgelerinden gerekse harita, plan ve gravürlerden yararlanılmıştır.

Çalışmanın dördüncü bölümü, kasrın geçirdiği tamiratları içermektedir. Bu bölümde, köşkün yapıldığı tarihten itibaren 20.yüzyıl başlarına kadar olan tarih aralığında, yapının geçirmiş olduğu onarımlar ve değişimler ortaya konmuştur. Kasrın, işlevsel ve mimari olarak geçirdiği değişimin tespiti yapılırken tamir kayıtları ile eşya listelerinden istifade edilmiştir.

Sultan İbrahim devri Sepetçiler Kasrı tarihçesi ile ilgili devrin kroniklerinden, Osmanlı arşiv vesikalarından ve çeşitli görsel kaynaklardan yararlanmak mümkün olmuştur. Sarayburnu gibi stratejik, önemli ve şehir silüeti açısından dikkat çekici bir konumda bulunmasından dolayı kasır ile ilgili tarihsel gelişimini izleme fırsatı sunan çok sayıda çeşitli türde görsel kaynak mevcuttur. Tüm kaynaklar değerlendirilerek Sepetçiler Kasrı'nın tarihçesi anlaşılmaya çalışılmıştır.

Konu ile ilgili, Başkanlık Osmanlı Arşivi'ndeki çeşitli tasniflerden yararlanmak mümkün olmuştur. Söz konusu arşiv evrakı; harita, mefruşat defterleri ile tamir ve tadilata dair kayıtlar dışında Sepetçiler Kasrı'nın işlev ve kullanımına yönelik çeşitli belge ve defterlerden oluşmaktadır.

17, 18 ve 19. yüzyıllarda yazılmış olan çeşitli kroniklerden yararlanılmıştır. Söz konusu kaynaklardan kasrın Osmanlı teşkilat yapısı içerisindeki yeri ve dönemin koşulları ile ilgili bilgilerden istifade edilmiştir. Çalışmanın konusu ile ilgili bilgiler, başta Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi'nin (ö.1658) *Ravzatü'l-ibrâr* adlı eseri olmak üzere, Kâtip Çelebi'nin (ö.1657) *Fezleke'si*, Mehmed Raşid'in *Târîh-i Râşid'i* ve Küçük Çelebizâde İsmail Âsım Efendi'nin ona yaptığı zeylinden, Hezârfen Hüseyin Efendi'nin (ö. 1691) *Telhisü'l- Beyân fi Kavânin-i Âl-i Osmân* adlı eseri, Mustafa Naima Efendi'nin (ö.1716) *Târih-i Na'imâ* adlı eseri, Silahtar Fındıklılı Mehmet Ağa'nın (ö. 1726-27) *Nusretname* ile *Zeyl-i Fezleke* adlı eserleri olmak üzere, İzzî Tarihi (ö.1755) ile Abdî Tarihi (ö.1764 [?]), Vakanüvis Halil Nuri Bey'in Nuri Tarihi (ö.1799), Câbi Tarihi (ö. 1814 [?]), III. Mustafa Ruznamesi, Sırkâtibi Ahmed Efendi'nin (ö. 1807) *Ruznamesi*, Tayyârzade Atâ'nın (ö.188?) *Tarih-i Enderun* adlı eserleri ile Sepetçiler Kasrı hakkında bilgi vermektedir. Sepetçiler Kasrı ile ilgili yukarıda bahsedilen eserlerdeki bilgiler çok sınırlı olmakla birlikte kaynaklardaki ilgili kısımlardan yararlanılmıştır. Sepetçiler Kasrı nedeni tam olarak açıklanamamakla birlikte çağdaşı olan Revan ve Bağdad köşklerinden sıkça bahsedilmesine rağmen kroniklerde kendisine çok yer bulamamıştır.

Sepetçiler Kasrı'nın saray teşkilatı içerisinde bir saray yapısını ihtiva etmesi ile inşaat ve tamir süreçlerini kapsaması yönünden arşiv evrakı dışında farklı disiplinlere yönelik kaynakların da kullanılması gerekli görülmüştür. Bu bağlamda Sepetçiler Kasrı, gerek bulunduğu konum itibarı ile gerekse dikkate şayan mimarisinin bir sonucu olarak inşa edildiği tarihten itibaren 20. yüzyıla kadar Sarayburnu'nu gösteren pekçok resim, gravür ve fotoğraf

içinde yer almıştır. Böylelikle konu ile ilgili, çeşitli gravür, harita, çizim, tablo ve fotoğraftan yararlanılmıştır.

Sepetçiler Kasrı'nın gerek tarihçesi gerekse mimarisi açısından önemli bilgiler veren diğer bir kaynak türü seyahatnamelerdir. Bazı seyahatnamelerde Osmanlı'nın başkentini çeşitli amaçlarla ziyaret eden farklı devletlerin temsilcileri, elçilik görevlileri ve seyyahlar tarafından yapılan gözlemlerin aktarılması sırasında Saray bahsinde Sepetçiler Kasrı da yer almaktadır. Bu anlamda özellikle; Grelot, Thevanot'un, Deithiere ve Galland'ın gözlemleri kasır ve civarını anlamaya yardımcı olacak niteliktedir.

Çalışmanın konusunu teşkil eden Sepetçiler Kasrı'nın, aynı zamanda günümüze ulaşmış bir kültür varlığı olması sebebiyle bulunduğu alan itibari ile IV Numaralı Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulu'nun arşivlerinden de yararlanılmıştır. Söz konusu arşivde, yapılan restorasyonlar sırasında tutulan kayıtlar sonrasında yazılan rapor ve tutanakla, bölgeyi gösteren harita ve döneminde çekilmiş resimler özellikle kasrın içinde çalışmanın mümkün olmadığı 2021 tarihinde çalışmanın eksiklerini tamamlayacak zenginlikte destek olmuştur.

İstifade edilen diğer bir kaynak türü, görsel kaynaklar açısından kütüphane, müze ve koleksiyonlar ile sanat galerinin arşivleri olmuştur. Bu bağlamda Fransa Milli Kütüphanesi, İsveç Kraliyet Kütüphanesi Koleksiyonu, British Kütüphanesi ile Stocholm National Museum Koleksiyonu, Rijks Museum Koleksiyonu, Pera Müzesi Koleksiyonu, Salt Galeri Koleksiyonlarının yazılı ve görsel kaynaklarından istifade edilmiştir.

Sepetçiler Kasrı genellikle Topkapı Sarayı mimarisi üzerine yapılan çalışmalar içinde bir kısım olarak ele alınmış olup, kaynaklar kısmında gösterilen bu araştırmalardan başka müstakil bir eser olarak ele alınmamıştır. Bu anlamda Sedat Hakkı Eldem'in Köşkler ve Kasırlar adlı eserinden bahsetmek gereklidir. Yakın zamanda kasır ile ilgili yapılan hemen tüm çalışmalar onun çalışmasına dayanmaktadır. Bahsedilen eserde Eldem'in Sepetçiler Kasrı ile ilgili kurmuş olduğu temel, bu çalışmanın da çıkış noktasını oluşturmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPKAPI SARAYI VE BAHÇE KÖŞKLERİ

1.1. Topkapı Sarayı

Fatih Sultan Mehmed tarafından, bugünkü Sarayburnu mevkiinde, Zeytinlik denilen bölgede, birkaç köşk yaptırılarak başlanan “Saray” yapılanması, zaman içerisinde, aralarında mimari bir kompozisyon oluşturacak şekilde, bir saray kompleksi oluşturacak biçimde düzenlenmiştir.¹ Sarayın inşasına başlama tarihi ile ilgili çeşitli görüşler mevcut olmakla birlikte, Bab-ı Hümayun kapısındaki kitabesi 1478 yılını vermektedir. 15.yüzyılda oluşturulan bu düzen, Topkapı Sarayı’nın esasını oluşturmuştur. Saray kompleksi, 700 bin m²’lik bir alana sahip olup, Marmara ve Haliç kıyılarındaki Bizans surları ile yaklaşık bir buçuk kilometrelik Sur-i Sultani (Kal’a-i Sultani) ile çevrelenmiştir.

Topkapı Sarayı, kurulduğu dönemden itibaren, 19. Yüzyılın ortalarına kadar her dönemde, çeşitli eklemeler yapılarak, bir kompleks haline getirilmiştir.² Bu özelliği ile Saray, Osmanlı sanatının tüm devirlerinin izlenebildiği bir birikime sahip olmuştur. Fatih devrinden itibaren, Osmanlı mimarisinin en güzel örneklerini barındıran Saray, Osmanlı çini ve süsleme sanatının da en zengin örneklerini içermektedir.

Fatih Sultan Mehmed’in İstanbul’da, bugünkü Beyazıt bölgesinde yaptırdığı eski saraydan ötürü, Topkapı Sarayı bir süre Saray-ı Cedîd-i Amire olarak adlandırılmıştır.³ Ayrıca sarayın isimlendirilmesinin, sahil kısmına yerleştirilen toplardan ismini alan “Toplu KapuKöşkü”nden geldiği yönünde görüşler mevcuttur.⁴

Fatih Sultan Mehmed’in yaptırdığı Yeni Saray, hükümet merkezi olarak resmi törenlerin yapıldığı görkemli teşrifat alanları ile devlet merkezi olup, aynı zamanda hükümdarın özel konutudur. Saray, yapıldığı tarihler itibariyle Osmanlı’nın merkezileştiği, topraklarının genişlediği bir döneme denk gelmiştir. Bu bağlamda Osmanlı İmparatorluk

¹ Oktay Aslanapa, **Türk Sanatı**, Remzi Kitapevi, İstanbul 2011, s.292.

² Zeynep Tarım, “Topkapı Sarayı”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, İstanbul 2012, c.41, s.256.

³ Zeynep Tarım, “Saray Teşkilatı ve Teşrifatı”, s. 212-220/ “Palace Organization and Protocol”, p. 564-566, **Fatih ve Dönemi/ Mehmed II and His Period**, Editör: Necat Birinci, İstanbul 2004, s. 214.

⁴ Necdet Sakaoğlu, **Tarihi, Mekânları, Kitabeleri ve Hikâyeleri ile Saray-ı Hümayun Topkapı Sarayı**, Denizbank Yayınları, İstanbul 2002, s.15.

imgesinin yeniden tanımlandığı bu dönemde, sultanın güç göstergesi olarak vurgulanmıştır. Fatih Sultan Mehmed tarafından bizzat tasarlanan bu Yeni Saray, bir taraftan imparatorun gücünün sembolü olarak, daha önce yapılmış tüm Osmanlı saraylarından daha iddialı olma özelliğini taşımaktadır.⁵

Topkapı Sarayı, yalnızca Osmanlı Devleti'nin mutlak gücünü yansıtan bir mekân değil, aynı zamanda mimari yapısıyla imparatorluğun söylem ve kavramsal yorumuna yön veren bir unsur olmuştur.⁶

Topkapı Sarayı'nın avlular sistemini içeren yerleşim düzeninin kökenleri, Mezopotamya'dan Çin'e uzanan bir alandaki birçok farklı kültürde var olan saray geleneklerine benzer bir karaktere sahiptir. Bu bağlamda, Mısır, Hitit, Asur, Eski İran, Abbasi, Gazne, Hint ve Çin saraylarında görülen, halka açık olan bölümden, sultanın kişisel alanına doğru hiyerarşik bir düzenleme mevcuttur. Bu durum otokratik yönetim sistemlerinin doğal bir sonucu olarak, yöneticinin evi ve devlet merkezinin tek bir yapıda olmasını, ortaya çıkarmış olmalıdır.⁷

Topkapı Sarayı yerleşim düzeni açısından, kademeli bir biçimde gelişen teraslar halinde düzenlenmiş avlularda, çeşitli bahçe köşkleri ile donatılmıştır. Topkapı Sarayı'nın bu hiyerarşik düzendeki avlu gelişiminin kaynağı olarak; Türk, Çin ve İslam saraylarındaki benzer düzenlemeler gösterilebilmektedir. Fakat söz konusu benzerliğin yanı sıra avlu sisteminde, serbest bir yayılım anlayışı ile Yeni Saray, diğer uygulamalardan farklı bir karaktere sahiptir. Sahip olduğu bu farklı karakter, sarayın yerleştiği topografya ile tercih edilen plan şemasına bağlı olabilir.

Saray, teşkilatlanma bakımından, Zeynep Tarım tarafından dört kısım olarak ele alınmıştır. Saray; hizmet ve korumayla ilgili olan görevlilerin çalıştığı Birun, idari merkez olan Divan-ı Hümayun, eğitim alanı Enderun ve özel yaşam mekânı olan Harem bölümlerinden oluşmaktadır⁸. Topkapı Sarayı, birinci kapı olan Bab-ı Hümayun, ikinci kapı olan Babüsselam

⁵ Gülru Necipoğlu, **15. ve 16. Yüzyıllarda Topkapı Sarayı Mimari, Tören ve İktidar**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2007, s.304.

⁶ Necipoğlu, **Topkapı Sarayı Mimari**, s.304.

⁷ Nadide Seçkin, **Topkapı Sarayı'nın Biçimlenmesine Egemen Olan Tasarım Gelenekleri Üzerine Bir Araştırma (1455-1755)**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 1998, s.192.

⁸Zeynep Tarım, "Topkapı Sarayı'nın Kısımları, Kullanımı ve Teşrifati", **Topkapı Sarayı'nı Anlatmak**, Editör: A. Satan-S. Aydın- S. İpek, İstanbul 2018, s. 102-109.

ve üçüncü kapı olan Babüssaade'nin ve üç ana avlunun etrafında şekillenmiştir. Böylelikle Saray, üç ana avlu ve üç ana kapı etrafında gelişen plan şemasına sahiptir.⁹

Topkapı Sarayı tasarımında kapılar simgesel özellik taşımaktadır. Anıtsal ve görkemli olarak tasarlanan üç ana kapı, birer giriş olmaktan ziyade sembolik özellikler taşıyan birer bina olma özelliğine sahiptir. Söz konusu üç kapı, birbirinden bağımsız olarak, farklı tasarımlara sahiptirler.¹⁰

Yeni Saray'ın ilk kapısı olan, Bâb-ı Hümayun, sarayın halka açılan yüzü olup, saraya ve birinci avluya girişi sağlamaktaydı. Söz konusu kapının üzerinde daha önce ahşap bir köşkün olduğu bilinmektedir. Kapının üzerinde Ali bin Yahya es-Sufi imzalı kitabesi bulunmaktadır.

Sarayın ikinci kapısı olan Babüsaade, törenlerin başlangıcını teşkil eden, asıl saray yerleşiminin giriş kapısıdır.¹¹ Mimari olarak, iki yanında birer kule ile çift cepheli olarak düzenlenmiştir. Sahip olduğu mimari şema ile Orta Asya mimari geleneklerine bağlanmaktadır.¹² Kapının üzerindeki kulelerin tarihlendirilmesi ile ilgili farklı görüşler bulunmakla birlikte, Necipoğlu Fatih dönemine tarihlendirmektedir.¹³

Sarayın son ana kapısı, Babüssaade, sarayın özel bölümünün girişini sağlamaktadır. Kapı tasarım açısından diğer iki kapıdan daha sade tutulmuştur. Bulunduğu avluyu çevreleyen revakların, kapı yönünde yükselterek oluşturulan düzeni, ortada bir kubbe ve geniş bir saçak ile nihayetlendirilmiştir.

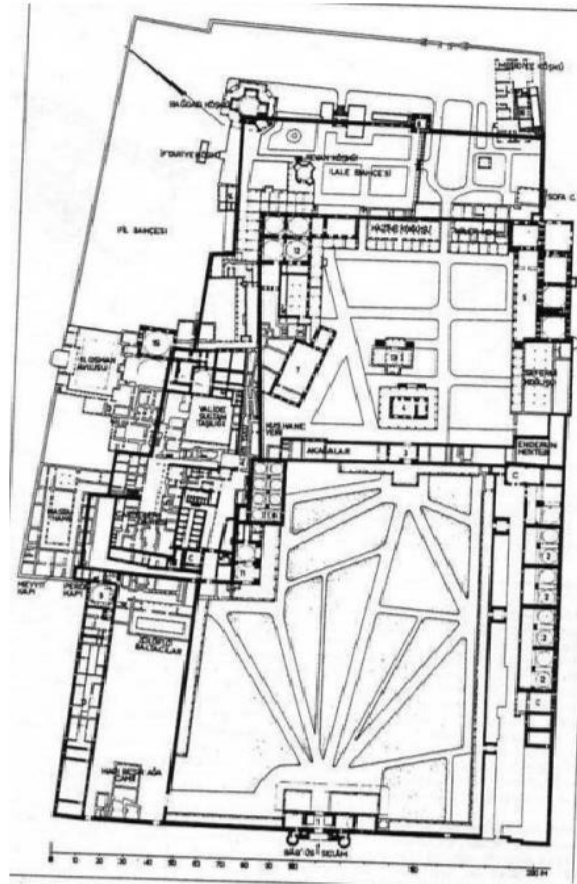
⁹ Zeynep Tarım, "Saray", **DİA**, c.36, s.120.

¹⁰ Seçkin, **Topkapı Sarayı'nın Biçimlenmesine Egemen Olan Tasarım**, s.194.; Ayrıca bkz.:Canan Cimilli, **Topkapı Sarayı Anıtsal Kapılarının İşlevsel ve Sembolik Açısından İncelenmesi**, Doktora Tezi, İ.Ü, SBE, İstanbul 2007.

¹¹ Zeynep Tarım, "İstanbul'da ve Osmanlı Sarayı'nda Tören ve Kutlamalar", **Suriçi İstanbul Fetihinden Önce ve Fetihden Sonra**, Hazırlayan İlber Ortaylı, İstanbul 2017, s. 273-294.

¹² Seçkin, **Topkapı Sarayı'nın Biçimlenmesine Egemen Olan Tasarım**, s.195.

¹³ Necipoğlu, **Topkapı Sarayı Mimari**, s.79.

depolandığı alanı kapsamaktadır.¹⁵ Bab'üsselam'a yakın bölümde, Aya İrini Kilisesi ve ambarhane bulunmaktadır. Meydanda bulunan diğer önemli yapı ise, "Deavi kasrı"dır.

Babüsselam ile Babüssaade kapısı arasında kalan kısım, devlet merasimlerinin başlangıcını oluşturan yerdir. Bu iki kapı arasındaki Divan Meydanı olarak adlandırılan alan, devletin idare merkezidir. Bu meydanın en önemli yapısı, Divanhane (Kubbealtı)-sarayın yönetim merkezini oluşturan bölüm-'dür. Sarayın en dikkat çekici yapılarından olan Adalet Kulesi de bu alanda yer almaktadır. Avluda ayrıca dış hazine binası, saray matbahları ile sol tarafta saray ahırları "İstabl-ı Amire" bulunmakta idi.¹⁶

Sarayın son büyük kapısı olan Babüssaade'den geçilerek ulaşılan meydan "Enderun Meydanı" olarak adlandırılmaktadır. Bunun sebebi, avluda Enderun koğuşlarının bulunmasıdır. Enderun Meydanı'nın da; Enderun Kütüphanesi, Arz Odası, Ağalar Camii, Doğancılar Koğuşu, Seferli Ocağı, Kiler Odası, Küçük ve Büyük Odalar, Hazine Odası ve Has Oda yer almaktadır.

Sarayın ikinci ve üçüncü avlularına paralel olarak düzenlenmiş Harem bölümü bulunmaktadır. 16. Yüzyıl sonunda Harem bölümü 16. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar çeşitli müdahaleler ile genişletilmiştir. Esemeli'ye göre haremın oluşumu beş ana evrede toplanmaktadır. Yapıldığı tarihten Kanuni dönemine kadar ilk dönem, Kanuni ve Hürrem Sultan dönemi ikinci dönem, III. Murad devri üçüncü dönem, 17. yüzyıl devri dördüncü dönem ve 18.- 19. yüzyıl müdahaleleri ise beşinci dönemini oluşturmaktadır.¹⁷

Sarayın dördüncü avlusunu oluşturan kısım, sarayın dış bahçe bölümünde zaman içerisinde yapılan çeşitli köşkler ile oluşturulmuştur. Bu bölümün önemli yapıları; Revan Köşkü, Bağdat Köşkü, İftariye Köşkü ve Sofa Köşkü şeklindedir.

Sarayın dördüncü bölümünün devamında, deniz kıyısına kadar olan alanı kapsayan hasbahçe devam etmektedir. Bahçe, muhafızları olan Bostancıbaşılar tarafından idare edilmekteydi. Bu alanda, Bostancıbaşı Koğuşları bulunmaktaydı. Söz konusu alanda, bahçe içinde ve bahçeyi deniz tarafından kuşatan surların dışına inşa edilen köşkler bulunmaktaydı. Bu bağlamda, Sepetçiler Kasrı, Yalı Köşkü, İncili Köşk önemli yapılardandır. Bu köşklere sur üzerine fevkanî olarak inşa edilen, sarayın Sarayburnu'ndaki en uç yapısı olma özelliğine sahip Sepetçiler Kasrı günümüze kadar gelebilen tek yapıdır.

¹⁵ Tarım, "Saray", s.257.

¹⁶ Tarım, **Topkapı Sarayı**, s.256.

¹⁷ Deniz, Esemeli, "Harem" **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, c.16, İstanbul 1997, s.138-140.

1.2. Hasbahçe

Bahçeler, toplumun yaşama biçimlerini, kültürel ve ekonomik koşullarını yansıtan, bulunduğu coğrafyanın topografyasının, iklim şartlarının, medeniyet ve inançlar sisteminin şekillendirdiği mekânlardır. Saray bahçeleri, geçmiş yaşantıları, kültürleri ve sanat anlayışlarını canlı objelerle günümüze taşıyan birer tanık olarak kültür tarihimizde önemli bir yere sahiptirler.

Tarihsel süreç içerisinde, toplumlar arası ilişkiler sayesinde paylaşımın yaygınlaşması ile felsefi düşünce ve eğilimlerin yaygınlaşması bahçe sanatında zamansal ve mekânsal dönüşümleri ortaya çıkarmıştır.¹⁸

Bahçe unsurunun mekânsal ve işlevsel tasarımında dinler ve dinlerin dayandığı metinler yüzyıllar boyunca etkili olmuştur. Mısır medeniyetinden, Mezopotamya, İran, Yunan ve Romalıları kadar, unsuru kutsal adledilen yerler ile ilişkili olarak düzenlenmiştir. Pek çok inanç sisteminde “cennet” kavramı bahçe ile betimlenmiştir.¹⁹

Türk bahçe geleneği, İslamiyet öncesinde doğal yaşam biçimi etrafında şekillenmiştir. Türklerde, doğa, gök, ağaç, taş gibi unsurlar kutsal olarak kabul edilir.²⁰ Zaman içerisinde, yerleşik hayata geçiş ve diğer toplumlarla etkileşim ile birlikte bahçe anlayışında dönüşümler ve gelişimler yaşanmıştır. Türkler, bahçe düzenlemelerinde, Çin, Hint ve İran geleneklerinden etkilenmişlerdir. Özellikle iklim ve sosyal yapı ile bağlantılı olarak, ardı ardına sıralanmış avlulardan oluşan bahçe sistemi geliştirmişlerdir.²¹

Bahçeler genellikle eğimli arazilerde kurulmuş, bunun bir sonucu olarak bahçelerdeki meyil tasarımı etkileyerek, bahçe alanını yatay tabakalara bölmeye zorlamıştır. Böylelikle, topografyanın etkisi sonucunda “setli bahçe” düzeni ortaya çıkmıştır.²² Yatay tabakalara bölünen, kademelendirilmiş alanlar istinad duvarlarıyla sonlandırılmıştır. Setli bahçelerin mekânsal tasarımının kökeni Babil’in asma Bahçelerine dek uzanan bir geçmişe sahiptir. Türk bahçe geleneğinde, bahçe kavramı yalnızca zevk ve safa yapılan mekân olarak

¹⁸ Abdurrahman Çetinkaya- Osman Çetinkaya, “İslam Medeniyetinde Bahçe Sanatı İlkeleri ve Çar-Bağçe Mimarisi”, **Plant Dergisi**, 2006, s.1.

¹⁹G. Evyapan, **Eski Türk Bahçeleri ve Özellikle Eski İstanbul Bahçeleri**, Odtü, Ankara 1972; G. Akdoğan, **Bahçe ve Peyzaj Sanat Tarihi**, Ankara 1976, G. Akdoğan, “Dünden Bugüne Bahçe Kültürümüz” **Sanat Dünyamız**, 58, 1995; Betül Kartal, **İstanbul Tarihi Saray Bahçelerinin Peyzaj Mimarisi Açısından İncelenmesi**, YL Tezi İstanbul Üniversitesi, FBE, Peyzaj Mimarlığı, İstanbul 2009, s. 3.

²⁰İlkden Tazebay- Nevin Ahunbay, “Türk Kültüründe Bahçe”, **Bilgi**, 2010, sayı 54, s. 246.

²¹ Kartal, **İstanbul Tarihi Saray Bahçelerinin Peyzaj Mimarisi**, s.4.

²²Sedad Hakkı Eldem, **Türk Bahçeleri**, Kültür Bakanlığı Türk Sanat Eserleri I, İstanbul 1976, s.342.

değil, aynı zamanda gereksinimlerin karşılandığı mekânlar olarak görülmüştür.²³ Yani yalnızca ağaçlar ve çiçeklerle bezenmiş estetik mekânlar olarak değil, aynı zamanda çeşitli meyve ve sebzenin yetiştirildiği alanlar olarak işlev görmüşler.

Osmanlı devrinde Türk bahçeleri, belirli kurallara uygun biçimde tasarlanan bir yapıdan ziyade, bahçenin yapılacağı alanın topografyasına, elverişli alanına, iklimine uygun çözümler getiren bir anlayışla ele alınmıştır. Bahçeler, akarsuların bulunduğu alanlara, çeşitli ağaçlar dikilerek, tarhlar oluşturularak doğal bir görünüm verecek biçimde tasarlanmıştır.²⁴ Her ne kadar belirli kurallar çerçevesinde ele alınmasa da, bahçe tasarımlarında bir düzen söz konusudur. Türk bahçelerinde, şekil açısından formel ya da informel bir düzenlemenin tam olarak etkin olduğu söylenememektedir. Uzakdoğu kökenli tabiatın rastlantısallığının uygulanması ile doğaya uygunluk bahçelerin tasarım anlayışındaki temel etkenlerden biri olmuştur.²⁵

Türk bahçelerinin karakteristik diğer bir özelliği ise, iç ve dış mekân bütünselliğidir. Bahçe içerisinde yapılan binaların direklikli açıklık şeklinde tasarlanmış bölümleri bahçe ile doğal bir bağlantı sağlayan detaylardır.

Türk bahçelerinde zemin kaplamalarında doğal malzemeler kullanılarak, rahat dolaşmaya imkân veren doğal eğimler yaratılmıştır. Bahçelerde merdiven, rampa, duvar gibi unsurlar kullanılmıştır. Ayrıca meyilli araziler meyvelik, fundalık ve bağlık şeklinde değerlendirilmiştir.

Türk bahçelerinde, oluşturulacak bahçenin arazi ve manzara ilişkisi gözetilmiştir. Böylelikle eğimli arazi üzerine kurulan, setler halinde aşağıya doğru akım içerisinde olan bahçeler manzara ile bir bütünlük arz etmektedirler.

Türk bahçe geleneğinin en önemli ve en görkemli örneklerinden birini teşkil eden Topkapı Sarayı, arka arakaya sıralanan avlu-bahçeler ve onların etrafındaki yapılarla gelişen bölümler ile bu bölümleri çevreleyen geniş bir dış bahçeye sahiptir.

Topkapı Sarayı bahçesi, seyirlik bir yer olarak değil, yaşanabilirlik ilkesi doğrultusunda yaşama ve doğayı hissetme prensibine göre planlanmıştır. Bahçe simetrik olmayan, fonksiyonel ve sade bir anlayışla ele alınmıştır. Topkapı Sarayı sahip olduğu avlu

²³ Nurhan Atasoy, **Hasbahçe**, Kitap Yayınları, İstanbul 2002, s.13.

²⁴ Atasoy, **Hasbahçe**, s.27.

²⁵ Kartal, **İstanbulTarihi Saray Bahçelerinin Peyzaj Mimarisi**, s.6.

sistemi ile, doğayla bütünleşen açık teras bölümlerinden oluşan bir peyzaja sahiptir. Sarayın setler halinde düzenlenmiş bahçesi, şehrin silüetinde manzara ile bütünleşen bir görüntü vermektedir. Bu özelliğiyle şehir planlamacılığına uygun bir özellikte olduğu anlaşılmaktadır.

Topkapı Sarayı bünyesindeki bahçeler avlular etrafında gelişmiştir. Bunlardan I. Avlu, II. Avlu ve III. Avlu bahçe olarak kullanılmaktan ziyade geleneksel işlevlerin yerine getirilmesi için kullanılan mekânlar olmuştur. Söz konusu üç avluyu, sarayın asıl mekânını; Haliç, Sarayburnu ve Marmara cephesinde kuşatan Sur-i Sultani ile çevreleyen dış bahçe kısmı bulunmaktadır. Bu alanda saray için kullanılan sebze ve meyveler yetiştirilmektedir. Ayrıca fonksiyonel özelliği dışında, çeşitli eğlencelerin ve gezintilerin yapıldığı mekân olma özelliğine de sahiptir. Dış bahçe olarak adlandırabileceğimiz bu alanda yeşil doku ile bağlantılı çeşitli bahçe köşkleri ve kıyı köşkleri yer almaktadır.

1.3. Bostancıbaşı Ocağı

Sepetçiler Kasrı, Osmanlı saray teşkilatına göre Bostancı Ocağı'nın nezaretinde ve muhafazasında idi. Dolayısı ile Sepetçiler Kasrı'nın Topkapı Sarayı teşkilatlanmasındaki yerini anlamlandırabilmek için Bostancıbaşı Ocağı müessesesinin önemi büyüktür. Bostancıbaşılık müessesesi, Osmanlı devlet teşkilâtı içerisinde acemi oğlanlar statüsünde olan bir kurumdur. Bostancı Ocağı ile ilgili, esasında kuruluş amacını gösteren isim terminolojisine bakıldığında, bostanlarla ilgilenen kişi anlamı çıkmaktadır.²⁶

Osmanlı devlet teşkilâtında bostancılar, başta Topkapı Sarayı olmak üzere, padişaha ait sarayların bahçe ve bostanlarıyla, padişah ve maiyetindekilerin kayıklarında çalışanlardır²⁷. Tarihsel süreç içerisinde asıl görevlerinin yanında yeni birçok görevin sorumluluğunu aldıkları da bilinmektedir. Bostancıbaşı Ocağı'nın kesin kuruluş tarihi bilinmemekle birlikte, mensubu olduğu acemi oğlanlar ocağı ile birlikte kurulmuş olabileceği yönünde görüşler mevcuttur.

Bostancıbaşının görevleri ve maiyeti, Fatih Kanunnamesi'nde belirtilmiştir. Buna göre bostancılar, sarayların has bahçelerinde veya saray dışındaki bahçelerde, bostanlarda,

²⁶Murat Yıldız, **Osmanlı Devlet Teşkilatında Bostancı Ocağı**, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Tarih, İstanbul 2008, s.4.

²⁷Bostancıbaşı Ocağı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Abdülkadir Özcan, "Bostancıbaşının Beledi Hizmetleri ve Bostancıbaşı Defterlerinin İstanbul'un Toponomisi Bakımından Değeri", **Tarih Boyunca İstanbul Semineri, 29 Mayıs-1 Haziran 1988 Bildiriler**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1989, 31-38; Abdülkadir Özcan, "Bostancı", **DİA**, c. 6, 1992; Necdet Sakaoğlu, "Bostancı Ocağı", **DBİST**, Tarih Vakfı Yayınları, c. 2, İstanbul 1994, s. 305-307.

kayıkhaneler ve kayıklarda görevli idiler. Fatih Kanunnamesi'nde, "bahçeye bir bostancıbaşının konulduğu"²⁸ şeklindeki ifadeden ocağın ilk olarak bu tarihte kurulduğunu ima ettiği yönünde görüşler vardır.²⁹ Sonuç itibarıyla, kaynaklarda ve arşiv belgelerindeki ifadelerden anlaşıldığı üzere, İstanbul Bostancıbaşı Ocağı Fatih devrinde, Yeni Saray'ın yapımından hemen sonra, buradaki bahçenin bakım ve düzeninden sorumlu ocak olarak kurulduğu düşünülebilir.

Fatih devrinde, Yeni Saray bahçesinde hizmet etmek amacıyla kurulan ocağın, zaman içerisinde bu aslî işlevinin yanında birçok farklı göreve daha sahip olduğu anlaşılmaktadır. Başta Boğaziçi ve Adalar olmak üzere İstanbul şehrinin önemli bir kısmının asayişinden, sarayın kayıkhanesine kadar pek çok alanda sorumlu idiler. Ayrıca, idam cezasına mahkûm kişilerin cezaları da yine Bostancıbaşı tarafından ifa edilirdi. Saray erkânı içerisinde Hükümdardan sonra sakal bırakma yetkisine sahip tek kişi bostancıbaşılardı. Bostancıbaşılardan önemli bir görevi de Boğaziçi ile Haliç'te mevcut yalıların tamamından sorumlu olmalarıydı. Bu alanlarda yapılaşma vs. gibi işlemler onun görev ve yetkisi içerisindeydi.³⁰ Boğaziçi ve Haliç kıyılarının durumunu gösteren Bostancıbaşı Defterleri bulunurdu.³¹ Padişaha olan yakınlıkları sebebiyle saray teşkilatı içerisinde itibarlı bir yere sahiptiler. Bostancıbaşılar, saraydan yetişir ve sancak beyi, kapıcıbaşı veya beylerbeyi olarak tayin edilebilirlerdi. Hatta vezîriâzamlığa kadar yükselme olanakları da bulunmaktaydı.

Topkapı Sarayı Bostancıbaşı Ocağı, teşkilat şeması incelendiğinde, ocağın Hasbahçe ile ilgilenen yirmi bölükten oluşan alt birimlerinin olduğu anlaşılmaktadır.³² Bostancıbaşı bölüklerinin sayısı; her birinde on dört ile kırk dokuz arasında değişmekte olup 16. yüzyıl sonlarında has bahçede görevli olanların mevcudu 645, diğer bostancıların sayısı ise 971 kişi kadardı.³³ Bostancıbaşı Ocağı'nın hizmetliler kısmında bulunan yirmi kadar bölük; Sofa Ocağı, Hasırcılar Ocağı, Yeşillikçiler Ocağı, Dolap Ocağı, Odun Ambarı Ocağı, Şevkiye Ocağı, Gülhane Ocağı, Bağcılar ve İşlemeciler Ocağı, Kurban Ocağı, İshâkiye Ocağı,

²⁸ Ahmed Akgündüz, **Osmanlı Kanunnâmelerine Hukuki Tahlilleri**, İstanbul 1990, I, 327; Fatih Sultan Mehmed, **Kānunnāme-i Âl-i Osman (Tahlil ve karşılaştırmalı metin)**, haz. Abdülkadir Özcan, İstanbul 2003, s. 16.

²⁹ Yıldız, **Osmanlı Devlet Teşkilatında Bostancı Ocağı**, s.4.

³⁰ Abdülkadir Özcan, "Bostancı", **DİA**, İstanbul 1992, c.6, s.308.

³¹ Bostancıbaşı Defterleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz; A. Özcan, "Bostancıbaşılardan beledi hizmetleri ve bostancıbaşı defterlerinin İstanbul'un toponomisi bakımından değeri", **Tarih Boyunca İstanbul**, 31-38; Şevket Rado, "Bostancıbaşı Defterleri "1802 yılında Boğaziçi ve Haliç kıyılarında kimler otururdu", **Hayat Tarih Mecmuası**, İstanbul 1972, s.3-32.

³² Bu sayı zaman içerisinde farklılık göstermiştir. Bilgi için bkz; Murat Yıldız, **Osmanlı Devlet Teşkilatında Bostancı Ocağı**, s. 46.

³³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinde Saray Teşkilatı**, TTK, Ankara 1984, s.467.

Mezbelekeşan Ocağı, Yalı Köşkü Ocağı, Soğukçeşme Ocağı, Bamyacılar Ocağı, Topkapı Ocağı, Hasbahçe Ocağı, Kuşhane Ocağı, Otluk Kapısı Ocağı, Balikhane Kapısı Ocağı, Heybeci Ocağı, Fil Kapısı Ocağı, Yedekçi ve Saraçhane Ocağı, Kayıkhane Ocağı, Tavukhane Ocağı, Sakalar Ocağı, Gümüşsuyu Ocağı, Saye Ocağı, Değirmen Ocağı, İnşaatçılarOcağı ve Sepetçiler Köşkü Ocağı şeklindedir.³⁴

Topkapı Sarayı, saray teşkilatı içerisinde Sepetçiler Köşkü, Bostancıbaşı Ocağı'nın yirmi bölüğünden biri olan Sepetçiler Köşkü Ocağı olarak adlandırılan bölüğün sorumluluğunda ve muhafazasında idi. TayyarzâdeAtâ'nın tarihinde, Sepetçiler Köşkü Ocağı'ndan; "*Cennet-mekân Murad Han-ı Salis hazretlerinin bina kerdesi olup Yalı Köşkü'ne karib Sepetçiler Kasrı'nın hıdmetçileridir. Zabitleri bostancıbaşı, amirleri baş çukadar ağadır.*" şeklinde bahsedilmiştir.³⁵ Buna göre Sepetçiler Köşkü Ocağı'nın, Sultan II. Murad devrinde kurulduğu ve Bostancıbaşı idaresinde olduğu anlaşılmaktadır. Sepetçiler Köşkü Ocağının fonksiyonlarının, Sepetçiler Kasrı'nın görevlileri olması dışında ayrıca köşkün civarında ekili meyve ağaçlarının gövdelerinin etrafına koruyucu sepet örmek şeklinde olduğu da bilinmektedir.³⁶

Sepetçiler Kasrı'nın görevlileri olan bostancıların Hasbahçe içerisinde Sepetçiler Kasrı'nın bulunduğu alanda ilişkili oldukları başka önemli yapılar da bulunmaktaydı. Bunlar arasında sarayın kayıkhaneşi öne çıkmaktadır. Hasbahçe sınırları içerisinde kayıkhaneşinin hemen yanında bostancılara ait olduğu düşünülen Bostan Ortası Camii (Orta Camii-i şerif) ve bostancı koğuşları bölükle ilgili diğer yapılaşmalardır.

³⁴ Abdülkadir Özcan, "Hassa Ordusunun Temeli; Mu'allem Bostaniyan-ı Hassa Ocağı", **Tarih Dergisi**, sayı 34, Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1984, s.348.

³⁵Tayyar-zâde Atâ, **Osmanlı Saray Tarihi Târîh-i Enderûn**, Hazırlayan; Mehmet Arslan, Kitabevi, İstanbul 2010, s.404.

³⁶G. Necipoğlu, **Topkapı Sarayı Mimari**, s.298.

1.4. Bostancı Ortası Camii

Kayıkhanenin hemen yanında *Bostancı Ortası Camii* olarak adlandırıldığı anlaşılan Bostancı Ocağı'na ait bir de cami bulunmaktadır.³⁷ Söz konusu cami Sepetçiler Kasrı'nın resmedildiği hemen tüm gravür, resim ve tabloda görülmektedir. Böylece bostancılara ait olan bu caminin yerinin tespitini yapmak mümkün olmuştur. Buna göre Bostancı Ortası Camii kayıkhanenin hemen yanında sağ tarafında hasbahçenin sınırları içerisinde yer almaktadır.

Şekil.2: Cassas'ın Panoramasında Sağdan Sola Sepetçiler Kasrı, Kayıkthane ve Bostancı Orta Camii

Caminin tam yeri ile ilgili görseller incelendiğinde yapının, Cornelius Loos (ö. 1735), L. François Cassas (ö.1827), ve Eugene Flandin'in (ö.1889) çizimlerinde Kayıkhanenin yanında olduğu, yalnızca J. F. Lewis'in çiziminde kayıkhanenin arkasında olduğu görülmektedir. Fakat Lewis'in (ö.1876) çizimindeki açı sebebiyle arkasında gibi görüldüğü anlaşılmaktadır. Bostancı Ortası Camii'nin görüldüğü en erken tarih Loos'un panoramasının yapıldığı 1710 yılını vermektedir. Yapı son olarak M. B. Dunn'in (ö.19.yy.) panoramasında görülmektedir. Dolayısı ile caminin 18. yüzyıldan itibaren var olduğu ve 1855 yılına kadar Sarayburnu görüntülerinde yer aldığı görülmektedir.

Söz konusu cami Bostancı Ocağı'nın giderlerinin karşılanması için kurulmuş Bostancı Ortası vakfı ile ilişkili olmalıdır.³⁸ Bununla birlikte bazı vesikalarda Hasbahçede Bostancı

³⁷ C. SM. 125. 6294.

³⁸ Yıldız, *Osmanlı Devlet Teşkilatında Bostancı Ocağı*, s.231.

koğuşlarının yanında orta camii yahut cami-i şerif olarak tabir edilen bir mescidin olduğu anlaşılmaktadır.³⁹ Söz konusu mescidin gravürlerde işaret ettiğimiz cami olması muhtemeldir.

Şekil.3: J.Lewis'in Gravüründe Bostan Ortası Camii (1835) / M. B. Dunn'ın Gravüründe Bostan Ortası Camii (1855)

1.5. Kayıkhane

Saray Kayıkhanesinin Sepetçiler Kasrı'nın hemen yanında bulunması önemli bir detaydır. Sepetçiler Kasrı'nın Topkapı Sarayı bünyesindeki işlevi ve şehir yaşamı açısından önemi yakınındaki Saltanat kayıkhanesiyle yakın ilişkisi olmasından kaynaklanmaktadır.⁴⁰ Bu açıdan kayıkhane bahsetmek gerekli görülmüştür.

Sepetçiler Kasrı'nın batısında saray Kayıkhanesi bulunmaktadır. Kasrın görevlileri olan Bostancılar kayıkhanesinin idaresinden de sorumlu idiler. Bu kayıkhane Bostancılar arasında bulunan kayıkçı bölükleri tarafından idare edilmekteydi. Bu bölükler Padişahla, saray halkının, valide sultan ve sultanların kayıklarını çekerlerdi.⁴¹ Kayıkhane bulunduğu konum itibarıyla Sarayburnu ile ilgili yapılmış hemen tüm görsellerde Sepetçiler Kasrı ile birlikte resmedilmiştir.

³⁹ C. SM. 5598; Murat Yıldız, **Bostancı Ocağı**, s.149.

⁴⁰ Hayri Fehmi Yılmaz, **Sepetçiler Kasrı, Sanat Tarihi Raporu**, IV Numaralı kurul arşivi.

⁴¹ Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı**, s.472.

Sarayın kayıkhanesi olarak hizmet veren bu alan ile ilgili çeşitli kaynaklarda bilgiler bulunmaktadır. 1670 civarında İstanbul'a gelen ve sarayı ziyaret eden Grelot'un kitabında kasrın bitişiğindeki bu kayıkhaneden de bahsedilmiştir. Buna göre; Köşke çok yakın bir yerde küçük kadırgalar, büyük kayıklar ve diğer hafif gemiler için beş altı gözlü kayıkhaneye vardır. Bu gemiler padişahla maiyetini istenildiği vakit Boğaz'da gezdirmek için her an hazır bir vaziyette dururlar, şeklinde aktarmıştır.⁴² Padişaha ait kayıklar buradaki kimi kaynaklara göre 5-6 gözlü kimilerine göre ise 9 gözlü olduğu belirtilen kayıkhanede bulunmaktaydı. Fakat kayıkhanenin arşivdeki 1821 tarihli bir tamir vesikasına ve bir plana⁴³ göre 9 gözlü olduğu anlaşılmıştır.⁴⁴ Söz konusu kayıkhaneye birçok görsel kaynakta kasır ile birlikte gösterilmiş olmakla genellikle altı gözlü olarak resmedilmiş olduğundan söz konusu belgelerden daha erken tarihte 6 gözlü olabileceği ve zamanla geçirdiği müdahaleler ile 9 gözlü olarak düzenlenmiş olabileceği akla gelmektedir. Kayıkhanenin 19. yüzyıl sonuna 20. yüzyıl başlarına kadar ayakta olduğunu 1319/1901 tarihli bir tamir defterinin varlığı da kanıtlamaktadır.⁴⁵

Kayıkhanenin bulunduğu bölgede yapılan demir yolu çalışmaları sırasında kayıkhanedeki saltanat kayıkları Dolmabahçe Sarayı hamlahane binasına gönderilmiştir. Söz konusu kayıkhaneye ait kitabe bugün Deniz Askeri Müzesi'nde muhafaza edilmektedir. Kitabe metni şu şekildedir;

*"Hazret-i Sultan Selim dâver-i rûy-i zemin
Padişah-ı bahrü berr hakan-ı hakanân-ı din
Devr-i adlinde cihan olmaktadır âsude-ter
Sâyesinde oldu herkes ber-murad ve kâm-bin
Bir taraftan Vâlide Sultan Valâ gevheri
Çok harab-âbâdı etdi lutf-i ta'mire karîn
Gûşedüb bildi Kayıkhaneye Ocağı halini
Dil harab olmuş bu gunekûşe-i gamda hazin
Yapdı bir hamam-ı valâ kubbe-i gerdûn-veş
Germ ü serd-i rüzigârdan ola hem zâtı emin*

⁴² "Guillaume-Joseph Grelot 1670 'lerde İstanbul'a gelip iki yıl boyunca şehrin önemli mekânlarının gravürlerini yapan bir seyyah ve ressamdır."

⁴³ YMV.00307,1326, vr.1-2, (05 S 1326 / 09 Mart 1908)

⁴⁴ D.09916,1236, vr.3 (17 Ra 1236/ 22 Ocak 1821)

⁴⁵ HH. D. 27063, vr.1 (28 M 1322/ 14 Nisan 1904)

Hak bu-kim matbah dahi muhtac idi ta'mire hem
Olmuş idi dud-ı âhı günbed-i gerdûn-mekin
Bu ocağın dilküşâ bâbın dahi tecdid edüb
Nakş-ı gûnagûn ile verdi âna ziynetle zeyn
Ömrün ezfûn ede Hakk sıhhatle iffetle müdâm
Zill-i şefkatinde ola asûde Yârab mü'minin
Pişgâhında telâtum eyledikce mevc-i yem
Her umûrunda Cenab-ı Hak ola her dem mu'in
Çâr erkan ile Şâkir bende düb târihini
*Oldu bî-misl ü bahâ bu bâb-ı alâ dil-nişin*⁴⁶

Kitabe metninden anlaşıldığı üzere Sepetçiler Kayıkhaneşi Sultan Selim döneminde Mihrişah Valide Sultan tarafından 18.yüzyıl sonunda tamir ettirilmiştir. Onarım sırasında kayıkhane, kayıkhane ocağının matbahı ve hamamının tamir ettirildiği anlaşılmaktadır. Beyaz mermer üzerine işlenmiş kitabenin metni Şair Şakir tarafından 1796 yılında yazılmıştır.⁴⁷ Kitabenin tarihini düşen şair Şakir Bey (ö. 1836/1252) 18. yüzyıl sonları ile 19. yüzyıl başlarında yaşamış olan Çukadar Ahmed Ağazade Şakir Bey olmalıdır. Şair Enderun'dan yetişmiş, Sultan I. Abdülhamid ve III. Selim zamanlarında yaşamıştır.⁴⁸

1.6. Hasbahçe Köşkleri

Sarayın dış bahçesi olarak adlandırılan kısımda Sepetçiler Kasrı dışında surların etrafında birkaç köşk yapısı daha bulunmaktadır. Bunlar içerisinde en önemlisi Yalı Köşkü'dür. Yalı Köşkü, Sepetçiler Kasrı'nın hemen yanında surların dışındadır. Tıpkı Sepetçiler gibi sur üzerinde inşa edilen İncili Köşk de dış bahçe köşklerinden biridir. Hasbahçede, bugünkü Gülhane dolaylarında Yalı Köşkü, İncili Köşk, Sepetçiler Kasrı dışında Hasbahçede bulunan ikinci bir Sepetçiler Kasrı, İshakiye Köşkü, Mermer Köşk, Gülhane Kasrı gibi yapılar bulunmaktaydı. Ne yazık ki bu köşkler ile ilgili kapsamlı bir çalışma yapılmadığından haklarında ayrıntılı malumat bulunmamaktadır. Araştırmamız esnasında tespit edilen bilgiler çerçevesinde bu yapılara kısaca değinilecektir.

⁴⁶ Necdet Sakaoğlu, **Saray-ı Hümayun**, s. 39.

⁴⁷ Nalan, Dönmez Yakarçelik, "Deniz Müzesinde Sergilenen Tarihi Kadirga", **Vakıflar Dergisi**, Sayı 49, Haziran 2018, s.179.

⁴⁸ Semra Yanbal, **Şâkir Mehmed Efendi Divânı**, Cumhuriyet Üniversitesi, SBE, Türk Dili ve Edeb. Bölümü, Sivas 2009, s.8; Şair Şakir Mehmed'in Divân'ı, *Manzum Mesnevi Tercümesi ve Hediyetü'l-İrfân der-Şerh-i Bahâristân* adlı eserleri vardır.

1.6.1. Yalı Köşkü

Topkapı Sarayı'nın dış bahçe köşklerinden biri olan Yalı Köşkü, surların önünde yer almaktadır. Osmanlı saray teşkilatı açısından sahip olduğu anlam ve işlev ile önemli bir yere sahiptir. Sepetçiler Kasrı'nın hemen yanında surların önünde yer alan yapı Sarayın denize açılan bağlantı noktasıdır. Yalı Köşkü Sultan III. Murad (1574-1595) devrinde 1591-1593 yılları arasında inşa edilmiştir. Selânikî Tarihî'ndeki ifadeler kasrın yapılma hadisesi ile ilgili şu bilgileri verir; Yalı Köşkü'nün bulunduğu yerde Sultan Beyazıd'ın yaptırdığı Mermer Köşk olarak bilinen bir yapı bulunmaktadır, III. Murad tarafından bu Mermer Köşk'ün yerine yeni ve daha güzel bir köşk yaptırmak istemiş, emriyle Yalı Köşkü bina edilmiştir.⁴⁹

Şekil.4: 1610 Tarihli Sandy'sPanoramasında Yalı Köşkü

Yalı Köşkü'nün inşaat süreciyle ilgili detaylı bilgiler muhasebe-yi inşaat defterinden anlaşılmaktadır.⁵⁰ Köşkün yapımında dönemin sadrazamı Sinan Paşa'nın payı büyük olduğundan-kasrın masrafının çoğunluğunu karşıladığından- köşk kimi kaynaklarda Sinan Paşa Köşkü olarak da anılmıştır.⁵¹ Köşkün inşa edilmesinde Sinan Paşa, Ferhad Paşa ve Siyavuş Paşa katkıda bulunmuşlardır. Sinan Paşa'nın ikinci sadaret döneminde inşaatına başlanan köşkün, Sinan Paşa'nın yerine gelen Ferhad Paşa'nın döneminde inşaatı devam eder, onun yerine gelen Kanijeli Siyavuş Paşa döneminde de inşaat devam eder ve nihayet Sinan Paşa'nın tekrar göreve geldiği esnada 4 Temmuz 1593'te inşaat tamamlanır.⁵²

⁴⁹Selânikî Mustafa Efendi, **Tarih-i Selânikî**, haz. Mehmet İpşirli, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1989, c.I, s. 88-90-100-237-433.

⁵⁰MAD.075(1101/ 1592).

⁵¹ Mustafa Na'îmâ Efendi, **Târih-i Na'îmâ**, IV, s. 1928. Ayrıca bkz. Mustafa Na'îmâ Efendi, **Târih-i Na'îmâ**, c.I, s. 78; II, s. 717, 903, 937; c. III, s. 973, 1531, 1533.

⁵² Volkan Ertürk, "Yenisaray'ın Deryaya Açılan Kapısı", **Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic** Volume 8/7 Summer 2013, Ankara, s. 186-187.

Şekil.5: Cassas'ın Panoramasında Yalı Köşkü

Flandin'in Panoramasında Yalı Köşkü

Kasrın mimarisi ve içyapısı ile ilgili en önemli kaynak inşaat defteri ve görsel malzemedir. Yalı Köşkü bulunduğu konum itibarıyla tıpkı Sepetçiler Kasrı gibi devrinde çok dikkat çekmiş ve sıklıkla resmedilmiştir. Bu sebeple gerek kasrın mimarisi gerekse tarihsel dönüşümü ile ilgili çıkarım yapmak mümkün olmaktadır. İnşaat defterindeki tariflere göre kasır -Sepetçiler Kasrı'nın kapalı divanhanesine benzer biçimde- ortada merkezi bir divanhane ile divanhaneyi üç yönde kuşatan şahnişinden oluşan ana mekân ve bu mekânı çepeçevre saran revaklı bir koridor bölümünden oluşmaktadır.⁵³ Köşkün has oda, sagir oda ve ibadethane olmak üzere üç odası mevcuttu. Revakının 34 sütunu bulunan köşkün iki yanında büyük merdiven yer almaktaydı.

Yalı Köşkü, Osmanlı saray teşkilatı içerisinde padişah ve ailesi tarafından kullanılan bir konut olmanın dışında çeşitli merasimlere ev sahipliği yapan bir mekân olma özelliğine sahiptir. Kasır yapıldığı tarihten hemen hemen yıkılış sürecine kadar aynı işlevde kullanılmıştır. Yalı Köşkü sarayda yapılan çeşitli merasimler içinde kullanılmaktaydı. Bu merasimlerin Yalı Köşkü açısından en önemli olanı donanmanın sefere çıkış töreniydi. Donanma Tersane'den çıkıp Yalı Köşkü önüne gelir, burada şenlik yapılırdı.⁵⁴ Donanmanın temâşasının yapıldığı birkaç yerden biri olan Yalı Köşkü, aynı zamanda kutlama ve

⁵³Sedad Hakkı Eldem, **Köşkler ve Kasırlar**, İstanbul 1974, c I, s. 183.

⁵⁴Râşid Mehmed Efendi-Çelebizâde İsmail Âsım Efendi, **Târîh-i Râşid ve Zeyli**, haz. Abdülkadir Özcan, Yunus Uğur, Baki Çakır, Ahmet Zeki İzgöer, Klasik Yayınları, İstanbul 2013, c. I, s. 214.

şenliklerin yapıldığı bir yer de olmuştur.⁵⁵ Şehzadelerin sünnet ve düğün törenleri fetih müjdesi gibi törenlere de ev sahipliği yapan köşkün bayram kutlama ve şenliklerinde ayrı bir yeri vardır.⁵⁶

Yalı Köşkü yalnızca şenliklerin düzenlendiği bir mekân değil aynı zamanda devlet adamlarının görevlerinden alındıklarının kendilerine tebliğ edildiği veya sürgüne gönderildiklerinin bildirildiği bir mekândı. Ayrıca ölen veya öldürülen asilerindenize atıldığı yerlerden birisi de Yalı Köşkü'dür.⁵⁷ Köşk aynı zamanda çeşitli devlet adamlarının atamalarının yapıldığının bildirildiği yer olma özelliğine de sahipti. Yalı Köşkü, padişahların yabancı elçi ve diğer temsilcileri kabul ettikleri köşklerin başında gelmekteydi.⁵⁸

Sonuç olarak Yalı Köşkü, Topkapı Sarayı teşkilatlanması içerisinde çeşitli işlevlerle kullanılmış, birçok önemli olaya şahitlik etmiş sarayın denizden giriş ve çıkış kapısı olma özelliği göstermiş nadir özellikleri olan önemli bir yapıdır.

Kasrın bulunduğu alan, şehre gelenleri karşılayan konumu ve şehrin merkezinde bulunması ile Dersaadet'e gelen hemen tüm yabancı seyyahların, ressamların, elçilik görevlileri gibi kişilerin dikkatini çekmiştir. Bu sebeple defalarca resmedilen köşkün yapıldığı 16. yüzyıldan yıkılışı olan 1869 yılına kadarki süreçte görünümünün ve mimarisinin büyük oranda değişikliğe uğramadan geldiği görülmektedir. Kasır 17, 18 ve 19. yüzyıllarda defalarca basit tamirler geçirmiştir. Fakat köşk için dönüm noktası Sirkeci dolaylarında 1869 yılında gerçekleştirilen demiryolu yapımı sırasında olmuştur. Yaklaşık bu tarihlerde köşk yıkılmış ve günümüze ulaşamamıştır.

⁵⁵ Nalan, Karaöz, , **III.Selim Döneminde Donanmada Yapılan Merasimler**, yüksek lisans tezi, İÜ., SBE, Akdeniz Dünyası, s.42.

⁵⁶ Volkan Ertürk, Topkapı Sarayı'nın deryaya açılan kapısı, s. 194., Silâhdar Fındıklılı Mehmed Ağa, **Nusretname**, s. 447, 668; Râşid Mehmed Efendi-Çelebizâde İsmail Âsım Efendi, **Târîh-i Râşid ve Zeyli**, c. II, s. 735-736, 1188; c. III, s. 1410-1411; Câbi Ömer Efendi, **Câbî Târihi**, c. I, s. 140; **III. Mustafa Ruznamesi** (H. 1171- 1177/M. 1757-1763), s. 40, 87; Vak'anüvis Subhî Mehmed Efendi, **Subhî Tarihi**, s. 209; **III. Selim'in Sırkâtibi Ahmed Efendi Tarafından Tutulan Rûznâme**, s. 363.

⁵⁷ Ertürk, "Topkapı Sarayı'nın Deryaya Açılan Kapısı", s. 191.

⁵⁸ Silâhdar Fındıklılı Mehmed Ağa, **Zeyli-i Fezleke**, s.776; Râşid Mehmed Efendi-Çelebizâde İsmail Âsım Efendi, **Târîh-i Râşid ve Zeyli**, c.I, s. 229; **Abdurrahman Abdi Paşa Vekâyi'-nâmesi** Osmanlı Tarihi (1648-1682), s. 484; Mustafa Na'imâ Efendi, **Târîh-i Na'imâ**, c.III, s. 1400.

1.6.2. İncili Köşk

Topkapı Sarayı'nın dış bahçesinin Marmara surlarıyla kesiştiği noktada Bizans devri surlarının üzerine inşa edilmiştir. Yalıköşkü, Sepetçiler Kasrı gibi sur üzerinde inşa edilmiş bir sahil sarayı olma özelliği taşımaktadır. Yapım tarihi ile ilgili olarak Selaniki Mustafa Efendi'nin eserinde detaylı bir anlatım bulunmaktadır. Buna göre Kasrın inşasına, H.998/ M. 1590 yılında başlanmış ve inşaat H.999/ 1591 yılında tamamlanmıştır. Kasır dönemin meşhur sadrazamlarından, çokça eser vermesiyle bilinen Koca Sinan Paşa tarafından yaptırılmıştır.⁵⁹ Sultan III. Murad'ın “nolaydı bu kasır sarayı amire dâhilinde olaydı.” dediği kasrın Sinan Paşa Köşkü olarak da adlandırıldığı bilinmektedir.

Kasır Mimar Davud Ağa'nın mimarbaşı olduğu dönemde yaptırılmış olmalıdır. Nitekim Davud Ağa'nın köşkün kaide kısmına denk gelen bir çeşme yaptırdığı bilinmektedir. Çeşme'nin kitabesinde; “...Sinan Paşa'ya idüp emri âli / Bina Udi bu kasrı bîmisali / Tasarruflar kılup mimarı Davud / Nice san'atlar Udi anda mevcud...” şeklinde geçen ifadelerden bu durum anlaşılmaktadır.⁶⁰

Kasrın inşa edildiği alan Bizans devrinde önemli bir yortunun yapıldığı bir konumda idi. Köşk, Bizans döneminde şehrin ünlü manastırlarından birinin kalıntısının hemen yakınında bulunan Soterios Ayazması'nın üstündedir.⁶¹

İncili Köşk padişahlar ve maiyeti tarafından sıklıkla kullanılan bir dinlenme ve eğlenme mekânıdır. Birçok kronikte çeşitli dönemlerde padişah tarafından kullanıldığı şeklinde bilgiler mevcuttur.⁶² Ayrıca III. Mustafa dönemi'nde (1757-1774) huzur dersleri için de kullanılmıştır. III. Mustafa bu köşte eğitimine başladığı gibi oğlu Şehzade Selim'i de eğitime burada başlatmıştır.⁶³

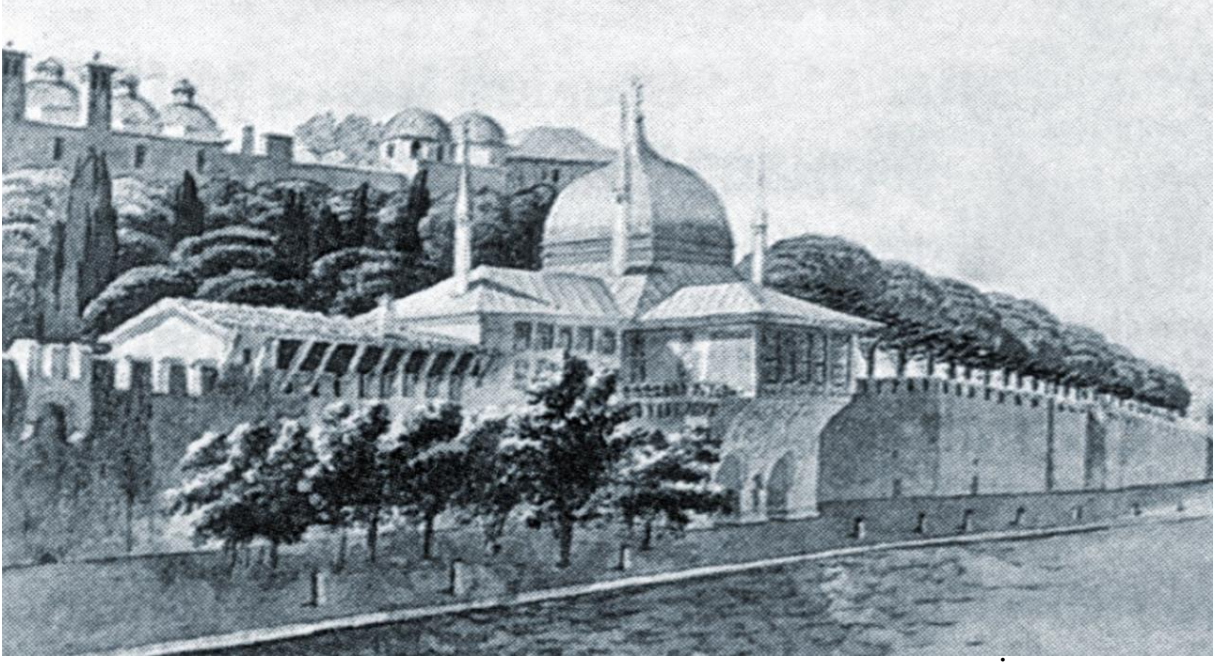
⁵⁹ Semavi Eyice, “İncili Köşk”, **DİA**, c.22, İstanbul 2000, s.278.

⁶⁰ Ahmet Refik, **Türk Mimarları**, Kapı Yayınları, s.23-24.

⁶¹ Eyice, “İncili Köşk”, s.278.

⁶² Mustafa Na'imâ Efendi, **Târih-i Na'imâ**, II, s. 717; III, s. 965; **III. Mustafa Ruznamesi** (H. 1171-1177/M. 1757-1763), s. 37-39; **III. Selim'in Sırkâtibi Ahmed Efendi Tarafından Tutulan Rûznâme**, s. 15.

⁶³ **Hakim Efendi Tarihi**, s. 1196-1199; **Raşid Tarihi**, c.II, s. 1235.

Şekil.6: 1817-1820 Arasında J. Nikolas Huyot Tarafından Yapılan Suluboyada İncili Köşk (G. Necipoğlu, s.227).

19. yüzyılda Topkapı Sarayı'na olan ilginin azalmasından İncili Köşk de nasibini almış ve eskisi gibi kullanılmamış ve zamanla bakımsız bir hale gelmiştir. Köşk diğer bahçe köşkleri gibi Rumeli demiryolunun Sirkeci'ye geldiği esnada kıyıdaaki kasır ve saraylarla birlikte yıkılmıştır. Abdurrahman Şeref Bey'in ifadelerine göre, Galib Paşa fazla masraflara sebep oldukları gerekçesiyle bu köşkleri yıktırmıştır.⁶⁴

1.6.3. İshakiye Köşkü

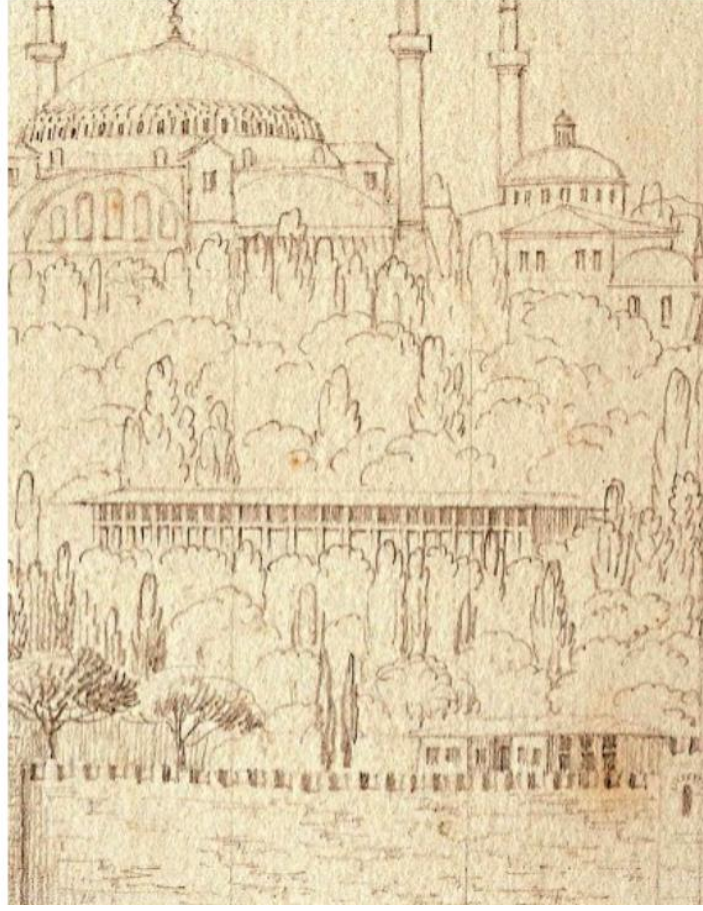
Bugünkü Gülhane dolaylarında bulunan İshakiye Kasrı, dış bahçenin Gülhane meydanının birkaç kasrından biridir. 15. yüzyılda İshak Paşa tarafından yaptırılmış ve bu sebeple İshakiye olarak anılmıştır.⁶⁵ İshakiye Köşkü ile ilgili detaylı malumat bulunmamaktadır.

Melling'in panoramasında, Yalı Köşkü'nün sağında surların arkasında gözüken yapının, yaklaşık bu mevkide yer aldığı bilinen İshakiye Kasrı olduğu yönünde görüşler bulunmaktadır. Köşk, Bostancıların sorumluluğunda idi. "Gılmânân-ı Bağçe-i Hassa" grubu içinde İshakiye Ocağı da bulunmaktaydı. 19. yüzyılın ilk yarısında ortadan kalkmış olmalıdır.

⁶⁴ Eldem, **Topkapı Sarayı**, s.13.

⁶⁵ Tuğba Gültekin, **Gülhane Bahçesi 19. yy. Anıtları ve Çevre Değerlendirmesi**, YL tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, FBE, İstanbul 1994, s.28.

Kuzey-güney doğrultusunda uzanan yapının denize bakanbatı cephesinde, iki sıra halinde düzenlenmiş çok sayıda penceresi sıralanmaktadır. Üstü saçaklı bir çatıyla örtülüdür.⁶⁶

Şekil.7: Melling'in Panoramasi'nda İshakiye Köşkü Olduğu Düşünülen Yapı, (Uzun Öyküler)

1.7. Hasbahçe Sepetçiler Kasrı (Eski Sepetçiler)

Topkapı Sarayı yerleşkesinin sınırları içerisinde Hasbahçe'nin en dış kısmında, Sarayburnu bölgesinin en ucunda, sur duvarlarının üzerinde fevkani olarak inşa edilmiş, 1643 tarihli Sultan İbrahim'in Sepetçiler Kasrı dışında başka bir Sepetçiler Kasrı'nın daha var olduğu yönünde kısıtlı ve şüpheli bir bilgi bulunmakla birlikte bu kasrın mahiyeti, mimarisi, işlevi ve yeri konusunda net bir bilgi bulunmamaktaydı. Sultan İbrahim devri Sepetçiler Kasrı ile ilgili araştırmalar esnasında arşiv belgelerindeki bazı tamirat defterlerinde ve mefruşat listelerinde Hasbahçe'de var olan, "Eski Sepetçiler Kasrı" olarak ifade edilen, başka bir kasrın var olduğu anlaşılmıştır. Bu köşkle ilgili ulaşılan tamirat ve mefruşat belgelerindeki bilgiler sayesinde köşkün bulunduğu alan, mahiyeti, mimarisi ve işlevi hakkında bir sonuca varmak mümkün olmuştur.

⁶⁶Melling ve Dunn'in Panoramalarında Uzun Öyküler, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, s.36.

Eski Sepetçiler Kasrı ile ilgili bugün Topkapı Sarayı bahçelerinde herhangi bir kalıntı bulunmamaktadır. Fakat vesikalardan ve kroniklerden kasrın 18. yüzyılın sonuna kadar ayakta olduğu ve aktif olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Kasrın, saray içerisindeki yerleşimi ile ilgili 1750 tarihli mefruşat listesinde geçen ifadelerden; Hasbahçe’de, Balıkhane ve İncili Kasır arasında bir yerde olduğu anlaşılmaktadır.⁶⁷ Ayrıca III. Selim’in Sırkâtibi Ahmed Efendi tarafından tutulan *Ruznâme’de* geçen “*Hasbahçe’de İncilü taraflarında Eski Sepetçilerin..*” ifadesinden kasrın bulunduğu alan hakkında bilgi edinilebilmektedir.⁶⁸ III. Mustafa *Ruznamesi’nde* geçen ifadelerden Padişahın Eski Sepetçileri faal olarak kullandığı anlaşılmaktadır.⁶⁹ Böylece Osmanlı yazarlarının Eski Sepetçiler olarak adlandırdığı Hasbahçe Sepetçileri ile ilgili, yine döneminde Yalı Sepetçileri olarak adlandırılan Sultan İbrahim devri Sepetçileri Padişah tarafından eş zamanlı olarak faal bir biçimde kullanıldığı sonucuna varılmaktadır.

Topkapı Sarayı yerleşim planında, Balıkhane olarak adlandırılan yer ile, sur-ı sultaninin Marmara yönündeki deniz surlarıyla kesiştiği noktada bulunan Balıkhane Kapısı kastedilmiş olmalıdır.⁷⁰ Devrin kaynaklarında geçen ifadelerden anlaşıldığı üzere, Balıkhane Kapısı’nın hemen üzerinde Balıkhane Kasrı bulunmaktaydı.⁷¹ Topkapı Sarayı’nın Marmara’ya açılan Balıkhane Kapısı’nın üzerindeki bu kasır, aynı zamanda Sarayın en uç noktasında bulunmaktaydı. Bu kapı ve kasır, saray yerleşkesinin, iç saraya en uzak noktasıdır. Balıkhane Kapısı’ndan içeriye girildiğinde Balıkhane Ocağı, dışında ise; Balıkhane çalışanlarının saray ihtiyaçları için balık tuttukları “Ahırkapı Dalyanı” bulunmaktaydı.⁷² Balıkhane Kasrı da Bostancıbaşı Ocağı’nın muhafazasında idi.⁷³ Sepetçiler Kasrı’nın isim kökeni ile ilgili görüşlerden biri ve kanımızca en kuvvetli olanı, Bostancıbaşı Ocağı ile ilişik olduğu yönünde olanıdır. Balıkhane ile İncili Köşk arasında, Hasbahçe’de bulunan ‘Eski Sepetçiler’ gibi, Sultan İbrahim devri yeni Sepetçiler Kasrı’nın isim kökeni de yine Bostancıbaşı Ocağı ile ilişkilidir.

⁶⁷ TS. MA. D. 3414, (09 S 1163/ 18 Ocak 1750)

⁶⁸ Sema Arıkan, **III. Selim’in Sırkâtibi Ahmed Efendi Tarafından Tutulan Ruznâme**, YL Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul 1988, s. 350.

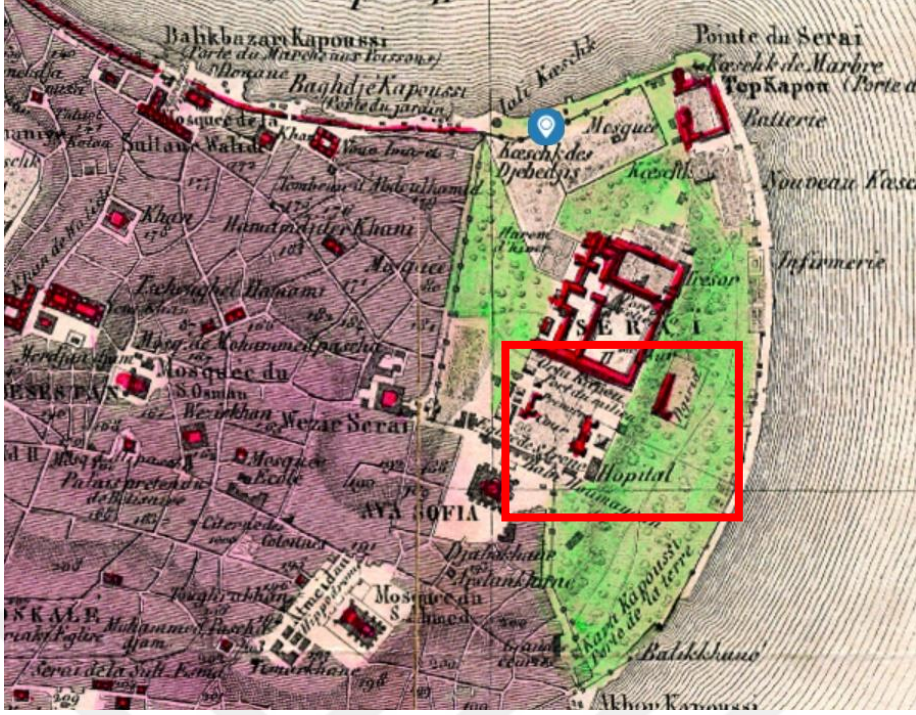
⁶⁹ Yunus Irmak, **III. Mustafa Ruznâmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, SBE, Yeniçağ Tarihi, İstanbul 1991, s. 23,31.

⁷⁰ Neslihan Effemberger, “Surlar ve Kapılar”, **Suriçi İstanbul Fetihden Önce ve Fetihden Sonra**, Fatih Belediyesi Yayınları, İstanbul 2007, s.90.

⁷¹ Necdet Sakaoğlu, **Saray-ı Hümayun Topkapı Sarayı**, s.22.

⁷² Ece Yüksel, **Osmanlı Cellatları**, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/264829>, online erişim; 21.05.2019.

⁷³ Yıldız, **Osmanlı Devlet Teşkilatında Bostancı Ocağı**, s.266.

Şekil.8: Eski Sepetçiler Kasrının Bulunduğu Alan, (François Kauffer 1786 tarihli Harita)

Sepetçiler Ocağı ve Balıkhane Ocağı Bostancıbaşı Ocağı'nın birer kolu olarak Bostancıbaşının muhafazasında idi. Sepetçiler Köşkü Ocağı'nın, saray teşkilatı içerisindeki görevi; sarayın bahçelerindeki sebzevata sepet örmektir. Yalı Köşkü mevkiinde olan 1643 tarihli Yeni Sepetçiler Kasrı gibi, Hasbahçe'de Balıkhane yönündeki Sepetçiler Kasrı da Bostancıbaşı Ocağı'nın muhafazasında ve nezaretinde idi.⁷⁴

Eski Sepetçiler Kasrı'nın yapım tarihi ile ilgili bir belge henüz saptanmamakla beraber, 1643 yılında sarayın, Haliç'e bakan kısmında inşa edilen yeni olarak adlandırılan başka bir Sepetçiler Kasrı olduğuna göre, yapı 1643 öncesine tarihlendirilebilir. Bostancıbaşı Ocağı'na bağlı olan Sepetçiler Köşkü Ocağı'nın, Sultan III. Murad devrinde (1574-1595) kurulduğu bilinmektedir.⁷⁵ Dolayısıyla yeni kurulan bir ocağın, hizmet ettiği kasrın daha önce inşa edilmiş olması mümkün değildir.⁷⁶

Böylelikle Eski Sepetçiler Kasrı'nın inşa edilme tarihi ile ilgili bir tarih aralığı vermek mümkün olmaktadır. Bu bağlamda Eski Sepetçiler Kasrı 1574 sonrası 1643 öncesi bir tarih aralığında inşa edilmiştir.

⁷⁴ Yıldız, **Osmanlı Devlet Teşkilatında Bostancı Ocağı**, s.263.

⁷⁵ Tayyar-zâde Atâ, **Tarih-i Enderun**, s.404.

⁷⁶ Necipoğlu, **Topkapı Sarayı**, s.298.

Eski Sepetçiler Kasrı'nın mahiyeti ve iç taksimatı 1750 ve 1791 tarihli iki mefruşat listesindeki mevcut ifadelerden anlaşılmaktadır. Buna göre köşk, merkezinde bir divanhane ile biri Balıkhaneye bakan, diğeri İncili Köşk'e bakan iki oda(maksure)⁷⁷ ile bunların taşrasında iki oda ve ağa odalarından (Darüssaade Ağa odası, Darüssaade Ağasının taşradaki odası, Silahdar Ağa odası, Hazinedar Ağa odası) oluşmaktadır. Köşk, ortada diğ er odalardan merkezi bir divanhane ile bu bölümü dört yönde eklenen dört odadan oluşan bir plana sahiptir. Bu bilgilerden yol çıkılarak, devrin mimari anlayışına uygun bir plan şemasına sahip olduğu anlaşılmaktadır.⁷⁸

Kasır ile ilgili en erken tarihli belgeden hareketle; Balıkhaneye Nazır oda; üç makad büyüklüğünde, 8 pencereli ve bir kapılı olarak düzenlenmiştir. Balıkhaneye nazır odanın taşrasında boyut olarak daha küçük olduğu anlaşılan oda bir makad boyutunda iki pencerelidir. Köşkün Divanhane si, iki makad, dört sedir ve iki perdeye sahiptir. İncili Köşkü'ne nazır olan oda, dört makad boyutunda sekiz pencereli olarak Balıkhaneye nazır oda ile köşkün maksurelerinden biridir. İncili Köşke bakan odanın taşrasında küçük bir oda bulunmaktadır. Bu oda, bir makad boyutunda olup pencere kaydı bulunmamaktadır. Köşkün söz konusu dört odası dışında, dört adet ağa odası bulunmaktadır. Bunlardan, Darüssaade Ağa odası, üçmakad boyutunda beş pencereli ve bir kapıya sahiptir. Hazinedar Ağa odası iki makad boyutunda üç pencereli ve bir kapılı plandadır. Silahdar Ağa odası ise yine iki makad boyutunda beş pencereli ve bir kapılıdır. Son olarak Darüssaade Ağa odasının taşrasındaki oda, bir makad boyutunda üç pencereli olarak düzenlenmiştir.⁷⁹

Aynı yıl düzenlenmiş olan ikinci mefruşat listesinde köşk, Balıkhaneye nazır sofa ile taşrasındaki küçük oda, Divanhane, İnciliye nazır sofa ile taşrasındaki küçük oda ve dört ağa odasından ibaret olarak ilk listede tasvir edildiği haline uymaktadır.

1791 tarihli mefruşat listesinde köşk ile ilgili bazı farklılıklar olmakla birlikte genel planının değişmediği fakat yenilendiği anlaşılmaktadır.⁸⁰ 1791 tarihli Mefruşat belgesinde geçen, "... Has Bahçede Eski Sepetçiler, ile Yalı Kasrı civarındaki Yeni Sepetçiler Kasrı Hümayunu..." ifadeleri ile 1793 tarihli bir belgede "eski ve yeni Sepetçiler kasrı"

⁷⁷ "Maksure: Camilerde hükümdarlar için parmaklık ya da kafeslerle ayrılmış yer", Adnan Turani, **Sanat Terimleri Sözlüğü**, Tolum Yayınları, s.84. Maksure, yalnızca cami mimarisinde değil köşkl erde de uygulanmış bir tasarımdır.

⁷⁸ TS. MA. D.3414, (09 S 1163/ 18 Ocak 1750).

⁷⁹ TS. MA. D.3414, (09 S 1163/ 18 Ocak 1750)

⁸⁰ TS. MA. D.2437. (1207/ 1791) Bu belge S.H.Eldem'in yayınladığı bir vesika olup eski numarasından dolayı arşiv taramasında tespit edilememiştir. Fakat kurul arşivindeki kopyasından faydalanılmıştır.

ifadelerinden, esasında Topkapı Sarayı yerleşiminde iki adet Sepetçiler Kasrının var olduğu anlaşılmaktadır.⁸¹

1750 tarihli eşya listesinde, Balıkhaneye nazır sofa ve İnciliye nazır sofalar; Hasbahçede Eski Sepetçilerde iki adet maksure olarak ifade edilmiştir. İki maksure dışında aynı yerde iki adet sofa ile iki adet abdest odasının varlığından da bahsedilmektedir. Köşkün Ağalara ayrılan kısımları Darüssaade Ağa odası, Darüssaade Ağa odasının sofası, Silahdar Ağa odası ve Hazinedar Ağa odaları olarak kaydedilmiştir.⁸²

Hasbahçe’de Balıkhane ile İncili Köşk’ün bulunduğu Marmara surlarının Ahırkapı bölgesi civarında bulunan Eski Sepetçiler Köşkü 1781⁸³ ve 1793 tarihinde bir yenilenme geçirmiştir.⁸⁴Böylelikle Balıkhane dolaylarında bulunan köşkün, 18. yüzyılın sonlarına kadar ayakta olduğu anlaşılmaktadır.

Kasrın odalarının döşemesi tıpkı Yalı Köşkü Sepetçiler Kasrı gibi özenli bir biçimde yapılmıştır. 1793 tarihinde Kasrın Balıkhaneye bakan odasına;3 adet çuka kumaşından yapılmış yeşil saçaklı makad, 9 adet kadife kumaşından yapılmış yastık, 2 adet telli hatayi sedir yastığı, 1 adet yemeniden yüz yastığı, 8 adet yemeniden pencere yastığı, 1 adet kırmızı renkli çuka kumaşından yapılmış kapı perdesi ile 3 adet puşide ile tefriş edilmiştir.

Balıkhaneye bakan odanın taşrasında bulunan bölüme bakan oda için 4 adet kadife kumaştan sade makad, 1 adet çuka kumaştan saçaklı makad yastığı, 2 adet yemeniden pencere perdesi ile, Divanhanesine; 2 adet yeşil renkli saçaklı çuka kumaştan makad, 4 adet telli hatayili sedir yastığı ve 12 adet sarı renkli kadifeden yapılmış yastık kullanılmıştır.

İncili Köşke bakan odasına; 3 adet çuka kumaştan yapılmış saçaklı makad, 9 adet sade kadife kumaştan yapılmış yastık, 1 adet telli hatayili sedir yastığı, 8 adet yemeniden pencere perdesi ve 1 adet çuka kumaştan perde ve 3 adet puşide şeklinde bir döşeme yapılmıştır. Bu odanın taşrasından bulunan oda ise; 1 adet çuka kumaştan yapılmış makad, 4 adet kadife kumaştan sade yastık ve 2 adet yemeniden pencere perdesi ile bir dekore edilmiştir.

Kasrın ağa odaları ise; Darüssaade Ağa odasına; 3 adet çuka kumaştan saçaklı makad, 11 adet sarı renkli sade kadife kumaştan yastık, 5 adet yemeniden pencere perdesi ile

⁸¹ TS. MA. D.2439. 0073,(29 S 1208/ 06 Ekim 1793)

⁸²TS. MA. D.2437,vr. 2,(1207/ 1791)

⁸³ TS. MA. D. 3128,s.4, (Şevval 1195/ Eylül 1781)

⁸⁴ TS. MA. D.2439. 0073,(29 S 1208/ 06 Ekim 1793)

1 adet kırmızı renkli uka kumaştan yapılmış kapı perdesi; Hazinedar Ağa odasına;2 adet uka kumaştan saçaklı makad, 6 adet sade kadife kumaştan yapılmış yastık, 3 adet yemeniden pencere perdesi ile 1 adet kapı perdesi; Silahdar Ağa odasına; 3 adet saçaklı uka kumaştan yapılmış makad, 10 adet sade kadife kumaştan yapılmış yastık, 5 adet yemeniden pencere perdesi ile 1 adet kırmızı renkli uka kumaştan yapılmış kapı perdesi; Darüssaade Ağa odasının taşrasında bulunan odaya;1 adet saçaklı uka kumaştan yapılmış makad, 6 adet sade kadife kumaştan yapılmış yastık ve 3 adet yemeniden pencere perdesi ile oluşturulmuş dekorasyona sahiptir.

Tablo.1: 9 Safer 1163 / 18 Ocak 1750 tarihinde Eski Sepetçiler Kasrı'nda yapılan onarım sonucunda odalar ve yenilenen mefruşatı gösterir tablo (TS.MA. D. 03414)

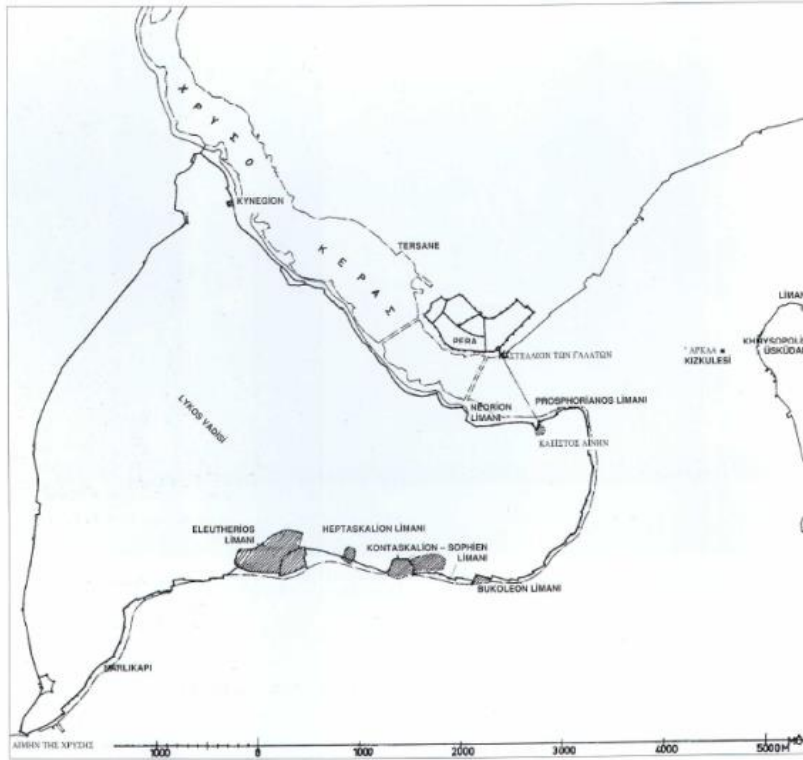
Eski Sepetçiler Kasrı Hümayunu tecdidolunduktamüceddedenferş olunan		
Balıkhaneye nazır odanın mefruşatıdır		
Taraklı sade kadife yastık 9 adet	Som şimşirli yeşil saçaklı çukamakad 3 adet	Telli hatayi sedir yastığı 2 adet
Yemeni pencere yastığı 8 adet	Yemeni yüz yastığı 1 adet	Al çuka kapu perdesi 1 adet
Puşide 3 adet		
Oda-ı mezburun taşrasına ferş olunan		
Şimşirli saçaklı çuka Makad yastığı 1 adet	Taraklı sade kadife makad 4 adet	Yemeni pencere perdesi 2 adet
Divanhanesinin mefruşatıdır		
Ortası sarı sade kadife yastık 6/6 12 adet	Şimşirli yeşil saçaklı al çuka makad 1/1 2 adet	Telli hatayili sedir yastığı 2/2 4 adet
İnciliye nazır odanın mefruşatıdır		
Taraklı sade kadife yastık 9 adet	Şimşirli saçaklı ... çukamakad 3 adet	Telli hatayili sedir yastığı 1 adet
Yemeni pencere perdesi 8 adet	...Puşide 3 adet	Al çuka perde 1 adet
Oda-ı mezburun taşrasının mefruşatıdır		
Taraklı sade kadife yastık 4 adet	Şimşirli ...saçaklı çuka makad 1 adet	Yemeni pencere perdesi 2 adet
Darüssaade Ağa odasının		
Ortası sarı sade kadife yastık 11 adet	Şimşirli ...saçaklı çuka makad 3 adet	Yemeni pencere perdesi 5 adet
Al çuka kapu perdesi 1 adet		
Hazinedar Ağa odasının		
Taraklı sade kadife yastık 6 adet	Şimşirli som saçaklı çuka makad 2 adet	Yemeni pencere perdesi 3 adet
... Som kapu perdesi 1 Adet		
Silahdar Ağa odasının		
Taraklı sade kadife yastık 10 adet Al çuka kapu perdesi 1adet	Saçaklı şimşirli ucu saçaklı çuka Makad 3 adet	Yemeni pencere perdesi 5 adet
Darüssaade Ağasının taşrasında olan odasının		
Taraklı sade kadife yastık 6 adet	Saçaklı şimşirli ucu saçaklı çuka Makad 1 adet	Yemeni pencere perdesi 3 adet

İKİNCİ BÖLÜM

SEPETÇİLER KASRI (YALIKÖŞKÜ SEPETÇİLERİ) TARİHÇESİ

2.1. Sepetçiler Kasrı'nın Üzerine Oturduğu Surlar

Sepetçiler Kasrı bulunduğu alan itibariyle tarihi yarımadanın Haliç'e bakan bölümünde Bizans devrine ait olan surların üzerine inşa edilmiştir. Kasır deniz surları üzerinde bugüne kadar yıkılmadan gelebilmiş tek yapı olma özelliğine sahiptir. Dolayısı ile Sultan İbrahim Devrinde 1643 yılında inşa edilen kasrın üzerinde yükseldiği yapı tarihsel olarak ayrı bir öneme sahiptir. Bu sebeple Bizans devri sur parçasından ayrıca bahsetmek gerekli görülmüştür.

Şekil.9: Wolfgang WienerMüller'in Bizans Limanlarını Gösteren Haritası (Wolfgang Müller-Wiener, İstanbul Limanı, s.7)

Sepetçiler Kasrı'nın bulunduğu alan, Bizans devrinde kentin önemli bölgelerinden biridir. Bu bölgede kentin iki önemli limanı bulunmaktaydı. Neorion ve Prosporphianos limanları kentin önemli ticari ulaşım merkezleri idiler. Ayrıca devrin kaynaklarında ki ifadelerden anlaşıldığı üzere, yalnızca ticaret açısından değil aynı zamanda kentin ihtiyacı

olan erzakların depolanma alanı olarak kullanılmaktaydı.⁸⁵ Bölgenin, Osmanlı geç döneminde tekrar bir depolama alanı olarak kullanılması dikkat çekici bir detaydır. Ancak sahip olduğu konum itibarıyla anlaşılabilir bir durumdur.

Sepetçiler Kasrı, Prosphorianos Limanı'nın bulunduğu alanda inşa edilmiştir.⁸⁶ Prosphorianos limanının hemen arkasında, Osmanlı devrinde Yalı Köşkü kapısı olarak adlandırılan Eugenios Kapısı bulunmaktadır.⁸⁷ Bu kapı Bizans devrinde İmparatorların saraydan deniz yoluyla Ayasofya'ya gitmek için kullandığı kapıdır. Ayrıca Eugenios kapısının hemen yakınında Sepetçiler Kasrının içerisinde kalan Eugenios Kulesinin var olduğu bilinmektedir.⁸⁸ Söz konusu kule, Halice çekilen zincirin bağlandığı yer olması sebebiyle ayrı bir öneme sahiptir.⁸⁹ Kulenin hemen arkasında bulunan Eugenios Kapısı'nın, Osmanlı Döneminde, 16. yüzyılda, hemen yakınında yapılan Yalı Köşkünden dolayı "Yalı Köşkü Kapısı" olarak adlandırıldığı bilinmektedir.

Surlar Bizans devrinde olduğu gibi şehrin koruyucu elemanları olarak Osmanlı devrinde de kullanılmaya devam etmiştir. Şehrin savunmasındaki rollerinden dolayı tarih boyunca gerek Bizans dönemi gerekse Osmanlı döneminde birçok kez onarım ve yenilenme geçirmişlerdir. Bu durum savunma rolünün yanı sıra şehrin görüntüsü üzerinde ki etkilerinden de kaynaklanmaktadır. Surlar üzerinde Osmanlı devrinde çeşitli tarihlerde kapılar açılmış, kitabeler eklenmiş ve yapılar inşa edilmiştir. Fakat 19. yüzyıldan sonra surlara gösterilen ilgi azalmış ve zaman içerisinde bazı kısımlar harap olmuştur. Osmanlı döneminde surlar üzerinde inşa edilen yapılardan 21. yüzyıla ulaşabilen tek bina Sepetçiler Kasrı olmuştur.

Sepetçiler Kasrı Bizans dönemi surlarının Haliç'e bakan bölümünde ayaklarla yükseltilmiş olarak, hem kara hem deniz yönünde taşmalar şeklinde inşa edilmiştir. Kasrın üzerinde yükseldiği burçlar, 2-4 metre kalınlığında taş ve tuğla sıralarıyla oluşturulmuş almalı örgü tekniğinde yapılmıştır. Muhtemelen, duvar yüzeylerinin üzerlerinde kaplama bulunan surlar defalarca yapılan onarımlar sırasında bu kaplamalarını kaybetmiş olmalıdır. Sur duvarlarının tarihsel süreç içerisinde defalarca onarım ve yenilenme yaşamasından ötürü kesin bir tarihlendirme yapılması mümkün değildir.

⁸⁵ W. Müller-Wiener, **Bizans'tan Osmanlı'ya İstanbul Limanı**, İstanbul 1998, s.6.

⁸⁶ Neslihan Effenberger, **Suriçi İstanbul (Fetihten önce ve sonra)**, Fatih Belediyesi Yayınları, İstanbul 2015, s.89.

⁸⁷ İnci Tunay, **İstanbul Sur Kapıları**, İBB. Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul 2014, s.132.

⁸⁸ Effenberger, **Suriçi İstanbul**, s.89.

⁸⁹ Söz konusu zincirler bugün İstanbul Arkeoloji Müzesinin "Çağlar Boyu İstanbul" salonunda sergilenmektedir.

Sarayburnu'ndaki Sepetçiler Kasrı'nın iki yanındaki surlardan bazı parçalar 1870-1872 yılları arasındaki demir yolları yapımı sırasında yıkılmıştır.⁹⁰ Bu surlardan, yalnızca Sepetçiler Kasrı'nın altındaki sur duvarları ve iki kulesi mevcut olarak, yapı ile birlikte günümüze gelebilmiştir.⁹¹

Kasır, surların önünde zamanla oluşturulmuş dolgu bir zemin üzerinde yükseltilmiştir. Bu zemin özelliği sebebiyle, Bizans devri sur yapısı denize doğru kayma göstermiştir. Sarayburnu yönündeki kulede söz konusu durumun yaşandığı ve bu şekilde onarıldığı anlaşılmaktadır.⁹² Surların bir parçası olan kule almasıık duvar tekniği ile örülmüş ve günümüzde kaplamasız yüzeye sahiptir. Erken ve orta Bizans devrinde sur duvarlarında genellikle görülen kaplama öğesinin olmaması zaman içerisinde geçirdiği onarımlarla ilgili olmalıdır.⁹³ Fakat duvar yüzeyinde iki parça şeklinde kitabesi bulunmaktadır. Bizans mimarisinde, sur duvarlarında çok sayıda devşirme malzeme kullanılmıştır. Özellikle Theophilos (842) devrindeki onarımı anlatan kitabeler, kitabe parçaları, sütun gövde ve başlıkları ile korkuluk levhaları parçaları devşirme malzeme olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sepetçiler Kasrı'nın üzerinde yükseldiği sur parçasında da bu durum söz konusudur. Kasrın kaide kısmında yer alan sur parçaları üzerinde bulunan kitabeler Osmanlı döneminde kaldırılmamıştır. Padişah konutu olarak kullanılan bir yapıda Bizans İmparatoru'nun isminin ve İsa peygamberin monogramlarının yer aldığı kitabe parçalarının aynen korunması hayli ilginçtir. Nitekim bu kitabeler günümüze kadar ulaşmıştır.

Sarayburnu tarafındaki kulenin duvarının alt kısmında beyaz mermer üzerine işlenmiş "Theophilos Kulesi" anlamına gelen "AVTOCPOT OPOC" kelimelerinin bulunduğu kitabesi vardır. Kitabenin, yapım tekniği itibarıyla mermer zemin üzerine metal harfler yerleştirilmek için matkap ile delikler açıldığı görülmektedir. Bu teknik Bizans devrinde sıkça kullanılan bir uygulamadır. Çeşitli kaynaklarda geçen ifadelerden anlaşıldığı üzere II. Mikhael (ö.829) ve oğlu Theophilos (ö.842) zamanında deprem ve zorlu kış şartlarından zarar gören Haliç surları üzerinde esaslı bir onarım çalışması yapılmıştır.⁹⁴ Yine kaynaklarda geçen

⁹⁰ Peter Hertner, The Balkan Railways, **International Capital and Banking from the End of the 19th Century until the Outbreak of the First World War**, Bulgarian national bank, DP/53/2006, June 2006.

⁹¹ Müller-Wiener, **Bizans'tan Osmanlı'ya İstanbul Limanı**, s.163-164.

⁹² Hayri Fehmi Yılmaz, **Sepetçiler Kasrı Sanat Tarihi Raporu**, İstanbul 2010, s.2.

⁹³ Mehmet İhsan Tunay, **Türkiye'de Bizans Mimarisinde Taş ve Tuğla Duvar Tekniğine Göre Tarihendirme**, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, SBE, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul 1984, s.34.

⁹⁴ Feridun Dirimtekin, **Fetihten Sonra Haliç Surları**, İstanbul 1956, s.75.

ifadelere göre bu tamir 839-842 yılları arasına tarihlendirilmektedir. Söz konusu kitabe bu onarım sırasında yapıya dâhiledilmiş olmalıdır.

Şekil.10: Theophlios Tamir Kitabesi (Hayri Fehmi Yılmaz’ın Raporundan IV Numaralı koruma kurulu arşivi)

İkinci kule ise aynı duvar tekniğinde yapılmış olup kaplamasız düzenlemeye sahiptir. Söz konusu kulenin üzerinde iki adet kitabesi bulunmaktadır. Kitabelerin sahip olduğu özelliklerden Theophilos dönemi kitabeleriyle benzer özellikler taşıdığı anlaşılmaktadır. Mermer bir zemin üzerine işlenmiş “POC” harfleri ile bir haç şekline sahip kitabesi kulenin deniz cephesinde görülmektedir. Kitabenin sonunda görülen haç işareti kitabenin burada sonlandığını göstermektedir. Üzerindeki POC ifadesi “Hükümdar” anlamına gelmektedir. Yine bu kulenin cephesinde bir başka mermer kitabe mevcuttur.⁹⁵Bunlar dikdörtgen mermer levha üzerinde bir haç ve üst kısmına “IC XC” ile altında “Nİ KA” harflerinin bulunduğu parçalardır. Kitabedeki harflerin oluşturduğu oyuklardan anlaşıldığı üzere bu kitabede de metal kakmalı bir düzenleme söz konusudur. Haçın üzerindeki “IC XC” harfleri “İsa Mesih”, haçın altındaki “Nİ KA” harfleri ise “zafer” anlamına gelmektedir.⁹⁶

⁹⁵ Hülya Tezcan, **Topkapı Sarayı ve Çevresinin Bizans Devri Arkeolojisi**, s.42.

⁹⁶ Yılmaz, Sanat Tarihi Raporu, s.3.

Şekil.11: Batı Kulesindeki Kitabe (Hayri Fehmi Yılmaz'ın Raporundan IV Numaralı koruma kurulu arşivi)

Şekil.12: “Poc” Harflerinin Bulunduğu Kitabe (Hayri Fehmi Yılmaz'ın Raporundan IV Numaralı koruma kurulu arşivi)

2.2. Sepetçiler İsminin Kökeni

Sepetçiler Kasrı ile ilgili yapılmış çalışmaların genelinde isim problemi üzerinde durulmuş ve farklı görüşler ortaya konmuştur. Böylece Sepetçiler Kasrı'nın isminin nereden geldiği sorusunu cevaplandırmak ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda 'Sepetçi' isminin kökeni ile ilgili iki farklı görüş bulunmaktadır. Bunlardan ilki, Sedat Hakkı Eldem'in 'Köşkler ve Kasırlar' adlı çalışmasında değindiği üzere Edirne Sarayında Osmanlı mimari geleneğinde zeminden yükseltilmiş olan binalara verilen ad olarak 'Sepetçi'⁹⁷ isminin kullanılmış olması sebebiyle sepetçiler isminin mimari bir terim olarak kullanılmış olması şeklindedir.⁹⁸ Sepetçi ismi ile ilgili diğer bir görüş ise çeşitli kaynaklarda geçen ifadelerden anlaşıldığı üzere has bahçede bulunan Bostancıbaşı Ocağı'na bağlı olan Sepetçiler Ocağı ile ilgili olduğudur. Araştırmamız sırasında Edirne Sarayı'nda⁹⁹ da 1785 tarihinde Has Bahçede bostancılar ocağının bulunduğu alanda bir Sepetçi köşkünün varlığının görülmesi bu görüşü kuvvetlendirmiştir.¹⁰⁰ Bu kasrın Mimar Sinan tarafından yapıldığı düşünülmektedir.¹⁰¹ Dolayısı ile Sultan İbrahim devrinde 1643'te yapılan Sepetçiler Kasrı'ndan çok daha önceki bir tarihte yapılmış olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca 27 Rebiyülevvel 1198/19 Şubat 1784 tarihli defterde yer alan tamirat bilgilerinden de, Edirne Sarayı'nda bir sepetçiler kasrının var olduğu hatta sepetçiler isminde bir de köprünün varlığı anlaşılmıştır.¹⁰² Edirne Sarayı Sepetçiler Kasrı ile ilgili bir diğer kayda 17 Muharrem 1201/9 Kasım 1786 tarihli bir başka defterden ulaşılmıştır.

Sepetçiler Kasrı ile ilgili, gerek vesikalarda ki ifadelerden, gerekse Bostancıbaşı Ocağı teşkilatlanması içerisinde, "Sepetçiler Köşkü Ocağı" olarak adlandırılan bir kolun varlığı Sepetçi isminin Bostancı Ocağı ile ilgili bir terim olması ihtimalini kuvvetlendirmektedir.¹⁰³ Enderun Tarihinde "zabitleri bostancı başı, amirleri başçukadar" olduğu belirtilen bu ocağın Sepetçiler Kasrı'na hizmet ettikleri yazılmaktadır. Ayrıca Edirne Sarayı ile ilgili arşiv belgelerinde rastlanılan "Bostancı ocağı karşısındaki Sepetçi köşkü"

⁹⁷Sedat Hakkı Eldem, **Köşkler ve Kasırlar**, c.1, İstanbul 1969, s.335; Rıfat Osman; "Edirne ustaları bu kasırdaki tarzda yani bodrum katı üzerine birkaç kademe merdiven ile çıkılan ve bilcümle müstemilatı birinci katta tertip olunan hanelere de Sultan yapısı veya Sepetçi yapısı ..", **Edirne Sarayı**, Ankara 1989, s.98-99.

⁹⁸ Rıfat Osman, **Edirne Sarayı**, s.99.

⁹⁹ Rıfat Osman, **Edirne Sarayı**, s.98.

¹⁰⁰ CSM.No.131.(29 Ş 1199/ 7 Temmuz 1785)

¹⁰¹ Nesrin Çiçek Akçıl, "Sarayı Cedid", **DiA**, c.36, s.127.

¹⁰² BOA. DBŞM. D.5225,vr.6 (11 Ra 1198/ 4 Mart 1784)

¹⁰³Tayyârzâde Atâ, **Târih-i Enderun**, c. I, s.404.

ifadesi¹⁰⁴, Edirne Sarayı'nda bulunan Sepetçiler Kasrı'nın da Bostancıbaşı Ocağı ile ilişkili olduğunu gösteren bir diğer detaydır.

Sepetçiler Kasrı'nın ismi ile ilgili kaynaklarda bir rivayetin varlığından söz edilmektedir.¹⁰⁵ Söz konusu anlatı; Sultan İbrahim'in Sepetçiler Ocağı'nı himaye etmesi üzerine köşk inşa edilirken Sepetçiler Ocağının padişahın izni ile maddi açıdan katkıda bulunmaları neticesinde ocağın köşke ismini verdiği yönündedir.¹⁰⁶ Bu bilgi bir dayanağı olmamakla birlikte bir rivayet olarak kayıtlara geçmiştir.

2.3. Sultan İbrahim Öncesi Dönem

Topkapı Sarayı'nın dış bahçe köşklerinden biri olarak günümüze gelebilmiş yegâne sahil yapısı olan Sepetçiler Kasrı'nın inşa edildiği alanın Osmanlı dönemi yapılaşma tarihi 1643 yılından daha önceye dayanmaktadır. Sepetçiler Kasrı'ndan önceki yapılaşma ile ilgili kesin bir malumat olmamakla birlikte gerek dönemin yazılı kaynaklarından gerekse görsel kaynaklardan istifade edilerek bir sonuca varmak mümkün olmuştur.

Sultan İbrahim devrine tarihlenen Sepetçiler Kasrı'nın bulunduğu bölgede daha önce küçük bir köşkün var olduğu çeşitli kaynaklardan anlaşılmaktadır. Fakat bu köşk ile ilgili kesin bilgiler mevcut değildir.¹⁰⁷ Bu yapı ile ilgili bilgilere Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi'nin (ö.1658) Ravzatü'l Ebrâr adlı eserinde rastlanmaktadır. Karaçelebizâde; *Sâhil-i bahrde Sinan Paşa kasrına havâle burc üzerinde binasına ferman-ı âlî sâdır olan nüzhethâh-ı bî-mânend tarh-ı matbû' ve tarz-ı dilpesend üzere altı ay tamamında karîn-i itmâm olup bâ'is-i rûşenâyî-i çeşm-i her-nâzır ve nükte-i lûl ahir-i kem terekel evvele pes-perde-i hafâdanrû-nümâvüzâhiroldı.*, şeklinde anlattığı burç üzerindeki küçük köşk işte bu kule köşkü olarak adlandırdığımız yapı olmalıdır.¹⁰⁸ Aynı bahse farklı ifadelerle Naima (ö.1716) tarihinde “*sahil-i bahrda Sinan Paşa kasrına havale bir burç üzerine Sepet Köşkü demekle ma'rufkasr-ı sagir..*” şeklinde rastlanmaktadır. Bu ifadelerden anlaşıldığı üzere Sultan İbrahim devri Sepetçiler Kasrı'nın bulunduğu alanda küçük bir kasrın varlığından

¹⁰⁴ DBŞM. D.5458, vr. 10 (24.R 1201/ 18 Şubat 1787)

¹⁰⁵ “Sultan İbrahim sepetçiliğe çok meraklı olduğundan, ocakları mezkûr köşkün arkasında bulunan sepetçi esnafını her vesile ile himaye eder ve onlara imtiyazlar verirdi. Sepetçi esnafı da buna mukabil, 1643 senesinde mezkûr köşk temelden tamir edildiği esnada, Padişaha müracaatla yapılan masrafa iştirak etmek istediklerini arzemişlerdir”, Eremya Kömürciyan, **İstanbul Tarihi 17. Asırda İstanbul**, Eren Yayınları, İstanbul, s.107.

¹⁰⁶ Doğan Kuban, “Sepetçiler Kasrı”, **DBİA**, c.6, s.527.

¹⁰⁷ Tuğba Erzincan, “Sepetçiler Kasrı”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, c.36, s.538.

¹⁰⁸ **Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi, Ravzatü'l-ebrâr**, TTK, Ankara 2003, s.156.

bahsedilmektedir.¹⁰⁹ Bu kasrın varlığı 1591-1592 yıllarına tarihlenen ve Yalı Köşkü'ne ait olduğu düşünülen Muhasebe-i İnşaiye defterinde geçen “kasr-ı cedit-i âli der kule ve kasr-ı cedîd-i fevk-i kule-i hisar” ifadelerinden de anlaşılmaktadır.¹¹⁰

Bu köşk ile ilgili görsel bir kaynak, 1610 yılına tarihlenen Sandys'in panoramasıdır. Söz konusu panoramada köşk, kayıkhanesi ile Yalı Köşkü arasında sivri kuleli kare planlı küçük bir yapı olarak görülmektedir.¹¹¹ Bu köşkün işlevi tam olarak bilinmemekle beraber bazı kaynaklardaki ifadelerden donanmanın sefere çıkış törenlerinin seyrinde harem halkı tarafından kullanıldığı¹¹² yahut gemilere işaret verilen bir işaret köşkü olduğu yönündedir. Bu kule köşkün donanmaya işaret vermek için kullanıldığına dair kayıtlar vardır.¹¹³

Sonuç olarak, kaynaklardaki ifadelerden de anlaşıldığı üzere Sepetçiler Kasrı'nın bulunduğu alanda öncesinde daha küçük bir köşk bulunmakta idi. Sultan İbrahim döneminde bu alanda yeniden daha büyük ve kapsamlı bir yapının yaptırıldığı yapım kitabesinden anlaşılmaktadır.¹¹⁴

Şekil.13: Sandys'in 1610 Tarihli Panoraması, (Gülru Necipoğlu, Topkapı Sarayı Mimari, s.360)

Sultan İbrahim devri öncesi yapının bulunduğu bölgede var olan küçük köşk 1592 yılında meydana gelen bir depremde etkilenmiş olmalıdır. Râşid tarihinde geçen ifadelerden, 1592 yılının (1001) III. Murad devrinde Şevval ayının dördüncü günü bir Salı gecesi meydana gelen depremin şehrin surlarına büyük bir zarar vermiş olduğu anlaşılmaktadır.

¹⁰⁹ Naima Mustafa Efendi, **Tarih-i Nâ'imâ**, Hazırlayan: Mehmet İpşirli, TTK, Ankara 2014, c. IV, s.973.

¹¹⁰ MAD.D.No.750.(1000/ 1591-92)

¹¹¹ Necipoğlu, **Topkapı Sarayı Mimari**, s.297.

¹¹² JosephusGrelot, **İstanbul Seyahatnamesi**, İstanbul 1998, s.72.

¹¹³ Söz konusu köşk ile ilgili Eremya Kömürciyan'ın (ö.1695) ve Abdurrahman Şeref Bey'in (ö.1925) aktardığı bilgilere göre, bu küçük köşk bir dönem donanmaya işaret verilmek için kullanılmıştır.

¹¹⁴ Kömürciyan, **17. Asırda İstanbul**, s.106.

Böylelikle 1591 tarihli inşa defterinde yer alan küçük kule köşkü söz konusu depremde zarar görmüş yahut yıkılmış olmalıdır.¹¹⁵ Bu sarsıntılı depremin sonrasında art arda depremler yaşanmıştır. 1045/1635 yılında kayıtlara geçen bir başka deprem ise en dikkat çekici olanıdır. Bu deprem sonrasında oldukça zarar gören surlar IV. Murad tarafından onarılmıştır.¹¹⁶

Şekil.14: Sandy's Panoramasında görülen köşk, 1610, (Gülru Necipoğlu, Topkapı Sarayı Mimari, s.360)

Söz konusu onarımla ilgili Naima tarihinde detaylı bilgiler verilmiştir.¹¹⁷ Bu bilgilerden yola çıkılarak Sultan İbrahim devri Sepetçiler Kasrı'nın bulunduğu bölgede daha önce küçük tek birimli bir köşkün var olduğu fakat bu köşkün zaman içerisinde çeşitli depremler sonucu ortadan kalkmış olabileceği anlaşılmaktadır. 1643 yılında aynı alanda daha büyük ve kapsamlı bir köşk Sultan İbrahim tarafından yaptırılmış ve Sepetçiler Kasrı olarak anılmıştır. Sedat Hakkı Eldem'in kasrın mimari göstergelerini izlemesi sonucu ulaştığı yargılardan, 1643 öncesi var olan köşkün hiçbir iz bırakılmadan tamamen yıkıldığı ve bulunduğu alanda yeni bir köşk yapıldığı sonucuna varılmaktadır.¹¹⁸

¹¹⁵JonVonHammer, **İstanbul ve Boğaziçi**, Türk Tarik Kurumu Yayınları, Ankara 2011, C.1, s.28.

¹¹⁶Hammer, **İstanbul ve Boğaziçi**, s.50.

¹¹⁷"19280 arşın boyundaki yeni surların, 8800 arşınının inşa işi Halep ve Rumeli'den getirilen mürettebata, sipahi ve silahtarlar, 8560 arşının Anadolu' da bulunan mürettebata, sipahi ve silahtarlar, 8560 arşının Anadolu' da bulunan mürettebata ve İstanbul'daki Yeniçerilere, 920 arşının inşası ise Erzurum, Karaman ve Kars'tan getirilen mürettebat arasında paylaştırılmıştır. İnşanın tamamlanmasından sonra İstanbul'un muhafazası 12000 Yeniçeri ve diğer mürettebat ile sağlanmış ve bunlara maaş olarak yıllık 400 kese ödenmesi talimatı verilmiştir.", Naima, Naima Tarihi, c.1, s.601.

¹¹⁸Sedat Hakkı Eldem, **Köşkler ve Kasırlar**, s.351.

2.4. Sultan İbrahim Devri Sepetçiler Kasrı

Sepetçiler Kasrı ile ilgili ulaşabildiğimiz en önemli kaynaklardan biri kasrın inşasına yakın tarihlerde yazılmış olan Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi'nin (1658) Ravzatü'l Ebrâr adlı eseridir. Sepetçiler Kasrı'nın yapılma hadisesini Karaçelebizâde; *Sâhil-i bahrde Sinan Paşa kasrına havâle burc üzerinde binasına ferman-ı âlî sâdır olan nüzhetgâh-ı bî-mânend tarh-ı matbû' ve tarz-ı dilpesend üzere altı ay tamamında karîn-i itmâm olup bâ'is-i rûşenâyî-i çeşm-i her-nâzır ve nûkte-i lîl ahir-i kem terekel evvele pes-perde-i hafâdan rû-nümâvü zâhir oldı.*¹¹⁹, şeklinde anlatmıştır. Buna göre sahildeki küçük kule köşkünün yerine ferman üzere altı ay içerisinde yeni kasır yapılmıştır. Kasrın yapımından bahseden yaklaşık aynı tarihlerde kaleme alınan diğer bir eser Kâtip Çelebi'nin Fezleke'sidir.(ö. 1657) Fezleke'de geçen "*Sahil-i bahrda Sinan Paşa Kasrı'na havâle bir burc üzerinde Sepet köşkü dimekle ma'ruf kasr-ı sagîr ki, donanma anda el öperdi, esasından tevsî ve bina olunmak ferman olmağın otağ-ı humâyûn tarzında bir kasr-ı dil-güşa bina olunup şa'bânda altı ay tamamında karîn-i itmâm oldı.*", ifadelerinden kasır inşasının altı ay kadar sürdüğü ve H. Şaban1053/ M. Ekim-Kasım 1643 tarihinde yapıldığı anlaşılmaktadır.¹²⁰ Benzer bir ifade daha sonra Naima Tarihi'nde de geçmektedir.

Kroniklerde geçen ifadeler ile kasrın inşa tarihiyle ilgili önemli bilgi veren diğer bir unsur ise köşkün has odasının yanındaki küçük odanın kapısının üzerinde sülûs hat ile yazılmış Sultan İbrahim devrine ait 1053/1643 tarihini veren mermer üzerine nakş edilmiş kitabesidir. Altı satır halinde yazılan kitabe dikdörtgen bir alanı kapsayan altı oval çerçeve ile çevrelenmiştir. Kitabenin metni şu şekildedir:

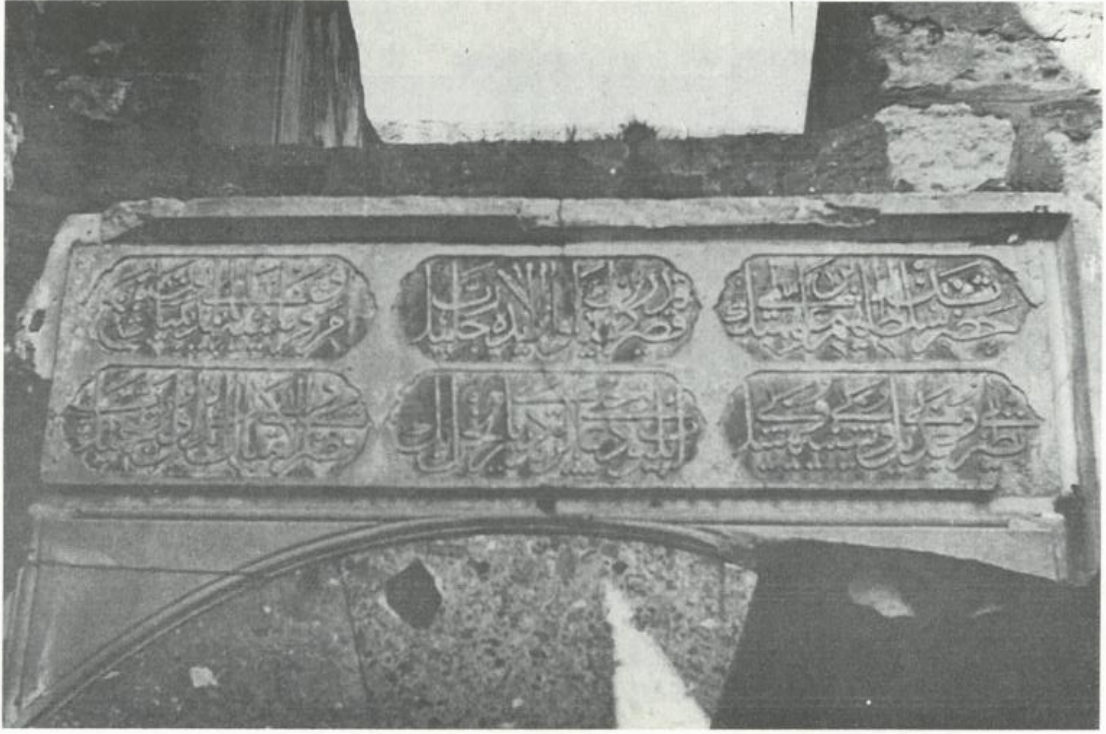
"Hazret-i Sultan İbrahim-i âli himmetin / Kasr-ı kadrin dâimâvâlâ ide Rabb-i celîl

Emr ü fermânıyla yapıldı bu bünyân-ı refî' / Bî- nazir ü bî- şebîh ü bî- mesîl

¹¹⁹Ravzatü'l-ebrâr, s.358.

¹²⁰ Katip Çelebi, **Fezleke**, Hazırlayan: Zeynep Aycibin, Doktora Tezi, Mimar Sinan Üni., SBE, Tarih bölümü, İstanbul 2007, s.923-924.

Eyleyüp Yahya¹²¹ dualar diditârihin anın /Kasr-ı vâlâyı mübarek ede ol Rabb-i cemîl

Şekil.15: Sepetçiler Kasrı İnşa Kitabesi, 1978 Tarihli Fotoğrafi, (Semavi Eyice Külliyyatı, s.752.)

Kitabe metni günümüz Türkçesine şöyle çevrilmiştir;

Himmeti yüce olan Sultan İbrahim hazretlerinin Allah kadrini ve köşkünü hep yüceltsin. Onun emriyle bu yüksek eşsiz benzersiz bina yapıldı. Şair Yahya, “Allah, o gösterişli köşkü mübarek etsin”, diyerek tarihini söyledi”¹²²

¹²¹ “Düşülen tarihin yazarının yapının inşa edildiği dönemde Şeyhülislamlık görevinde olan Şeyhülislam Yahya Efendi olabileceği hakkında görüş mevcuttur.”, “.... Bu tarihin 1622-23, 1625-32, 1634-1644 tarihlerinde üç defa toplam 18 yıldan fazla Şeyhülislam olan aynı zamanda da şair Yahya Efendi’nin olduğu anlaşılmaktadır.”, Semavi Eyice, “Mimar Kasım Ağa Hakkında”, **Belleten**, c.XLIII, Sayı 172, s.798.

¹²² Hasan Suver, **Kitabelerin Kitabı Fatih**, Fatih Belediyesi, İstanbul, s.694.

Kitabesinin beytini söyleyenin Sultan İbrahim döneminin şeyhülislamı ve aynı zamanda meşhur bir şair olan Şeyhülislam Yahya Efendi olduğu anlaşılmaktadır. 1644 yılında 91 yaşında vefat eden Yahya Efendi, Sultan II. Selim, III. Mehmed, I. Mustafa, II. Osman, V. Murad ve Sultan İbrahim zamanlarında üç dönem olmak üzere şeyhülislamlık görevlerinde bulunmuştur. Yahya Efendi, devrinin bilinen şairlerinden biridir.¹²³ Dolayısı ile şeyhülislam olarak görev yaptığı esnada padişah tarafından yaptırılan kasrın beytini söylemesi oldukça olağandır. Yalnızca kendi devrinde değil kendinden sonraki edebi ortama da etki eden bir sanatçısıdır.¹²⁴

Kitabesinden kasrın Sultan İbrahim tarafından 1053/1643 yılında yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Kasrın yapıldığı tarihlerde Hassa Baş mimarı Kasım Ağa olduğundan, onun tarafından yapıldığı varsayılmaktadır. Ayrıca Çobanoğlu, Osmanlı Arşivi'nde 1643 tarihli bir deftere dayanarak Mimarbaşının Kasım Ağa olduğunu belirtmektedir.¹²⁵ Dolayısı ile Kasrın yapımında katkısının ne derece olduğu bilinmemekle birlikte onun mimarbaşılığı döneminde yapıldığı görülmüştür. Mimar Kasım Ağa ile ilgili bilgiler sınırlı olmakla birlikte ona ait olduğu düşünülen bir vakfiyeden Arnavutluk doğumlu olduğu anlaşılmaktadır. Kasım Ağa kariyeri boyunca birkaç kez mimarbaşılık görevinden azledilmiş ve tekrar göreve getirilmiştir.¹²⁶ Siyaset ile yakından ilgilenen Kasım Ağa'ya pek çok eser mâl edilmişse de bu eserlerin ona ait olduğu hakkında kesin bilgiler mevcut değildir.

Topkapı Sarayı inşa edildiği tarihten itibaren her padişah devrinde çeşitli yapılaşma faaliyetleri ile genişletilmiş girift bir yapıdır. Tahta geçen her sultan bir takım inşa etkinliği göstermiştir. Sultan İbrahim devri içinde bu durum geçerli olmuştur. Bu devrin Saraydaki bir yapısı olarak Sepetçiler Kasrı Bizans surları üzerinde fevkani olarak inşa edilmiş, özgün sivil mimari örneği olarak saray bünyesine kazandırılmıştır.

¹²³Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmani**, hazırlayan Nuri Akbayan, Tarih Vakfı, İstanbul 1996, c.V, s.1674.

¹²⁴ Bayram Ali Kaya, “Yahya Efendi”, **DİA**, c.43, s.246; Yahya Efendi'nin bilinen eserleri; başta *Divanı* olmak üzere *Ta'likü Şerhi Câmi 'i'd-dürrer*, *Tahmîsü Kaşîdeti'l-bürde*, *Nigâristân Tercümesi*, *Fetâvâ-yı Yahyâ Efendi ve Sâkinâme*, şeklindedir.

¹²⁵ Ahmet Vefa Çobanoğlu, “Mimar Kasım Ağa”, **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, c.II, s.17.

¹²⁶**Târih-i Nâ'imâ**, c.IV, s. 1025-1026.

2.5. Sepetçiler Kasrı'nın İşlev ve Kullanımı

Kasrın işlevi ile ilgili çeşitli kaynaklarda geçen ifadelerden yola çıkılarak yapının Sultan ve saray halkı tarafından çeşitli sebeplerle kullanıldığı anlaşılmaktadır. Padişahların bahçe kasırlarını bir dinlenme ve eğlenme yeri olarak genellikle yaz aylarında kullandıkları bilinmektedir¹²⁷ Sepetçiler Kasrı da bu amaçla kullanılmıştır. Ayrıca burada müzik fasılları ve eğlenceler düzenlendiği de bazı eserlerde belirtilmektedir.¹²⁸ Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi'nin Ravzatü'l-Ebrâr adlı eserinde; *ferman-ı âlî sâdır olan nüzhetgâh-ı bî-mânend tarh-ı matbû' ve tarz-ı dilpesend...*, şeklindeki ifadelerinden kasrı eğlence mekânı, mesire yeri anlamına gelen *nüzhetgâh* kelimesi klişe bir ifade değilse, kasrın bu şekilde tarif edilmesi eğlenmeye müsait bir mekân olduğuna da işaret etmektedir. Sepetçiler Kasrı'nın 1772 yılındaki tefrişini gösteren mefruşat listesindeki yakut, yeşim, zümrüt işli davet sofrası için kullanılacak türde olan eşyaların varlığı, kasrın çok çeşitli amaçlar için kullanıldığı şeklinde yorumlanabilir.¹²⁹ Kanaatimce bu durum kaynaklarda açıkça yazmamakla birlikte kasrın eğlence ve davetler için kullanılmış olması ihtimalini akla getirmektedir.

Sepetçiler Kasrı padişahların hasbahçe ziyaretleri esnasında kullanılan kasırlardan biridir. Özellikle Sultan III. Selim döneminde kasrın sıklıkla kullanıldığı anlaşılmaktadır. Câbi Tarihi'nde geçen, “...bir gün Padişah-ı âlem, ale's-seher Yalıköşkü'nde [n] Sepetçiler Köşkü'ne gelüp, heman bir kâğıt (55b) isteyüp bi'n-nefs kendüsü kağıdın derununu yazup ve köşkün bekçisine: "var, şu aşağıda hasekilerden bir iş anlarını çağır" deyüp, bekçi-i merhum dahi tez, bir haseki (yi) Yalı Köşkü'nden hafî çağırup”, şeklindeki ifadedden kasrın III. Selim devrinde sultan tarafından kullanıldığı anlaşılmaktadır.¹³⁰ Ayrıca III. Selim'in Sırkâtibi Ahmed Efendi Tarafından tutulan *Ruznâme*'de geçen, “*Ferdâsı yevm-i cum'a edâ-yı salât-ı cum'a için Ayasofya-i kebîre teşerrüf ve avdetde gine Kasr-ı Sepetçilere nüzul ve ârâm ve seyr ü derya ve temâşâ-yı donanmadan sonra....*”, ifadesinden Sultanın Cuma selamlığından sonra kasrı kullandığı anlaşılmaktadır. Yine Ahmed Efendi'nin *Ruznamesi*'nde geçen diğer ifadelerden III. Selim'in Sepetçiler Kasrı'nı sıklıkla kullandığı anlaşılmaktadır.¹³¹

¹²⁷ Tarım, “16. Yüzyılda Osmanlı Sarayı'nda Eğlence ve Meclis”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, c.IV, sayı 1, 2007, s.5.

¹²⁸ Necdet Sakaoğlu, *Saray-ı Hümayun Topkapı Sarayı*, Denizbank Yayınları, İstanbul, s.38.

¹²⁹ TS. MA. E.122.Vr.1-2-3.(1 Za 1185/ 5 Şubat 1772)

¹³⁰ Câbi Ömer Efendi, *Câbi Tarihi*, c. I, haz. Mehmet Ali Beyhan, TTK, Ankara 2003, s. 65.

¹³¹ Sema Arıkan, *III. Selim'in Sırkâtibi Ahmed Efendi Tarafından Tutulan Ruznâme*, YL Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, Tarih Bölümü, İstanbul 1988, s. 95, 96, 97, 137, 138, 141, 149, 153, 176, 202, 205, 265, 270, 271, 275, 276, 317, 419, 438, 502, 504.

Kasrın ısıtılması güç olduğundan, kasır çoğunlukla yaz aylarında tercih edilmiştir. Kasrın yaz aylarında tercih edilmesinin en önemli sebeplerinden biri, bulunduğu konum itibarıyla denizden gelen soğuk hava sebebiyle ısınma sorunu yaşamamasıdır.

Kasır bir dinlenme ve eğlenme yeri olma dışında ayrıca Sultanın donanmanın sefere çıkışı ya da dönüşünü izlediği bir mekân olma özelliğine de sahiptir. Donanmanın sefere çıkış merasimlerinde genellikle Yalı Köşkü kullanılmakla birlikte zaman zaman Sepetçiler Kasrı da kullanılmıştır.¹³² Osmanlı devletinde donanmanın denize açılması sırasında yapılan merasimler için Yalı Köşkü'nün kullanıldığına¹³³ yönelik pek çok örnek vardır.¹³⁴ Sultan buradan donanmanın sefere çıkışını izlerken Sepetçiler Kasrı ise harem halkı tarafından kullanılmış olmalıdır. Kasrın mimarisindeki, kemerli açıklıklı bölümünün ahşap kafeslerle kapatılması detayı bu fikri destekler niteliktedir. Nitekim Silahdar Tarihi'nde geçen "...harem-i şerîf muzâfâtından kafesli kasr-ı sağırde..." olarak ifade edilen köşkten Sepetçiler Kasrı kastedilmiş olmalıdır. Böylelikle Sepetçiler Kasrı'nın belki harem tarafından da kullanıldığına işaret etmektedir.¹³⁵ Fransız şarkiyatçı Antoine Galland'ın (ö.1718) *İstanbul'a Ait Günlük Hatıralar* adlı kitabında 1672 senesi olaylarından bahsederken ekim ayının üçüncü günü bahsinde Valide Sultan'ın liman cihetinde deniz kenarında bulunan köşke geldiğini kaydetmiştir.¹³⁶ Burada kastedilen kasır Sepetçiler Kasrı olmalıdır. Böylece Kasrın harem halkı tarafından kullanıldığı kanaati kuvvetlenmektedir.

Sepetçiler Kasrı'nın donanmanın sefere çıkış töreninin izlendiği yapı olması ile ilgili III. Mustafa Ruznamesinde geçen ifadelerden kasrın bir defaya mahsus olarak donanmanın ihracı ve gelişi için icra edilen törenlere ev sahipliği yaptığı anlaşılmaktadır. Bu kaynağa göre, bir defaya mahsus olarak 25 Nisan 1758 (16 Şaban 1171) tarihinde donanma-i hümayunun ihraç edilme töreni burada gerçekleştirilmiştir.¹³⁷ Bu ifade III. Mustafa devri için kullanılmış olup Kasrın başka dönemlerde kullanılmadığı anlamına gelmez. Kaynaklarda geçen bir başka ifadeye göre Yalı Köşkü'nün harap olması ve önemini kaybetmesinden sonra sultanın Kapudan paşanın veda ziyaretini burada kabul etmeye başladığı, donanmanın törenlerinin

¹³² Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa **Zeyl-i Fezleke**, hazırlayan: Nazire Karaçay Türkal, Doktora Tezi, Marmara Üni., Türkiyat Arş. Ens., s.1062.

¹³³ Nalan Karaöz, **III. Selim Döneminde Donanmada Yapılan Merasimler**, yüksek lisans tezi, İÜ., SBE, Akdeniz Dünyası, s.37.

¹³⁴ **İzzî Tarihi**, Z. Yılmaz, Türkiye Yazma Eserler Kurumu, İstanbul 2019, s.30.

¹³⁵ "Çehâr-şenbih gün Yalıköşkü'nde sure çıkdı ve onuncı Penç-şenbih gicesi pâdişâh hazretleri ahşâmdan sonra bağçe-i mezbûre hâricinde vâkı' harem-i şerîf muzâfâtından Kafesli kasr-ı sağırdeba'de't-ta'âm râhatda iken, nâ-gâh hâssa bir câriye deryâ kenârında ellerin yurken düşüp boğuldu ve irtesi gün meyyiti aşâğı cânibde bir kaya üzerinde bulundu.", Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, **Zeyl-i Fezleke**, s.786.

¹³⁶ Antoine Galland, **İstanbul'a Ait Günlük Hatıralar**, çeviren: N. Sırrı Örik, c.I, TTK, s.192.

¹³⁷ İrmak, **III. Mustafa Ruznâmesi**, s. 18.

seyri için Sepetçiler Kasrı'nın kullanılmaya başlandığı görülmektedir.¹³⁸ Sepetçiler Kasrı ile ilgili bir diğer bilgi, 17. yüzyılda (1670 civarı) İstanbul'a gelen Fransız seyyah Grelot'un kitabından edinilmektedir. Grelot'a göre, Sarayburnu'ndaki iki köşk, padişahın donanmanın limana çıkışını izlemek ve cariyelerine izletmek için kullanılmaktaydı. Köşklere ilki çok sayıdaki cariyelere ait olup, diğer köşkten yüksekte bulunur ve bu köşke sarayın içinden doğrudan geçilirdi.¹³⁹ Grelot'un verdiği bilgilerden, kasrın mimarisi ve süsleme programı ile ilgili bilgiler de mevcuttur. Buna göre, kasır uzunlamasına inşa edilmiş, küçük halvetgâhlar şeklinde düzenlenmiş odalardan oluşmaktadır. Kasrın iç dekorasyonu hakkında da bilgi veren yazar, Sepetçiler Kasrı ile Yalı Köşkü'nü karşılaştırarak Sepetçiler Kasrı'nın nispeten daha sade bir süslemeye sahip olduğundan bahsetmiştir.

Bostancı Ocağı'nın yönetiminde olan Sepetçiler Kasrı, padişah ve harem halkı dışında İstanbul Ağası tarafından da kullanılmıştır. Bununla ilgili olarak kayıtlarda acemi oğlanlarının içerisinde odun işinden sorumlu bir grubun Karaköy'de İstanbul Ağası Ocağı denilen yerile, Topkapı Sarayı Yalı Köşkü'nde ve Sepetçiler Kasrı'nda ikamet ettiği belirtilmektedir.¹⁴⁰ Kasrın Bostancı Ocağı tarafından kullanıldığı *Cabi Tarihi*'nde, Alemdar Mustafa Paşa Vakasının anlatıldığı bölümde; *"Ve ol evanda, Yalıköşkü'ne Topcu ve Arabacıbaşı ağalar, ba'zı neferat ile gelüp sandalcılar, topçu ve arabacı neferatına hücum, Bostancıbaşı Ağa ve TopcubaşıAğa; "bre bre durun"deyince, [ol] aralıkda birkaç adem katl ü mecruh olup, üzerinde Sepetçiler Köşkü'nde olan sekban askeri, bu maddeden dahi, Bostancı neferatı dahi kendülere düşman olduklarını bu defa alenen gördüklerinde "bizler bunlara müsafir gibi geldik. Bunlar, bizleri öldürmeğe hırs-ı can ile ararlar"deyü bir kat dahi vesveseye târi olup, derunlarına hayf gelmekle, leyl-i merkurda Sepetçiler Köşkü ittisali, ziyade Kayıkhane Ocağı üzerine karib olmağla, altmış mikdarı, usul ile Kayıkhane Ocağı üzerine inüp Yalı köşkü tarafına inmekde güçlük olmağla..."*¹⁴¹ şeklindeki ifadede anlaşılmaktadır.

Sepetçiler Kasrı inşa edildiği tarihte; Sultan ve hanedan için bir dinleme, eğlenme ve donanma ile ilgili törenler için bir seyir mekânı olarak kullanılmıştır. Çeşitli belgelerinden anlaşıldığı üzere kasrın misyonu, işlevi ve tanımı tarihsel süreç içerisinde değişikliğe uğramıştır.

Sepetçiler Kasrı ilerleyen yüzyıllarda farklı amaçlarla kullanılmıştır. Kasır, 17. yüzyıl yapısı olarak, Topkapı Sarayı dış bahçe köşkü olma özelliği ile sahip olduğu misyonu,

¹³⁸P.A.Dethier, **Boğaziçi ve İstanbul**, Eren Yayınları, İstanbul 1993, s.63.

¹³⁹Josephus Grelot, **İstanbul Seyahatnamesi**, İstanbul 1998, s.72.

¹⁴⁰ Abdülkadir Özcan, "İstanbul Ağası", **DİA**, c. 23, İstanbul 2001, s. 303.

¹⁴¹**Cabi Tarihi**, s.288-289.

1800'lü yılların başına dek korumuştur. 19. yüzyıla başlayan süreçte, Boğaziçi kıyılarına olan rağbetin artması sonucunda Topkapı Sarayı'na olan ilginin azalması, kasırların bakımsız bırakılması ile birlikte Sepetçiler Kasrı'na olan ilginin de azaldığı anlaşılmaktadır.

Beşiktaş sahili Sultan III. Ahmed ile birlikte -sonraları Lale Devri olarak adlandırılacak olan- eğlencelerin odak noktası haline gelmiştir.¹⁴² Gerek paşalar gerekse sultanların Beşiktaş kıyılarına çeşitli kasır ve köşkler yaptırdığı bilinmektedir. Beşiktaş Sarayı bahçeleri ve yapıları dönemsel olarak sürekli kullanılan, ikamet edilen mekânlar haline gelmiştir. Beşiktaş bahçelerinde yapılan “çerağ” adı verilen eğlenceler¹⁴³ ilerleyen yıllarda Çırağan Sarayı'na da ismini vermiştir.¹⁴⁴ 19.yüzyılda Beşiktaş civarı hükümdarların tercih ettiği bir bölgeydi.

18. yüzyılda başlayıp 19. yüzyılda artarak devam eden Topkapı Sarayı dışındaki saray ve köşklere olan rağbetten Sepetçiler Kasrı da etkilenmiştir. 19. yüzyılda kasrın bir konut olmaktan ziyade bir kamu binası yahut bir depo olarak kullanıldığı görülmektedir.19. yüzyılda, Sepetçiler Kasrı'nın altındaki birimlerin çeşitli sebeplerle depo olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Vesikalarından anlaşıldığı üzere söz konusu birimler çeşitli kurumlarca depo olarak kullanılmıştır.

Sepetçiler Kasrı 19. yüzyılın başlarından itibaren çeşitli kurumlar tarafından farklı amaçlarla kullanılmıştır. Kasır ile ilgili 1835 yılına tarihlenen bir panoramada¹⁴⁵ Sepetçiler Kasrı üzerinde bakır deposu notunun düğüldüğü görülmektedir. Ayrıca 1855 tarihli bir arşiv vesikasında “*Yalı köşkünde Sepetçiler Kasrı civarında kâin bakır mağazalarının İngiliz askerlerinin bazı eşyalarının konmak üzere tahsis olunması*” şeklindeki ifadeler de bu bilgiyi desteklemektedir.¹⁴⁶

19. yüzyılda Kasrın bazı bölümleri, bir dönem “İzmid Çuka Fabrikası”¹⁴⁷ ve “Hereke Kumaş Fabrikası”nın¹⁴⁸ eşyalarının deposu¹⁴⁹ olarak işlev görmüştür. 1846 tarihli bir belgeye göre, İzmid Çuka Fabrikası'nda üretilen mamullerin, Sepetçiler Kasrı'nda sergilendiği

¹⁴² İlksen Yumrukçağlar, “Beşiktaş Sahil Sarayı ve Çevresinin Tarihsel Gelişimi”, **Milli Saraylar Kültür-Sanat-Tarih Dergisi**, Sayı 6, 2010, s.13.

¹⁴³ Selman Can, **Belgelerle Çırağan Sarayı**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1999,s.5.

¹⁴⁴ Selda Kalfazade, “Çırağan”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, c.8, s.304.

¹⁴⁵ Montagu B. Dunn'ın İstanbul Panoraması; Topkapı Sarayı ve çevresini ayrıntılı bir biçimde göstermektedir.

¹⁴⁶ HR. MKT.107 (12 Ş 1271 / 30 Nisan 1855)

¹⁴⁷ MB. İ. 0044(19 N 1262/ 10 Eylül 1846)

¹⁴⁸ TS. MA. E.210(22 B 1297/ 30 Haziran 1880)

¹⁴⁹ TS. MA. E.605(17 B 1304 / 11 Nisan 1887)

anlaşılmaktadır.¹⁵⁰ Sergi, Padişah ve devlet erkânının katılımı ile gerçekleştirilmiştir.¹⁵¹ Sergide İzmir Çuka Fabrikası'ndan çukalar ile Hereke Fabrika-i Hümayunu malumatından akmişe¹⁵² ürünleri sergilenmiştir.¹⁵³

Kasır aynı zamanda Hassa Mimarlar Ocağı tarafından da kullanılmıştır.¹⁵⁴ Hassa Mimarlar Ocağı ve bu ocağa bağlı bir kurul, imar ile ilgili faaliyetlerini burada sürdürmüşlerdir. Önceleri kurul faaliyetlerini Yalı Köşkü'nde sürdürmüş fakat köşk yıkılınca Sepetçiler Kasrı'na geçilmiştir. 1831 yılında kurumda bazı değişiklikler yapılarak Ebniye-i Hassa Müdürlüğü kurulmuştur.¹⁵⁵ Sepetçiler Kasrı 1858 tarihli bir arşiv vesikasından anlaşıldığı üzere, Hazine-i Hassa'ya bağlı Hazine-i Hassa-i Şahane Kumpanyası vapurlarının komisyonunun topladığı meclise de ev sahipliği yapmıştır.¹⁵⁶

1866 tarihli bir arşiv vesikasından¹⁵⁷ kasrın altındaki birimlerden birinin Hamlacı Matbahı olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Hamlacı Ocağı kayıkhane'deki kayıklar ile ilgilenen kürekçi bölüğüdür. Ayrıca kasrın hemen bitişiğinde kayıkhane ocağı bulunmaktadır. Bu bağlamda kayıkhane ile kasrın arasındaki bağlantı daha net bir biçimde ortaya çıkmaktadır.¹⁵⁸

Yine aynı tarihli bir belgede, köşkün altındaki birimlerden birinin tuğla konulmak üzere, Nafia Nezareti'ne teslim edildiği anlaşılmaktadır.¹⁵⁹ Bugünkü anlamda Bayındırlık Bakanlığı işlevine sahip olan Nafia Nezareti'ne, 1866 yılında Sepetçiler Kasrı'nın tahsis edildiği anlaşılmaktadır. Osmanlı devlet teşkilatında 1848 yılında kurulan Nafia Nezareti¹⁶⁰; bayındırlık, sanayi, tarım, orman ve su ile ilgili işlerin idaresinden sorumlu olan kurumdur. Bu dönemin bir sonucu olarak imar faaliyetlerinin sürdürülebilmesi için Nafia Nezareti

¹⁵⁰ İ.DH.00126/ 6458, vr.1 (19 N 1262 / 10 Eylül 1846)

¹⁵¹ İ.DH.00126/6480(24 N 1262/ 15 Eylül 1846)

¹⁵² “Akmişe: Bir tür dokuma kumaş.”

¹⁵³ İzmir Çuka Fabrikası ayrıntılı bilgi için bkz. Hilal Karavar, **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İzmir Çuka Fabrikası**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2006.

¹⁵⁴ Ahmet Refik, **Türk Mimarları**, İstanbul 1977, s.14.

¹⁵⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Arzu Terzi, “19. Yüzyıl Sonunda Ebniye-i Seniyye İdaresi”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi**, İstanbul 1998, Sayı16, s.109-119; Arzu Tozduman Terzi, **Hazine-i Hassa Nezareti**, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2000.

¹⁵⁶ TS. MA. 1166 (1275 / 1858), Hazine-i Hassa-i Şahane Kumpanyası Vapurları ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Arzu Tozduman Terzi, “Hazine-i Hassa-i Şahane Kumpanyası Vapurları”, **Tarih Boyunca Türklerde ve Dünyada Denizcilik Semineri Bildirisi**, Globus Dünya Yayınları, İstanbul 2005, s.147-154.

¹⁵⁷ TS. MA. E. 1083, vr.1. (12 R 1283/ 25 Temmuz 1866)

¹⁵⁸ Abdülkadir Özcan, “Bostancı”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, 1992 c.6,s.308; “... Hamlacılık Bostancı Ocağı'nın küçük bir rütbesi olup hamlacılar hassa kayıklarında hizmet ederlerdi. Bunların âmirine hamlacıbaşı denirdi.”

¹⁵⁹ TS. MA. 1113 (22 S 1283/ 06 Temmuz 1866)

¹⁶⁰ Aziz Tekdemir, “Tanzimat Dönemi Nafia Nezareti”, **Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, c. 1, Sayı: 1, Ocak-2011, s.109.

kurulmuştur. Sepetçiler Kasrının bazı bölümlerinin de Nafia Nezaretine tahsis edildiği anlaşılmaktadır. Böylelikle, Topkapı Sarayı teşkilatı içerisinde Sepetçiler Kasrı, üç ebniye¹⁶¹ ambarından biri haline gelmiştir. Değişik yerlerden toplanan malzemeler ile devşirme malzemeler de burada toplanmıştır.

20. yüzyıl başında, Kasrın bir bölümü, Telgraf ve Posta Nezareti tarafından kullanılmıştır.¹⁶² 1902 yılına ait arşiv vesikasından anlaşıldığı üzere, Telgraf ve Posta Nezaretinin bir takım eşyası açıkta kaldığı için Kasır bir süreliğine kiralanmıştır.¹⁶³

Sepetçiler Kasrı'nı gösteren 1913 tarihli bir haritada, kasrın son yüzyıldaki kullanımı ile ilgili önemli bilgiler saptanmıştır. Söz konusu harita demir yolları inşası sonrası bölgenin değişimini göstermesi açısından da önemlidir.¹⁶⁴ Nitekim, demir yolları inşaatı esnasında Yalı Köşkü dahil, kasrın etrafındaki birçok yapı yıkılmıştır. Bu kısımda 19. yüzyılda devlet eli ile yapılan yıkımlardan bahsetmek gerekmektedir. III. Selim döneminde başlayıp II. Mahmud devrinde devam eden, kentin çağdaş bir görünüme kavuşmasını amaçlayan bu hareket çerçevesinde Sirkeci dolaylarında yapılan Demiryolu inşası sırasında Topkapı Sarayı'nın kıyı şeridinin büyük bir kısmında yıkımlar gerçekleştirilmiştir.¹⁶⁵ Bu yıkımlarda Sirkeci Garı'ndan Ahırkapı'ya kadar sahil boyunca birçok yapı ortadan kaldırılmıştır. Esasında yapılar ile birlikte Topkapı Sarayı'nın kıyı şeridi büyük oranda yok edilmiştir.

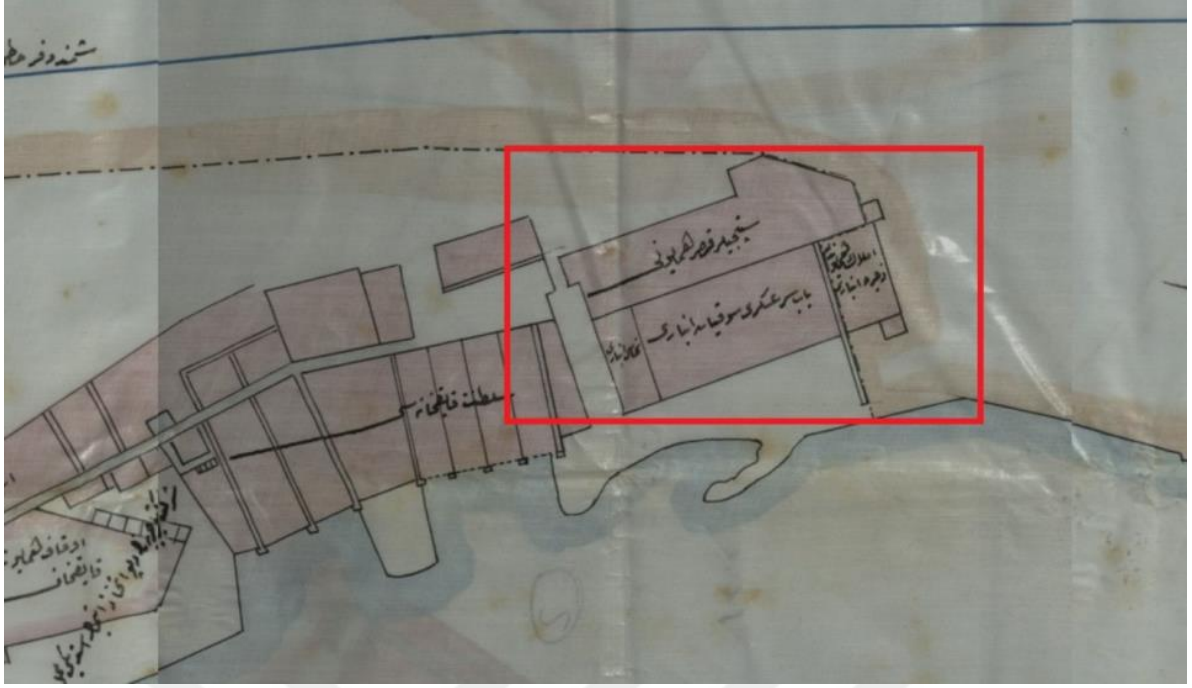
¹⁶¹Ebniye: inşaat malzemelerinin toplandığı yer.

¹⁶² İ.P.T. No:00014, (02 Ş 1319 / 14 Kasım 1901), DH. MKT.02565(24 Ş 1319 / 06 Aralık 1901)

¹⁶³ BEO. 1746(07 Ş 1319/ 19 Kasım 1901)

¹⁶⁴Y.MTV.307 vr. 1-2-3-4, (5 S 1326 / 9 Mart 1908) “dört varaklı plan Auto Cad programı ile birleştirilerek tek parça olarak kullanılmıştır.”

¹⁶⁵ Baha Tanman, “İstanbul'da Tarihi Eser Kaybı”, **Voyvoda Caddesi Konuşmaları**, İstanbul 2004-2005, s.1.

Şekil.16: Sepetçiler Kasrı'nın Bulunduğu Bölgeyi Gösteren 1908 Tarihli Harita (YMTV.00307,1326, 05 S 1326 / 09 Mart 1908)

Bahsi geçen haritada kasır, askeri sevkiyat ambarı olarak işaretlenmiştir. Haritada ayrıca kasrın hemen yanında kayıkthane, emlak-ı hümayun zahire ambarı bölümleri de gösterilmiştir.

Sonuç itibariyle Sepetçiler Kasrı Hümayunu inşa edildiği 17. yüzyılda, Topkapı Sarayı'nın, Haliç'e bakan kısmında, dış bahçe köşklerinden biri olarak işlevini 19. yüzyılın ortalarına dek sürdürmüştür. 17. yüzyıl ile başlayan süreçte kasra olan rağbet zamanla azalmış, 19. yüzyıla gelindiğinde ise devletin çeşitli kurumlarına farklı amaçlarla tahsis edilmiştir. Kasrın alt katındaki birimler yine farklı amaçlarla çeşitli kurumlara kiralanmıştır.

Kasır, 20. yüzyıl başında yıkılma tehlikesi geçirerek, işlevsel ve mimari açıdan bazı dönüşümler yaşayarak özgün halinden uzaklaşmışsa da son restorasyonlarla kısmen ilk haline dönüştürülmüştür. Sepetçiler Kasrı, Topkapı Sarayı'nın Haliç surları üzerinde bina edilmiş ve günümüze kadar gelebilmiş tek yapısı olarak bugün şehrin silüetindeki yerini korumaktadır.

2.6. Tarihsel Süreç İçerisinde Yazılı ve Görsel Kaynaklara Göre Sepetçiler Kasrı

Sepetçiler Kasrı'nın tarihsel süreç içerisindeki dönüşümünü, gerek tarih gerekse sanat tarihi açısından, izlemek çeşitli görsel kaynaklar sayesinde mümkün olmuştur. Bu bağlamda İstanbul, Osmanlı Devleti'nin başkenti olması, iki kıtayı birleştiren bir Boğaza sahip olması ile tüm dünyanın ilgisini cezbeden bir şehir olmuştur. Bu yönüyle çok sayıda ressamın, gezginin ve araştırmacının her dönem ilgisine nail olmuştur. Bu sebeptendir ki İstanbul'un özellikle -devletin merkezinin bulunduğu- Sarayburnu bölgesi pek çok kez resmedilmiştir. Sepetçiler Kasrı ise, bu noktada bulunduğu konum itibarıyla defalarca betimlenmiştir.

Kasır, yapıldığı tarihten itibaren çeşitli gravür, harita, çizim ve fotoğrafta yerini almıştır. Ayrıca İstanbul'a çeşitli amaçlarla gelen ressamın da ilgisini çekmiş ve birçok tabloda resmedilmiştir. Söz konusu görsel kaynaklar, kasrın tarihsel gelişiminin temel unsurlarını gösterse de tam anlamıyla sağlıklı bir çıkarım yapmak çokta mümkün değildir. Bu sebeple görsel kaynaklardaki veriler vesikalar ve kroniklerle karşılaştırılmalı olarak değerlendirilmiştir.

Kasır ile ilgili en erken tarihli bilgiye ulaştığımız kaynak, Fransız gezgin Jean Thevenot'un (ö. 1667) seyahatnamesidir. Thevenot, 1655 yılında İstanbul'a gelip dokuz ay kadar İstanbul'da yaşamış, Türk kültürünü yakından gözlemlemiş bir gezgindir. Paris'te 1665 yılında yayınlanmış olan *Voyages de M.De Thevenot en Europe, Asie et Afrique* adlı seyahatnamenin birinci bölümünde Topkapı Sarayı'ndan bahsedilmektedir.¹⁶⁶ Saray ve köşk, "...Deniz sahilinde bulunan sarayın diğer tarafında yedi tane kulenin bulunduğu tarafa giderken oldukça yüksek bir çeşit köşk vardır, hükümdar buraya çoğu zaman eğlenmeye gelirdi; kemerler üzerine inşa edilmiştir ve altında surlarda oyulmuş haçlar görülmektedir. Burada bir çeşme vardır ve Rumlar buraya Transfigürasyon günü gelirler, bu sudan hastalarına içirirler ve onları boğazlarına kadar kuma gömerler; hükümdar bu günlerde köşküne gelerek onları izlerdi...", şeklinde anlatılmaktadır.¹⁶⁷ Bu ifadeler aynı zamanda Eremya Kömürciyan'ın(ö.1695) *17. yüzyıl'da İstanbul* adlı eserinde Sepetçiler Kasrı anlatılırken değinilmiştir.¹⁶⁸ Aynı betim, 17. yüzyıl'da İstanbul'a gelen Fransız bir gezgin olan

¹⁶⁶ Jean Thevenot, **Voyages de Levant**, FrancoisMaspero, Paris 1980, orijinal metin online erişim; <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k106525z/f2.item>.

¹⁶⁷ Jean Thevenot, Çeviren: Nuray Yıldız, **1655-56'da Türkiye**, İstanbul 1978, s.66.

¹⁶⁸ Kömürciyan, **17. Asırda İstanbul**, s.105.

Grelot'nun seyahatnamesinde şu ifadelerle anlatılmıştır; “*Bostancıbaşı köşkü yakınlarında, Rumların her zaman, ama özellikle Transfiguration gününde ibadet ettikleri bir çeşme vardır. Ayazma, yani kutlulaştırma dedikleri bu çeşmeye akın akın gelirler. Suyuyla yıkanırılar; çevresindeki kuma bulanırlar.*”¹⁶⁹ Buradaki surlardaki haç ifadeleri de söz konusu kasrın Sepetçiler Kasrı olmasını kuvvetlendirmektedir.

Sepetçiler Kasrı'nın görüldüğü erken tarihli kaynaklardan biri Willem Van de Velde'nin Topkapı Sarayı resmi. 1665-70 yıllarına tarihlenen panorama da Kasır, kayıkhanesi ve Yalı köşkü ile birlikte resmedilmiştir. Panoramada Kasır gerçeğe yakın bir biçimde kemerli alt kaide ile iki bölümlü üst katı gösterir biçimde resmedilmiştir.

Sepetçiler Kasrı ile ilgili erken tarihli kaynaklardan biride gerçeğe yakın, düzgün hatlarla çizilmiş olan Grelot'un¹⁷⁰ (ö.17.yy) panoramasıdır. Panoramada Kasır Bizans surlarından oluşan alt yapı ile üzerinde fevkani olarak inşa edilmiş kapalı bir divanhane ve kemerlerle oluşturulmuş açık bir direklik bölümü şeklinde gösterilmiş, duvarlar ve çıkmalar gerçeğe uygun şekilde verilmiştir. Fakat kubbe kısmı olması gereken şekilden daha büyük resmedilmiştir. Grelot'nun panoramasında da yine direkli açıklık bölümü perdelerle örtülü olarak verilmiştir. Grelot, *İstanbul Seyahatnamesi* adlı eserinde saray ile ilgili bilgiler de vermiştir.¹⁷¹ “*Sarayburnu’nu ve çoğu geminin su ikmali yaptığı küçük çeşmeyi geçtikten sonra; Kanuni Sultan Süleyman’ın, bugünkünden çok dahadüzenli ve çok sayıda gemiden oluşan donanmasının limana giriş çıkışını izleme ve cariyelerine izlettirme amacıyla yaptırdığı iki köşke ya da pavyona yaklaşılar. Köşklerden ilki çok sayıdaki cariyelere aittir; diğerinden daha yüksekte bulunur ve buraya, kimseye görünmeden Sarayın içinden geçilir. Uzunlamasına inşa edilmiş, kemerlerle süslü üç odadan oluşur. Küçük halvetgâhlar şeklinde düzenlenmiş odalar, birçok küçük yıldızlı kubbeye bezenmiştir. Her kerevet minderler, yani şilteler ve yastıklarla, değerli halılarla, zengin işlemeler ve resimlerle kaplı bürümcüklerle süslüdür...*”, şeklindedir. Grelot Topkapı Sarayı’nı gezip görmüş biri olarak Sepetçiler Kasrı ile ilgili kullanım, işlev, mimari ve saray yaşamındaki yeri ile ilgili önemli bilgiler vermiştir.

¹⁶⁹ Josephus Grelot, *İstanbul Seyahatnamesi*, İstanbul 1998, s.72.

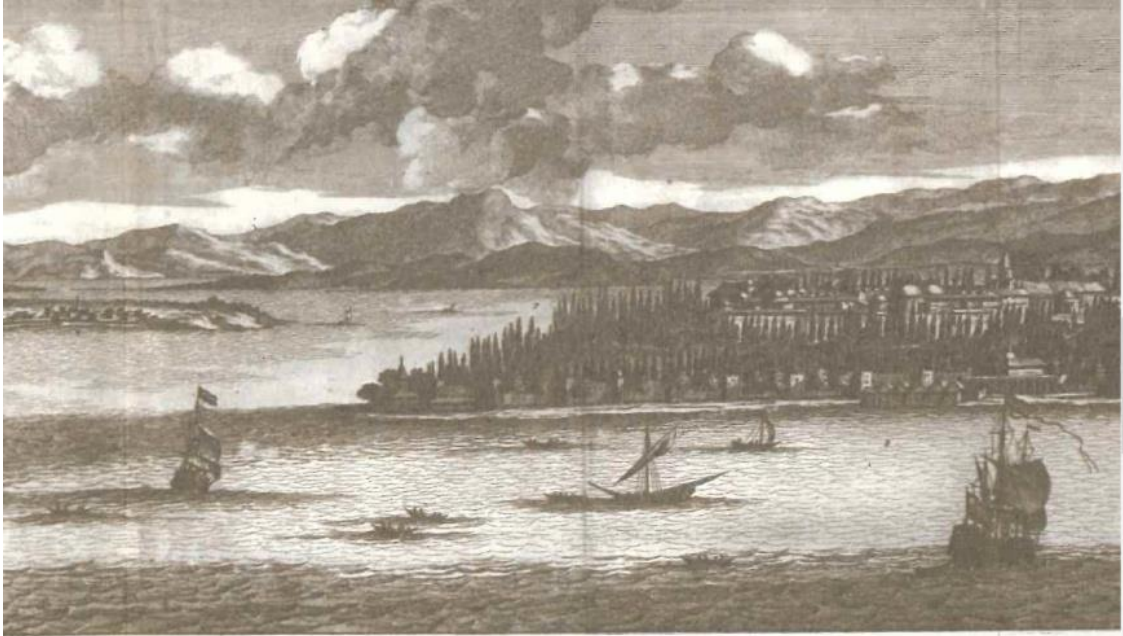
¹⁷⁰ Fransız bir seyyah olan Grelot’un hayatı ile ilgili detaylı bilgi bulunmamakla beraber, Fransız elçi grubuyla 1670 yılında İstanbul’a gelmiş olabileceği düşünülmektedir.

¹⁷¹ “...dönemin ünlü gezginlerinden Galland ve Chardin’le aynı tarihlerde İstanbul’da bulundukları bilinmektedir. Onların yazılarından da Grelot ile ilgili bilgilere rastlanmaktadır.”, Başak Atalay, **Batılıların Gözüyle Topkapı Sarayı**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Sanat Tarihi Bölümü, İstanbul 2003, s.114.

Şekil.17: 1672 tarihli Grelot'un Panoramasında Sepetçiler Kasrı (ortada), Kayıkthane (solda), Yalı Köşkü (sağda), (Uzun Öyküler, s.26.)

Fakat yukarıdaki satırlarda Kanuni Sultan Süleyman'dan bahsettiği kısımdan eski birtakım rivayetleri de metin aralarına yerleştirdiği anlaşılmaktadır, kasrın bu tarihte ayakta olmadığı bilinmektedir.

Şekil.18: Cornelius De Bruyn'un Panoraması, 1698, (Cornelius De Bruyn'un Yakın Doğu Gezisi, (Le Voyage Au Levant De Cornelis De Bruyn), İstanbul 1974)

Kasrın resmedildiği erken tarihli önemli görsellerden biri Francesco Scarella'nın (ö.17.yy) panoramasıdır. 1686 tarihli panoramada Yalıköşkü Sepetçiler Kasrı etrafındaki diğer önemli saray yapıları olan Yalı Köşkü ve saray kayıkhanesi ile birlikte resmedilmiştir. Sepetçiler Kasrı bu erken tarihli betiminde sur üzerinde ayaklarla genişletilmiş bir alt yapı ile bu kısmın üzerinde yükselen köşk yapısı ve kubbeli üst örtü şeklinde gösterilmiştir. Bu haliyle çağdaşlarındaki tasvirlerle uygun bir tarzda gösterilmiştir.

Şekil.19: Francesco Scarella'nın 1686 tarihli Panaroması'nda Sepetçiler Kasrı, (Francesco Scarella, Disegni della citta di Constantinopoli)

17. yüzyıla ait bir diğer değerli kaynak ise, Hollandalı ressam Cornelius De Bruyn'in (ö. 1727) iki yüz gravür ve doğu seyahatini barındıran, *Reisen Van Cornelius de Bruyn* isimli kitabıdır.¹⁷² 1698 yılında yayımlanan kitapta, İstanbul'la ilgili 12 gravür bulunmaktadır. Cornelius Bruyn'in panoramasında Sepetçiler Kasrı genel hatlarıyla ayrıntısız olarak verilmiştir. Bu yönüyle Bruyn'in panoraması çizildiği yıllarda kasrın mevcut durumunu koruduğunu göstermektedir. Fakat mimari detaylar ile ilgili ayrıntılı, sahil bilgisi elde etmek pek mümkün değildir.

¹⁷² Hollandalı ressam, 1652 yılında Den Haag'da doğmuştur. 1678 yılı Aralık ayında İstanbul'a gelmiş, bir buçuk yıl burada yaşamıştır. Yazarın kitabı 1698 yılında Delf'te yayınlanmış, pek çok farklı dile çevrilmiştir. Başak Atalay, *Batılıların Gözüyle Topkapı Sarayı*, s.121-122.

Kasır ile ilgili 17. yüzyıla ait bilgiler edindiğimiz Theavanot ve Grelot'tan sonra 1704 tarihli bir arşiv vesikasında yapı ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. 1116/1704 tarihli mefruşat listesinden anlaşıldığı üzere kasır bu dönemde bakımsız bırakılmıştır. Mefruşat listesinde, kasır ile ilgili iç dekorasyon bilgileri bulunmaktadır. Kasırda 1704 tarihinde yapılan yenilemede; “1 adet kırmızı çuka makad, 9 adet yastık-i Bursa, 2 adedbalin-i köhne, 1 adet çiçekli köhne makad, 1 adet köhnemerre minder, 1 adet köhne Keçe-i Selanik, 4 adet köhne Kalıça-ı Uşak ve 1 adet puşide-i sürhkirpas”ın kullanıldığı bir döşeme yapıldığı anlaşılmaktadır.¹⁷³

Şekil.20: Van Mour'unPanoroması'nda Sepetçiler Kasrı, 18. yüzyıl, (RijksMuseum Koleksiyonu, View of IstanbulfromtheDutchEmbassy at Pera, Jean BaptisteVanmour, c. 1720 - c. 1737

17.yüzyıl sonu 18. yüzyıl başlarına ait diğer bir değerli kaynak, Fransız ressam Jean Baptiste Van Mour'a (ö. 1737) ait olan tablodur.¹⁷⁴ Van Mour'un Sarayburnu'nu gösteren panoramasında Topkapı Sarayı binaları genel hatlarıyla olması gerektiği gibi çizilmiştir. Sepetçiler Kasrı alt kaidesi, üst yapısı ve kubbesi ile gerçeğe yakın bir görünümde dir. Kasrın taşıyıcıları olan ayaklar ve aydınlık fenerli kubbe detayı dikkat çekici bir ayrıntıdır. Sol

¹⁷³ Söz konusu belge Sedat Hakkı Eldem tarafından **Köşkler ve Kasırlar** kitabının Sepetçiler Köşkü bölümünde yayınlanmış olup arşiv taramamızda tespit edilememiştir.

¹⁷⁴ “M. de Ferrlol, Kral XIV. Louis tarafından 1699'da Büyükelçi olarak atandığı İstanbul'a, refakatinde Van Mour'u da getirmiştir. Amacı bu ressama Osmanlıların Batı dünyasını büyüleyen, o kadar da çarpıcı olan kıyafetlerini ve yaşam şekillerini resmeden bir koleksiyon yaratmaktır. M. de Ferriol, Sultan I. Mustafa zamanında büyükelçi olarak göreve başlamıştı. 1711 'de Fransa'ya döndüyse de Van Mour İstanbul'da kalmayı tercih etti. Ferriol'den sonra gelen Fransız elçileri olan ComtedesAlleurs, Marquis de Bonnac, Vicomted'Andrezel ve Marquis de Villeneuve Van Mour'a hep Osmanlı imparatorluğu'nun tören geleneklerini gösteren tablo siparişleri verdiler. Böylelikle, Osmanlı İmparatorluğu'nun bu dönemi, çok yoğun biçimde tablolarla görüntülenerek belgelendi. Elçilerin, padişahın huzurunda yer aldıkları törenleri resmeden Van Mour, diğer oryantalistlerden çok farklı bir Osmanlı yaşamını tablolarıyla ölümsüzleştiren tek ressam olmuştur.”, Osman Öndeş, “Lale Devri Ressamı Jean Baptiste Van Mour”, **Oluşum Dergisi**, sayı 5, 2014, s.39-45; Semra Germaner, Zeynep İnankur, **Oryantalistlerin İstanbul'u**, Türkiye İş Bankası Yay., s.24.

tarafında daha önceki görsellerde de altı gözlü olarak tasvir edilen kayıkthane, yine aynı biçimde gerçeğe uygun bir şekilde görülmektedir.

Şekil.21: Van Mour'un Panoroması'nda Sepetçiler Kasrı, 18. Yüzyıl, (Rijks Museum Koleksiyonu, View of Istanbul from the Dutch Embassy at Pera, Jean Baptiste Vanmour, c. 1720 - c. 1737)

Kasır, 18. yüzyıl başlarında İsveç Kralı tarafından görevlendirilen Cornelius Loos (ö.1738) tarafından, İstanbul'a geldiği esnada resmedilmiştir. Loos'un gravüründe Sepetçiler Kasrı oldukça detaylı ve gerçeğe uygun bir biçimde çizilmiştir. Kasrın taşıyıcı ayakları, üst kattaki kapalı divanhane ve açık divanhane ayrıntılı bir biçimde görülmektedir. Açık divanhane bölümü, burada perdeler ile örtülü olarak görülmektedir. Kasrın, aydınlık fenerli kubbesi nispeten biraz büyük gösterilmekle birlikte cephedeki pencereler hatalı bir biçimde görülmektedir. S. Hakkı Eldem'e göre, kapalı divanhane kısmındaki çıkmanın sağ tarafındaki pencereler iki defa çizilerek sağ cephe gereğinden fazla uzatılmıştır.¹⁷⁵ Panoramada Sepetçiler Kasrı yanında Yalı Köşkü, Kayıkthane ve Bostan Ortası Cami de gösterilmiştir.

¹⁷⁵Sedad Hakkı Eldem, **Köşkler ve Kasırlar**, s.337.

Şekil.22: Cornelius Loos'un 1710 Tarihli Panoraması, (Stocholm National Museum Koleksiyonu)¹⁷⁶

Kaynaklardan anlaşıldığı üzere, Sepetçiler Kasrı inşa edildiği 1643 yılından itibaren genel görünümünde büyük bir değişikliğe uğramamıştır. Fakat zaman içerisinde bazı depremler, yangınlar gibi durumlarda zarar gördüğü anlaşılmaktadır. Bunların dikkat çekici olanlarından biri 5 Receb 1131/24 Mayıs 1719 tarihinde meydana gelen depremdir. Bu deprem ile ilgili Râşid tarihinde şu ifadeler kullanılmıştır; “...Yalı köşkteki kurbunda vaki kayıkhanelerden bazısı” ile kara ve deniz tarafındaki surları zarar görmüştü.¹⁷⁷ Bu ifadelerden de anlaşıldığı üzere art arda yaşanan depremlerden dolayı surlar ve dolayısıyla sur çevresindeki yapılar zarar görmüş hatta yıkılmış olmalıdır. Ayrıca Çelebizâde Asım Tarihi’ndeki ifadelerden de anlaşıldığı üzere 1721 tarihinde surlarda esaslı bir onarım gerçekleştirilmiştir. Çelebizâde bu olay ile ilgili şu satırlara yer vermiştir;

“...Bina en alazalik bin yüz otuz dört senesi recebü’lferdinün on sekizinci günü saray-ı hümayunda vaki Yalı köşkü kapısı ile TimürKapu beyninde olan kuleden ahurkapusuna müntehi olunca sur-ı mezburun derun u birunuma’mur kılınıp Davud Paşa iskelesine varınca serapa canib-i derya ve şehrtarafındaınba’zimevazi ‘inün dahi ta’miri bin yüz otuz beş senesi muharremü’l haramının on sekizinci günü karin-i hitam ve hulul-i mevsim-i şita birkaç ay ba’is-i meks ü aram olmağın sene-i mezburerecebü’lferdinüniyigirmi ikinci günü mevzi’imezburdan mübaşeret ve otuz altı senesi muharremü’l haramının yigirminci gününe varınca Narlı Kapu’ya değin ta’mirinesa’y ü himmet olunup hulul-i

¹⁷⁶ <http://collection.nationalmuseum.se/eMP/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objektId=38791&viewType=detailView>, (Erişim tarihi: 09.06.20)

¹⁷⁷ Târih-i Râşid, c.II, s.1164.

mevsim-i zemistan yine mani 'i bina ve ta'mir ve itmam-ı meramı kudüm-ı nev-bahara ba'is-i te'hir oldu. Ba'dehu bin yüz otuz altı senesi recebü'lferdinün beşinci günüNarlıkapuguşesindenibtida ve otuz yedi rebi'ül evvelinin dördüncü gününe değin Yedi kule kapısı dâhiline varınca ta'mir ü teşyid ve ancak Ak Deniz tarafının ta'miriyle iktifa olunmayıp otuz altı şevvalinin on yedinci günü Yali köşkü beraberinden mübaşeret ve sene-i mezburezi'l – hiccetü's-şerifesinin sekizinci gününe değin Eğri kapıya toğru varınca tecdid-i mertebesinde ma'mur ve tesdid olunup kal'a-i menş'a-i İstanbul 'un muhtac-ı ta'mir olan mahallerinin fevka'l- me'mul teşyidi hasıl ve ibtida-yı binadan vakt-i intihaya varınca sarf olunanmeblağınber-mucib-i keşf ü tahmin yekuni iki yüz yigirmi yedi bin yedi yüz kırk sekiz kuruşa vasil oldu.”¹⁷⁸

Bahsi geçen ifadelerden de anlaşıldığı üzere 1721 yılında surlar kapsamında bir restorasyon ve yenileme çalışması başlatılmıştır. Muhtemelen yukarıda bahsi geçen 1719 tarihli depremden zarar gören kısımların onarımı içindir. Çalışma Yalı Köşkü kapısından başlamış, demir kapıdaki kuleden şehir kapısına ve deniz tarafından Davutpaşa'ya kadar devam etmiştir.1721 senesinde başlayan çalışmalar mevsim şartlarından dolayı sekteye uğramış ve 1723 yılında devam ettirilmiştir. Bu süre içerisinde onarım ve yenileme kapsamında yapılan çalışma 227.748 kuruşa mal olmuştur.

Şekil.23: 1721 Tarihli Panoramadan Detay(Bibliothèque nationale de France, <https://gallica.bn.fr>: online erişim tarihi: 09.06.2018)

¹⁷⁸Çelebizâde Asım Efendi, **Tarih-i Çelebizâde**, hazırlayan, A. Özcan, A.İzgöer, Y. Uğur, B. Çınar, c.3, s.1436-1437.

Arşiv vesikalarında 1721-1723 onarımına yakın bir tarihte Sepetçiler Kasrına ait bir tamir kaydı bulunmaktadır. Kasra ait 1736 yılına tarihlenen tamir kaydının 1718 depremi akabinde yaşanan gelişmelerin sonucunda onarım çalışmalarının sonrasında gerçekleştirilmiş olması muhtemeldir.¹⁷⁹ Bu tamirde köşkün, tamire muhtaç olan yerleri tespit edilerek, kurşunları, camları ve derzleri onarılmıştır. Kasrın akan çatısının kurşunları ve kiremidleri değiştirilmiştir. Fransa Milli Kütüphanesi'nde yer alan 1721 tarihli panorama yukarıda bahsi geçen onarımlardan hemen önceki durumu olmalıdır. Panoramada, kasır temel hatlarıyla çizilse de daha çok şematik boyutta kalmıştır.

Sepetçiler Kasrı ile ilgili ilk önemli değişiklik 1739 tarihli arşiv belgelerinde ortaya çıkmaktadır.¹⁸⁰ Belgede, “*Sepetçiler Kasrı tecdid olundukta*” ifadesinden, Kasrın yenilendiği, yeniden ele alındığı anlaşılmakta, aynı belgeden Kasrın iç taksimatı ve dekorasyonu hakkında detaylı bir malumat almak mümkün olmaktadır. Buna göre, “Yalı Köşküne nazır müceddeden yapılan maksureye ferş olunan” ifadesinden Kasra yeni bir bölüm eklendiği anlaşılmaktadır. Söz konusu bölümün mahiyetiyle ilgili bilgiler de odanın iç dekorasyon listesinden çıkarılmaktadır. Böylece 1739 yılında Kasra, ilave olarak yapılan yeni oda;8 adet basma yemeni pencere perdesine, 1 adet kapı perdesine, 2 adet kırmızı çuka makada, 2 adet pembe memlu mindere ve 8 adet telli kadife yastığa sahiptir. Buna göre yeni odanın, bir kapısı olan sekiz bölümlü pencereye sahip iki makad barındıracak büyüklükte olduğu anlaşılmaktadır. 1739 yılına tarihlenen tefriş belgelerinden Kasrın, kubbeli oda, deryaya nazır sofa, orta sofa, yalı köşküne nazır oda, bahçeye nazır sofa, taşrada deryaya nazır taht-ı hümayun, abdest odası, abdest odasının bitişiğindeki sağır oda ve ağa odası olmak üzere, dokuz bölümlü olduğu anlaşılmaktadır.

¹⁷⁹ C.SM. 00043, (29 Ş 1148 / 14 Ocak 1736)

¹⁸⁰ TS. MA. 2383, vr.1, (Safer 1153/ Mayıs 1739)

Şekil.24: Gudenus'un 1739 Tarihli Panoraması (İsveç Kraliyet Kütüphanesi Arşivi)

1739 tarihli onarım sonrasına ait bir görsel kaynak olarak, İsveç Kraliyet Kütüphanesi'nin harita ve el yazmaları koleksiyonunda bulunan, 18. yüzyılın ortalarına tarihlenen bir İstanbul panoraması bulunmaktadır. Panorama 3.74m uzunluğunda ve 30cm yüksekliğindedir.¹⁸¹ Philippe Baron de Gudenus'a (ö. 1783) ait olan bu panoramada Sepetçiler Kasrı genel hatları ile çizilmiştir. Beyoğlu'ndaki İsveç Elçiliği bahçesinden çizilen ve üzerinde Fransa Kralı'na ithaf yazısı olan çizim Sarayburnu'ndan başlayarak Eyüp'e kadar uzanmaktadır.¹⁸²

1750 yılında Fransız milli kütüphanesinde rastladığımız bir başka panorama tespit edilmiştir. J.Rocque'a (ö.1762) ait olan panorama *A wiew of the Seralio of the Seignor and port of Constantinople* şeklinde adlandırılmıştır. Söz konusu gravürde Sepetçiler Kasrı, genel hatları ile çizilmişse de; kârgir duvarlı kapalı mekân ile direkli açık birim kesin bir şekilde birbirinden ayrılmamış olarak hatalı bir biçimde yansıtılmıştır.

¹⁸¹ MaximillianHartmut, "The panorama of Istanbulca. 1740 by Gudenus: a recons ideration of its date and authorship", *Frühneuzet- Info*, 2012, s.164-170.

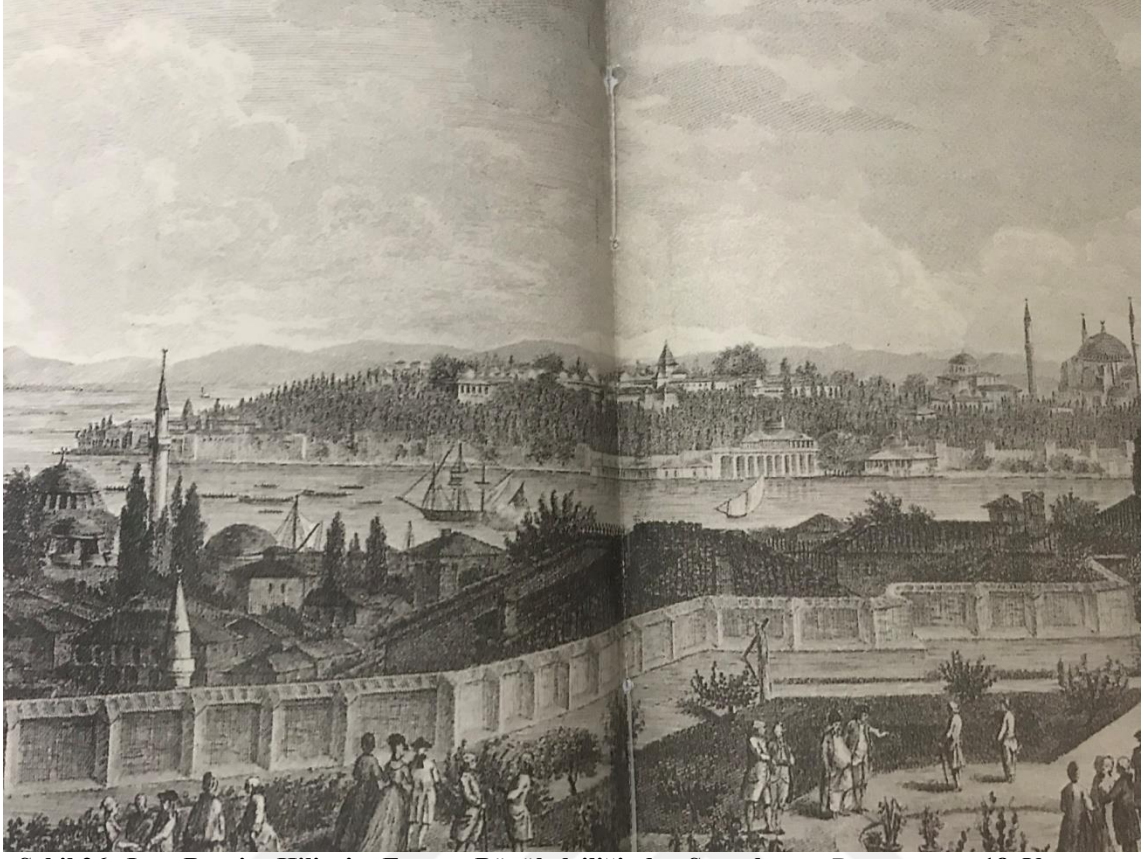
¹⁸² Sinan Genim, "Yüzyıllar Boyu İstanbul Panoramları", *Osmanlı İstanbul'u I*, İstanbul: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Yayınları, 2014, s.460.

Şekil.25: J. Rocque'a ait 1750 Tarihli Panoramada Sepetçiler Kasrı Detayı (Bibliothèque nationale de France)

Tamirat sonrasını gösteren en yakın tarihli görsel kaynak, 1776 yılında Akdeniz'in haritasını hazırlamakla görevli olan Choissel Gouffier'in ekibinde yer alan, Jean Baptiste Hiliar'a (ö.1822) ait çizimdir. Fransız ressam, 1784 yılında Fransız elçiliğinin sarayının tadilat ve dekorasyonunu yapmak üzere İstanbul'a gelen ekiple birlikte ikinci kez Osmanlı'nın başkentine gelmiştir. Ressam, ikinci İstanbul ziyaretinde İstanbul'u konu alan önemli resimler yapmıştır. Söz konusu resimler, O dönemin Fransız elçiliği baş tercümalığını yapan *Muredgav D'ohsson'un*, (ö.1807) *Tableau General de L'empire Ottoman* isimli kitabında yayınlanmıştır.¹⁸³ Söz konusu yağlı boya tablo Paris'te bir özel koleksiyonunda bulunmaktadır. 83*125 cm ölçülerindeki yağlı boya tabloda Sepetçiler tüm detaylarıyla gerçeğe uygun bir biçimde görülmektedir. Taşıyıcı alt kaide, kapalı üst kat bölümü, kubbe boyutu nispetle gerçeğe uygundur. Ayrıca kasrın, 1739 tarihli onarımında eklenen yeni odası - Yalı köşküne nazır olan maksure- söz konusu tabloda görülmektedir.

¹⁸³Muredga, D'Ohsson, *Tableau General de L'empire Ottoman*, Paris: de l'imprimerie de Monsieur, 1788.; Atalay, **Batılıların Gözüyle Topkapı Sarayı**, s.145.

Şekil.26: Jean BaptisteHiliar’ın Fransız Büyükelçiliğinden Sarayburnu Panoraması, 18. Yy. sonu (Gravürlerle Türkiye, c.I)

18. yüzyılın önemli bir diğer kaydına Antonie de Favray’ın (ö. 1798) panoramasında rastlanılmaktadır. Panoramada Sepetçiler Kasrı’nın Yalı Köşkü ve Kayıkhane ile olması yerli yerinde resmedildiğini göstermektedir. Betimde kasır çağdaşı diğer panoramalarda olduğu gibi kemerli bir alt yapı ile üzerinde gelişen köşkten ibaret biçimde gösterilmiştir. Kasrın üst örtüsü tam ortada bir kubbe ve aydınlık feneri ile kubbenin iki yanında devam eden çapraz tonozu andıran bir yapıdadır. Kapalı divanhane ve açık divanhane kısımları birbirinden ayırt edilebilir vaziyettedir.

Şekil.27: Antonie de Favray’ın panoraması, 18.yy sonları (Pera Müzesi Koleksiyonu)

Çeşitli arşiv vesikalarından, 18. yüzyılın ikinci yarısında kasrın, birçok kez basit onarım olarak tabir edebileceğimiz müdahaleler geçirdiği görülmektedir. Söz konusu onarımlar kasrın bölümlerine kısmi müdahaleler ve döşemelerinin yenilenmesi şeklindedir.¹⁸⁴

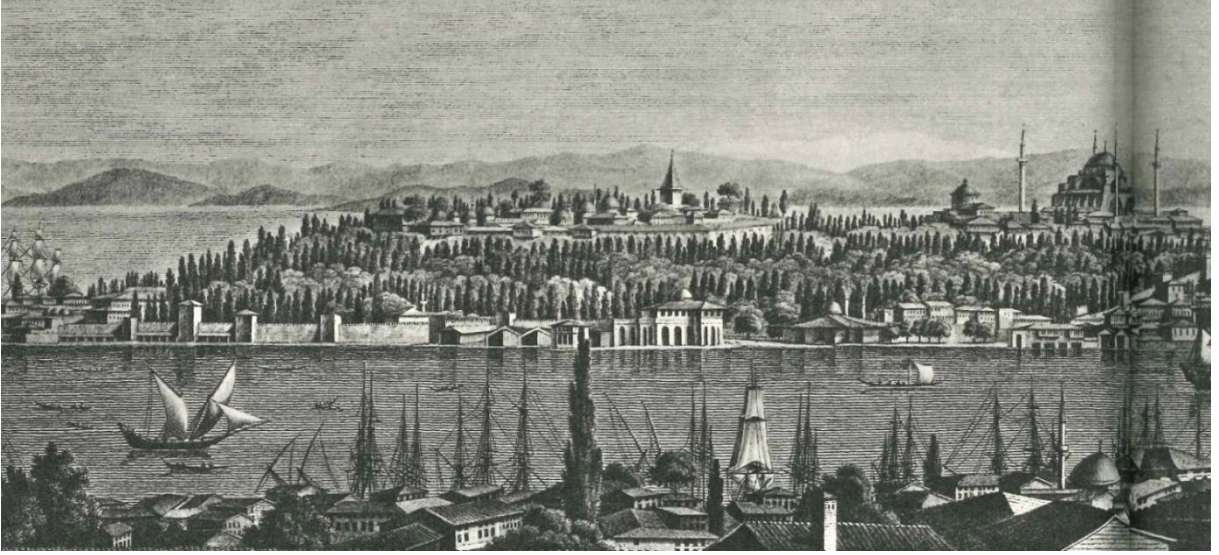
Yukarıda bahsedilen vesikalardaki, tamiratların gerçekleştirildiği tarihlere paralel olarak 1784 yılına tarihlenen, J. Valesquez’in panoramasında Sepetçiler Kasrı’nın gelişimini izlemek mümkün olmuştur. Valasquez, ekibinde olduğu Joseph Moreno adlı İspanyol gezgin ile birlikte, 1784 yılında İstanbul’a gelmiştir. İstanbul’da geçirdiği süre boyunca şehrin resimlerini çizmiştir. Valazquez’in çizimleri *Viage Constantinopla en el ano de 1784* adlı 1790 tarihli kitabında basılmıştır. Çizimleri içerisinde, Galata’dan sarayburnunun görünüşü, adlı resminde Sepetçiler Kasrı görülmektedir. Ressamın üslubuna bağlı olarak, sivriltilmiş hatlarla çizilmiş bir saray görüntüsü, mimari açıdan gerçeklikten uzaklaşmıştır. Çizimdeki boyutlar, kubbenin orantısı gibi detaylar, aslından uzaktır. Her ne kadar şematik bir çizime sahip olsa da kasrın gelişiminin izlenebilmesi açısından önemli bir kaynaktır.

¹⁸⁴ TS. MA. 3126, vr.2, (29 Z 1194/ 26 Aralık 1780), TS. MA. E.197, (21 C 1198 / 12 Nisan 1784), C.S.M.170,(26 Şevval 1199/ 1 Eylül 1785), Bu müdahaleler ve tefrişi ilgili kısımlarda anlatılmıştır.

Şekil.28: Valazquez'in Panoraması'nda Sepetçiler Kasrı, 1784 (M. Sevim, Gravürlerle Türkiye c.I)

Sepetçiler Kasrı ile ilgili karşılaştığımız en erken tarihli harita 1786 yılına tarihlenmektedir. Fransa milli kütüphanesinde yer alan bu harita, Choiseul Gouffier (ö.1816) tarafından hazırlanmıştır. Gouffier'in Akdeniz'in haritasını yapmak için görevlendirildiğini ve ekibiyle birlikte çalışmalarını sürdürdüğünden önceki bölümde bahsetmiştik. Harita son derece gerçekçi olarak başarılı bir biçimde ele alınmıştır. Haritada, Sepetçiler Kasrı bugünkü konumunda olması gerektiği gibi gösterilmiştir. Ayrıca Sepetçiler Kasrı civarındaki Yalı Köşkü, kayıkthane ile sur kapıları olması gerektiği gibidir.

Şekil.29: Melling'in Panoramasında Sepetçiler Kasrı, 18. yy. sonu (Melling Kalfaya Mektuplar)

18.yüzyılın ikinci yarısında, Sepetçiler Kasrı'nı resmeden önemli sanatçılardan biri de Alman asıllı Fransız mimar, Antonieİgnace Melling'tir. Melling (ö.1831) 1784 yılında Rusya elçisi Bulgskov'un himayesinde İstanbul'a gelmiştir. 18 yıl boyunca İstanbul'da kaldığı sırada Hatice Sultan'ın tasarımcısı olarak çalışmış, III. Selim'in de beğenisini kazanmıştır. Osmanlı kültürünün, yaşayışını yansıtan, Avrupa'da ün salmış pek çok resim yapmıştır.¹⁸⁵ Melling'in Sepetçiler Kasrı'nı da resmettiği Sarayburnu tablosu 18.yüzyıl sonu için önemli bir kaynak olmuştur. Kasır, genel hatları ile isabetli bir şekilde resmedilmiştir.

Şekil.30: Kouffier'in Haritası 1786 (Bibliothèque nationale de France)

¹⁸⁵Melling'in resim dışında mimari ile de ilgilendiği görülmüştür. Öyle ki, kendisine yeni bir saray yaptırmak isteyen, III. Selim'in kızı Hatice Sultan için, Ortaköy'de Neoklasiküslüpta bir yalı köşkü inşa etmiştir. AyrıcaMelling, buradaki başarısından ötürü Beşiktaş Sarayı içinde görevlendirilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Jacques Perot, **Hatice Sultan ile Melling Kalfa Mektuplar**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 2001.

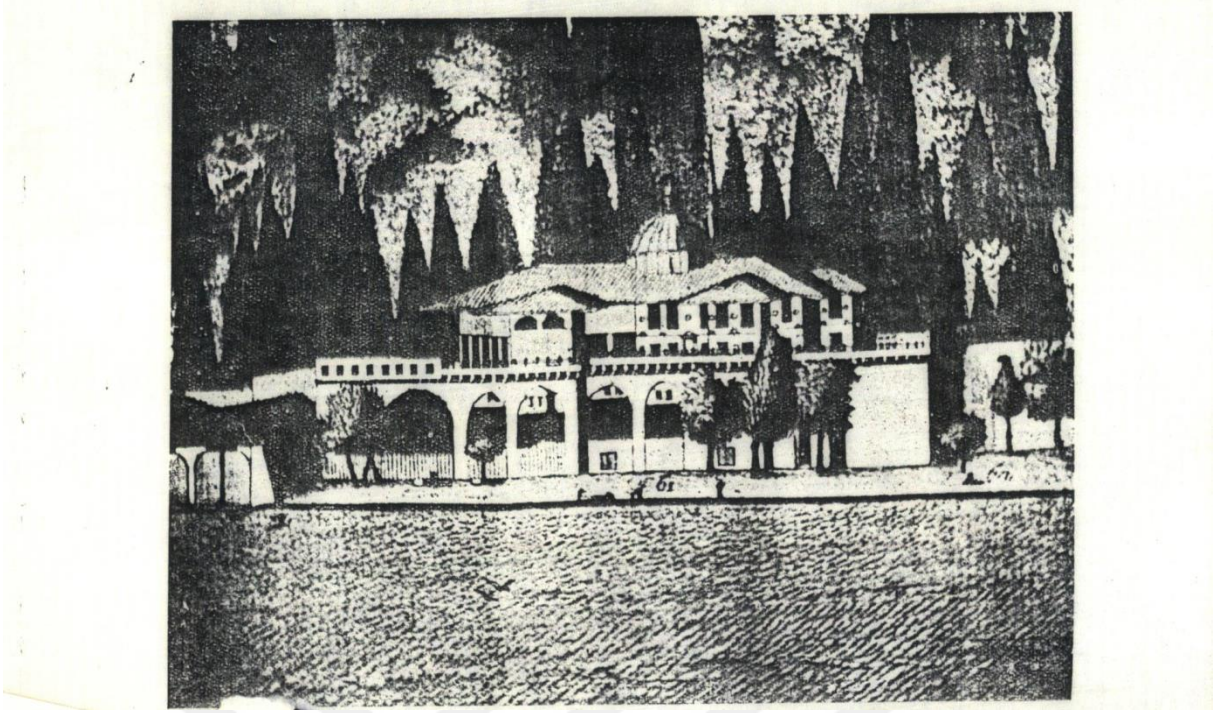
Sepetçiler Kasrı ile ilgili, son derece gerçekçi bir biçimde ele alınmış, Gouffier'in haritası ile aynı yıla tarihlenen Sarayburnu gravürü bulunmaktadır. Louis Francois Cassas'a (ö. 1827) ait olan panorama, kasrın alt yapısı, üst köşk kısmı ve kubbe kısmı tüm aksamaları ile gerçeğe uygun bir biçimde detaylı olarak resmedilmiştir. Çizimde alt yapı kitlesel olarak isabetli bir şekilde çizilmiştir. Kubbe, aydınlık feneri ile birlikte uygun boyutlarda gösterilmiştir. Açık divanhane bölümü perdelerle kapatılmış bir biçimde resmedilmiştir. Cassas'ın çiziminde diğer görsellerden farklı olarak, Kayıkhane dokuz gözlü olarak çizilmiştir. Böylece, resim 1821 tarihli vesikadaki kayıkhane'nin dokuz gözlü olduğu şeklinde ki ifade ile örtüşmektedir. Dolayısıyla söz konusu bilgilerden yola çıkılarak, kayıkhane'nin 1780'li yıllardan önce altı gözlü iken bu tarihten sonraki onarımlarda dokuz bölümlü olarak tekrar düzenlenmiş olabileceği akla gelmektedir.

Sepetçiler kasrı ile ilgili bir diğer kayıt ise 1790 yılına tarihlenen onarım kayıdır. Söz konusu onarımda kasrın, camlarının, çatısının ve su yollarının basit onarım olarak adlandırabileceğimiz türden bir müdahale gördüğü anlaşılmaktadır.¹⁸⁶

Bu tamirden sonraki halini gösteren 18.yüzyılın sonlarına ait diğer önemli belge, Babinger'in koleksiyonunda bulunan, panoramadır. Panoramanın tam tarihi 1794 yılını vermektedir. Panoramada, kasrın üst katındaki kârgir kısımları ile açık direklik bölümü son derece net bir biçimde birbirinden ayırt edilebilmektedir. Ayrıca kasrın, kubbe ve üst yapı çizimi gerçeğe uygun bir biçimde resmedilmiştir. Cephedeki pencere düzenlemesi de yerli yerinde, olması gerektiği gibi gösterilmiştir. Kasrın, cephe düzenlemesiyle ilgili detaylar ilk defa bu çizimde görülmüştür. Cephede görülen bu hareket, sıva üzerine yapılmış kalemişibezemeleri olmalıdır. Panoramada, kasrın alt yapısı ile üst köşk kısmını birbirinden ayıran konsolların üzerinde çevre balkonu ile parmaklıkları görülmektedir.¹⁸⁷

¹⁸⁶TS. MA. 2027,vr.1, (29 Z 1204/ 09 Eylül 1790)

¹⁸⁷ Eldem, **Köşkler ve Kasırlar**, s.337.

Şekil. 31: 1794 Tarihli panoramada Sepetçiler Kasrı (Babinger Koleksiyonundan, S.H. Eldem, s.339)

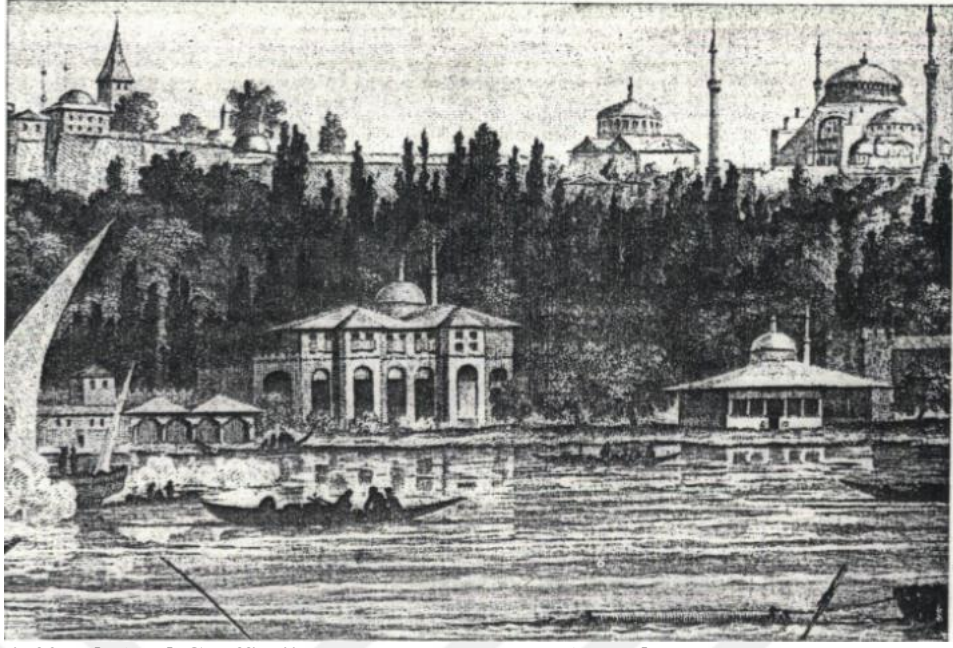
Söz konusu panoramadan hareketle Sedat Hakkı Eldem, kasrın açık direkli divanhanesini şu şekilde betimlemiştir; *“Taşra sofadaki Taht-ı hümayunu taşıyan çıkmanın kemerleri ikidir. Bu kısmın altında Ağa dairesi olduğunu tahmin ettiğim cumbalı bir oda vardır. Bu da kemerlerin ortasında sonradan yapılan asma kattadır. Köşk kısmında pencerelerin arasında rozaslara benzeyen bezemeler fark edilebilmektedir.”*¹⁸⁸

1794 tarihli bu betimden kısa bir süre sonra kaynaklarda Büyük İstanbul yangını olarak anılan 1795 yılı Temmuz ayında Fatih ilçesini etkileyen bir yangından bahsedilir. Nuri Tarihi’ndeki ifadelerden bu yangının Sepetçilere kadar ulaştığı belirtilmektedir.¹⁸⁹ Dolayısı ile bu tarihte Sepetçiler Kasrı söz konusu yangından zarar görmüş olmalıdır.

18.yüzyıl sonlarına ait önemli bir belge de Choiseul-Gouffier’in gravürüdür. Gravürde Sepetçiler Kasrı genel hatları ile çizilmiştir. Özellikle kubbe ve aydınlık feneri yerli yerindedir. Pencere düzeni net bir biçimde belirtilmişse de boyutlar ve açıklıklar hatalı bir şekilde resmedilmiştir.

¹⁸⁸ Köşkler ve Kasırlar, s.337.

¹⁸⁹ Seydi Vakkas Toprak, **Nuri Tarihi**, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul 2011, s. 238-239.

Şekil.32: Choiseul-Gouffier'in gravürü, 18.yy. sonu, (S.H.Eldem, Köşkler ve Kasırlar, c.II, s.341.)

Şekil.33: Henry Aston Baker'in İstanbul Panoraması, 1800, (British Library Koleksiyonu)

Barker’ın Panoramasında Sepetçiler Kasrı, genel hatları ile gerçeğe yakın resmedilmiştir. Resimde kasrın kitleleri, üst yapısı, cumba çatıları ve kubbe ölçüleri uygun bir biçimde gösterilmiştir. Cephesindeki pencere düzeninde, pencere sayılarının fazlalığından kaynaklanan bir hata vardır. Söz konusu panoramada kemerli açıklık bölümünde ahşap ilavelerle kapatılması dikkat çeken detaylardandır.

19. yüzyıla gelindiğinde Sepetçiler Kasrı ile ilgili en dikkat çekici kaynak, Henry Aston Baker ‘a ait şehir panoramasıdır.¹⁹⁰ İngiliz ressam Henry AstonBarker’ın (ö.1856) 1800 yılında Galata Kulesi’nden yaptığı eskizlere dayanarak oluşturduğu İstanbul Panoraması, gerçeğe uygun olarak oldukça ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır.¹⁹¹ Londra’da Leicester Square’de sergilenen, daire biçimindeki panorama, yaklaşık 26 metre genişliğinde, 10,5 metre yüksekliğinde devasa boyutlarda, gerçeklik algılarını alt üst eden bir şehir manzarasının ortaya koymaktadır. Barker’ın panoraması, yapılma sebebi ile, gerçeğe uygunluk amacıyla ele alınmış, estetik veya ideolojik değil, ticari başarı amaçlamış, bu sebeple Tanzimat öncesinde İstanbul için çok değerli bir kaynak halini almıştır.

Şekil.34: Comidas Carbognano’nun Panoraması, 1778, Renda, s.33 (Celsing Koleksiyonu)

Barker ile aynı yıla tarihlenen diğer bir belge ise, tarihçi, dilbilimci, topografya uzmanı, ressam CosmasComidas da Carbognano’nun panoramasıdır.¹⁹² Carbognano¹⁹³

¹⁹⁰ Sinan Genim, “Yüzyıllar Boyu İstanbul Panoramaları”, **Osmanlı İstanbulu I**, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2014, s.460.

¹⁹¹ Ayşe Kaplan, “Henry AstonBarker’ın İstanbul Panoraması ve Bazı Belgeler Işığında Tarihsel Kaynak Olarak Sıhhati Üzerine Bir Değerlendirme”, **Osmanlı İstanbul’uV**, İstanbul 2017, s.581.

¹⁹² Nurdan Küçükhasaköylü, “18.Yüzyıl Sonunda İstanbul Sanat Ortamı ve Kozmaz Komidas Kömürçiyân”, **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl. 3, Sayı 9, s.305.

¹⁹³ “İstanbullu Ermeni asıllı olan Carbognano’nun asıl ismi Kozmaz Komidas Kömürçiyân’dır. Sanatçı, ismini CosimoComidas da Carbognano şeklinde İtalyancalaştırarak kullanmıştır. 18. Yüzyıl ikinci yarısında İstanbul’un kültür ve sanat ortamını canlandıran elçilik çevrelerinde etkin olmuş, geç aydınlanma çağıının kültür ortamını en azından İtalya’da tanımış biri olarak sanat piyasasında yerini almıştır.” Küçükhasaköylü, s.305.

(ö.1814) 1778 yılında İtalya İstanbul büyükelçiliğinde diloğlanı olarak göreve başlamıştır. Görevi esnasında, elçinin ressamı olarak, İstanbul ile ilgili çeşitli gravürler yapmıştır. Bu çalışmalarını *Deserizione Topografica dello Stato presentedi Costantinopoli* adlı eserinde yayımlamıştır.

Carbognano'nun tüm saray kompleksini tek bakışta görmeyi sağlayan panoramasında Sepetçiler Kasrı görülmektedir. Celsing koleksiyonunda¹⁹⁴ olan bu panorama 18. yüzyıl sonlarında Sepetçiler Kasrı'nı göstermesi açısından önemli bir belge olma niteliğindedir. Gravürde Sepetçiler Kasrı genel hatları ile gerek alt yapı gerekse üst köşk kısmı ile gerçeğe uygun olarak resmedilmiştir.

Sepetçiler Kasrı'nın 19. yüzyıl görünümünü veren önemli bir kaynak, Henry Aston Barker'in panoramasından sonra 1835 yılına tarihlenen Lewis (ö.1856) albümündeki taş baskıdır. Lewis'in panoramasında Sepetçiler Kasrı genel hatları ile gerçeğe uygun olarak yansıtılmıştır. Resimde kasrın, kapalı ve açık birimi birbirinden net bir biçimde ayrılabilir. Ayrıca kasrın, çıkmaları net bir biçimde belirtilmiş, çıkmalardaki pencere düzeni ikişer sıra şeklinde gösterilmiştir. Sepetçiler Kasrı'nı gösteren diğer tüm görsellerde var olan kubbenin aydınlık feneri ile olan düzenlemesi artık Lewis'in panoramasında görülmemektedir. Bu özelliği ile görsel diğer kaynaklardan ayrılmaktadır. Esasında buradaki değişim kasrın, I. Mahmud devrinde değişime uğradığının göstergesi olmalıdır.¹⁹⁵

¹⁹⁴ Celsing koleksiyonu, İstanbul'da İsveç elçiliği görevinde bulunmuş olan kişilerin oluşturduğu bir koleksiyondur. Koleksiyon, Stocholm'de Biby şatosunda yer almaktadır. Renda, 1995, s. 32-33.

¹⁹⁵ Doğan Kuban, "Sepetçiler Kasrı", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, c.6,s.527.

Şekil.35: Lewis'in Taş Baskısı, 1835, (M. Sevim, Gravürlerle Türkiye, C.I)

Kasrın alt kemerli revaklarının ve pencerelerinin perde ile örtüldüğü görülmektedir. Söz konusu durum bazı görsellerde de görülmektedir. Fakat Lewis'in taş baskısında, kasrın kaide kısmının kemerlerinin ahşap ilavelerle kapatıldığı görülmektedir.

Sepetçiler Kasrı'nın mimarisi ile ilgili edinilen bilgilere göre, zaman içerisinde birtakım değişiklikler geçirmesine rağmen kasrın ana hatlarını koruduğu görülmüştür. Ana hatları itibariyle, kasrın, Bizans döneminden kalma surlar ile oluşturulan kemerli bir alt yapı ile üzerinde fevkani olarak inşa edilen, kapalı divanhane ile bu alana bitişik kemerlerle birbirine bağlanmış revaklı açık divanhane ile oluştuğu anlaşılmaktadır.

Kasrın cephesi, çift sıra pencereli düzenlemeye sahip olmalıdır. Bu düzen Topkapı Sarayı bünyesindeki diğer yapılarda da görülen bir tasarım özelliğidir. Cephe düzenlemesi ile ilgili elimizdeki kaynaklarda kesin bir bilgiye ulaşılamasa da dönemin mimari anlayışına uygun olarak tasarlandığı düşünülebilmektedir. Buna göre kasrın cephesi, sıva üzerine kalem işi bezeme ile donatılmış yahut belli bir seviyeye kadar mermer kaplanmış olmalıdır.

Kasrın üst örtüsü, üst katta orta kısma denk gelen bir kubbe ile sağlanmış, alt katta ise tonozlarla sağlanmış olmalıdır. Kubbe, kasrın çizildiği resimlerin neredeyse tamamında aydınlık feneri ile birlikte gösterilmiştir. Yalnız 19.yüzyıl resimlerinde aydınlık fenerinin olmadığı görülmektedir. Buradan hareketle kubbenin yenilenmiş olabileceği düşünülmelidir.

Sepetçiler Kasrı 1835 yılına kadar, işlevini ve şehrin hafızasında saray konutu olma özelliklerini sürdürmüştür. Fakat 1835 yılı sonrasında başlayan süreç ile birlikte kasrın gerek mimarisinde gerekse işlev ve kullanımında birtakım köklü değişiklikler yapıldığı anlaşılmaktadır.

1835 tarihli bir arşiv belgesinde kasrın, “hinta ambarı” olarak kullanılmak üzere yeniden düzenlenmesi ile ilgili ifadeler mevcuttur.¹⁹⁶ Söz konusu durum ile ilgili 1839 tarihli başka bir belgede, Sepetçiler Kasrı’nın hinta konulmak üzere tamir ettirildiği ve bu tamirat masrafının zahire hazinesinden karşılanması istenmiştir.¹⁹⁷ Buradan hareketle Sepetçiler Kasrı’nın üçüncü dönemi olarak adlandırabileceğimiz dönüşümün 1835 ile 1839 yılları arasında gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

1855 tarihli kasrı gösteren bir panoramada, Sepetçiler Kasrı’nın görünümünün tamamen değiştiği görülmektedir. Söz konusu panoramada kasrın alt kaide kısmı dışında üst yapısı tamamen değişmiştir. Kasrın cephe düzenlemesinin dönüştüğü, açık direklik kısmının kapatılarak iki sıra pencere düzeni ile neticelendirildiği görülmektedir. Ayrıca, kasrın çıkmalarının ortadan kaldırıldığı anlaşılmaktadır. Kasrın, yeni düzenleme ile, ortada kare planlı ana mekânın, dört yönlü çıkmalarla desteklenerek oluşturulan kapalı birim ile bu birime bitişik olarak düzenlenen kemerli revaklı direklik bölümden ibaret olan planı; yekpare dikdörtgen plan ile çift sıra pencereli düzenleme şeklinde dönüşmüştür.

¹⁹⁶ HAT. 01591, vr.1.(29 Z 1250/ 28 Nisan 1835)

¹⁹⁷ C.ML.237.9919, vr.1.(23 R 1254/ 16 Temmuz 1838)

Şekil.36:Montagu B. Dunn'ın 1855 tarihli panoraması (Uzun Öyküler, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, s.35)

1835 tarihi ile değişen yalnızca kasrın mimarisi, görünümü olmamıştır. Aynı zamanda kasrın işlevi ve kullanımı da değişmiştir. Kasır, 1855 tarihli Montagu H. Dunn'ın (ö. 19. yy) panoramasında 'copper reserve' yani bakır deposu olarak işaretlenmiştir.¹⁹⁸ 1855 tarihli vesikalarda Sepetçiler Kasrı civarındaki bakır mağazalarından bahsedilmesi bu durumu destekler niteliktedir.¹⁹⁹ Ayrıca yukarıda bahsettiğimiz kasrın kullanımı ile ilgili bilgilerden 18.yüzyıl sonlarından itibaren kasrın bazı bölümlerinin çeşitli kurumlar tarafından depo olarak kullanıldığı görülmüştür. 1835 sonrası ise yapının köşk kısmının da bu amaçla kullanılmak üzere yeniden düzenlendiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, kasrın yeni mimari özelliklerinden çıkarılan sonuç olarak işlevselliğin mimariye yansıması örneği niteliğinde bir değişimin yaşanması şeklindedir. Yeni mimarisi ile kasır daha çok depolama alanı içeren yekpare kapalı bir birimden ibarettir.

¹⁹⁸Long Stories İstanbul in the Panoramas of Melling and Dunn, İst. Araştırmaları Enstitüsü, s.35.

¹⁹⁹HR. SYS. 1352, (22 Ş 1271/ 10 Mayıs 1855); HR. MKT. 107,(12 Ş 1271 / 30 Nisan 1855).

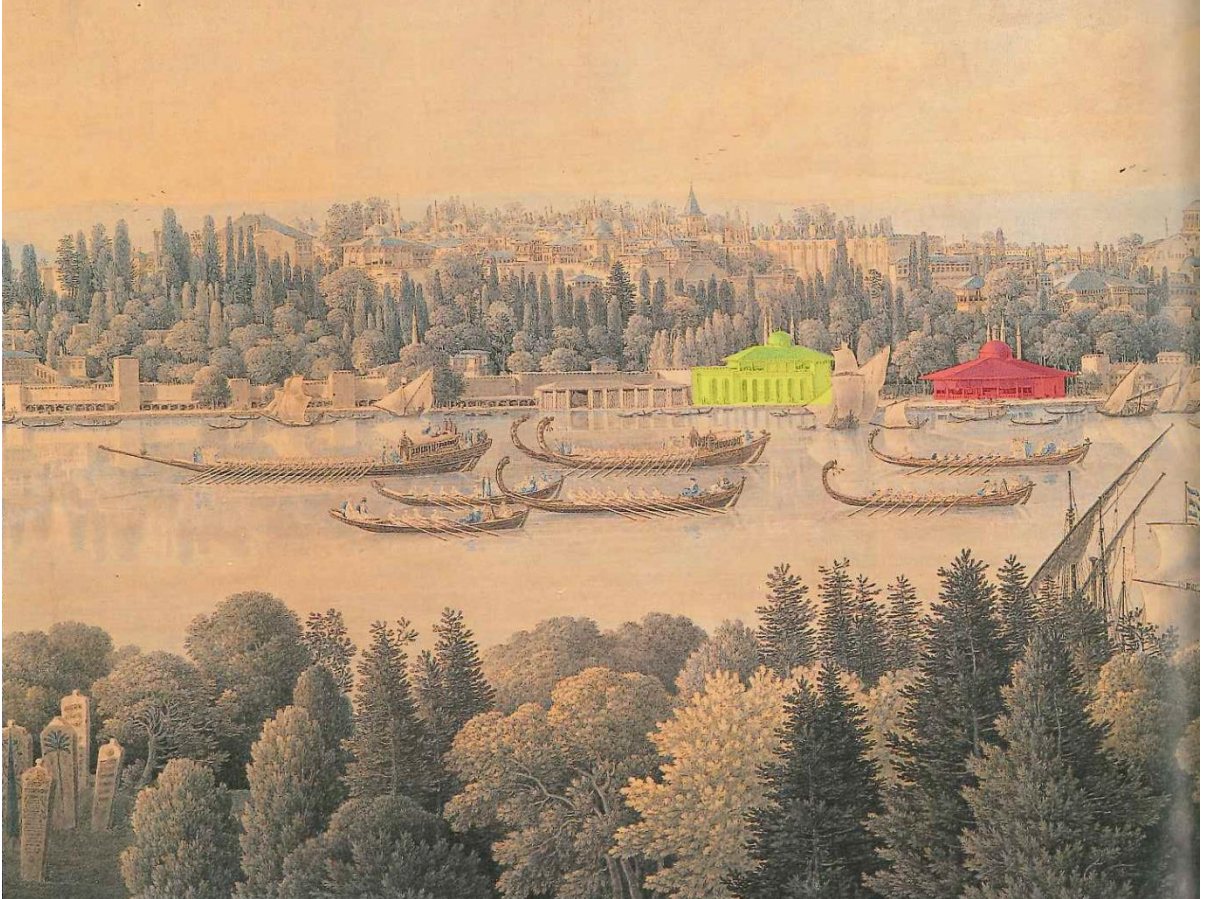
Kasır, Lewis'nin taş baskısından üç yıl sonraya tarihlenen Julia Pardoe'nün (ö. 1862) *The Beauties of the Bosphoros* adlı kitabında yayınlanan gravüründe tekrar görülmektedir.²⁰⁰ Söz konusu gravürde Sarayburnu tüm hatlarıyla görülmektedir. Sepetçiler Kasrı daha çok şematik bir şekilde çizildiğinden ayrıntılar hakkında sağlıklı bilgi almak mümkün olmamaktadır. Julia Pardoe'nün 1838 yılında yayımlanan kitabındaki İstanbul gravürleri, manzara ressamı olan William Henry Bartlett tarafından çizilmiştir. Bartlett, Pardoe'nün kitabının çizimleri için 1837 yılında İstanbul'a gelmiş, altmışın üzerinde gravür çizmiştir.

Şekil.37:Pardoe'nun kitabından Sarayburnu Panoraması, 1837 (Thebeauties of theBosphorus)

²⁰⁰Pardoe, 1835 yılında İstanbul'a gelmiş, dönemin İstanbul'unu kendine has üslubu ile gözlemlerini aktardığı, *The Beauties of Bosphoros* adlı kitabı 1838 yılında yayınlamıştır.

Kasrın görüldüğü diğer bir belge, Eugène Napoleon Flandin'e (ö. 1889) aittir. Flandin 1842 yılında İstanbul'a gelmiş, burada geçirdiği sürede İstanbul'la ilgili pek çok resim yapmıştır. Bunlar *La Orient* adlı kitapta basılmıştır. Söz konusu gravürlerin içerisinde Sepetçiler Kasrı'nın görüldüğü Sarayburnu panoraması da vardır. Panoramada kasır temel hatları ile çizilmiş olmakla, şematik bir anlatıma sahiptir.

Şekil.38: E.Flandin'in Panoramasında Sepetçiler Kasrı ve Yalı Köşkü, 1842 (E. Flandin *Le Orient*, s.37.)

Sultan Abdülmecid devrinde Galata ve Eminönü rıhtımlarının düzenlenmesi ve kamulaştırılması söz konusu olmuştur. Bu dönemde Osmanlı'da çeşitli faaliyetler gösteren iki mimar Smith ve Fossati'lerden rıhtım için bir proje yapılması istenmiştir. Bu sürecin akabinde Kırım Savaşı esnasında Osmanlı'nın karaya askeri mühimmat ve asker sevkiyatında birtakım sorunlar yaşadığı görülmüştür. Bunun üzerine limanların düzenlenmesi gerektiği anlaşılmıştır. Hal böyle iken 1858 yılında Yalıköşkü'nden Eminönü'ne kadar olan kısım yeniden ele alınmış ve rıhtım düzenlenmiştir.²⁰¹ Bu tarihlerde, Sepetçiler Kasrı da artık kamulaştırma yapılan bu rıhtımın bir kamu binası olarak yeni işlevine kavuşmuş görünmektedir.

²⁰¹ Nazire Bilgili, *İstanbul Limanlarının Modernizasyonu; Dersaadet Rıhtım ve Anadolu Demiryollarının İnşa Faaliyetleri*, YL Tezi, İstanbul Teknik Üni., FBE., Mimarlık Tarihi, İstanbul 2016, s.23-24.

1860'lardan itibaren hanedanın Topkapı Sarayı'nı yalnızca bazı durumlarda kullanır olduğu ve Dolmabahçe Sarayı'na taşındığı bilinmektedir. Dolayısı ile Topkapı Sarayı ve köşkleri gözden çıkarılabilir hale gelmiştir. Böylelikle Sepetçiler Kasrı'nın bir saray konutundan kamu binası olma sürecinde yaşadığı kırılmanın bu şekilde izahı mümkündür.

Nihayet, Sepetçiler Kasrı ile ilgili en erken tarihli fotoğraf 1865 yılına aittir. Fotoğraf kasrın bulunduğu rıhtımın düzenlendikten sonraki halini göstermesi açısından da ayrıca önemlidir. Bugün salt galeri görsel arşivinde bulunan fotoğrafta, Kasrın yeni görünümü tüm detaylarıyla görülmektedir.²⁰² Buna göre kasır dikdörtgen planlı tek bir bütün olarak ele alınmıştır. Kasır, yeni görünümü itibariyle bir kışlayı andırmaktadır. Yenilenmenin yapıldığı tarih aralığı, II. Mahmud devrine denk gelmektedir.

Şekil.39: 1865 Yılına Ait Sarayburnu Fotoğrafı (Salt Galeri Arşivi)

II. Mahmud devri, siyasal-sosyal olayları ve yeniçeri ordusunun kaldırılması, toplumsal bellek ve bu belleğin yeniden inşası ve kurulmak istenen yeni düzenle birlikte yapılmak istenen başlangıç doğrultusunda değerlendirilmesi gereken bir dönemdir. Bu dönemin sanatta ki yansımaları somutbir biçimde izlenebilmektedir. Bu devirde, askeri, siyasal, toplumsal, mimari ve kentsel düzende kapsamlı bir dönüşüm başlatılmış, iktidarın meşruiyet zemini sağlamlaştırılmak istenmiştir. Bu doğrultuda, kentsel belleğin yeniden inşa süreci, belirgin biçimde önemli bir hal almıştır. Yeni düzenin ve iktidarının kazandığı meşruiyet, kentsel mekânda yapılar ve mimari öğeler ile temsil edilmesi ile birlikte

²⁰²Resmin online erişimi için; <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/70715>.

kuvvetlenecektir.²⁰³ Bunun sebebi kültürel hafıza, inşa edilmiş bir hafızadır ve geçmişle olan ilişkide, kültürel hafızanın biçimlenmesine yönelik çalışmalar en büyük paya sahiptir. II. Mahmud döneminde, devlet ve kentsel yönetim alanlarında, askeri alanda, eğitim sisteminde ve bununla bağlantılı olarak mimari anlamda yapı tiplerinde ve kentsel dokuda yapılan değişimler gerçekleştirilmiştir.

Bu bağlamda Sepetçiler Kasrı da bu dönüşümden etkilenen yapılardan biri olmuştur. Kasır yenilendiği sırada adeta bir kışla görünümüne kavuşmuştur. II. Mahmud dönemine ait, Kuleli Askeri Kışlası, Taksim Kışlası, Humbaracılar Kışlası ve Mektebi Harbiye Kışlası yapılarına bakıldığında mimari üslup olarak benzer anlayışa sahip oldukları görülmektedir. Sultanın mutlak otoritesini kent algısında sıklıkla vurgulayacak; kışla ve karakol gibi kâgır ve büyük ölçekli anıtsal yapılar ve kuleler dönemin mimarisini özetleyen unsurlar olmuşturlar.²⁰⁴ Sepetçiler Kasrı'ndaki mimari dönüşüm de, II. Mahmud devrinin kendi koşulları içerisindeki sahip olduğu bu anlayışla açıklanabilir.

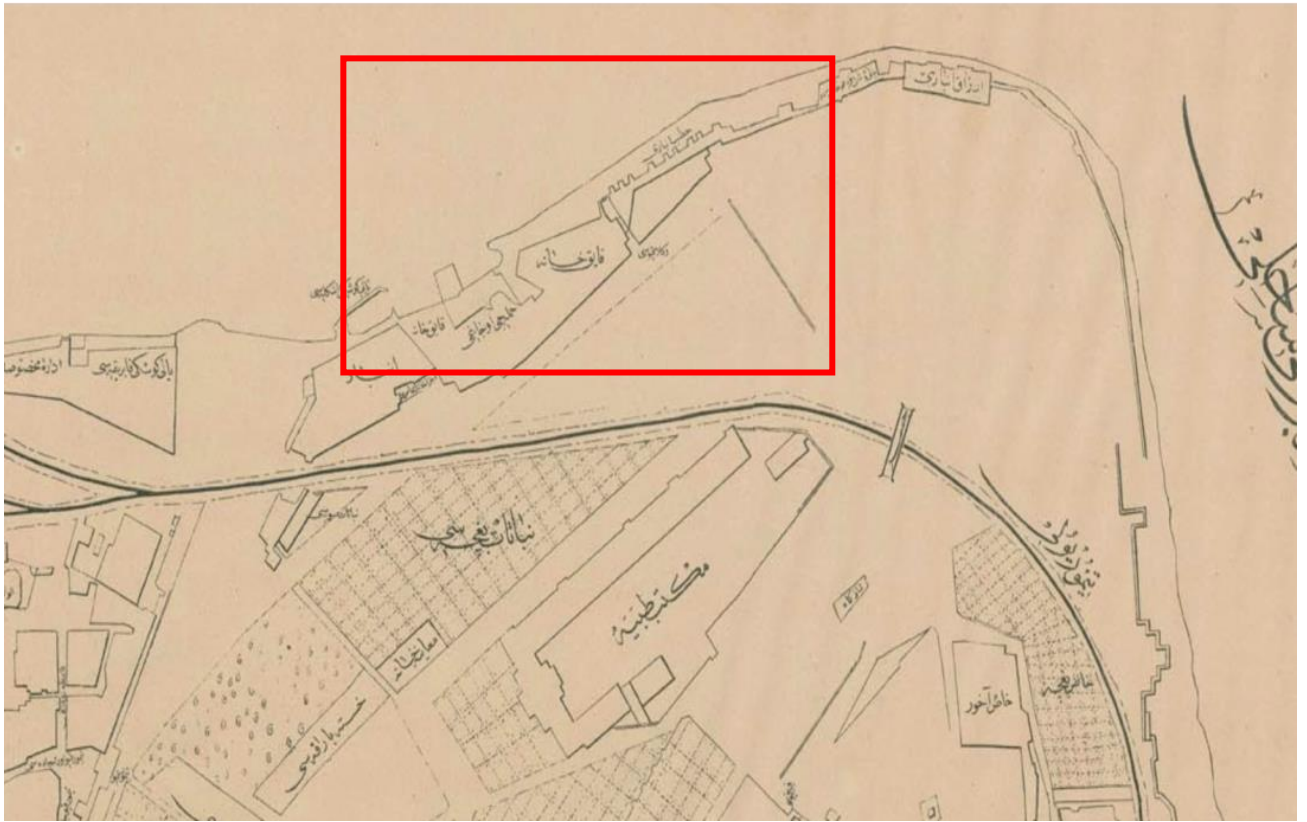
Şekil.40: Mekteb-i Harbiye Kışlası (Yekta Özgüven, II. Mahmut Dönemi İstanbul'unda Kentsel Fiziksel Kavrayışın Değişimi, s.98)

²⁰³ Yekta Özgüven, **II. Mahmud Dönemi İstanbul'unda Kentsel, Fiziksel Kavrayışın Değişimi**, Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, FBE, İstanbul 2009, s.73.

²⁰⁴ Özgüven, **II. Mahmud Dönemi İstanbul'unda Kentsel, Fiziksel Kavrayışın Değişimi**, s.74.

II. Mahmud devrinin, bir diğer ürünü olan, İstanbul'un bütüncül bir anlayışla ele alındığı ilk imar etkinliklerinden, Moltke'nin (ö. 1891) haritası da önemli bir kaynak olma özelliğini taşımaktadır. Söz konusu haritada yapı, Sepetçiler Kasrı olarak işaretlenmiştir.

19.yüzyıl ile ilgili, kasrın durumunu gösteren önemli bir diğer belge ise Ekrem Hakkı Ayverdi'nin yayınladığı, tarihi yarımada'yı gösteren, İstanbul haritasıdır. Haritada Sepetçiler Kasrı'nın bulunduğu alan ambar olarak gösterilmektedir. Arşiv belgelerindeki bilgiler ile paralel bir biçimde, Kasrın etrafında, hamlacı ocağı, kayıkthane, Yalı Köşkü İskelesi ve Yalı Köşkü Fabrikası'nın yer aldığı görülmektedir.²⁰⁵

Şekil.41: Ayverdi Haritası 19.yüzyıl (İBB Arşivi)

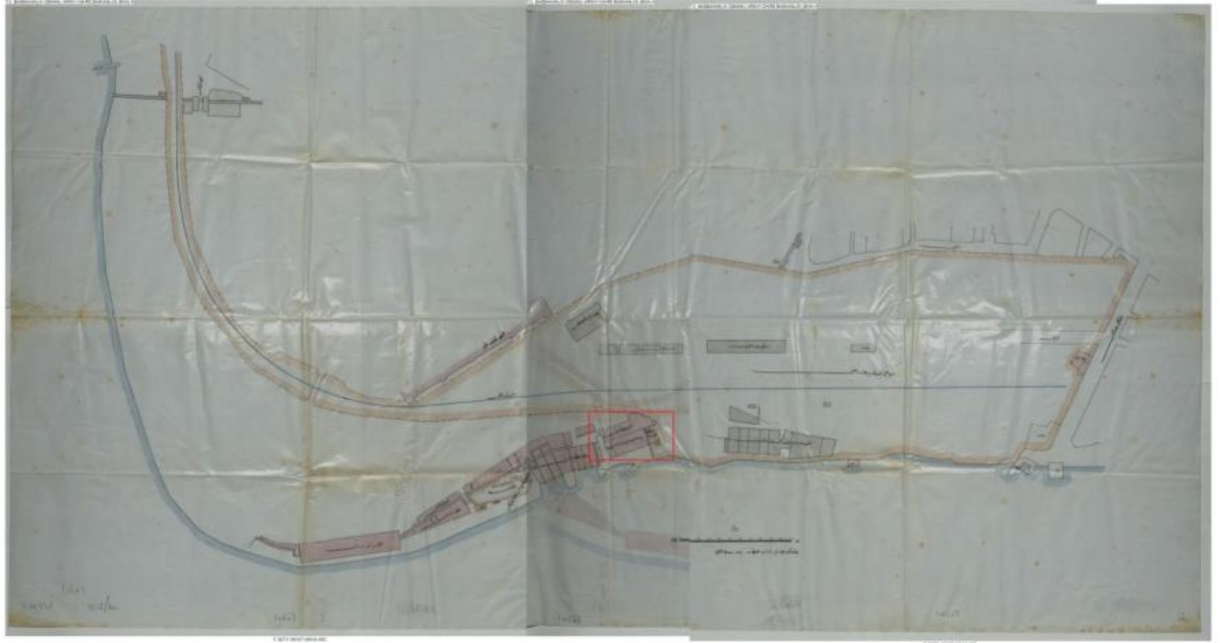
Kasrın yapıldığı dönemdeki kubbeli üst örtünün 19.yüzyılda ortadan kalktığı, düz bir çatı ile örtüldüğü 1865 tarihli fotoğrafta görülmektedir. 1877 tarihli bir vesikada, kasrın kurşunla kaplı çatısının, kurşunlarının sökülerek Avrupa kiremitleri ile değiştirildiğinden bahsedilmektedir.²⁰⁶ 1880 tarihli bir tamirat defterinde, 1876 yılında, kasrın bodrum katında yapılmış bir tamirattan bahsedilmektedir. Osmanlı-Rus savaşı “93 Harbi” yaşandığı bu

²⁰⁵Gülberk Bilecik, **Ayverdi Haritasının Işığında 19.Yüzyılda İstanbul'un Tarihi Yarımadası'nda İnşaat Faaliyetleri**, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, SBE, Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, İstanbul 2004.

²⁰⁶ MB. İ. 0036, (11 CA 1294/ 23 Haziran 1877)

tarikhlerde, söz konusu tamiratın nedeni olarak, hastalar ve yaralıların kullanımı için Kasrın bodrum katının yeniden düzenlendiği anlaşılmaktadır.²⁰⁷ 1878 yılındaki onarımda ise, Sepetçiler Kasrı'nın kurşunlarının şiddetli fırtınadan zarar gördüğü anlaşılmaktadır. Kasrın kurşunları tamir görmüştür. 1879 tarihinde ise Sepetçiler Kasrı'nın bir bölümünün Hazine-i Hassa eşyalarının konulduğu bir anbar olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.²⁰⁸ Kasır sonraki yıllarda da ufak çaplı onarımlar görmüştür. Fakat 1893 yılında ki bir onarım kaydında kasrın yaşanan bir depremten etkilendiği ve duvarlarının bir bölümünün bu deprem esnasında zarar gördüğü anlaşılmaktadır.²⁰⁹

Nihayet 20. yüzyıla gelindiğinde Sepetçiler Kasrı'nın bulunduğu bölgeyi gösteren 1908 yılında Şirket-i Hayriye'ye ait demiryollarını gösteren haritada Kasrın bu yüzyıldaki vaziyetini görmek mümkün olmuştur.²¹⁰ Buna göre, Kasır artık bir saray binası olarak değil askeri amaçlı kullanılan bir kamu binası ve depolama alanı olarak kayda geçmiştir. Böylece Sepetçiler Kasrı'nın şehrin silüetindeki konumu ve toplumsal bellekteki yeri ile ilgili anlam kayması ve başkalaşımı geçirdiği anlaşılmaktadır.

Şekil.42: Şirket-i Hayriye Haritası (Y.MTV.00307 /1326- 1908)

²⁰⁷TS. MA. D.18074.(24 Za 1293 / 11 Aralık 1876)

²⁰⁸ Y. PRK. HH.12.vr.1. (29 Z 1300 / 31 Ekim 1883 / Y.PRK. HH.5, (19 Za 1296/ 04 Kasım 1879)

²⁰⁹HH. İ. 0085(21 Z 1310/ 6 Temmuz 1893); HH. İ. 0106.(09 R 1314 / 14 Aralık 1896).

²¹⁰ Y.MVT.00307, (05 S 1326 / 09 Mart 1908) vr.1-2-3, 1326 yılına ait Şirket-i Hayriye haritası dört parça olup, photoshop programı ile birleştirilmiştir.

Şekil.43: Sepetçiler Kasrı'nın değişimini gösteren tablo

GRELOT 1680

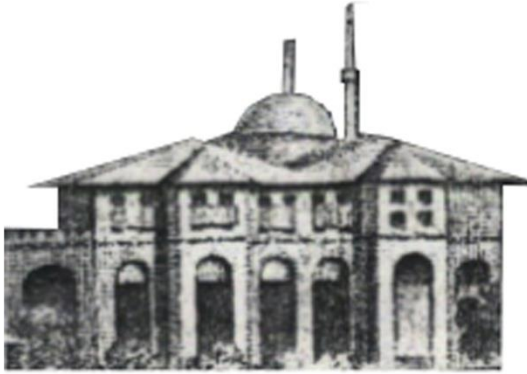
LOOS 1710

FAVRAY 18.YY SONU

İGNACE MELLİNG 18.YY SONU

COUFFIER 18.YY SONU

E.FLANDİN 19.YY BAŞI

M.B. DUNN 1855

Söz konusu haritada, Sepetçiler Kasrı, “askeri sevkiyat ambarı” ile bitişik olarak gösterilmiştir. Ayrıca kasrın sol tarafında bir bölüm ambar olarak, sağ tarafında ki bir bölüm ise emlak-ı hümayun ambarı olarak gösterilmiştir.²¹¹ Bazı arşiv belgelerinden, Sepetçiler Kasrı’nın çevresinde inşa edilen yeni ambarların varlığı anlaşılmaktadır.²¹² 1902 senesinde Sepetçiler Kasrı arazisinde kârgir bir ambar inşa edilmiş, Telgraf ve Posta Nezareti içinde bir ambar inşası söz konusu olmuştur.²¹³ Böylelikle kasrın etrafında farklı mahiyette binalar türemiştir.

Şekil.44: 1908 Tarihli İstanbul Haritası “Sepetçiler Kasrı HıtabAnbarı olarak işaretlenmiş”
(İBB Arşivi)

²¹¹ Y.MTV. 00307, (05 S 1326 / 09 Mart 1908)

²¹² HH. İ. 144.vr.2, (24 S 1320 / 2 Haziran 1902)

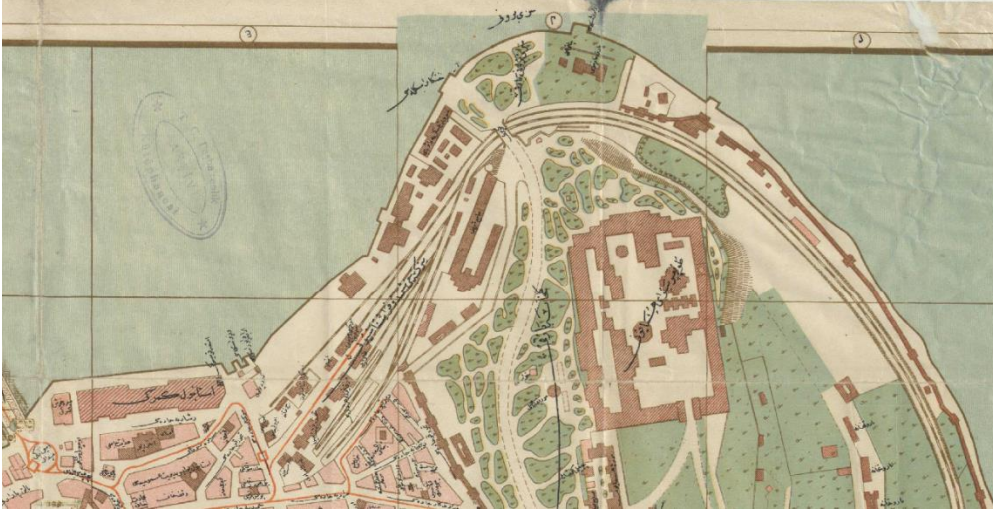
²¹³ Y.MTV. 276, (14 CA 1323/ 16 Ağustos 1905)

Şekil.45: 1913-1914 Tarihli Alman Mavileri Haritasında Sepetçiler Kasrı (İBB Arşivi)

Şekil.46: Sepetçiler Kasrı'nın Bulunduğu Alanı Gösteren 1914 Tarihli Haritanın Kasrın Bugünkü Konumuyla Eşleştirilmiş Hali (haritada kasır yalnızca anbar olarak işaretlenmiştir.)

Şekil.47: 1918 Tarihli Sarayburnu'nun Gösrerir Harita (HRT. H.86 /1337)

1918 yılında Şehremanetince hazırlanan İstanbul Rehberi haritasında Sepetçiler Kasrı'nın bulunduğu alan gösterilmiştir. Haritada o tarihlerde Sarayburnu Yalı Köşkü kapısı mevkiinde artık bir kasır yapısının varlığının işaretlenmesi yerine alanın askeri sevkiyat anbarı olarak işaretlendiği görülmektedir. Bu durum 1918'e gelindiğinde Sepetçiler Kasrı'nın şehrin kimliğinde eski yerini yitirmiş olduğu, bulunduğu alanın ise farklı bir işlevle anılır olduğunun bir diğer göstergesidir.

Sepetçiler Kasrı ile ilgili, dikkat çekici bir diğer belge, bugün Salt Galerî arşivinde bulunan, İstanbul'un işgal yılları sırasında Fransız 66. Piyade Alayının hatıratında yer alan bir fotoğraftır. Fotoğrafın tarihlendirilmesi 1920-1922 yılları arasındadır. Fotoğrafta, kasrın 1865 yılındaki halini koruduğu görülmektedir.²¹⁴

Şekil.48:1920-22 Yılları Arasında Çekilmiş Olan Liman Fotoğrafı (Salt Galerî Arşivi)

²¹⁴“Corps D'occupation François de Constantinople. Me Regiment d'Infanterie, me Batalion Souvenir du Passageau Bataillon in İstanbul”, yayımcı François L. Mourkides, Constantinople. <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/117967>, erişim tarihi; 12.08.21.

Kasır ile ilgili 20. yüzyıla ait ayrıntılı bilgileri, IV Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu Arşivi'nden elde etmek mümkün olmuştur. Koruma Bölge Kurulu Arşivindeki belgeler neticesinde Sepetçiler Kasrı için 1950'li yıllardan itibaren restorasyon çalışmalarının yürütüldüğü anlaşılmaktadır. Koruma Bölge Kurulu'nun arşivindeki belgelerden, kasrın 20.yüzyıla ait iki restorasyon dönemi geçirdiği görülmektedir. İlk olarak 1960 yılında bir çalışma başlatılmış fakat çalışma yarım bırakılmış ve tüm uyarılara rağmen Kasır uzun yıllar şantiye halinde bakımsız bir onarım süreci yaşamıştır. Kasır 1955 yılındaki sahil yolu yapımı sırasında yıkılma tehlikesi atlatmıştır.

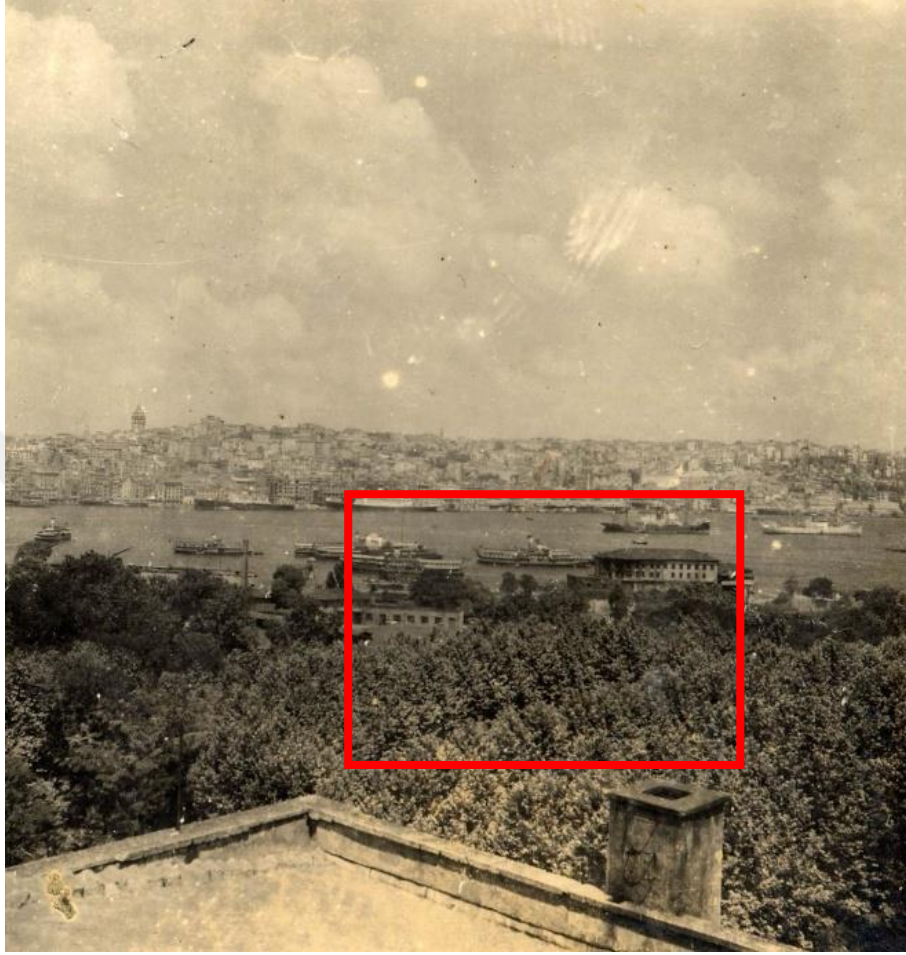

Şekil.49: 1960 Öncesi Kasrın Etrafına Yapılan İlaveler (IV. Numaralı Koruma Kurulu Arşivi)

Asıl olarak Osmanlı Arşivi'nde Cumhuriyet devri tasnifindeki 1960 yılının beşinci ayına tarihlenen belgeden anlaşıldığı üzere, Sepetçiler Kasrı'nın restorasyon çalışmalarına başlanma kararı alınmıştır.²¹⁵ Bu süreçte yapının orijinal planında olmayan muhdes bölümler tamamen ortadan kaldırılmıştır. Kasrın, uzun yıllar yaşanan aksaklıklardan dolayı, metruk bir halde olduğu, 1959-1960 yıllarına ait fotoğraflarından anlaşılmaktadır.

²¹⁵ No:154-93-5.

Nihayet, 1980 yılında yapılması kararlaştırılan restorasyon projesi, çeşitli aksaklıklar ve duraksamalar neticesinde 1990 yılında tamamlanarak, köşke bugünkü görünümü kazandırılmıştır. Sepetçiler Kasrı günümüzde Yeşilay genel merkezi olarak kullanılmaktadır.

Şekil.50: Encümen Arşivi'nde Bulunan Fotoğrafta Sepetçiler Kasrı

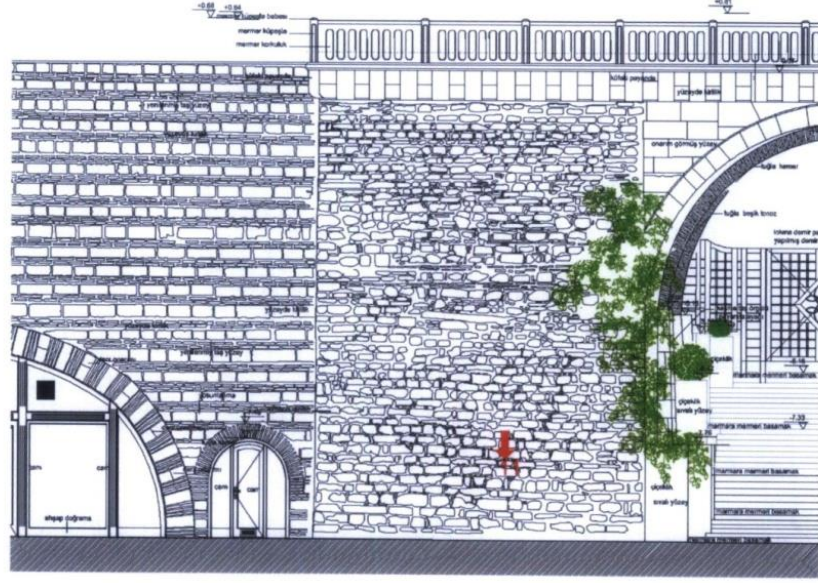
IV Numaralı Koruma Bölge Kurulu Arşivi'ndeki malzeme analizi raporunun sonuçları, Kasrın beden duvarlarında ve alt yapısındaki Osmanlı devri müdahaleleri ile ilgili önemli bilgiler vermesi açısından dikkate değerdir. Bu bağlamda söz konusu raporlar, bugünkü yapının geçirdiği onarımlar ile en eski tarihli orijinal bölümlerinin tespit edilmesine olanak sağlamaktadır. Özellikle malzeme analiz raporunda, yapının bahçe katında beden duvarlarında Od taşının kullanıldığı anlaşılmaktadır. 'Od taşı' Osmanlı mimarisinde 16. ve 17. yüzyıllarda genelde temel inşaatında kullanılan bir malzeme olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat Od taşının özellikle 1766 İstanbul depremi sonrası zarar gören yapılarda kullanıldığı bilinmektedir.²¹⁶ Bu bağlamda, malzeme analiz raporunda tespit edilen Od taşlarının

²¹⁶ Zeynep Ahunbay, "Karamürsel'in Od Taşı ve Tarihi Yapılarda Kullanımı", **Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Sempozyumu II. Bildirileri**, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kocaeli 2016, s.1797.

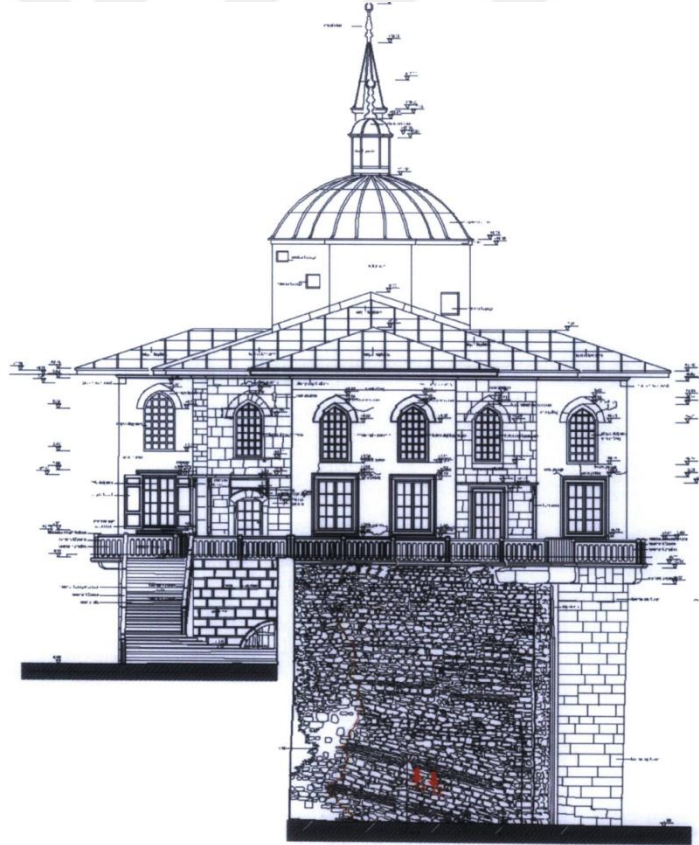
kullanıldığı alanların 1766 sonrası onarımlarına ait olabileceği sonucuna ulaşılmaktadır. Fakat Malzeme Analiz Raporunda bu taşların kasrın ön ve arka kısımlarında od taşlarının yenileriyle değiştirildikleri ve bazı yerlerde Küfeki taşı ile tamamlandırıldıkları anlaşılmaktadır. Malzeme Analiz raporu sonucunda kasrın çeşitli alanlarındaki malzeme örneklerinden yapının onarımları ile ilgili varılan sonuçlar aşağıdaki görsellerde belirtilmiştir.

Şekil.51: Malzeme Analiz Raporu Numune Görseli (IV Numaralı Koruma Kurulu Arşivi)

Şeil.52: Malzeme Analiz Raporu Numune Görseli (IV Numaralı Koruma Kurulu Arşivi)

Şekil.53: Malzeme Analiz Numune Görseli (IV Numaralı Koruma Kurulu Arşivi)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SEPETÇİLER KASRI MİMARİSİ VE TEZYİNATI

3.1. Sepetçiler Kasrı Mimari Üslubu

Sepetçiler Kasrı, Topkapı Sarayı'nın dış bahçe köşklerinden biridir. Sarayın diğer dış bahçe köşklerinden farklı olarak birbirine eşit boyutlarda iki dikdörtgen birim şeklinde düzenlenen kasrı, enine dikdörtgen bir yerleşim düzenine sahiptir.

Sur üzerine fevkâni olarak inşa edilen Sepetçiler Kasrı, aynı zamanda bulunduğu konum ile bir sahilsarayolma özelliğine sahiptir. Bu bakımdan 18.yüzyılda Boğaziçi kıyılarına inşa edilen sahilsarayların bir uygulaması olarak değerlendirilebilir.

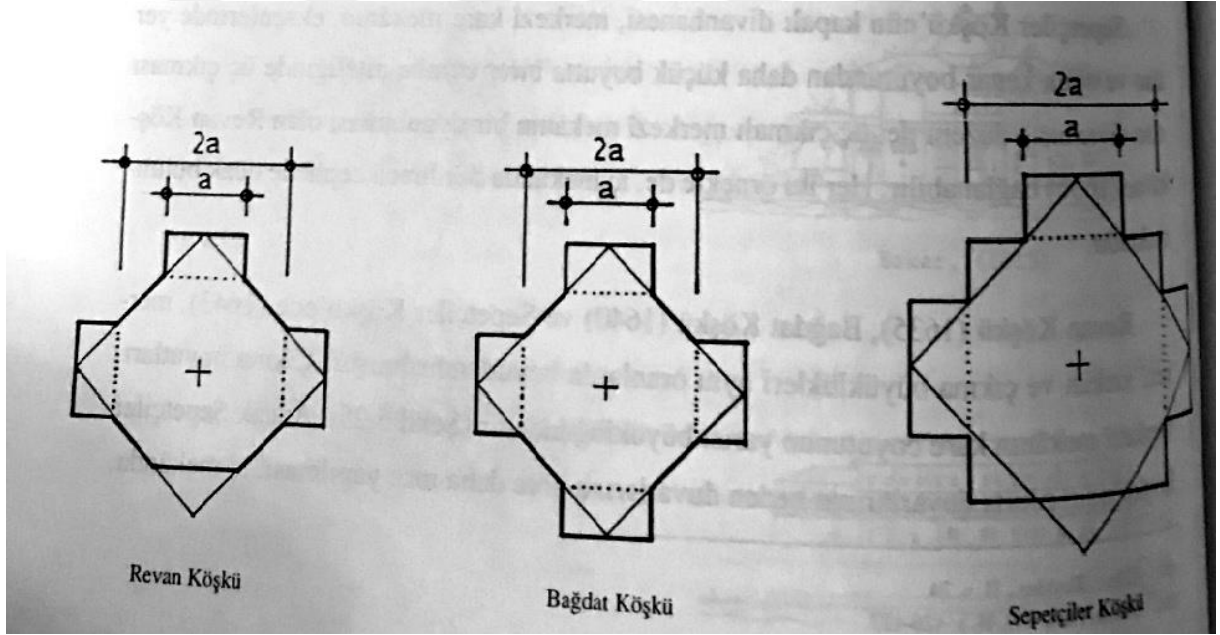
Topkapı Sarayı Hasbahçesi'ndeki düzenleme içerisinde, 1643 tarihinde yapılan Sepetçiler Kasrı aynı dönemde kendisinden hemen önce birkaç yıl ara ile yapılan diğer bahçe köşkleri ile aynı anlayış çerçevesinde ele alınmıştır. 1635 yılında yapımına başlanan, 1636 yılında tamamlanan Revan Köşkü, 1638 yılına tarihlenen Bağdat Köşkü, Sepetçiler Kasrı ile aynı dönemin eserleridir. Söz konusu üç köşkün Mimar Kasım Ağa'nın mimarbaşı olduğu dönemde yapıldığı anlaşılmaktadır. Kasım ağanın mimarbaşılığı esnasında yapılmış olan bu üç köşk plansal anlamda benzer üsluptadır. Köşkların plan ve tasarım açısından kesiştiği asıl nokta ana birim olan kapalı divanhane kısmı ile süsleme programıdır.

Sepetçiler Kasrı benzeri fazla olmayan, açık ve kapalı eşit mekân tipolojisiyle Osmanlı köşk mimarisinde özel bir konuma sahip olup, aynı zamanda dört yönlü sofalarla genişletilmiş kare planlı ana mekân uygulamasıyla Türk mimarisindeki köşk planı geleneğine uyumlanmaktadır. Sepetçiler Kasrı ile aynı döneme tarihlenen Revan ve Bağdat köşklerinde de benzer bir uygulamanın görüldüğü, kare planlı ana mekânın üç ya da dört yönde eyvanlarla-sofalarla- genişletilmesi şeması, esasında Türk-İslam devletlerinin saray, köşk mimarisindeki geleneğe bağlanmaktadır.²¹⁷

Sepetçiler Kasrı'nın plan şemasının mekânsal ve anlamsal kökeni, Türk-İslam devletlerinin saray mimarisi geleneğindeki plan kurulumunun kökenleri ile açıklanabilmektedir. Türk-İslam geleneğindeki saray mimarisinde görülen plan yapıları bazı görüşlere göre; Türklerin Orta Asya coğrafyasından Maverâünnehir'e kadar İslamiyet öncesi dönemde kurdukları devletlerin inanç, yaşama kültürü ve geleneklerinin mekânsal

²¹⁷Nadide Seçkin, *Topkapı Sarayı'nın Biçimlenmesine Egemen Olan Tasarım Gelenekleri*, s.149.

kurulumlara yansıyan mimari şemalarla İslamiyetle birlikte entegre olmuş üst kültür mekân şemalarının birleşimidir. İslamiyet öncesinde Orta Asya coğrafyasında var olan Mani, Budist, Şaman inançlarının yansıması dört anayön-dört arayön şemasının mimaride zaman içerisinde İslam geleneğinde yorumlanarak geliştirildiği şeklindedir.²¹⁸ Öte yandan merkezi sofalı eyvanlı divanhane plan şeması, Baha Tanman'a göre Türkistan-Horasan-İran-Anadolu ekseninde gelişen Türk-İslam mimarisinin geleneğinden ve Memlûk sivil mimarisinde temel olan plan şemasının devamı olarak Osmanlı sivil mimarisine de etki etmiştir.²¹⁹ Her ne kadar Osmanlı sivil mimari geleneğinde tek kubbeli merkezi planlı tek mekânlar daha çok tercih edilmişse de merkezi sofalı dört eyvanlı plan şeması da 20.yüzyıla kadar örneklerini vermeye devam etmiştir. Bu bağlamda, Topkapı Sarayı'ndaki Çinili Köşk, Yalı Köşkü, Revan Köşkü, Emirgan'daki Şerifler Yalısı, Beşiktaş Çinili Köşkü, Bebek Kasrı gibi yapılar örnek olarak gösterilmektedir.²²⁰

Şekil.54: Sepetçiler Kasrı Kapalı divanhane, Bağdat Köşkü ve Revan Köşkü ana mekân ve sofa boyutları, Nadide Seçkin, *Topkapı Sarayı'nın Biçimlenmesine Egemen Olan Tasarım Gelenekleri Üzerine Bir Araştırma (1455-1755)*, s. 150.

Sepetçiler Kasrı plan tipolojisinde görülen kapalı mekâna doğu-batı ekseninde birleştirilen eşit oranlardaki açık mekân ile köşk mimarisinde farklı bir şema uygulanmıştır. Nadide Seçkin'e göre, köşk mimarisinde kapalı mekânla aynı boyutlarda, aynı önemde ele alınmış açık mekân birlikteliğinin plansal kökenlerine, Asya coğrafyasındaki farklı örneklerde rastlanmaktadır. Yazar, bu kullanıma; Pekin Sarayı ile Delhi'deki Havz-ı Has'ı örnek olarak

²¹⁸ Hayal Meriç Uğraş, *Çinli Köşk*, s.4.

²¹⁹ Baha Tanman, "Divanhane", *DİA*, c. 9, İstanbul 1994, s. 443.

²²⁰ Aynı yer.

göstermektedir.²²¹ Esasında, kapalı mekânın önünde açık sofa uygulamasının Sepetçilerden daha erken uygulamaları vardır. Fakat Sepetçilerdeki açık mekânın bulunduğu yer nispetiyle plan açısından bir yenilik getirmiştir.

Sepetçiler Kasrı'nda kullanılan kapalı mekânın hemen yanında doğu-batı eksenli açık mekân düzenlemesi, kendinden sonra birkaç kez daha denenmiştir. Bu bağlamda; Edirne Sarayı'nın Kum Kasrı (1667), Edirne Ahmed Paşa Köşkü, Aynalı Köşk (1674), Kırım Bahçesaray'daki Eski Saray Köşkü ve Fener Köşkü (1674) örnek gösterilebilir.²²² Sepetçiler Kasrı'nda uygulanan eşit boyutlu biri açık diğeri kapalı olan iki birimin doğu-batı ekseninde geliştirilmiş şeması 17. yüzyıl köşk mimarisine yeni bir boyut kazandırmıştır.²²³

Sonuç itibariyle Sepetçiler Kasrı, sahip olduğu plan şeması ve anlamsal bütünlük açısından Türk-İslam mimarisinde var olan geleneklerin kullanılarak, Osmanlı sivil mimarisi için yeni bir yorum getirilmesi ile nadir görülen bir köşk planı sunan örneklerden biri olarak yorumlanabilir.

3.2. Sepetçiler Kasrı Planı

Sepetçiler Kasrı ile ilgili ulaşılan belgelerdeki bilgiler kasrın planını bütünüyle açıklamamıza olanak sağlamamaktadır. Çalışmamız boyunca bu problem üzerinde durulmuş ve eldeki veriler ile olası bir plan teklifi sunulmuştur. Buna göre Sepetçiler Kasrı, genel hatları itibariyle tonozlarla örtülmüş kemerli bir alt yapı (kaide) ile buna bağlı gelişen bir ara kat(alt kat) ile üst kattan oluşmaktadır. Üst kat; üç yönlü sofalar²²⁴ ile genişletilen kare planlı kapalı ana mekân ve kapalı mekâna doğu-batı ekseninde saplanmış revaklı bir açık mekândan oluşmaktadır. Alt kat ise kemerlerle genişletilerek oluşturulmuş kaide kısmı ile üst kat arasında konumlandırılmıştır. Bu kısmın planı tam olarak saptanamamaktadır.

²²¹ Seçkin, *Topkapı Sarayı'nın Biçimlenmesine Egemen Olan Tasarım Gelenekleri*, s.151.

²²² Eldem, *Köşkler ve Kasırlar*, s.351.

²²³ Seçkin, *Topkapı Sarayı'nın Biçimlenmesine Egemen Olan Tasarım Gelenekleri*, s.149.

²²⁴ Sofa: Ev ve diğer eski yapılarda odaların açıldığı büyük geniş salon. Eski saray ve konaklarda sofaların büyüklerine divanhane denmektedir. Adnan Turani, *Sanat Terimleri Sözlüğü*, Toplum Yayınevi, Ankara 1975, s.117.

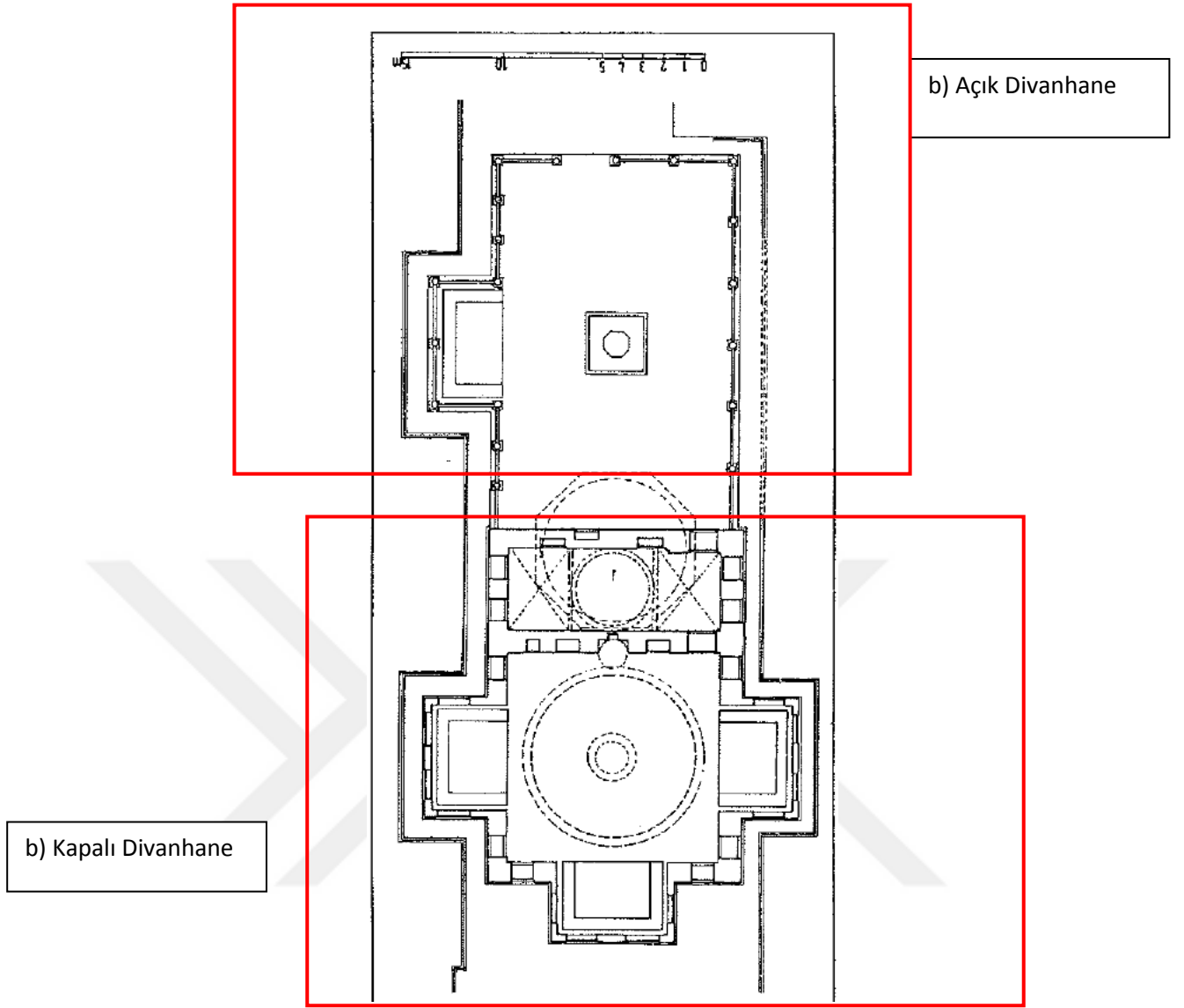
Şekil.55: 19. yy. başı Moltke'nin Haritası'nda Sepetçiler Köşkü

Kasrın üst katı açık ve kapalı divanhane olarak nitelendirilebileceğimiz iki temel bölümden oluşmaktadır. Kapalı divanhane kısmı dikdörtgen bir alanı kapsayan, kare planlı orta mekânı üç yönde sofa ile genişletilerek oluşturulmuştur. Bu bölüme bitişik olarak batı yönünde bir geçit ile hazırlık mekânından ibarettir. Kapalı divanhanenin, 10.5 m. boyutunda kare planlı ana mekânı üç yönlü çevreleyen sofaların ise 3.80/5.20m. boyutlarına sahip olabileceği üzerinde durulmaktadır.²²⁵ Söz konusu çıkmaların (sofaların) beden duvarlarının kalınlığı ise yaklaşık 1m. civarındadır. Sedat Hakkı Eldem'e göre kapalı divanhane ile açık direklik bölümü arasındaki alan, bölünmüş bir geçit şeklindedir.²²⁶ Doğan Kuban'ın görüşüne göre ise söz konusu bölünmüş geçit Osmanlı ev mimarisinde rastlanan bir uygulama olmadığından bu ihtimal pek mümkün değildir.²²⁷

²²⁵ Seçkin, *Topkapı Sarayı'nın Biçimlenmesine Egemen Olan Tasarım Gelenekleri*, s.151.

²²⁶ Eldem, *Köşkler ve Kasırlar*, s. 351.

²²⁷ Kuban, *DBİA*, s. 527.

Şekil.56: Sepetçiler Kasrı Planı,(Doğan Kuban, Dbist., s. 527)

Kapalı divanhane kısmı kasrın ana bölümü olup içerisinde, bir maksûre ile kubbeli büyük oda, yalı köşküne bakan oda, deryaya nâzır sofa (oda), orta sofa (oda), bahçeye nâzır sofa (oda), taşrada deryaya nâzır taht-ı hümayun, abdest odası, abdest odası bitişiğinde küçük oda ve hela bölümü bulunmaktadır.²²⁸

Yalı Köşkü'ne bakan sofa (Oda)/Maksure; Kapalı Divanhane bölümünün hasbahçeden bakıldığında batısında kalan kısım, Yalı Köşkü'ne bakan odadır. Bu odanın orta sofa olarak adlandırılan odanın hemen yanında olması gerektir, diğer sofalara göre daha iyi döşenmesi ve maksure olarak adlandırılması kasrın içerisindeki özel bir bölüm olduğuna işaret ediyor olmalıdır. Odanın dikdörtgene yakın planlı ve üzeri düz bir çatı ile örtülü olması muhtemeldir.

²²⁸TS. MA. D 2383, (Safer 1153/ Mayıs 1739)

Orta Sofa (Oda); Kasrın Yalı Köşkü'ne bakan tarafında yeni maksurenin yanında olması gerektir. Divanhaneye açılan bu bölüm dikdörtgene yakın planlı olup üzeri düz bir çatı ile örtülü olması muhtemeldir.

Bahçeye Bakan Sofa (Oda); Kapalı divanhanenin hasbahçe tarafında olan orta sofanın batısında kalan odadır. Söz konusu bölüm dikdörtgen planlı olup üzerinin düz çatılı olması muhtemeldir.

Taht-ı Hümayun; Kasrın iç taksimatında Taht-ı Hümayun olarak adlandırılan bölüm padişahın burada bulunduğu zamanlarda oturduğu ve gerektiğinde arz odası gibi kullandığı bir kabul odası olmalıdır. Açık divanhanenin denize bakan tarafındaki taht odasının iç döşemesinde kullanılan makad, şilte ve yastıkların sayısı çok büyük bir kısım olmadığını göstermektedir.

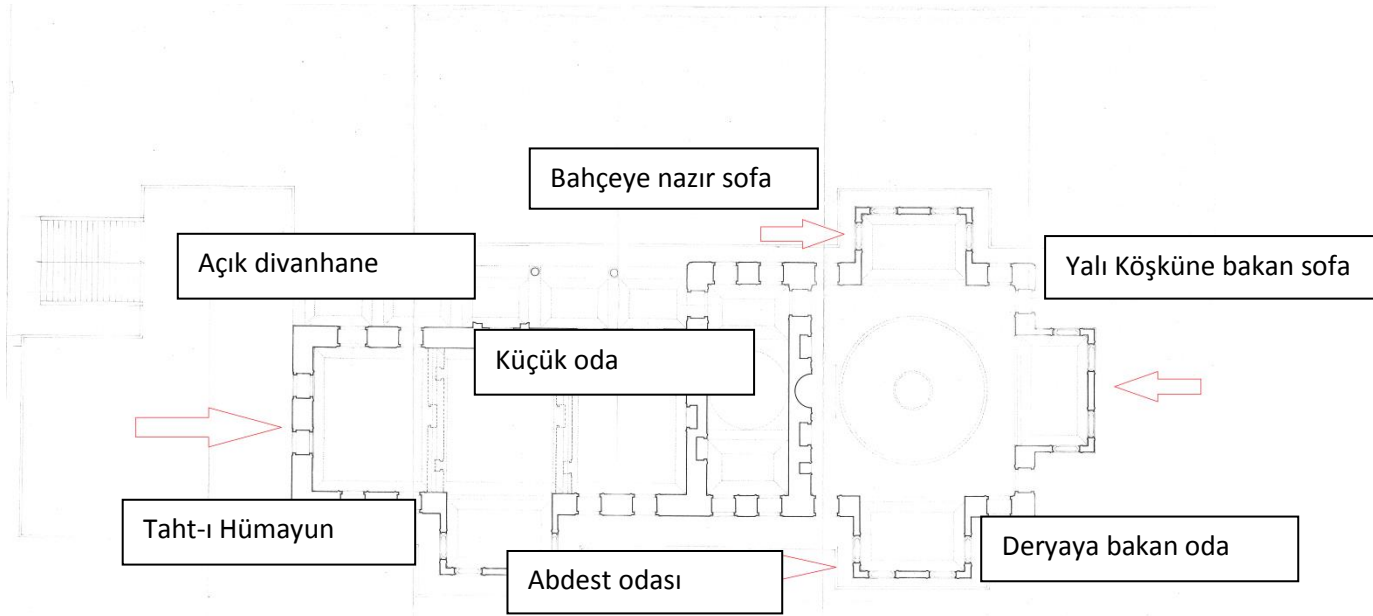
Abdest Odası; Divanhaneye bitişik nizamda ve deniz tarafına bakan kısımda bulunan bölümdür. Bu bölümün kapalı divanhane ile açık divanhane arasında kalan kısımda olması gerektir.

Küçük Oda; vesikalarda *sagır oda* olarak ifade edilen abdest odasının bitişiğinde bulunan bölümdür. Abdest odası denize bakan tarafta olduğuna göre bu oda hasbahçeye bakan kısımda olmalıdır.

Yazlık Divanhane kısmı günümüze özgün bir biçimde ulaşmamış olmakla birlikte gerek görsel kaynaklardan, gerekse dönemin benzer yapılarından yola çıkılarak tahmini bir kanaat oluşturmak mümkün olmuştur. Buna göre; kemerlerle birbirine bağlanmış sütunlar ile açık direklik kısmı oluşturulmuştur. S.Hakkı Eldem'in 1969 yılında yayınladığı '*Köşkler ve Kasırlar*' adlı eserin Sepetçiler Kasrı ile ilgili kısmında bahsettiğine göre, kemerler arası mesafe üç metre olup 18 sütun ile birbirine bağlandığını tahmin ederek bu uygulamayı Edirne'de Kum Kasrı'na benzetmektedir.²²⁹ Açık Divanhane kısmı, 19. yüzyılın ikinci yarısında duvarlar örülerek kapalı bir hale getirilmiştir.²³⁰

²²⁹*Köşkler ve Kasırlar*, s.351. Bu tarihlerde köşk harap durumda olduğunda Sedat Hakkı Bey yerinde yaptığı gözlemlerini aktarmıştır. Nitekim ilerleyen süreçte kasırdaki bir restorasyon başlatılmıştır.

²³⁰Kuban, *DBİA*, s. 527.

Şekil.57: 1739 Tarihli Belgeye Göre Sepetçiler Kasrı Üst Katın Muhtemel Planı (E.S)

Kasrın alt kat planı incelendiğinde Bizans devrine ait sur duvarının üzerine bir köşk yapısının konumlandırılacağı şekilde iki yönden genişletilerek bir kaide oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Kaide kesme taştan örülmüş ayaklar ile kemerlerden oluşmaktadır. Vesikalarda *aşağıda* olarak işaret edilen bölümlerin bu kısımdaki alt katı oluşturduğu anlaşılmaktadır. Kasrın, alt katın bittiği ve üst katın başladığı noktada yapıyı çepeçevre saran bir balkonun varlığı çeşitli görsellerde tespit edilmektedir.

Yapı, padişah ve ailesi tarafından kullanılan üst katın haricinde bir alt kata sahiptir. Bu katta ağa odaları bulunmaktadır. Kasrın alt katındaki ağa odaları şu şekildedir; Darüssade-i Şerife Ağası Odası, Silahdar Ağa Odası ve Hazinedar Ağa Odası. Bu odaların planları ile ilgili detaylı malumata rastlanmamıştır.

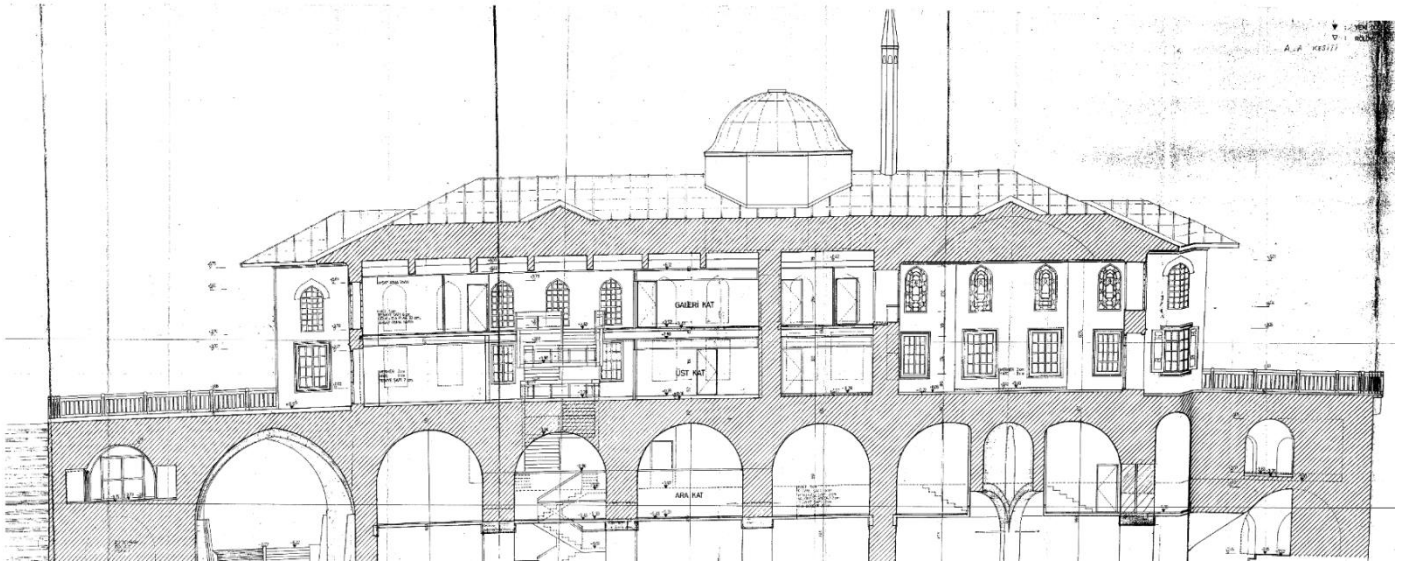
Tablo 2. Sepetçiler Kasrı'nın iç taksimatını gösterir tablo

Sepetçiler Kasrı Odaları (1739 Tarihli Belgeye Göre)	
BÖLÜM	ODA
Padişaha Ait Kısımlar	Deryaya Nazır Sofa
	Bahçeye Nazır Sofa
	Yalı Köşkü'ne Nazır Sofa
	Taşrada Deryaya Nazır Sofa
	Taşrada Ayaklı Tahtı Hümayun
	Fevkani Kubbeli Oda
Ağa Odaları	Silahtar Ağa Odası
	Darüssaade Ağa Odası
	Hazinedar Ağa Odası
Diğer Kısımlar	Hela
	Abdest Odası

Sepetçiler Kasrı'nın iç taksimatına bakıldığında padişah ve yakınlarının kullanımına uygun olarak dizayn edildiği görülmektedir. Ayrıca padişah burada kaldığı sürece onlarla ilgilenecek saray ağalarının odalarıyla da genel kullanıma yönelik bölümlerin varlığı tespit edilmiştir.

3.2.1. Günümüz (20. Yüzyıl) Sepetçiler Kasrı Planı

Çalışmanın bu kısmında Sepetçiler Kasrı'nın güncel hali olan 20. yüzyıl restorasyonları sonucu oluşturulmuş yapı anlatılmak istenmiştir. Fakat bugün ayakta olan ve Yeşilay tarafından faal olarak kullanılan kasra tüm ısrar ve çabalarımıza rağmen giriş izni alınamadığından yerinde inceleme fırsatı bulunamamıştır. Kasrın günümüzdeki planı koruma kurulu arşivlerinde bulunan ve 1999 yılına kadar gelen restorasyon projeleri üzerinden izah edilmeye çalışılmıştır.

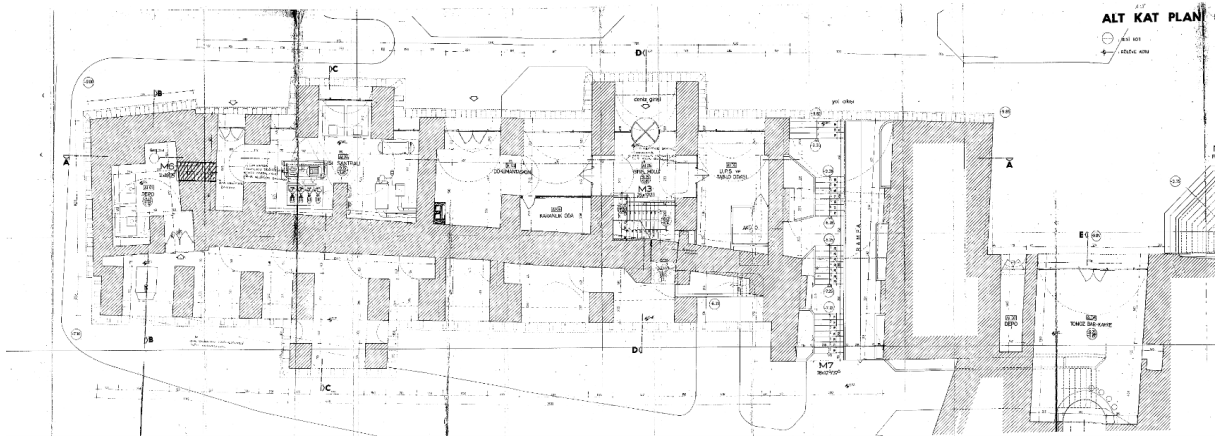
Şekil.58:Sepetçiler Kasrı Deniz Cephesinden Katları Gösterir Kesit(IV. Numaralı koruma kurulu arşivi 1999 tarihli Restorasyon Projesi, Y.E.G Mimarlık)

Sepetçiler Kasrı 17.yüzyılda yapıldığı esnada bir üst kat ve bir alt (ara) kat şeklinde düzenlenmiş olup dikdörtgen bir alanı kapsayacak şekilde sur duvarları üzerinde fevkani olarak inşa edilmiştir. Padişah konutu olarak işlevlendirilen yapı öncelikle 18.yüzyıldan başlayarak ufak müdahaleler ile birtakım değişimlere uğramıştır. 19. yüzyıla gelindiğinde depo ve kışla olarak kullanılmış, işlevsel olarak bir padişah konutu olma özelliğini yitirerek yapısal açıdan büyük bir değişime uğramıştır. Yapılan müdahaleler ile kasır 19.yüzyılda dikdörtgen planlı tamamen kapalı yekpare kârgir bir yapı şeklini almıştır. Artık bir kasırdan ziyade bir kamu binası haline gelen Sepetçiler, son olarak 20.yüzyılda geçirdiği restorasyonlarda 17. yüzyıldaki özgün haline benzer şekilde yeniden ele alınmıştır. Günümüzde Yeşilay Genel Merkezi olarak kullanılan yapı son geçirdiği restorasyonla birlikte dört katlı olarak düzenlenmiştir. Buna göre Kasır, sur duvarının üzerine denk gelen kısmın üstünde iki kat altında iki kat oluşturacak şekilde planlanmıştır. Böylelikle yapının planı;

(restorasyon planına göre) galeri olarak adlandırılan bir kat, bir giriş kat, bir ara kat ile bir alt kat şeklindedir.

Sepetçiler Kasrı'nın bugünkü planı incelendiğinde zemin itibariyle dört cephesinde topografyaya bağlı olarak kot farklılıklarının olduğu görülmektedir. Bu farklılık sebebiyle kasrın kat planları anlatılırken 0 kotu olarak sur duvarı baz alınmıştır. Böylelikle sur duvarının altında kalan katlar, alt kat ve ara kat olarak isimlendirilirken sur duvarı üzerinde gelişen iki kat ise üst kat ve galeri katı (restorasyon planına göre) şeklinde ele alınmıştır. Buna göre sur üzerindeki iki katın zeminden tavana kadar olan yüksekliği 11m 55cm iken kubbesinin aydınlık feneri 16m 30 cm olarak ölçülmüştür. Sur duvarının altında devam eden iki kat ise doğu-batı aksındaki kot farkından dolayı net bir ölçü verememektedir.²³¹

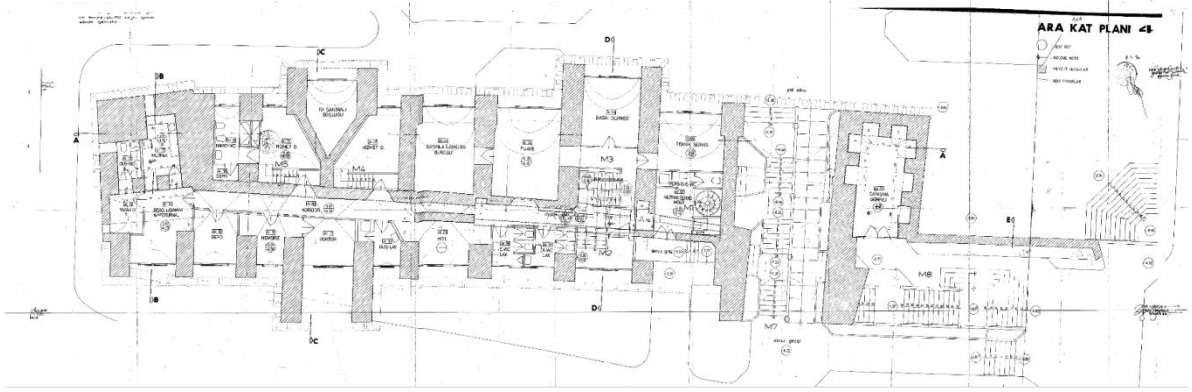
Alt Kat Planı; kasrın zemine yakın ilk bölümü alt kat olarak adlandırılan kısımdır. Burası sur duvarlarının kemerli bölümlerinin arasında oluşturulmuş kattır. Katın oturduğu alan 62 m. 61 cm genişliğinde 13 m 18 cm derinliğindedir. Alt kat planının kat yüksekliği 4 m 30 cm olarak ölçülmüştür. Kat boyunca doğu batı aksında kot farklılığı olduğu görülmektedir.

Şekil.59: Sepetçiler Kasrı Alt Kat Planı (IV. Numaralı koruma kurulu arşivi 1999 tarihli Restorasyon Projesi, Y.E.G Mimarlık)

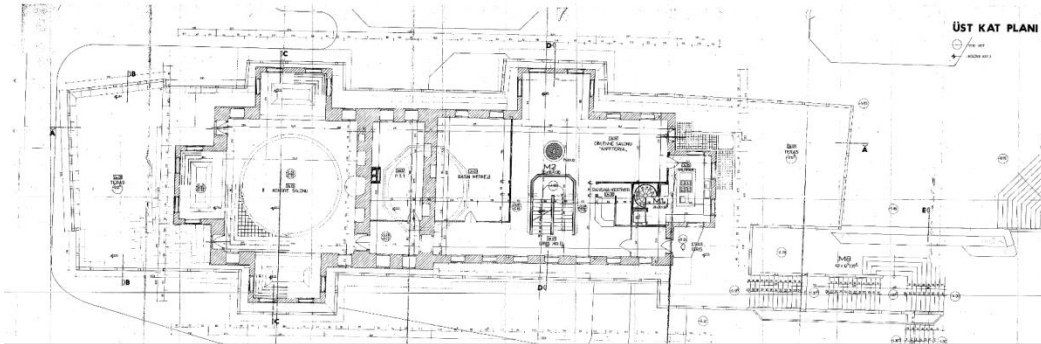
Ara Kat; bu bölüm bir asma kat gibi olup alt katın hemen üzerinde bulunmaktadır. Alt kattan ara kata geçişte merdivenler kullanılmıştır. Ara katta alt kat gibi 62m 61 cm genişlik 13m 18 cm derinliğinde bir alanı kapsamaktadır. Ara katın kat yüksekliği yaklaşık 5m 61 cm olarak ölçülmüştür. Kat zemini mermer malzeme ile kaplanmıştır.

²³¹ Bu bilgiler kurul arşivindeki raporlar ve Sedat Hakkı Eldem'in aldığı ölçülerdir. Yukarıda da belirtildiği gibi bilimsel çalışma için yapılacak bir incelemeye binayı kullanan Yeşilay Cemiyeti hiçbir gerekçe göstermeden izin vermemiştir.

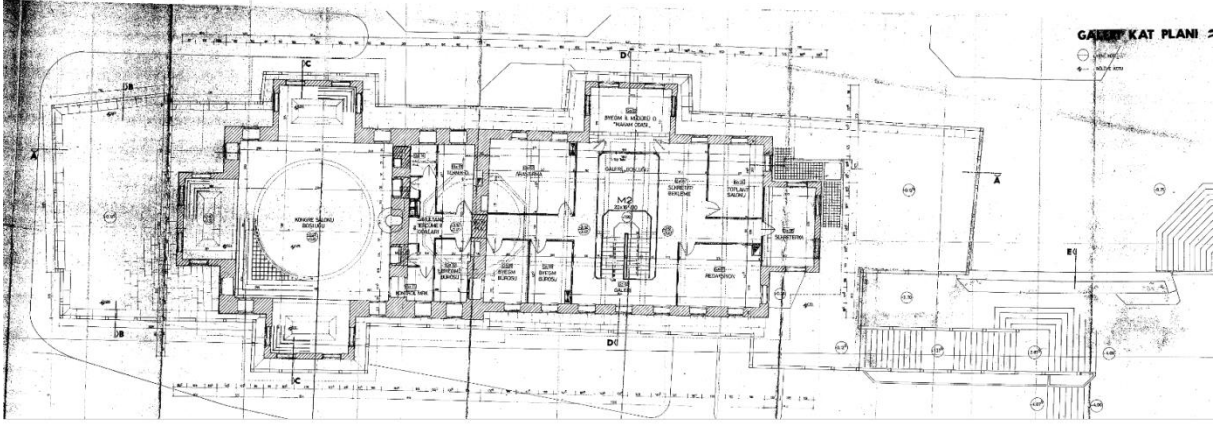
Şekil.60: Sepetçiler Kasrı Ara Kat Planı (IV Numaralı koruma kurulu arşivi 1999 tarihli Restorasyon Projesi, Y.E.G Mimarlık)

Üst Kat Planı; sur duvarının 0 kotu olarak alındığı ölçümlerde surdan hemen sonra yükselen bölüm üst kat olarak adlandırılmıştır. Bu katın oturduğu alan 51 m 48 cm genişliğinde 18 m 61 cm derinliğindedir. Dolayısı ile sur üzerinde yükselen köşkün ana birimleri olan iki katta genişlik açısından bir çekme yapılmıştır. Aynı zamanda üst katın derinliğinin sur üzerinde çıkma yapacak şekilde genişlediği anlaşılmaktadır. Üst katın kat yüksekliği 3 m olarak ölçülmüştür. Zemin kaplaması olarak mermer malzeme kullanılmıştır.

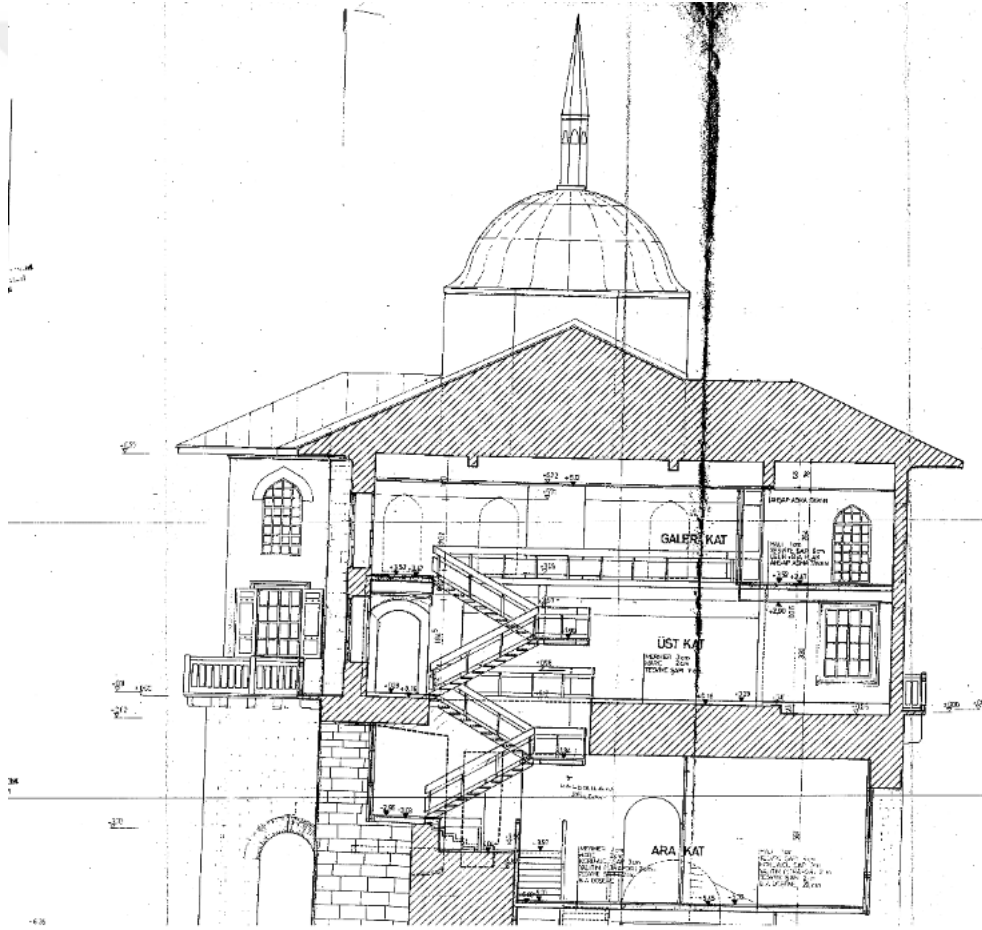

Şekil.61: Sepetçiler Kasrı Üst Kat Planı (IV Numaralı koruma kurulu arşivi 1999 tarihli Restorasyon Projesi, Y.E.G Mimarlık)

Galeri Kat (restorasyon planına göre) Planı; Üst katın üzerinde yükselen galeri katının kat yüksekliği 3 m 23 cm olarak ölçülmüştür. Katın oturduğu alan tıpkı üst kat gibi 51 m 48 cm genişlik ile 18m 61 cm derinliğindedir.

Şekil.62: Sepetçiler Kasrı Galerî Kat Planı (IV Numaralı koruma kurulu arşivi 1999 tarihli Restorasyon Projesi, Y.E.G Mimarlık)

Şekil.63: Katlar Arası Geçişî Gösterir Kesit (IV Numaralı koruma kurulu arşivi 1999 tarihli Restorasyon Projesi, Y.E.G Mimarlık)

3.3. Sepetçiler Kasrı Süsleme Programı

Sepetçiler Kasrı yapıldığı tarihten itibaren çeşitli onarımlar görmüş, özgün halini 19.yüzyılın ikinci yarısına dek korumuştur. Fakat 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yapı, özgün halini büyük oranda yitirmiş ve günümüze orijinalinden kısmen farklı bir Sepetçiler Kasrı ulaşmıştır. Bu sebeptendir ki Sepetçiler Kasrı bezeme programı ile ilgili detaylı bir malumat bulmak mümkün olmamaktadır. Bununla birlikte bazı arşiv vesikalarındaki ifadelerden, görsel malzemelerden ve devrin sahip olduğu süsleme anlayışından yola çıkılarak bir sonuca varılabilmektedir.

Osmanlı sanatında merkez tarafından oluşturulan bir sanat anlayışı mevcuttur. Devlete bağlı saray gibi yapılarda uygulanan tüm sanat dalları tek bir elden idare edilir. İmparatorluk genelinde devlet eliyle yapılan imarlarda, kullanılan planlardan, binanın inşasıyla ilgili ayrıntılar mimaran-ı hassa ocağı tarafından, süsleme programı içinde yer alan desenlerin büyük bir kısmı ehl-i hirefe bağlı, saray nakkaşhanesinden çıkmaktadır. Nakkaşlar tarafından oluşturulan desenler, motif ve kompozisyonların tek elden çıkmasının bir sonucu ise, yapılarda belli bir süsleme programının uygulanması şeklinde ortaya çıkmıştır.

Bu bağlamda Sepetçiler Kasrı'nın özgün süsleme programını, çağdaşı olan ve günümüze kadar korunabilmiş köşklerin süsleme programlarından tahmin etmek mümkündür. 1636 Revan Köşkü ile 1640 Bağdat Köşkü'nün sahip olduğu bezeme unsurlarının, sadece birkaç yıl ara ile yapılan 1643 Sepetçiler Kasrı'nda da uygulanmış olma ihtimali oldukça yüksektir. Buna göre kasrın, özellikle iç kısmında yoğun çini bezeme ile kalemişi bezemenin varlığından bahsedilebilir.

Revan Köşkü süsleme programı incelendiğinde, iç mekânda duvarların belli bir yüksekliğe kadar çini kaplandığı, ayrıca duvarlar dışında, pencere içleri ve alınlıkları, nişler²³², bordür ve süpürgeliklerde²³³ de çini kullanımı olduğu görülmektedir. Yapıda kullanılan çiniler mavi-beyaz Kütahya çinileri grubuna dahildir.²³⁴ Köşkün dış cephe düzenlemesi; üç cephede, zeminden birinci sıra pencerelerin üst kısmına kadar olan alanlar dikdörtgen mermer levhalar ile kaplanmıştır. Cephe duvarları ikinci pencere sövelerinden

²³² Niş: Tezyini, pratik ya da inşai amaçlarla duvarlarda yapılan çeşitli hücre, yuva, göz vb. gibi verilen genel terim, Turani, **Sanat Terimleri Sözlüğü**, s. 97.

²³³ "Süpürgelik: oda duvarlarının döşemeyi çepeçevre birleşen kısımlarında ve duvarın yüzeyini bir santim kadar aşan, 10-15 cm. yüksekliğindeki çıkıntılı, şerit halindeki kısım.", Turani, **Sanat Terimleri Sözlüğü**, s.120.

²³⁴ Müge Boztaş, **Topkapı Sarayı Müzesi Revan Köşkünde Bulunan Çiniler ve Karakteristik Özellikleri**, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Sakarya 2008, s. 53.

tavana kadar çini bezemelidir. Çiniler, 25x25 cm ölçülerindeki karolardan oluşup, ulama kompozisyonundan oluşmaktadır. Duvarlar, 25x12, 5 cm ölçülerinde karolardan oluşan bordür ile etrafı çevrelenmiştir. Köşkte kullanılan çiniler, depodan getirtilen, Habib Atölyesi'ne ait 17.yüzyıl çinileridir.²³⁵

Bağdat Köşkü süsleme programına baktığımızda, iç mekânda duvarların yoğun bir biçimde çini bezemeye sahip olduğu görülmektedir. Dış cephe, alt kat pencerelerinin bitiş seviyesine kadar renkli mermerler ile üzerinde tavana kadar da çini ile kaplanmıştır. Her iki köşkte kubbe içleri bezemelidir. Ayrıca iç ve dış duvar yüzeyleri ile kubbeler dışında pencerelerde vitray ve pencerelerin ahşap kapaklarında sedefkâri²³⁶ ve bağa²³⁷ uygulamaları söz konusudur.

Revan ve Bağdat Köşkü'nde uygulanan süsleme programları incelendiğinde, Sepetçiler Kasrı'nın bezeme programının da hemen hemen bu şekilde olması yüksek ihtimaldir. Devrin bezeme programı yanında, arşiv belgelerindeki bazı ifadeler ile Babinger Koleksiyonu'ndaki gravürden hareketle, Sepetçiler Kasrı içinde benzer bir uygulamanın söz konusu olduğuna dair bazı bulgular saptanmıştır. 1736 yılına tarihlenen tamirat belgesinde "mevcut kâşilerin" ifadesinden kasrın iç cephesinde çini bezemenin varlığı tespit edilmiştir.²³⁸ Ayrıca Sedad Hakkı Eldem'in yapıdaki çalışmalar esnasında kasrın duvarındaki bir alanda saptadığı kalemişi izleri kasrın iç mekânda bezemeli olduğunu gösteren diğer bir detaydır. 1739 tarihli mefruşat listesindeki "...Sepetçiler Kasrından gelen sedefkâri pencere kanat ve kapuları sedefleri sökölüp..." ifadelerinden, kasrın iç mekândaki bezeme programında tıpkı Revan ve Bağdat köşklerinde olduğu gibi pencere kanatlarında ahşap üzerine sedef kakma düzenli süsleme detayları mevcuttur.²³⁹ Sepetçiler Kasrı dış cephe bezeme programı, Sedad Hakkı Eldem ve Doğan Kuban'agöre duvarların belli bir seviyeye kadar mermer levhalar ile kaplı olup, belli bir seviyeden sonra ise çini karolar yahut kalemişi bezeme ile kaplı olduğu yönündedir.²⁴⁰ Yukarıda kasrın, çağdaşlarının bezeme programları incelendiğinde bu görüşü destekler nitelikte bir sonuca varmak mümkün olmaktadır. Ayrıca bu görüşü destekleyen, Babinger Koleksiyonu'nda bulunan 1888 tarihli gravürde, kasrın cephesinde sıva üzerine

²³⁵ Funda Koçer Yeşilyurt, **Topkapı Sarayı Dördüncü Avluda Kullanılan Çiniler**, Dr. Tezi, Atatürk Üniversitesi, SBE, s.166.

²³⁶ Sedefkâri: Kapı, dolap kapağı, rahle, minber gibi ince marangozluk işlerinin sedef, fildişi, kemik, abanoz vb. ile kakma usulüyle süsleme biçimi.

²³⁷ Bağ: Kaplumbağa kabuğunun işlenerek ahşap işçiliğinde kullanılması ile oluşturulan kakma.

²³⁸ C.SM.00043,(29 Ş 1148/ 14 Ocak 1736)

²³⁹ Eldem, **Köşkler ve Kasırlar**, TS. MA. 2373 (Safer 1153/Mayıs 1739) numaralı belgeye istinaden. Bu belgeye yeni numarasını tespit etmek mümkün olmadığı için ulaşılamamıştır.

²⁴⁰ Kuban, **DBİA**, s.528; Eldem, **Köşkler ve Kasırlar**, s.355.

renkli boyalar ile yapılan desenlerden oluşan kalemişi bezeme yahut rozaslar²⁴¹/ rozetler olduğu anlaşılan motifler görülmektedir.

Türk süsleme geleneğinde, dış cephe düzenlenmesinde, pencere düzeni, bir süsleme ögesi olarak ele alınmıştır. Simetrik olarak yerleştirilen ve farklı boyutlarda ele alınabilen pencereler, bazen bezemeli söveleri ile bazen bezemesiz olarak düzenlenerek cepheye hareket sağlamaktadır. Bu bakımdan Sepetçiler Kasrı'nda pencerelerin iki sıralı bir düzenlemeye sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Dış cephe düzenlemesinde, bir diğer unsur kat silmeleridir. Sepetçiler Kasrı dış cephe düzenlemesinde, iki kat arasında ince bir bordür şeklinde bir silmenin cepheyi çepeçevre dolaştığı anlaşılmaktadır. Kasrı çevreleyen silme ile cephe bütünlüğü kırılmış ve hareket kazandırılmıştır.

Sonuç olarak Sepetçiler Kasrı'nın büyük oranda tahrip olup, özgün özelliklerini yitirmesi sebebiyle, kasrın süsleme özellikleri ayrıntılı bir biçimde saptanamamaktadır. Fakat gerek arşiv belgeleri gerekse görsel kaynaklardaki ifadeler ile mimari bir takım göstergeler sayesinde genel süsleme programı hakkında bilgi edinilmektedir. Buna göre, kasır iç mekânda çini ve kalemişi bezeme ile süslenmiş, pencere ve kapı detaylarında sedef, abanoz vb. gibi malzeme ile kakma tekniğinde süslemelere sahiptir. Dış cephe süsleme programında, cephe pencere düzeni ve silme ile hareketlendirilmiştir. Ayrıca zeminden belli bir seviyeye kadar mermer levhalarla kaplı, belli bir seviyeden sonra ise kalemişi ya da rozaslarla bezeli düzendedir.

3.4. Sepetçiler Kasrı Dekorasyonu

Osmanlı Saray teşkilatı içerisinde Saray dâhilindeki köşk ve kasır gibi yapılar Padişah tarafından kullanıldığı için mimarisine olduğu kadar dekorasyonuna da önem verilen mekânlardı. Dolayısı ile bu yapıların iç döşemeleri tıpkı mimari tasarım gibi padişahın temsiliyeti açısından önem arz etmekteydi. Saray teşkilatı içerisinde saraya bağlı kasır, köşk gibi binaların iç döşemeleri ile ilgilenen ayrı bir müessese bulunmaktaydı. 19.yüzyıl başlarına kadar köşkların döşenmesiyle ilgili bütün eşya mehterhane tarafından sağlanırdı. Hazırlanan bir kısım eşya ise ehl-i hiref teşkilatından ilgili bölüklere sipariş verilirdi. Makat, minder, perde gibi dikilecek eşya hayme mehterleri tarafından hazırlanır bir kısmı hayyatın-i hassa

²⁴¹Rozas: Yuvarlak biçimde düzenlenmiş, tezyini yapraklardan ibaret gülü hatırlatan mimari süsleme ögesi, **Sanat Terimleri Sözlüğü**, s.112.

bölüğü tarafından dikilirdi. Sepetçiler Kasrı'nın ilk döneminde de dekorasyonunun bu gruplar tarafından yapılmış olması gerekmektedir. Tanzimat sonrası dönemde sarayın dekorasyon işleriyle ilgilenen kurum olarak Mefruşat-ı Hümayûn Dairesi kurulmuştur (1850-1879).²⁴² Dekorasyon işleriyle de bu daire kapsamındaki görevliler ilgilenmiştir. Saraya bağlı kasır ve köşk gibi yapıların döşemelerine yüksek miktartlı meblağlar harcanmaktaydı. Bu önemli alanla ilgilenen uzmanlara döşemeci denmekteydi. Sepetçiler Kasrı iç dekorasyonu ile de yine bu teşkilat ilgilenmiş olmalıdır.

Sepetçiler Kasrı ile ilgili mefruşat belgelerinden, kasrın iç dekorasyonu ile ilgili detaylı bilgi edinmek mümkün olmaktadır. Buna göre kasrın, dönemin zevkine uygun olarak, dönemin sanatını ve modasını yansıtan tarzda bir dekorasyon düzenine sahip olduğu anlaşılmaktadır. Arşiv belgelerinden anlaşıldığı üzere kasrın tefrişi, zaman içerisinde ihtiyaç duyuldukça yenilenmiştir. Her ne kadar bazı dönemlerde kullanılan eşyalardan kasrın zaman zaman eski görkeminde olmadığı anlaşılsa da bir hükümdar konutu olarak kullanıldığı dönemlerde kasrın dekorasyonuna özenilmiştir.

Sepetçiler Kasrı tefrişi sırasında bir konut için gereken eşyalar kullanılmış, bunun yanında gösterişli kumaşlar, çeşitli desenler ile zengin bir dekorasyon oluşturulmuştur. Kasrın dekorasyonunda oturma alanlarına büyük minderler olan makadlar²⁴³, şilteler, yastıklar, minderler kullanılmıştır. Esasında bir konut olan kasırda halılar, kilimler, kapı pencere ve duvar perdeleri de kullanılmıştır. Bununla birlikte seccade ve aynalarında köşkün tefrişinde yer aldığı görülmektedir.

Bugünkü anlamda koltukların yerini tutan ölçüleri tam olarak bilinemeyen büyükçe minderler olan makadlar farklı dönemlerde dönemin zevkine göre farklı kumaş ve desenlerden tercih edilmiştir.1739 tarihli mefruşat belgelerinden hareketle makadlar için bir çeşit yünlü kumaş olan çuka tercih edilmiştir.²⁴⁴ Çuka makadlarda renk olarak kırmızının tercih edildiği anlaşılmaktadır.1772 tarihli döşeme kaydında makadlar yine aynı şekilde tercih

²⁴² Döndü Çavdar, **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Mefruşat-ı Hümayun Dairesi**, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, SBE, Tarih Bölüm, Konya 2015, s. 56.

²⁴³ Makad: Sivil mimaride sıklıkla kullanılan bir iç dekorasyon ürünü olarak makad büyükçe minder şeklinde tanımlanabilir. Boyutları net olarak tespit edilemeyen bu minderlerin Anadolu sivil mimarisinde de yaygın bir biçimde kullanıldığı bilinmektedir. Bazı sözlüklerde, üzerine oturulmak üzere tasarlanmış ahşap iskelet şeklinde tanımlar yer alsada bu tanımın zaman içerisinde sedirin yerini alması ile ilişkili olduğu düşünülebilir. Zira çalışmada karşılaşılan belgelerde kumaştan yapılan makadlardan bahsedilmektedir.

²⁴⁴TS. MA. D.2383(Safer 1152 Mayıs 1739)

edilmiştir. 1791 yılı tefrişinde ise makadların yine çuka kumaştan yapıldığı anlaşılmakta olup, bu kez ibrişim saçaklı olarak dizayn edildiği görülmektedir.²⁴⁵

Makadların üzerlerinde kullanılan yastıklar 1739 yılındaki kayıtlarda kadife kumaştan yaptırılmıştır. Kadife yastıklar -padişah tarafından kullanılan kasrın esas mekânları için (divanhanedeki sofalar, yalı köşküne bakan maksûre, kubbeli oda) telli düzendedir. Buradan hareketle kasrın esas kısımlarının diğer bölümlere göre daha süslü olduğu anlaşılmaktadır. 1791 yılı kayıtlarında ise kadife yastıkların sade düzende olduğu görülmektedir.

Makad ve yastıkların yanı sıra şilteler de döşemede kullanılmıştır. 1739 yılı için şilteler köşe şiltesi olarak tercih edilmiş olup beyaz renktedir. 1772 yılı tefrişinde şiltelerin pamuktan doldurulmuş olduğu anlaşılmaktadır. Aynı yılın şilteleri Fransız bezinden yaptırılmıştır.²⁴⁶

Kasrın döşemesinde kullanılan minderler ise 1739 yılına göre kasrın esas bölümlerinde -kapalı divanhane kısmında bulunan kubbeli bölüm ve sofalarda- kullanılan minder pamuk malzemedan doldurulmuş iken ağa odaları ile abdest odası gibi kasrın diğer mekânlarında yün malzeme kullanılmıştır. Fakat 1772 yılındaki döşemede kasrın ana mekânları dışında kalan bölümlerde de pamuk malzeme kullanıldığı görülmektedir.

Sepetçilerde kullanılan diğer bir döşeme malzemesi ise sedir yastıklarıdır. Sedir yastıkları 1739 yılında yapılan tefrişte pamuk doldurulmuş beyaz renkte sade bir haldeyken aynı yılın bir ay sonraki tefrişinde telli leh hatayîli olarak tasarlandığı anlaşılmaktadır. 1772 yılı dekorasyonunda ise sedirlerin bir çeşit ipek kumaş olan *kemhadan*, Fransız kumaşından *çeşm-i bülbül* desenli olduğu görülmektedir.²⁴⁷ 1791 tefrişinde ise tekrar sedirlerin sadeleştiği çubuklu kadife kumaşın tercih edildiği görülmektedir.

Kasrın iç döşemesinde önemli bir yer tutan diğer bir dekorasyon ögesi ise perdelerdir. Kapılarda, pencerelerde ve duvarlarda perdeler kullanılmıştır. 1739 yılı tefrişinde kasrın kapılarında çuka kumaştan kırmızı renkte perdeler tercih edildiği görülmektedir. 1771 yılı döşemesinde ise kadife kumaştan kapı perdeleri tercih edilmiştir. Pencerelerde kullanılan

²⁴⁵TS. MA. D.2437 (1206/1791)

²⁴⁶TS. MA. D.2437 (1206/1791)

²⁴⁷TS. MA. E.122(1 Za 1185/ 5 Şubat 1772)

perdeler ise basma yemeniden ve zengari saz perdesidir.²⁴⁸ Yalnız 1739 yılı tefrişinde duvar perdesinin de bir dönem kullanıldığı anlaşılmaktadır.²⁴⁹

İç dekorasyonda kullanılan bir diğer eşya ise bir çeşit sofra örtüsü olan nihâlilerdir. Nihali sofra yaygısı üzerine açılan örtüler olarak kabul edilmektedir. 1739 tefrişinde basma çuka kumaştan yapılmışken 1771 yılı döşemesinde kadife kumaştan tel işlemelidir.

Yaşam alanı olarak kullanılan odaların döşemelerinin yanında ayrıca kasrın mutfak ve temizlik işleriyle ilgili eşyalarda mevcuttur. 1771 tarihli tefrişte gümüşten yapılmış şamdan, buhurdan, gümüş fincanlar, gümüş tabaklar, gümüş abdest ibriği, gümüş el ibriği, gümüş el leğeni ile gümüş sabunluk, gümüş kil kutusu ile ipekli peştimal, havlu gömlek gibi eşyalar kullanılmıştır.

Gümüş eşyaların yanında zümrüt ve yakutlu tabaklar ve fincanlar, zümrüt ve yakutlu Çin porseleninden tabaklar, yeşim taşı işlemeli yeşim, zümrüt ve yakutlu ayna ve kristal kabızalı inci ve zümrüt ile yeşim taşı işlemeli yelpaze gibi kıymetli eşyalar 1771 yılı tefrişinde kasırda bulunmaktadır.

Genel itibariyle tefrişat listelerinden anlaşıldığı üzere padişah konutu olarak kullanıldığı dönemlerde kasrın dekorasyonuna önem verilmiştir. Kasrın dekorasyonun yapıldığı 1739, 1772 ve 1791 yılları tefrişleri karşılaştırıldığında kasrın döşemesinde kasrın padişah ve yakınları tarafından kullanılan bölümlerinin nispeten daha gösterişli bir anlayışla dekore edildiği sonucu çıkmaktadır. Dolayısı ile kasrın dekorasyonunda hiyerarşik bir yaklaşımın varlığından söz edilebilir. Kasrın odalarının döşemesinde kullanılan kumaşlardan doldurma malzemesinden desenlerine kadar farklı bir yaklaşımla yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda 1739, 1771 ve 1791 yılları döşemelerinde görülen dekorasyon programından daha özenli ve süslü bir yaklaşımın varlığı sezilmektedir. Buradan hareketle bir dönem kasrın daha aktif kullanıldığı sonucuna varmak mümkündür.

Mefruşat listelerinden elde ettiğimiz bilgiler, Sepetçiler Kasrı odalarının mefruşatları ile ilgili detaylı malumat vermektedir. Buna göre kasrın odalarının döşemeleri izah edilecektir. 1739 yılında Yalı Köşkü'ne bakan yeni maksure 2 adet kırmızı renkli çuka kumaştan yapılmış büyükçe minder (makad), 8 adet kadife kumaştan tel işlemeli yastık, 1 adet pamuktan yapılmış beyaz renkli köşe şiltesi, 2 adet pamuktan yapılmış minder, 1 adet kırmızı

²⁴⁸Aynı yer.

²⁴⁹TS. MA. D.2383(Safer 1152 Mayıs 1739)

renkli uka kumaştan kapı perdesi, 8 adet yemeniden yapılmış pencere perdesi ve bir adet talı ayna ile döşenmiştir.

Kubbeli büyük oda 1 adet uka kumaştan büyük minder, 6 adet eski düşmeden 6 adet kadife kumaştan yapılmış tel işlemeli yastık, 1 adet pamuktan yapılmış minder, 1adet pamuktan yapılmış beyaz renkli köşe şiltesi, 1 adet uka kumaştan nihali ile döşenmiştir.

Orta sofa oda 1 adet uka kumaştan kırmızı renkli büyük minder, pamukları eski düşmeden 6 adet kadife kumaştan yapılmış tel işlemeli yastık, 1 adet pamuktan yapılmış minder, 1 adet satın alınmış uka kumaştan nihali, 1 adet sakızkâri büyük perde ile döşenmiştir.

Bahçeye nazır sofa 1 adet uka kumaştan kırmızı renkli büyük minder,1 adet pamuktan yapılmış minder, pamukları eski düşmeden 6 adet kadife kumaştan yapılmış tel işlemeli yastık,1 adetuka kumaştan nihali, iç kısmına Fransız kumaştan olmak üzere, uka kumaştan kapı perdesi şeklinde döşenmiştir.

Abdest odasına; 1 adet uka kumaştan kırmızı renkli büyük minder, 1adet pamuktan yapılmış minder, pamukları eski düşmeden 5 adet kadife kumaştan yapılmış tel işlemeli yastık,1 adet uka kumaşından örtü, iki kapı arasındaki kapıda kullanılmak üzere kırmızı renkli uka kumaştan 2 kapı perdesi ve tuvalet kısmında kullanılmak üzere uka kumaş ile döşenmiştir.

Küçük odaya; 1 adet uka kumaşından kırmızı büyük minder, 2 adet kadife kumaştan yastık yüzü, 1 adet hazineinden getirilen ynden yapılmış minder ile döşenmiştir. Taşrada ayaklı taht-ı hümayun; 1 adet kırmızı renkli uka kumaştan büyük minder, 3 adet kadife kumaştan tel işlemeli yastık yüzü ve pamuktan yapılmış eski düşmeden minder ile döşenmiştir.

Denize bakan sofa; 1 adet uka kumaştan kırmızı renkli büyük minder, 1adet pamuktan yapılmış minder, pamukları eski düşmeden 5 adet kadife kumaştan yapılmış tel işlemeli yastık,1 adet kadife kumaştan yapılmış telli yastık ile 1 adet uka kumaşından örtü ile döşenmiştir.

Darüssaade aēa odası ise 3 adet uka kumaştan kırmızı renkli büyük minder, 3adet pamuktan yapılmış minder, pamukları eski düşmeden 12 adet kadife kumaştan yapılmış tel işlemeli yastık, 6 adet pamuktan yapılmış minder, 11 adet pamuktan yapılmış yastık, 1 adet

yünden yapılmış minder, 3 adet pamuktan yapılmış köşe şiltesi, 1 adet beyaz renkli şilte, 11 adet kabadan minder yüzü ile döşenmiştir.

Yukarıda verdiğimiz odaların döşemeleri 1739 yılı tefrişi sırasında köşke yapılan dekorasyonun ayrıntılarıdır. Kasrın ilerleyen yıllarında, döşemelerinde değişiklikler yapılmış olup söz konusu değişimleri ekler kısmında verdiğimiz tablolardan izlemek mümkün olacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SEPETÇİLER KASRI'NA YAPILAN TAMİRLER VE EKLEMELER

Sepetçiler Kasrı, inşa edildiği 1643 yılından itibaren farklı yıllarda, farklı bölümlerinde pek çok onarım, tadilat ve yenilenme görmüş, 19.yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde özgün halinden kısmen uzaklaşmıştır.

Sepetçiler Kasrı'nın geçirdiği dönüşümü iyi tahlil edebilmek açısından inşa edildiği dönemin özelliklerini yorumlamak gerekmektedir. Sepetçiler Kasrı'nın inşa edildiği yüzyıl Osmanlı devleti için eski gücün yitirmeye başladığı, çeşitli savaşlarla toprak kayıplarının yaşandığı, merkezi otoritenin zayıfladığı bir dönemin başlangıcı olarak kabul edilmektedir.²⁵⁰ Sultan İbrahim'den sonra tahta geçen IV. Mehmed (1648-1687) devrinin koşulları incelendiğinde zorlu etkilerin yaşandığı ve sultanın karakteri ile bağlantılı olarak farklılıkların ortaya çıktığı bir süreç olarak değerlendirilmesi gerektiği görülmektedir. IV. Mehmed'in karakter itibarıyla doğaya, av ve eğlenceye olan düşkünlüğü su kenarlarında bahçelerle donatılmış saray yapılarına ilgi duyması şeklinde sonuçlanmıştır. Bu dönemde Beşiktaş Sahilsarayı ve Eyüp'te Valide Sultan Sahilsarayı gibi Osmanlı mimarisinde önemli sayılabilecek sivil mimari yapıları inşa edilmiş ve padişah yaşam alanı olarak sıklıkla bu alanları tercih etmiştir.²⁵¹ Böylelikle Osmanlıbaşkentinde saraya bağlı yeni köşkler yapıldığını görmekteyiz. Bu yapılaşma ile odak noktasının saraydan uzaklaşarak farklı alanlara doğru eksen değiştirdiğini söylemek mümkündür.

IV. Mehmed (1648-1687) devri akabinde III. Ahmed (1703-1730) dönemi kendi içerisinde yaşanan olaylar çerçevesinde bakıldığında, farklı bir anlayışla değişim hareketlerinin hissedilmeye başladığı bir dönemdir.²⁵² Osmanlı Devleti'nde farklı alanlardaki değişim sanat ve mimari cephesinde klasik zevklerden uzaklaşma ile kendini göstermeye başlamıştı. Bu dönem, İstanbul halkının üst tabakasının yaşam tarzında gerçekleşen

²⁵⁰ Abdülkadir Özcan, "IV. Mehmed", *DİA*, c. 28, Ankara 2003, s.415.

²⁵¹ Mustafa Cezar, *Osmanlı Başkenti İstanbul*, s.218.

²⁵² M.Münir Aktepe, "III. Ahmed", *DİA*, c. 2, İstanbul 1989, s.35

farklılaşmanın görüldüğü ve mimari açıdan sivil mimarinin yükselişe geçtiği bir süreç olarak tarihte ayrı bir yer bulacaktır.²⁵³

III. Ahmed (1703-1730) karakteri ile paralel olarak bahçeli, doğa ile bütünleşen mekânlarda yaşamayı tercih etmiştir.²⁵⁴ Bu dönemde, Sultan'ın söz konusu tercihi doğrultusunda Topkapı Sarayı mekânları yerine ahşap saraylar ve yalılar tercih edilmiş, hâlihazırda var olan saraylar ve köşkler yerine yeni konak, köşk ve ahşap yalılar gibi yapılar inşa edilmiştir.

IV. Mehmed (1648-1687) dönemi ile başlayan ve III.Ahmed (1703-1730) devrinde artarak devam eden, Osmanlı üst tabakasının yaşayış şeklindeki farklılaşma ile bu durumun bir sonucu olarak vuku bulan sivil mimari yapılaşmasındaki artış, şehirde yeni yapılan köşklerle birlikte odak noktanın Kağıthâne, Beşiktaş gibi alanlara kayması şeklinde sonuçlanmıştır. Bu durumdan Sepetçiler Kasrı da payını almış olmalıdır. Kasrın yapıldığı tarihten sonra yaklaşık 40 yıl kadar tamir kayıtlarına rastlanmamasının nedenini bu durum ile açıklamak mümkündür.

Arşiv vesikalarındaki kayıtlarda tespit edilebilen kasrın gördüğü en erken tarihli onarım 1682 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu tamir ile ilgili detaylı bir kayıt bulunamamıştır. Fakat genel basit tamir gördüğü anlaşılmaktadır. Kasrın geçirdiği ikinci tamir ise 1696 yılına tarihlenmektedir. Bu tamirattan kasırda dehliz kısmı ile ilgili kısmi bir tadilat gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır.

Bununla beraber Çelebizâde Asım tarihinden anlaşıldığı üzere, şehrin imar faaliyetlerinde önemli bir yeri olan surların tamiri, 1721 yılında Yalı Köşkü dolaylarında başlatılmış 1724 yılında tamamlanmıştır.²⁵⁵ Söz konusu tamir esnasında Yalı Köşkü mevkiinde bulunan Sepetçiler Kasrı'nda da bir onarım yapılmış olması muhtemel olmakla birlikte bu onarım ile ilgili başka bir kayda rastlanmamıştır.

Kasrın esaslı bir biçimde onarıldığı bilinen ilk tarih 1739 yılına rastlamaktadır. Bu tamirat sırasında kasra yeni bir oda (sofa) eklenerek kasrın görünümünde ciddi bir değişim yapılmıştır. Bu değişimin hemen öncesinde Patrona Halil İsyanının gerçekleşmesi manidardır. İsyan, Osmanlı yönetimi ve devlet adamlarına bir tepki olarak gerçekleştirilmiş, akabinde Kâğıthane gibi yeni yaşam ve eğlence alanında bulunan köşk ve konaklara yönelik ciddi bir

²⁵³ Mustafa Cezar, **Osmanlı Başkenti İstanbul**, s.214.

²⁵⁴ Serim Derel, **Batılılaşma Sürecinde İstanbul'da Tasarım ve Dış Mekânlarda Değişim ve Nedenleri**, Odtü, Ankara 1982, s.18.

²⁵⁵ Çelebizâde Asım Efendi, **Tarih-i Çelebizâde**, c.3, s.1436.

yıkım faaliyeti yaşanmıştır.²⁵⁶ Böylelikle bu durumu, yalnızca yapılara değil sisteme ve yaşayış biçimine bir tepki olarak gerçekleşen olayların sanattaki dışavurumu olarak yorumlamak mümkündür. Bu olayların akabinde Topkapı Sarayında tamir ve tadil faaliyetlerinin tekrar görülmesi bir rastlantı olmamalıdır.

1730 Patrona Ayaklanması sonrasındaki süreçte başa geçen Sultan I. Mahmud İstanbul-Edirne arasında bulunan padişaha ait neredeyse tüm kasırları tamir ettirmiştir. Bu özelliği ile Sultan I. Mahmud “*muammir-i bilâd*” olarak adlandırılmıştır.²⁵⁷ Sultan Mahmud kendisinden önce başlayan yapılaşma etkinliklerini daha sistematik bir şekilde sürdürmüştür. Topkapı Sarayı dışında bazı bölgelerde de ilâve köşkler ve bahçelerin yapıldığı görülmüştür. Örneğin Beşiktaş Sahilsarayı ve Yalı Köşkü’ne ilaveler yapılmıştır.

Bu bağlamda, Sepetçiler Kasrı da I. Mahmud (1730-1754) döneminde gerçekleştirilen 1739 yılı onarım faaliyetlerinden nasibini almıştır. Bu büyük onarım ile birlikte yalnızca Sepetçiler Kasrı değil, Topkapı Sarayı’ndaki birçok köşk ve kasırda yenilenmiştir. Sepetçiler Kasrı açısından ayrı bir öneme sahip olan 1739 yılı tamiratında kazandığı yeni görünüm Sepetçiler Kasrı’nın ikinci dönemini oluşturmuştur. Bu tarihten itibaren yaklaşık yüzyıl boyunca çeşitli tamirler gören yapıda son büyük değişimi sağlayan onarım ise 1835-1855 yılları arasında gerçekleşmiştir.

Sepetçiler Kasrı bünyesinde, pek çok kez kısmi onarım gerçekleştirilmiştir. 1736 yılından itibaren 1896 yılına kadar kasrın farklı kısımlarına dair tadilatlar yapılmıştır. Bu bağlamda, Topkapı Sarayı içerisinde yapılan genel tadilatlar esnasında gerçekleştirilen müdahaleler ile deprem, şiddetli fırtına gibi doğal afet nedeni ile söz konusu tadilatların gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Bahsedilen onarımlar, kasrın çatısının onarılması, sakıf kemerinin, kapılarının, duvarlarının, camlarının, su yollarının onarılması bu türden basit onarımlara örnek teşkil etmektedir.

19. yüzyıl onarımlarında Kasrın işlevselliği ile alakalı mimarisine müdahale edildiği de anlaşılmaktadır. Bu dönemde, Kasır bir saray yapısı, Sultan konutu olma özelliğinden çıkarak bir kamu binası olarak çeşitli kurumlarca çeşitli sebeplerle kullanılmıştır.

Kasrın statik açıdan kısmi olarak gördüğü müdahaleler, yenilenme çalışmaları dışında, içyapısı, mimarisi ve kullanımı ile ilgili çeşitli bilgileri ise mefruşat listelerinden

²⁵⁶ Faik Reşid Unat, **Abdi Tarihi**, TTK, Ankara 2020, s.60.

²⁵⁷ Abdülkadir Özcan, “I. Mahmud”, **DİA**, c. 27, Ankara 2003, s. 351.

sağlamak mümkün olmuştur. Bu bakımdan söz konusu belgelerden kasrın belli aralıklarla döşemesinin değiştirildiği ve yenilendiği anlaşılmaktadır. Tüm bu bilgiler neticesinde kasrın geçirdiği onarımları ve kasırda yapılan yenilemeleri 17, 18, 19 ve 20. Yüzyıl onarımları şeklinde vermek mümkün olmuştur.

4.1. 17. Yüzyıl Onarımları

Sepetçiler Kasrı ile ilgili arşiv kayıtlarında rastladığımız en eski tarihli tamirat belgesi 1682 tarihlidir. Bu belgeden hareketle kasrın basit bir onarım gördüğü anlaşılmaktadır. 1682 yılında yapılan bu tamirat toplam 3.120 akçeye mal edilmiştir.²⁵⁸

1682'den sonra, Sultan II. Mustafa (1695-1703) tahta çıktıktan kısa bir zaman sonra 1696 yılında Topkapı Sarayı dâhilinde genel bir onarım yapılmıştır. Bu onarım kapsamında Sepetçiler Kasrında da bir tadilat gerçekleştirilmiştir. 1696 onarımında Çadır Kasrı, İncili Kasrıgibibahçe köşklerinin tamir gördüğü anlaşılmaktadır. Söz konusu onarımda kasrın dehliz sütunlarının aralarında kullanılan makaralı sistem ile oluşturulmuş perdeler yenilenmiştir. Bu belgeden hareketle kasrın dehliz sütunlarının aralarında dışı *Cengâri* (pas yeşili) renk, içi Diyarbakır bezinden yapılma perdelerin kullanıldığı anlaşılmıştır. Diyarbakır bezlerinin kırmızı renkte olup 180 top kumaştan yaptırılmış olduğu ve toplam 9.720 paraya mal edildiği anlaşılmıştır. Cengâri bezler ise 16.300 paraya mal edilmiştir. Perdelere kullanılan kumaşların yanında makara, halka, tınap, sırık ve gevsâle de kullanılmıştır. Böylece makaralı bir sistemin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Kolan ve tınap için terzilere 6.650 para, altı adet sırık için 1.080 para, gevsâle için 372 para, halka ve çengellere 60 para ve üç adet makaraya 108 para ücret ödenmiştir. Yapılan yenileme toplamda 37.790 paraya mal olmuştur.²⁵⁹

4.2. 18. Yüzyıl Onarımları

18.yüzyılın başlarında İstanbul'da payitahtta yaşanan olaylar göz önüne alındığında Sultan III. Ahmed (1703-1730) devrinde gerek sarayda gerekse şehirde farklı bölgelerde birçok yeni yapının inşa edildiğinden bahsetmiştik.²⁶⁰ Sepetçiler Kasrı'nın ise bu dönemde nispeten daha az tercih edilen bir yapı olması sonucunda III. Ahmed devrinin sonlarında patlak veren Patrona Halil İsyanı ile şehirde kasır ve konaklara yönelik bazı tahribat yaşanmış, Sâdâbâd'daki120'den fazla köşk ve kasrın yakılıp yıkılması söz konusu olmuş,

²⁵⁸ İ.E.SM.13. 1323. (22 R 1093 / 31 Mart 1682)

²⁵⁹ D.BŞM.805/ (1107/1696) s.3, 5.

²⁶⁰ M.Münir Aktepe, "Ahmed III.", *DİA*, c.2, İstanbul 1989, s.37.

İstanbul'da çarşı, pazar yağmaları, yalı ve konak baskınları bir süre devam etmiştir.²⁶¹ Bu süreçte yaşanan olaylar düşünüldüğünde Sepetçiler Kasrı'nın da bu olaylardan etkilendiğine dair bir kayıt yoktur fakat bu tahribat sonrası yapılan tamir programlarına dâhil edilmişolabileceği akla gelmektedir. Patrona Ayaklanması sonunda İstanbul'da özellikle Topkapı Sarayı'nda büyük bir tamir faaliyeti yaşanmış, Sepetçiler Kasrı da bu hareketten nasibini almıştır.²⁶²

Bahse konu olan bu büyük onarım esnasında, Sepetçiler Kasrı da 1736 senesi Ocak ayında Bostancıbaşı ağa ve Kurşuncubaşı ağa marifetiyle kısım kısımgezilerek muayene edilip tamire muhtaç alanların keşf edilmesi sonucunda bir onarım görmüştür. Onarımda, keşif defterinde, hasbahçede bulunan İncili Köşk, Çayır Köşkü, Sepetçiler Kasrı ve Yalı Kasrı ile Üsküdar Bahçe-i hümayununda bulunan Mehmed Paşa Kasrı ve harem-i hümayun dairesinin bazı mahalleri birlikte ele alınmıştır. 1736 senesi onarımında, "...hadika-ı hâssada vâki İncili Kasr-ı Hümayunu ve Çayır Kasrı ve Sepetçiler Kasrı ve Yalı Kasr ve bunlarda vâki kurşun damlaları derzleri ve bazı kiremit aktarmaları vesair ba'de muhtaç mahaller",²⁶³ şeklinde ifade edilen kısımdan anlaşıldığı üzere, kasrın çatısının kurşunları ve kiremitlerinin tamir ettirildiği görülmektedir. Söz konusu tamiratın toplam maliyeti iki yüz seksen kuruş meblağ ile neticelendirilmiştir. Tamirat ile ilgili vesikadan kasrın 1735 yılında yapılan keşif neticesinde tamirata muhtaç yerlerinin belirlendiği ve Mimarbaşı El-hac Mehmed tarafından tamirat kararı alındığı anlaşılmaktadır.

Sepetçiler Kasr-ı Hümayununda yapılan harcama kaydından Sepetçiler Kasrı'nın kurşun levhalarla kaplı olan üst örtüsünün kurşun levhalarının yenilendiği, zarar gören camlarının tamir edildiği, ocak kısmının yeniden ele alındığı ve dökülen çinilerin tekrardan yerlerine yerleştirilmesi şeklinde bir onarımın yapıldığı anlaşılmaktadır. Onarım esnasında kullanılan kurşun levhalara 324 kuruş, cam malzeme için 250 kuruş ve ocak bölümü ile çiniler için ise 420 kuruş meblağ sarf edilmiştir. Söz konusu onarım toplamda 994 kuruşa mal edilmiştir.²⁶⁴

²⁶¹Unat, **Abdi Tarihi**, s. 42.

²⁶²Cezar, **Osmanlı Başkenti İstanbul**, s. 218.

²⁶³ C.SM.00043, vr.1, (29 Ş 1148/ 14 Ocak 1736)

²⁶⁴ C.SM.00043, vr.2, (29 Ş 1148/ 14 Ocak 1736)

Sepetçiler Kasrı'nın esaslı bir biçimde ele alındığı 1739 senesi onarımı Darüssaade Ağası marifetiyle yapılmış, ayrıca köşkün mefruşatı da yenilenmiştir.²⁶⁵ Bu tamirle birlikte Sepetçiler Kasrına eklenen maksure kısmıyla kasrın daha sonra kullanılacak olan bir bölümü eklenmiştir. Tamir kaydında “Yalı Köşküne nazır müceddeden yapılan maksure” şeklinde Yalı Köşkü tarafında olduğu belirtilen kısım bir çeşit cumba gibidir. Bu kısım Sepetçiler Kasrını gösteren gravür ve resimlerde de görülmektedir. Söz konusu onarım sırasında kasrın iç döşemesinin de tamamen yenilendiği anlaşılmaktadır. Maksure²⁶⁶ “*camii-i şerif dâhilinde hükümdara mahsus olmak üzere bulunmuş mahal*”²⁶⁷ şeklinde nitelendirilir. Fakat Türk İslam mimarisinde etrafı parmaklıklı yükseltilmiş özel oda şeklindeki bölümlerolarak tarif etmek gereklidir.²⁶⁸ Genellikle dini mimaride hünkâr mahfilleri gibi alanlar için kullanılmaktadır.²⁶⁹ Sepetçiler Kasrı'ndaki maksure uygulaması da buna bir örnektir.²⁷⁰

1739 senesi onarımı ile ilgili “*Sepetçiler Kasrı tamir ve bazı mahallerinde müceddeden inşa buyurulan*”²⁷¹ şeklindeki ifadeden anlaşıldığı üzere kasır bu tarihlerde “müceddeden” kelimesi ile anılacak derecede esaslı bir onarıma tabi tutulmuştur. Köşkün yapımından sonra Sepetçiler Kasrı ikinci dönemi olarak adlandırabileceğimiz önemli dönüşümün yaşandığı kayıt olması sebebiyle oldukça önemli bir onarım olduğu anlaşılmaktadır. Bu onarım sırasında kasrın mefruşatının tamamen yenilendiği anlaşılmaktadır. İç döşemenin bir kısmının hazineden, bir kısmının eski döşemeden ve bir kısmının da satın alınarak oluşturulmuştur.

Sultan III. Mustafa (1757-1774) dönemi imar ve tamir faaliyetlerinin yoğun olarak görüldüğü bir dönemdir. Bu dönemde tamir faaliyetlerinin yanında yeni büyük camiiler gibi yapılar da yapılmıştır. Dönemin kroniklerinden ve vesikalardan padişahın Topkapı Sarayı bahçe köşklerini sıklıkla kullandığı anlaşılmaktadır.²⁷² Öyle ki III. Mustafa Ruznamesine göre Sultan hem Eski Sepetçiler Kasrı (Hasbahçe) 'nı hem de Yeni Sepetçiler Kasrı (Yalı)'nı kullanmıştır. Sepetçiler Kasrı'nın hemen yanında ki Yalı Köşkü'nü sıklıkla kullanan Padişah

²⁶⁵TS. MA. 2383, vr.2, (Safer 1153/ Mayıs 1739) Bahse konu olan belge S. Hakkı Eldem'in notlarında geçmekte olup, arşiv taramamız esnasında tespit edilememiştir. Fakat belgenin bir kopyası bugün 4 Numaralı Koruma Bölge Kurulu arşivinde bulunmakta olduğu anlaşıp bu kopyadan faydalanılmıştır.

²⁶⁶ Celal Esad Arseven, *İslâhât-ı Mi'mâriye*, Kaknüs Yayınları, s.177.

²⁶⁷ Şemseddin Sami, *Kamus-u Türki*, s.1393.

²⁶⁸ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca Lügat*, s.876.

²⁶⁹ Ayvansaraylı Hafız Hüseyin, *Hadikatü'l-Cevami*, c.1, Ankara 1987, s.18.

²⁷⁰ Maksure, yalnızca cami mimarisinde değil köşklerde de uygulanmış bir tasarımdır. Turani, *Sanat Terimleri Sözlüğü*, s.84.

²⁷¹ TS.MA.E. 1100., vr.1, (17 Ra 1152/24 Temmuz 1739)

²⁷² Yunus Irmak, *III. Mustafa Rûznâmesi*, Marmara Üniversitesi, YLTezi, SBE, İstanbul 1991, s.22-23-47-108.

hemen yanında ki Sepetçiler Kasrı'nı da aktif olarak kullanmış ve yenilenmelerine özen göstermiştir.²⁷³

1772 yılında Sepetçiler Kasrı'nda da bir yenilemenin yapıldığı anlaşılmaktadır. Sepetçiler Kasrı'na ait gümüş eşya listesi ile mefruşat listesinden kasrın bu tarihlerde padişah ve valide sultan tarafından aktif olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Kasrın içerisindeki eşyalardan, yapıda küçük eğlenceler tertip edildiği ve harem halkı tarafından kullanılma ihtimalini akla getirmektedir. 1772 tarihli mefruşat listesinden Kasrın iç döşemesinde bir yenileme yaşandığı görülmektedir. Söz konusu yenilenme de kasrın zengin ve gösterişli bir döşeme ile bezendiği anlaşılmaktadır.²⁷⁴

Sultan I. Abdülhamid'in (1774-1789) İstanbul genelinde önemli imar faaliyetleri yaptığı bilinmektedir. 1777'de Sirkeci'de yaptırdığı imarethâne, imarethânenin yanına bir çeşme, sıbyan mektebi, medrese ve bir de kütüphaneden oluşan bir kompleks, 1778'de annesi Râbia Sultan adına Beylerbeyi sahilinde bir cami ile muvakkithâne, hamam ve sıbyan mektebi inşa ettirmiş, 1783'te Emirgân'da Emirgüneoğlu Yalısı'nın çevresine bir cami, çeşme ve hamam ile dükkânlar inşa ettirmiş, Dolmabahçe İskelesi civarında kayıkhaneler yaptırmıştır.²⁷⁵ Bu dönemde inşa faaliyetlerinin yanında şehrin çeşitli yerlerinde tamir faaliyetlerinin de yapıldığı bilinmektedir. Sultan Abdülhamid, Beylerbeyi (İstavroz) Camii'ni, II. Selim devrine ait olduğu rivayet edilen Dolmabahçe yakınındaki bir köşk ile zelzeleden yıkılan Yedikule surlarının bir kısmını tamir ettirmiştir.

Padişah I. Abdülhamid devrinde İstanbul'un çeşitli yerlerinde gerçekleştirilen inşa ve tamir faaliyetlerinin yanında Topkapı Sarayı'nda da genel bir onarım hareketi yaşanmıştır. Sultan Abdülhamid tarafından Topkapı Sarayı'nın çeşitli bölümlerinde gerekli olan tamirler ve bazı mahallerinde yenilemeler yaptırılmıştır. 1194 senesi safer ayında gerçekleştirilen genel onarım esnasında Sepetçiler Kasrı'nın bazı mahallerinin de tadilatı gerçekleştirilmiştir. Sepetçiler Kasrı'nın yanı sıra Divan kulesi, Akağalar kapısı, Divanhane, Gülhane'de parmaklıklar, harem civarında yatak odası ve orta kapı, Sultan Mehmed dairesi, Divan Kulesi, Nöbethane, Hırka-i Şerif Odası, İncili Köşk, Şevkiye Hamamı, Mabeyn Hamamı, Mabeyn, şükûfelik, limonluklar, helvahane, matbah, su yolları, Karaağaç Sarayı gibi binaların tamirleri yapılmıştır.

²⁷³ Cem Görür, **III. Mustafa, Ailesi, Günlük Hayatı, Dini ve İlmi İlgileri**, YL Tezi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, SBE, Tarih Bölümü, Bilecik 2020, s.123.

²⁷⁴ TS. MA. E.122.Vr.1-2-3.(1 Za 1185/ 2 Şubat 1772)

²⁷⁵ M.Münir Aktepe, "Abdülhamid I", **DİA**, c.1, İstanbul 1988, s.216.

Söz konusu tadilat, Şehremini Mustafa mührüyle tutulmuş hesap defterinde, Kethüdâ ağa emriyle ve bostancıbaşı ağanın takriri üzere gerçekleştirilmiştir. Sepetçiler Kasrı'nda yapılan bu tadilatla kasrın çatısının, duvarlarının, camlarının ve gider gibi tesisat işlerinin yapıldığı anlaşılmaktadır. Tadilat esnasında çatısı için kurşunların bir kısmı eski malzemeden olmak üzere kullanılan yeni malzeme ile birlikte toplam 2.106 kuruşa mal edilmiştir. Tamire muhtaç olan duvarların bazı kısımlarının ise küfeki taşı, beylik tuğla gibi malzemeler kullanılarak onarıldığı anlaşılmaktadır. Küfeki taşlarının maliyeti 180 kuruş, beylik tuğla maliyeti ise 396 kuruşa mal olmuştur. Ayrıca kasrın pencere ve kapı camlarının tamir gördüğü anlaşılmıştır. Buna göre yedi rub cam 8 adetten 1.680 kuruşa, kapı camı 11 adetten 1.485 kuruşa, orta cam ise 18 adetten 270 kuruşa mal edilmiştir.²⁷⁶

Söz konusu tamiratta hamamcı, lağımçı, demirci, kurşuncu, camcı ve perdecı gibi meslek gruplarından ustaların çalıştırıldığı anlaşılmaktadır. Buna göre hamamcı grubunun yevmiyesi 540 kuruş, demirci grubunun yevmiyesi 1.296 kuruş, lağımçı yevmiyesi 400 kuruş, kurşuncu grubunun yevmiyesi 270 kuruş, camcı grubunun yevmiyesi 150 kuruş ve perdecinin yevmiyesi ise 270 kuruş şeklinde sarf edilmiştir. Ayrıca hamaliye ve diğer masraflara da 4.131 kuruş meblağ harcanarak söz konusu tamirat toplamda 41.445 kuruşa mal edilmiştir.

Başka bir tamirat defterinde birkaç ay ara ile diğer bir tamiratın kaydına rastlanmıştır. Buradan hareketle iki tamiratın birbirini tamamlayıcı nitelikte olduğunu söylemek mümkündür. Söz konusu tamirat 1781 senesi Ocak ayından başlayarak mart ayına kadar sürmüştür. Topkapı Sarayının genelinde yapılan bu tamiratta harem kısmının bazı mahalleri ile su yollarının, hamamların, Bağdad Kasrı, Mustafa Paşa Kasrı, Hazinehanesinin kurşunları, has ahurlar, kilerli koğuşu, ağalar hamamı, sünnet odası tamir edilmiştir.

Söz konusu tamirat Şehremini Seyyid Ebubekir Efendi marifetiyle yapılmış olup, toplam 11.158 kuruşa mal edilmiştir. 1781 senesi Safer ayında yapılan Sepetçiler Kasrı tamiratında kasrın üst örtüsünün kurşunları ile camları tamir edilmiştir. Tamirat esnasında kullanılan yeni kurşunlara toplam 5.142 kuruş, büyük dökme camlara toplam 900 kuruş, altı adet cama 1.080 kuruş, haresiz killi kirece 700 kuruş, ketenli kirece 800 kuruş, alçı malzemeye 100 kuruş meblağ ödenmiştir. Tadilat esnasında kasırda sıvacı, camcı, kurşuncu ve hamamcı grupları çalıştırılmıştır. Kurşuncu tayfasına 640 kuruş, sıvacı tayfasına 670 kuruş, hamamcı tayfasına 180 kuruş, camcı grubuna 180 kuruş ücret ödenmiştir.²⁷⁷

²⁷⁶TS. MA. D.3126,vr.3, (29 Z 1194/ 26 Aralık 1780)

²⁷⁷TS. MA. D.3134, s.5, (26 Safer 1195/ 21 Şubat 1781)

Sultan I. Abdülhamid devrinde 1780 yılında yapılan genel tadilattan dört yıl sonra Sepetçiler Kasrı'nın su yollarında bir tamirat yapılması gerekli görülmüştür. 1784 senesi tamiratında Sepetçiler Kasrı su yollarının harap olduğu anlaşıldığından, su yollarının kurşunborularının yeniden yapıldığı görülmüştür. Söz konusu onarım, Silahtar Ağa marifetiyle yaptırılmış, toplamda bin iki yüz kırk bir buçuk kuruşa mal olmuştur.²⁷⁸

1784 onarımında; bir kısmı eski malzemeden olmak üzere boruları yenilenmiş, bu yenileme esnasında kurşun ve kalay malzeme kullanılmıştır. Buna göre, kurşun malzeme 1.129 kuruş, kalay malzeme 1.943 kuruşa mal edilmiştir. Tamirat esnasında tuğla ile horasan harcı ve kireç gibi malzemeler de kullanılmıştır. 500 adet tuğla için 2.400 kuruş, 248 çuval kireç için 2.480 kuruş meblağ sarf edilmiştir.

1784 tarihli bu onarım esnasında duvarcılar, rençberler ve hamallar çalıştırılmış, duvarcı grubu 680 kuruş yevmiye, rençberangrubu 800 kuruş yevmiye ve diğer masraflar ile hamaliye grubu 2.860 kuruş yevmiye ile ücretlendirilmiştir.²⁷⁹

Nisan 1784 tarihinde yapılan suyolları tadilatının ardından 3 Eylül 1785 yılında Sepetçiler Kasrı'nın hasır döşemeleri yenilenmiştir. Söz konusu yenilemede beş boy çifte battal hasır 55 adet ile 50.000 kuruşa, hasır şiltesi 300 kıyye ile 900 kuruşa mal edilmiştir. Bu yenilemede hasırcı neferatı çalıştırılmış olup 3.600 kuruş ile ücretlendirilmiştir.²⁸⁰ Yapılan işin sonucunda 55.950 kuruşluk bir meblağ sarf edilmiştir.

III. Selim (1789-1807) tahta çıktıktan hemen sonra, 1790 senesinde, Sepetçiler Kasrı'nın zarar görmüş olan kurşunları, kırılan camları ve su yolları, olukları ve kafesleri tamir edilmiştir. Söz konusu tamirat, Silahdar ağa marifetiyle gerçekleştirilmiştir.²⁸¹ 1790 senesi tadilatı, 17.047 kuruşa mal olmuştur. Tamirat esnasında 135 kuruşa mal edilen sekiz adet tunç musluk, 3.240 kuruşa mal edilen dokuz adet bostan oluğu, 375 kuruşa mal edilen beş adet demir kenet, dokuz adet tahta cam kullanılmıştır. Ayrıca kasrın zarar gören kurşunları için alınan yeni kurşunlar 1.635 kuruş meblağ ile yenilenmiştir.²⁸² Söz konusu tadilatta neccar grubu, kurşuncu grubu ve rençber grubu çalıştırılmış olup neccarlara 500 kuruş, rençberana 540 kuruş ve kurşunculara 600 kuruş ücret ödenmiştir.

²⁷⁸ TS. MA. E.0197, vr.9, (21 C 1198 / 12 Nisan 1784)

²⁷⁹ TS. MA. E.0197, vr.9, (21 Cemaziyel evvel 1198 / 12 Nisan 1784)

²⁸⁰ C.SM.170, vr.1. (28 Şevval 1199/ 3 Eylül 1785)

²⁸¹ TS. MA. D 2027, vr.1, (29 Z 1204/ 10 Agustos 1790)

²⁸² TS. MA. D 2027, vr.1, (29 Z 1204/ 10 Agustos 1790)

1793 senesi Safer ayında tutulan Ceyb-i Hümayun ve Harc-ı Hassa defterindeki harcama kaydında, Sepetçiler Kasrı için iki adet harcamabulunmaktadır. Söz konusu defterde, Darüssaade, Silahdar ve Hazinesdar odaları ile Eski ve Yeni Sepetçiler mefruşatından dolayı Endreun Hazinesiyle olan hesabı bulunmaktadır. Kayıtlardan anlaşıldığı üzere kasrın odalarının döşemelerinde bir onarım gerçekleştirilmiştir.²⁸³ Eski ve Yeni Sepetçiler Kasırlarına sarf edilen malzeme miktarı verilmiştir. Hallaçbaşı Ağanın safer aylığı defterinde ayrı bir kayıt bulunmaktadır. Buna göre, Muradiye Köşkü, İncili Köşkü, Kağıthane Köşkü ile Eski ve Yeni Sepetçiler Kasrı'nın döşemelerine sarf edilen malzeme miktarı verilmiştir.

Tablo 4. Ekim 1793 Tarihinde Döşeme Yenilenmesi Sırasında Yapılana Harcama²⁸⁴

Münâdiye köşküne sarf olunan minderlere pamuk bezi Top 8 (80) Kuruş 640	Yastıklara sarf olan kırmızı bez Top 4 (140) Kuruş 560	İki adet yüz yastıklarına sarf olan yemeni değirmi Adet 4(120) Kuruş 480
Üç pûşidelik kırmızı bez Top 9 (140) Kuruş 1260	İncili köşkün yastıklarına sarf olunan kırmızı bez Top 3 (140) Kuruş 420	Kağıthanenin minderlerine sarf olunan pembe bezi Top 8 (80) Kuruş 640
Eski Sepetçilerde minderlere sarf olan pamuk bezi Top 13 (80) Kuruş 1040	Pûşidelere sarf olunan kırmızı bez Top 8 (140) Kuruş 1120	Şiltelere ve yüz yastıklarına sarf olunan penbeastar Top 3 (140) Kuruş 420
Yeni Sepetçilerde köşkün minderlerine sarf olan pamuk bezi Top 14 (80) Kuruş 1120	Beş adet yüz yastığına Yemenî değirmi Adet 10 (120) Kuruş 1200	Yastıklı ve iki pûşideye giden kırmızı bez Top 12 (140) Kuruş 1680
Yüz yastıklarına çine?Astarı Top 3 (140) Kuruş 420	Yalı Köşkünde yedi adet mindere ...pamuk bezi Top 26 (80) Kuruş 2080	On dört yastığa güvez merre Adet 6(300)kuruş 1800
Taht-ı hümayunun minderine ve yastığına sarf olunan kırmızı bez Çift 7(140) Kuruş 980	Yekün 1586394.5	

²⁸³ TS. MA. D.2439/ 0073,vr.2.(29 S 1208/ 06 Ekim 1793)

²⁸⁴TS. MA. D. 2439/0076,(29 S 1208/ 06 Ekim 1793)

4.3. 19. Yüzyıl Onarımları

II. Mahmud(1808-1839) devri yaşanan gelişmeler ve yapılan önemli reformlar ile Osmanlı tarihinde önemli bir devir olarak yerini almıştır. Bu dönem yalnızca yönetsel ve askeri açıdan değil aynı zamanda sosyal ve kültürel alanlarda da bir takım değişimlerin yaşandığı bir devir olmuştur. Bu değişim hareketiyle, saray ve hükümet teşkilât ve teşrifat usullerinde de önemli değişiklikler yapılmıştır. Bir süredir sürekli olarak kullanılmayan Topkapı Sarayı'nın görevlileri dağıtılmış, eski teşrifat büyük ölçüde terk edilmiştir. Padişah ağırlıklı olarak Beşiktaş'taki ahşap sahilsarayı tercih etmeye başlamış ve buradaki teşrifat ve gündelik hayatta sadeleşmeye gidilmiştir.²⁸⁵

II. Mahmud devri, hemen her alanda yaşanan değişimler ile bağlantılı olarak mimari anlamda da yapı tiplerinde ve kentsel dokuda da değişimler yaşamıştır.²⁸⁶ Bu bağlamda Sepetçiler Kasrı da bu değişimden etkilenen yapılardan biri olmuştur. Kasır yenilendiği sırada adeta bir kışla görünümüne kavuşmuştur. Sepetçiler Kasrı'ndaki mimari dönüşüm, II. Mahmud devrinin kendi koşulları içerisinde anlamlandırılabilir. ²⁸⁷

Sepetçiler Kasrı'nda yaşanan mimari dönüşümün kesin tarihi saptanamamakla birlikte sultan II. Mahmud devrinde yaşandığı anlaşılmaktadır. II. Mahmud devrine ait ilk tamir kaydı 1813 senesi Mayıs ayında yapılan çatısının onarım kayıdır.²⁸⁷ Basit bir onarım olarak adlandırabileceğimiz bu müdahalede kasın çatısındaki kurşun levhaların bir kısmı eski malzemeden kullanılarak yenilendiği ve 342 kuruşa mal edildiği, kurşun çivisi kullanıldığı 60 kuruşa mal edildiği anlaşılmaktadır. Bahsedilen tamir sırasında kurşunculara 100 kuruş, rençberana 50 kuruş ücret ödendiği görülmektedir. Fakat bu dönem gerçekleştirilen ciddi onarım 1821 tarihli'dir. Fakat kasrın yukarıda bahsedilen asıl değişimi bu onarım esnasında aldığına dair kesin bilgiler bulunmamaktadır.

1821 senesinde meydana gelen şiddetli rüzgar ve sert yağmur gibi sebeplerle Topkapı Sarayı dâhilindeki bazı mekânlar ile Beşiktaş Sarayı, Sadabad Sarayı, Mehmed Paşa Kasrı, Çadır Kasrı ile Saray Matbahları gibi yapıların zarar gören kısımlarının tamiri için Şehremini Ali mühürlü²⁸⁸ tamir masraf defterinde Sepetçiler Kasrı'nın da tamire muhtaç kısımlarında onarım yaptırılmıştır. Söz konusu onarımda Sepetçiler Kasrı'nın çatısındaki kurşunları yenilenmiş, camları yenilenmiş, kireç ile derzi ve saçakları ile kaplaması tamir

²⁸⁵ Kemal Beydilli, "Mahmud II", *DİA*, c.27, Ankara 2003, s. 357.

²⁸⁶ Özgüven, *II. Mahmud Dönemi İstanbul'unda Kentsel, Fiziksel Kavrayışın Değişimi*, s.73.

²⁸⁷ TS. MA. D. 4701, s.6. (C 1228 / Mayıs 1813)

²⁸⁸ TS. MA. D. 9916/0053, vr.3. (17 Ra 1236/ 22 Ocak 1821)

edilmiştir. Ayrıca kırıldığı anlaşılan camları yenilenmiştir. Söz konusu tadilatla kasrın kurşunlarına bir kısmı eski malzemeden olmak üzere 55.670 kuruş, çift cam tahtası 123 adet 867 kuruş, su tahtası 90 adet 1080 kuruş, yirmilik cam 6 adet 1.040 kuruş, otuzluk cam 9 adet 1.472 kuruş, kırkılık cam 12 adet 1.200 kuruş, yirmi beşlik cam 2 adet 320 kuruş, ellilik cam 25 adet 2.000 kuruş, çivi çeşitlerine 1.830 kuruş meblağ sarf edilmiştir. Bunun yanında kasrın üst örtüsüne kullanılan kiremitler için 1.472 kuruş sarf edilmiştir. Burada hareketle kasrın üst örtüsünde kurşun ve kiremitlerin kullanıldığı anlaşılmaktadır.

1821 tarihli tadilatla kurşuncu, neccar, hamamciyan, camciyan, duvarciyan, sıvaciyan, perdecian ve hammalan grupları çalıştırılmıştır. Kurşunculara 7.420 kuruş, hamamciyana 1.820 kuruş, duvarciyana 980 kuruş, camciyana 1.080 kuruş, neccarana 3.680 kuruş sıvaciyana 280 kuruş, perdeciyana 5.400 kuruş ve hammaliyana 7.275 kuruş meblağ ödenmiştir. Bunun dışında çeşitli masraflara ve eşya nakliyecilerine 2.309 kuruş ücret ödenmiştir.

1857 senesinde, Kapıcıbaşı Yunus Bey marifetiyle Feriye Dairesinde ki sim eşyanın tamiri ile Sepetçiler Kasrı'nın bazı mahalleri tamir ettirilmiştir. Söz konusu tamiratta kasrın duvarlarının ve camlarının tamir edildiği anlaşılmaktadır.²⁸⁹ Tamirat esnasında, 91.590 kuruş meblağ sarf edilmiştir. Bunun yirmi iki bin yirmi kuruşu Sepetçiler Kasrı'nın yenilenmesi için kullanılmıştır. Söz konusu tadilatla duvarciyan, rençberan ve hammaliyan grupları çalıştırılmıştır. Buna göre duvarciyana 12.860 kuruş, rençberana 3.113 kuruş, hamaliyeye 85 kuruş meblağ ücret ödenmiştir. Ayrıca inşaatta çalışan kalfaya 1.000 kuruş ücret ile çilingire 1.780 kuruş ücret ödenmiştir. Sonuç itibarıyla bu onarımda toplam 22.020 kuruş sarf edilmiştir.

Osmanlı tarihi açısından hareketli bir süreç olan II. Abdülhamid devri; isyanlar, savaş ve dış borçlarla uğraşılan bir dönemdir. Yönetimsel ve askeri açıdan yaşanan değişimler ile birlikte böylesine dinamik bir dönemde Sultan II. Abdülhamid tahta çıktıktan birkaç ay sonra Sepetçiler Kasrı'nda 1292 senesinin teşrin-i evvel ayının on dördüncü gününden yirminci gününe kadar sürecek olan bir onarım yaptırmıştır. Söz konusu onarım, 2.126 kuruş 5 paraya mal edilmiştir. 1292 senesi tamirat defterinde kasrın bodrum katının, hasta ve yaralıları için düzenlenmesi amacıyla bir onarım yapıldığından bahsedilmektedir.²⁹⁰ 1876 yılında yapılan bu tadilatın akabinde, 1877 yılında Osmanlı-Rus savaşı gerçekleşmiştir.

²⁸⁹HH. İ. 0022/39, vr.1.(11 CA 1273/ 06 Şubat 1857)

²⁹⁰HH. D.18074.(24 Za 1292 / 11 Aralık 1876)

Sepetçiler Kasrı, Boğaz'da bulunduğu konum itibariyle stratejik olarak uygun bir noktada olduğundan bu amaçla kullanılmış olabileceği akla gelmektedir. Ayrıca, ilerleyen yıllarda, kasrın bir bölümünün askeri sevkiyat ambarı olarak işlev gördüğü anlaşılmaktadır. 1292 senesi teşrin-i evvel tamirâtı esnasında neccaran, sıvacıyan, kurşuncu ve rençberan grupları çalıştırılmıştır.²⁹¹ Buna göre, neccarana işbaşı 6 adama 20'şerden 120 kuruş, neferattan 14 adama 18'erden 252 kuruş, 9 kişilik sıvacıyan grubuna kişi başı 16 kuruştan 144 kuruş, kurşuncuya 25 kuruş, rençbaran grubundaki 20 kişiye 8'er kuruştan 160 kuruş ücret ödenmiştir.

Tamirat esnasında kullanılan 8 adet iki çarpılı kalas 28'er kuruştan 224 kuruşa, 13 adet tomruk kalas 16'şar kuruştan 208 kuruşa, 2 adet beşlik meşe direk 11'şer kuruşa, sıva ve çivi masrafları ile birlikte toplam 2.701,05 kuruşa mal edilmiştir.

1877 senesi Sepetçiler Kasrı'nın saçakları üzerinde bulunan kurşunların söktürülüp Tophaneyi Amireye irsaliyle, hazine den Avrupa kiremitleri ferş ettirilmesi söz konusu olmuştur. Bu ifadelerden hareketle, kasrın üst örtü sisteminin değiştirildiği anlaşılmaktadır.²⁹²

1879 senesinde meydana gelen fırtınadan dolayı zarar gören Sepetçiler Kasrı'nın bir an evvel tamiri istenmiştir.²⁹³ Fakat tamir ile ilgili keşfin yaptırılması ve tamirata başlanması birkaç yılda mümkün olmuştur.²⁹⁴ Nihayet 1882 senesinde Sepetçiler Kasrı'nın fırtınadan zarar gören kurşunları tamir ettirilmiştir.²⁹⁵

1892 senesinde Sepetçiler Kasrı'nın sakıfının kurşunları bozulduğu gibi camlarının bazılarının kırıldığı ve çerçevelerinin de bazılarının tamire muhtaç olduğu anlaşılmaları üzere, kasrın kurşunları, camları ve çerçeveleri ile kiremitlerinin yenilendiği anlaşılmaktadır. Söz konusu tadilat, 5.916 kuruşa mal edilmiştir.²⁹⁶

1893 senesi onarımında Topkapı Sarayı dâhilinde Hırka-i Saadet hademesinin koğuşu, seferli koğuşu ile birlikte Sepetçiler Kasrı'nı da içeren bir tamirat gerçekleştirilmiştir. Söz konusu tamiratta, *"Sepetçiler Kasrı hümayunu tahtındaki kapu kemerinin ve muhafaza duvarının bazı mahallerinin ve diğer cihetlerde bazı duvarların harap olmasıyla tamire*

²⁹¹HH. D.18074, vr.2, (24 Za 1292 / 11 Aralık 1876)

²⁹²MB. İ.0036/0057, vr.1, (11 CA 1294/ 23 Haziran 1877)

²⁹³TS. MA. E. 623/105, (11 S 1296/ 04 Şubat 1879)

²⁹⁴TS. MA. E. 623/137, (27 C 1297/ 07 Mayıs 1880)

²⁹⁵TS. MA. E.624, (16 L 1299/ 3 Eylül 1882)

²⁹⁶HH. İ.0082(11 Za 1309 / 7 Haziran 1892)

ihtiyaç görüldüğü”²⁹⁷ şeklinde ifade edilen tamire muhtaç kısımlarına müdahale edilmiştir. Söz konusu tamiratta o dönemde gerçekleşen deprem sebebiyle kasrın duvarlarının yer yer harap olduğu ve kapısının üzerinde yer alan kapı kemerinin de tamire muhtaç hale geldiği anlaşılmaktadır. Yapılan tamirat 37.100 kuruşa mal olmuştur²⁹⁸.

1896 senesinde Sepetçiler Kasrı’nın tamire ihtiyacı olan sakfının Ebniye-i Seniyye ambarı idaresi marifetiyle keşf yaptırılmış olup, tamirat 19.687 kuruşa mal edilmiştir.²⁹⁹ Osmanlı arşivindeki son kayıtlardan birisine göre 1900 senesinde Kasrın iç döşemesi yenilenmiştir.³⁰⁰

4.4. 20. Yüzyıl Onarımları

Yapıldığı tarihten itibaren pek çok kez onarılan kasrın günümüzdeki halini alması, 1955 yılındaki girişimler ile başlayıp, 1960 yılında kararlaştırılan restorasyon projesi doğrultusunda ilk müdahaleleri görmesi ile 1990 yılına dek uzanan bir süreç içerisinde gerçekleşmiştir.

Sepetçiler Kasrı, 19. yüzyılda bir köşk yapısı özelliğini yitirmiş, depo olarak kullanılmıştır. Son olarak askeri sevkiyat ambarı olarak kullanıldığı yılların ardından boşaltılmış ve uzun yıllar bakımsız bir halde bırakılmıştır. Nihayet 1954 yılında dönemin Topkapı Sarayı Müzesi müdürü olan Tahsin Öz, Gayri Menkûl Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu’na sunduğu bir dilekçe ile Topkapı Sarayı’nın en eski binalarından biri olan Sepetçiler Köşkü’nün perişan bir halde olduğu bildirilip gereğinin yapılmasını istemiştir. Tahsin Öz’ün yazdığı dilekçede; “*Topkapı Sarayının en eski binalarından biri olan ve son zamanlara kadar askeri sevkiyat dairesi olarak kullanılmakta bulunan Sepetçiler Köşkü pek bakımsız bir haldeydi nihayet bina barınılmaz bir hale geldiğinden tahliye edilerek camsız ve çerçevesiz bir halde terk edilmiştir. Sepetçiler Köşkü birçok istihareler geçirmiş olmasına rağmen Türk mimarisi yönünden ehemmiyeti aşikâr olduğundan bu anıtın harabiyetinden kurtarılması ve korunması hususunda bir karar alınmasını*” teklif etmiştir. Böylece başlayan süreç 1960 yılında bir kurulun toplanması ve kurulda alınan karar ile bir restorasyon projesinin hazırlanması şeklinde neticelenmiştir. Koruma Kurulu arşivinde bulunan raporlara göre; 1955 senesi onarımı esnasında kasırdan geriye kalan yapının çatı örtüsü tamir ettirilmiş, duvarlar, kapı ve pencereler onarılmıştır. Bu onarım sırasında toplam sarf edilen para; 86.000

²⁹⁷HH. İ.0085 (21 Z 1310/ 6 Temmuz 1893)

²⁹⁸HH. İ.0085 (21 Z 1310/ 6 Temmuz 1893)

²⁹⁹HH. İ.0106, (09 R 1314 / 14 Aralık 1896)

³⁰⁰TS. MA. E.929.101(28 Ş 1317/ 1 Ocak 1900)

TL'dir. 1956 senesinde devam eden onarım esnasında ise 24.000 TL sarf edilmiştir. Sonunda 1960 yılında Kasrın 17. yüzyıldaki özgün haline getirilmesi için bir çalışma başlatılmış ve bu çalışma sonucunda bir restorasyon kararı alınarak uygulamaya konmuştur.

1960 senesi onarımı esnasında ayaklar arasındaki muhdes ahşap asma kat kaldırılmış, ayaklar arasındaki iç sıva raspası temele kadar temizlenmiştir. Bu onarım sırasında toplam 30.000 tl harcanmıştır. Kasrın 20. yüzyılda gördüğü ilk büyük onarım olan 1960 restorasyonu ile kasrın 19.yüzyılda almış olduğu yeni görünümünden arındırılarak 17. yüzyıldaki Topkapı Sarayı köşkü olarak kullanılan haline dönüştürülmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla alınan karar doğrultusunda onarımla ilgili bir keşif yaptırılmıştır. Yapılan keşif sonucunda onarımın toplam 301.651 TL 42 kuruşa mâl olacağı anlaşılmıştır. Fakat bu onarım 1980 yılına kadar kesintilere uğrayarak zaman zaman durdurularak devam etmiştir. Bu süreçte Sedat Hakkı Eldem'in ve Doğan Kuban'ın restorasyon sürecinin sekteye uğramaması yönünde telkinlerinin sürekli olarak devam ettiği arşivde yer alan dilekçelerinde görülmektedir. 1966 yılında yayınlanan bir gazete haberinde Sepetçiler Kasrı'nın restorasyonunun yarım bırakıldığı ve kasrın yüz üstü kaldığı şeklinde ifadeler kullanılmıştır. Şehrin merkezinde göz önünde bulunan yapının bu dönemde de dikkatleri çektiği anlaşılmaktadır.

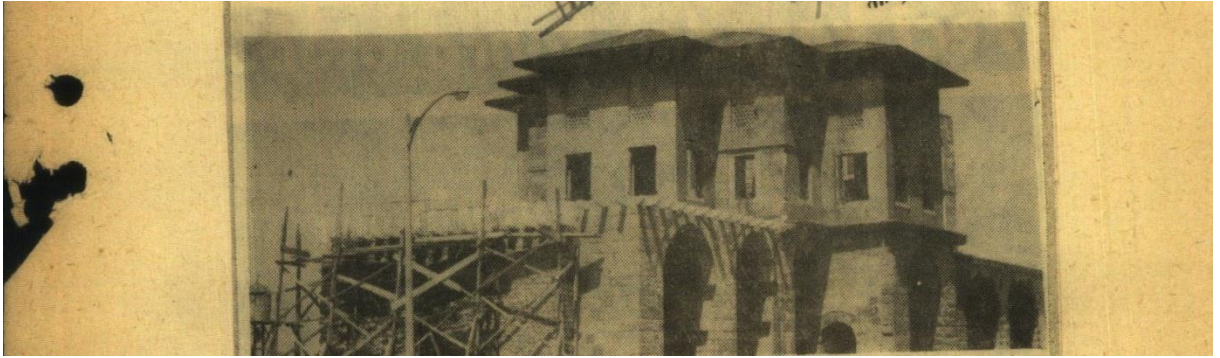
Şekil.64: 1960 Restorasyon Çalışmaları Esnasında Sepetçiler Kaskı'nın sonradan eklenen yapı gruplarından arındırılmış halini gösterir fotoğrafı (IV Numaralı Kùltür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu Arşivi)

Şekil.65: 1960 Restorasyon Çalışmaları Esnasında Sepetçiler Kaskı (IV Numaralı Kùltür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu Arşivi)

Şekil.66: 1960 Restorasyon Çalışmaları Esnasında Sepetçiler Kaskı (IV Numaralı Kùltür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu Arşivi)

Şekil.67: 1966 yılı Restorasyonu esnasında Sepetçiler Kaskı (Yeni Gazete, 29 Ağustos 1966)

Şekil.68: 1960 Restorasyonu Öncesi Kasrın İç Mekân (Salt Galeri Arşivi)

Şekil.69: 1960 Onarımı Öncesi Kasrın İnşa Kitabesi (Salt Galeri Arşivi)

Şekil.70: Sepetçiler Kasrı İç Mekandaki Nişler (Salt Galeri Arşivi)

Kasırda, 1960 sonrası yaklaşık 40 yıl kadar sonra kapsamlı bir onarım daha gerçekleştirilmiştir. 1999 yılında kasrın çeşitli mahallerinde gerekli görülen tadilatlar yapılmış, bazı alanlar kaldırılmıştır. Bu onarım esnasında kasrın çevre düzenlemesi ve rıhtımının yenilenmesi söz konusu olmuştur. İncelenen raporlar ve fotoğraflar neticesinde kasrın gerek iç mekânlarında gerekse dış cephesinde birtakım değişiklikler yapıldığı anlaşılmaktadır. Buna göre iç mekânda duvarların bezemesiz olduğu, 1999 onarımı esnasında duvarlarının, kubbesinin bezemeli bir halde tekrar düzenlendiği anlaşılmaktadır. Dış cephesinde ise müdahale gerektiren duvar yüzeylerinde, bahçeye inen merdivenlerinde, kaide kısmının kemerlerinde birtakım tamirler gördüğü anlaşılmaktadır. Sonuç itibarıyla Sepetçiler Kasrı'nın bugünkü görünümüne 1960 ile başlayan son olarak 1999 yılı onarımı ile neticelendirilen müdahaleler sonucunda geldiği anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışmada Osmanlı Devleti'nin merkezi olan Topkapı Sarayı dâhilinde bulunan yapılar içerisinde iki Sepetçiler Kasrı tarih ve sanat tarihi disiplinleri çerçevesinde incelenmiştir. Hasbahçe Sepetçiler Köşkü ile YalıköşküSepetçileri'nin Saray içerisindeki yeri, tanımı, anlamı ve işlevi ortaya konmaya çalışılmıştır. Araştırmamız esnasında Topkapı Sarayı içerisinde bu zamana kadar bilinenin aksine bir değil iki Sepetçiler Kasrı olduğu anlaşılmıştır. Saray içerisinde Hasbahçede İncili Kasrı'nın bulunduğu Ahırkapı dolaylarında Yalıköşkü Sepetçiler Kasrı'ndan daha önce yapılmış ve bazen 'Eski Sepetçiler' bazen 'Atik Sepetçiler' olarak anılan bir başka köşk daha vardır. Her iki köşkte Sarayda eş zamanlı olarak padişah ve maiyeti tarafından kullanılmıştır. Fakat Topkapı Sarayı Sepetçilerinden günümüze yalnızca Yalıköşkü mevkiinde bulunan çoğunlukla 'Yalı Köşkü Sepetçileri' olarak anılan Sultan İbrahim devri yapısı olan köşk ulaşmıştır.

Osmanlı Devleti'nin geçirdiği tüm safhaların izlenebildiği Topkapı Sarayı'nın, belirli bir plan dâhilinde gelişmeyen, padişahların bireysel iradeleriyle yaptırmış olduğu binalardan müteşekkil olduğu bilinmektedir. Sarayı oluşturan temel yapı biriminin köşkler olduğu, bu yapıların Topkapı Sarayı için ne kadar önemli birer mimari unsur olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Yeni Sepetçiler Kasrı, sahip olduğu özgün karakterli plan tipiyle, saray teşkilatı içerisindeki konumu ve topografya ile uyumu itibariyle özel bir yapıdır. Saray yapıları içerisinde Sepetçiler Kasrı, diğer köşkler gibi çeşitli amaçlar için kullanılmaya elverişli bir mekân olarak tasarlanmıştır. Sur üzerine oturan, fevkâni, sütunlu revaklı açık bölümleri ile Yalı Köşkü ve İncili Köşkü'ne göre daha gösterişli bir yapı olup, dört tarafa da bakan cephe tasarımı ve kubbeli taht odasıyla Sarayburnu'nda dikkat çekici bir kasır olma özelliğine sahiptir.

Saray yapıları içerisinde çeşitli fonksiyonlara sahip binalar arasında olan köşkler, padişah ve harem halkının özel yaşama isteğinin birer parçası gibidir. Bu açıdan başka yapı türlerinden edinemeyeceğimiz kişisel veriler bakımından padişah ve yakınlarının özel yaşamlarının anlamlandırılabilmesi açısından bizlere fikir vermektedirler. Tamda bu kısımda sarayın köşk yapılarının Osmanlı saray yaşamının anlaşılması açısından önemli olduğu âşikardır.

Köşkler, yalnızca saray yaşamı açısından değil aynı zamanda şehir yaşantısını anlamlandırmada büyük rol oynamaktadır. Osmanlı sivil mimarisi açısından günümüze gelebilmiş çok sayıda erken tarihli örnek bulunmamaktadır. Bu açıdan saraya bağlı yapılar

dahi olsa köşkler Osmanlı sivil mimarisinin gösterişli birer örnekleridir. Ev mimarisinin en iyi örnekleri olarak köşkler, Türk evinin temel biçimini, genel hatlarını gözler önüne sermektedirler, dolayısıyla saray yapılarından köşkların mimari okumaları sayesinde Türk ev mimarisi hakkında bilgi edinilebilmektedir.

Sepetçiler Kasrı'nın Saray içerisindeki işlevi sorusunun yanıtı olarak saray halkı için eğlenme ve dinlenme mekânı olduğu, sultanın ve harem halkının donanma ile ilgili törenleri izlemek için de köşkü kullanıldığı sonucuna varılmıştır. Kasır bu işleviyle donanma törenleri esnasında seyir mekânı olarak da kullanılmıştır. Aslında donanma seyirleri hemen yanı başında bulunan Yalı Köşkü'nde yapılmaktadır, fakat Sepetçiler Kasrı'nın da bu amaçla kullanıldığı anlaşılmıştır. Bununla birlikte, gerek kasrın sahip olduğu bazı mimari elemanların varlığından gerekse kasrın içerisindeki odaların mahiyetinden yapının bu temaşa esnasında zaman zaman harem halkı tarafından kullanılmış olduğunu göstermektedir.

Sepetçiler Kasrı 17.yüzyılda bina edilmiş olmakla birlikte yüzyıllara direnerek dönüşümler yaşayarak şehirdeki yerini bugüne kadar sürdürmeyi başarmıştır. Bugün hala şehrin silüetinde konumu itibarıyla dikkat çekici bir parça olarak kentsel bellekteki yerini korumaktadır. Bir 17. yüzyıl yapısı olarak kasır, çağlar boyunca kent dokusu içerisinde işlevsel değişimlere uğrayarak farklı dönemlerde farklı amaçlara hizmet ederek günümüze ulaşmıştır. Bugün gördüğümüz Kasrın planı 20.yüzyılda geçirdiği restorasyonlarla 17. yüzyıldaki haline referans verecek biçimdeyeniden düzenlenmiştir.

Çalışma sonucunda ulaşılan bilgilerden, kasrın geçirdiği onarımlar ve işlevsel değişimler açısından kasrın tarihçesini dört döneme ayırmak mümkün olmuştur. Buna göre; Sultan İbrahim devrinde yapıldığı 1643'ten Sultan I. Mahmud devrine kadar olan süreç yapının birinci dönemini oluştururken, Sultan I. Mahmud devrinde 1739-1740 yılları içerisinde geçirdiği onarım sonrası süreç kasrın ikinci dönemini oluşturmuştur. Sultan I. Mahmud devrini izleyen yıllarda yapıda çeşitli tamir ve yenileme çalışmaları gerçekleştirilmişse de söz konusu onarımlar yapının genel özelliklerini bozamamış, kasır Sultan I. Mahmud dönemindeki karakteristik özelliğini 19.yüzyılın ikinci yarısına kadar korumuştur. 19. yüzyılda yapılan müdahaleler ile kasır yeni bir işlev ve görünüme kavuşmuştur. Böylece bu süreç yapının üçüncü dönemini oluşturmaktadır. Son olarak 20. yüzyılda 1955 ile başlayan süreç sonrasında geçirdiği restorasyonlarla Kasır bugünkü görünümüne kavuşmuş ve dördüncü dönemine ulaşmıştır.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi

Cevdet Saray (C. SM)

0043.2184; 0170.8503; 0131.6578

Cevdet Maliye (C. ML)

237.9916

Baş Muhasebe Defterleri (D. BŞM. d.)

5225; 5458.805

Hariciye Nezareti Siyasi (RH. SYS)

1352.46

Hariciye Nezareti Mektubi Kalemi (HR. MKT)

107.16

Hatt-ı Hümayun (HAT)

15091

Hazine-i Hassa Defterleri (HH. d.)

18074; 27063

Hazine-i Hassa İrade (HH. İ)

0082.43; 0085.30; 0106; 0144; 0022.39

İbnü-l Emin Saray Mesalihi (İE. SM)

13.1323; 0021.2217.

İrade Telgraf ve Posta (İ. PT)

14,6

İrade Dahiliye (İ. DH)

126.6480; 126.6458

Topkapı Sarayı Arşivi, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterleri (TS. MA. d)

3414.0001; 3414.0002; 3126; 2439; 9916.0053; 3005.0002; 2383; 2437; 2439.0002;
2439.0073; 2429.0076,;3134; 4701; 3128.

Topkapı Sarayı Arşivi, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakları (TS. MA. e)

1100;0197; 623; 105; 622, 137; 624;0929; 203; 1083; 1166; 0.122,

Maliyeden Müdevver Defter (MAD.D)

00750

Mabeyn-i Hümayun Evrakı İradeleri (MB. İ.)

0036.57

Yıldız Mütenevvi Maruzat (Y. MTV.)

0276; 0307

Yıldız Hazine-i Hassa (Y. PRK. HH.)

0012; 0005

Kaynak Eserler

Abdi,

Abdi Tarihi, hazırlayan: Faik Reşit Unat, TTK, Ankara2020.

Câbî Ömer Efendi,

Câbî Tarihi, c. I, hazırlayan: Mehmet Ali Beyhan, TTK, Ankara 2003.

Çelebizâde İsmail Âsım Efendi

Râşid Mehmed Efendi,

Târih-i Râşid ve Zeyli, hazırlayanlar: Abdülkadir Özcan, Yunus Uğur, Baki Çakır, Ahmet Zeki İzgöer, Klasik Yayınları, c.I-II-III, Klasik Yayınları, İstanbul 2013.

Hezarfen Hüseyin Efendi,

Telhisü'l-Beyan Fi Kavânîn-i Âl-i Osmân, hazırlayan: Sevim İlgürel, TTK, Ankara 1998.

İzzî Süleyman Efendi,

İzzî Tarihi, hazırlayan: Ziya Yılmaz, Yazma Eserler Kurumu, İstanbul 2019.

Kâtip Çelebi,

Fezleke, hazırlayan: Zeynep Aycibin, Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü, İstanbul 2007.

Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi,

Ravzatü'l-ebrâr, Nevzat Kaya, TTK, Ankara 2003.

Na'imâ Mustafa Efendi,

Târih-i Nâ'imâ, hazırlayan: Mehmet İpşirli, c. IV, TTK, İstanbul 2014.

Silahtar Fındıklılı Mehmed Ağa,

Zeyl-i Fezleke, hazırlayan: Nazire Karaçay Türkal, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2012.

Sema Arıkan,

III. Selim'in Sırkâtibi Ahmed Efendi Tarafından Tutulan Ruznâme, YL Tezi, İstanbul Üniversitesi, Tarih bölümü, SBE, İstanbul 1988.

Tayyar-zâde Atâ,

Osmanlı Saray Tarihi: Tarih-i Enderun, Hazırlayan: Mehmet Arslan, Kitabevi, İstanbul 2010.

Vak'anüvis Halil Nuri Bey,

Nûrî Tarihi, Hazırlayan: Seydi Vakkas Toprak, TTK, Ankara 2015.

III. Mustafa Ruznamesi

Hazırlayan: Yunus Irmak, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, SBE, Yeniçağ Tarihi, İstanbul 1991.

Araştırma ve İncelemeler

- Abdurrahman Şeref Bey, “Topkapı Saray-ı Hümayûnu”,**Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası**, sayı 5, Aralık 1326.
- Ahunbay, Zeynep, “Osmanlı Mimarlığında Od Taşı”, **19. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi Bildiri Özetleri**, c. 1, Ankara 1995, s. 27-34.
- Akçıl, Nesrin Çiçek, “Saray-ı Cedid”,**Diyanet İslam Ansiklopedisi**, c. 36, İstanbul 2009, s. 126-128.
- Akdoğan, Günel, “Dünden Bugüne Bahçe Kültürümüz”, **Sanat Dünyamız**, sayı 8, İstanbul 1995.
- _____, **Bahçe ve Peyzaj Sanat Tarihi**, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Ankara 1976.
- Akgündüz, Ahmet, **Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri**, Osav, İstanbul 1990.
- Akozan, Feridun, **Topkapı Sarayı: Bir Mimari Araştırma**, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1982.
- Aslanapa, Oktay, **Türk Sanatı**, Remzi Kitapevi, İstanbul 2011.
- Atasoy, Nurhan: **Hasbahçe**, Kitap Yayınları, İstanbul 2002.
- _____, **15.yüzyıldan 20.yüzyıla Osmanlı Bahçeleri ve Bahçeler**, Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul 2005.
- Bilecik, Gülberk, **Yalı Köşkü Fabrikası, Ayverdi Haritasının IşığındaXIX.Yüzyıldaİstanbul’un Tarihi Yarımadası’nda İnşaat Faaliyetleri**,Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Bölümü, İstanbul 2004.

- Bope, Auguste, **XVIII. Yüzyıl Boğaziçi Ressamları**, çev. Nevin Yücel-Celbiş, İstanbul 1998.
- Boztaş, Müge, **Topkapı Sarayı Müzesi Revan Köşkünde Bulunan Çiniler ve Karakteristik Özellikleri**, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Sakarya 2008.
- Can, Selman, **Belgelerle Çırağan Sarayı**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1999.
- Çağman, Filiz, “Hünername Minyatürlerinde Topkapı Sarayı”, **Müze**, sayı 1, Ankara 1989, s. 37-43.
- Çetintaş, Burak **1453’de 1928’e kadar İstanbul’da Gömülmüş Türk Denizcilerinin Mezar Taşları Bölüm 2**, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, 2009.
- Cezar, Mustafa **Osmanlı Başkenti İstanbul**, EKAV Yayınları, İstanbul 2002.
- Cimilli, Canan **Topkapı Sarayının Anıtsal Kapılarının İşlev ve Sembolizmin Açısından İncelenmesi**, Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü, SBE, Sanat Tarihi, İstanbul 2007.
- Dethier, P.A, **Boğaziçi ve İstanbul**, Eren, İstanbul 1993.
- Demiriz, Yıldız, **Osmanlı Mimarisinde Süsleme I Erken Devir**, Kültür Bakanlığı, İstanbul 1979.
- Dirimtekin, Feridun, **Fetihten Önce Haliç Surları**, İstanbul Enstitüsü, İstanbul 1956.
- _____, **İstanbul After The Conquest**, İstanbul Press, İstanbul 1953.

Eldem, Sedad Hakkı,

Köşkler ve Kasırlar, c.I, Güzel Sanatlar Akademisi, İstanbul 1969.

Türk Bahçeleri, Kültür Bakanlığı Türk Sanat Eserleri, c. I, İstanbul 1976.

Erzincan, Tuğba,

“Sepetçiler Kasrı”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, c.36, İstanbul 2009, s. 538-539.

Esemenli, Deniz

“Harem”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, c.16, İstanbul 1997, s. 138-152.

Esin, Emel,

İslamiyetten Önceki Türk Kültür Tarihi ve İslama Giriş, Edb. Fakültesi Yay., İstanbul 1978.

_____,

Türk Kültür Tarihi İç Asya’daki Erken Safhalar, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 1985.

Eyice, Semavi,

Son Devir Bizans Mimarisi, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, İstanbul 1989.

_____,

“Mimar Kasım Ağa”, Belleten, c. XLIII, s.767-808.

Effemberger, Neslihan,

“Surlar ve Kapılar”, Suriçi İstanbul Fetihten Önce-Fetihten Sonra, Fatih Belediyesi Yayınları, İstanbul 2007.

Evyapan, Gönül,

Eski Türk Bahçeleri ve Özellikle Eski İstanbul Bahçeleri, ODTÜ, Ankara 1972.

Ferrari, NicolKonçar,

“Topkapı Sarayı”, Antik Çağdan 21. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi, c. 8, İBB Yayınları, İstanbul 2015, s.140-151.

EugeneFlandin,

İstanbul (L’Orient), Zodyak Kitapevi, İstanbul 2010.

- Galland, Antonie, **İstanbul’a Ait Günlük Hatıralar**, çeviren: N. Sırrı Örik, c.I, TTK, Ankara 1987.
- Genim, Sinan, “Yüzyıllar Boyu İstanbul Panoramaları”, **Osmanlı İstanbulu I**, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2014.
- Germaner, Semra, Zeynep İnankur, **Oryantelistlerin İstanbul’u**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2008.
- Grelot, Josephus, **İstanbul Seyahatnamesi**, İstanbul 1998.
- Goodwin, Godfrey, **Topkapı Palace An Illustrated Guide to its Life and Personalities**, SagiBooks, London 1999.
- Görür, Cem, **III. Mustafa, Ailesi, Günlük Hayatı, Dini ve İlmi İlgileri**, YL Tezi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, SBE, Tarih Bölümü, Bilecik 2020.
- Hammer, Jon Von, **İstanbul ve Boğaziçi**, TTK Yayınları, Ankara 2011.
- Hartmut, Maximillian, “The panorama of Istanbulca. 1740 by Gudenus: a reconsideration of its date and authorship”, **Frühneuzzeit- Info**, 2012, s.164-170 (son erişim: 29.08.2021).
- Kaplan, Ayşe, “Henry Aston Barker’in İstanbul Panoraması ve Bazı Belgeler Işığında Tarihsel Kaynak Olarak Sıhhati Üzerine Bir Değerlendirme”, **Osmanlı İstanbulu**, editörler: Feridun M. Emecen, Ali Akyıldız, Emrah Safa Gürkan, c.5, 29 Mayıs Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2018, s. 581-591.
- Kalfazade, Seda, “Çırağan Sahilsarayı”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, c.8, İstanbul 1993, s.304-306.

- Kartal, Betül, **İstanbul Saray Bahçelerinin Peyzaj Mimarisi Açısından İncelenmesi**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, FBE, İstanbul 2009.
- Karavar, Hilal, **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İzmit Çuha Fabrikası**, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006.
- Karaöz, Nalan, III. Selim Döneminde Yapılan Merasimler, Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü, SBE, Akdeniz Dünyası, İstanbul 2015.
- Koçu, Reşad Ekrem, **Topkapı Sarayı**, Doğan Kitap, İstanbul 2015.
- Kömürçiyan, Eremya, **17. Asırda İstanbul**, Eren, İstanbul 1988.
- Kuban, Doğan, “Sepetçiler Kasrı”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Tarih Vakfı Yayınları, c. 6, s. 527-528.
- Küçükhasköylü, Nurdan, “18.Yüzyıl sonunda İstanbul Sanat Ortamı ve KozmazKomidaskömürçiyan”, **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl. 3, sayı. 9, s. 304-314.
- Mango, Cyril, **Bizans Mimarisi**, Özel Basım, İstanbul 2012.
- Mamboury, Ernest, **İstanbul Touristique**, Çituri Biraderler Basımevi, İstanbul 1951.
- Müller-Wiener, Wolfgang, **Bizans'tan Osmanlı'ya İstanbul Limanı**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003.
- _____, **İstanbul'un Tarihsel Topografyası; 17.yüzyıl Başlarına Kadar Byzantion**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001.

Necipoğlu, Gülrü,

15. ve 16. Yüzyıllarda Topkapı Sarayı, Mimari, Tören ve İktidar, YKY Yayınları, İstanbul 2007.

Orgun, Zarfı,

Hassa Mimarları, Arkitekt Neşriyatı, İstanbul 1939.

Ortaylı, İlber,

İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı, İletişim yayınları, İstanbul 1983.

Osman, Rıfat,

Edirne Sarayı, TTK Yayınları, Ankara 1957.

Özcan, Abdülkadir,

Fatih Sultan Mehmet, Kanunname-i Al-i Osman (Tahlil ve Karşılaştırmalı Metin), hazırlayan: Abdülkadir Özcan, İstanbul 2003.

“Bostancıbaşıların Beledi Hizmetleri ve Bostancıbaşı Defterlerinin İstanbul’un Toponomisi Bakımından Değeri”, **Tarih Boyunca İstanbul Semineri 29 Mayıs-1 Haziran 1988, Bildiriler**, İÜ. Edebiyat Fak. Tarih Araştırma Merkezi, Edebiyat Fakültesi Basım Evi, İstanbul.

“Hassa Ordusunun Temeli Mu’allem Bostaniyan-ı Hassa Ocağı”, **Tarih Dergisi**, sayı 34, İstanbul 1984, s. 347- 396.

“Bostancı”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, c.6, 1992, s. 308.

Özgüven, Yekta,

II. Mahmud Dönemi İstanbul’unda Kentsel, Fiziksel Kavrayışın Değişimi, Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üni., FBE, İstanbul 2009.

Perot, Jacques,

Hatice Sultan ile Melling Kalfa Mektupları, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 2001.

- Rado, Şevket, “Bostancıbaşı Defterleri ‘1802 yılında Boğaziçi ve Haliç kıyılarında Kimler Oturdu’”, **Hayat Tarih Mecmuası**, İstanbul 1972, s. 3-32.
- Refik, Ahmet, **Türk Mimarları**, Kapı yayınları, İstanbul 1977.
- Seçkin, Nadide, **Topkapı Sarayının Biçimlenmesine Egemen Olan Tasarım Gelenekleri Üzerine Bir Araştırma (1453-1755)**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 1998.
- Sakaoğlu, Necdet, **Tarihi, Mekânları, Kitabeleri ve Anıları ile Saray-ı Hümayun**, Denizbank Yayınları, İstanbul 2002.
- _____, “Bostancı Ocağı”, **DBİST**, Kültür Bakanlığı Yay., c.2,s.305-307.
- Sevim, Mustafa, **Gravürlerle İstanbul**, C. I, II, III, TC. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996.
- Sertoğlu, Mithat, “Sepetçiler Kasrı”, **Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi**, İz yayıncılık, Ankara 1999.
- Sözen, Metin, **Bir İmparatorluğun Doğuşu: Topkapı Sarayı**, Unilever Yayınları, İstanbul 1998.
- Tekdemir, Aziz, “Tanzimat Dönemi Nafia Nezareti”, **Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, c. 1, Sayı1, Ocak2011.
- Tarım, Zeynep, “Topkapı Sarayı”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, c. 41, İstanbul 2012, s.256-261.
- _____, “Saray”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, c. 36, İstanbul 2009, s. 117-12.

- _____,
“Topkapı Sarayı’nın Kısımları, Kullanımı ve Teşrifatı”, **Topkapı Sarayı’nı Anlatmak**, Editör: A. Satan-S. Aydın- S. İpek, İstanbul 2018, s: 102-109.
- _____,
“Saray Teşkilatı ve Teşrifatı”, s. 212-220/
“Palace Organization and Protocol”, p. 564-566", **Fatih ve Dönemi/ Mehmed II and His Period**, Editör Necat Birinci, İstanbul 2004.
- Terzi, Arzu Tozduman,
“Hazine-i Hassa-i Şahane Kumpanyası Vapurları”, **Tarih Boyunca Türklerde ve Dünyada Denizcilik Semineri Bildirisi**, Globus Dünya Yayınları, İstanbul 2005,s.147-154.
- _____,
“19.yüzyıl sonunda Ebniye-i Seniyye İdaresi”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi**, İstanbul 1998, sayı 16,s.109-119.
- _____,
Hazine-i Hassa Nezareti, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2000.
- Tezcan, Hülya,
Topkapı Sarayı ve çevresinin Bizans Devri Arkeolojisi, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul 1989.
- Thevanot, Jean,
1655-1656’da Türkiye, Çeviren: Nuray Yıldız, Kitapevi Yayınları, İstanbul 1978.
- Tunay, İnci,
İstanbul Sur Kapıları, İBB Yayınları, İstanbul 2014.
- Tunay,Mehmet İhsan,
Türkiye’de Bizans Mimarisi’nde Taş ve Tuğla Tekniğine Töre Tarihlendirme, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, SBE,

- Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü Sanat Tarihi
Anabilim Dalı, İstanbul 1984.
- Turani,Adnan, **Sanat Terimleri Sözlüğü**, Tolum Yayınları,
İstanbul 2014.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, **Kapıkulu Ocakları**, Türk Tarih Kurumu,
Ankara 1988.
- Uğraş, Hayal Meriç **Topkapı Sarayı Çinili Köşk**, Yıldız Teknik
Üniversitesi, Doktora Tezi, FBE, Mimarlık
Tarihi ve Kuramı Anabilim Dalı, İstanbul 2010.
- Yakarçelik, Nalan, “Deniz Müzesinde Sergilenen Tarihi Kadırga”,
Vakıflar Dergisi, sayı 49, Haziran 2018, s.169-
185.
- Yeşilyurt, Funda, “Topkapı Sarayı Dördüncü Avluda Kullanılan
Çiniler”, **Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi**,
SBE, Ankara 2014.
- Yıldız, Murat, “Osmanlı Devlet Teşkilatında Bostancı Ocağı”,
Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat
Araş. Enstitüsü, İstanbul 2008.
- Yumrukçağlar, Yıldız, “Beşiktaş Sahil Sarayı ve Çevresinin Tarihsel
Gelişimi”, **Milli Saraylar Kültür-Sanat-Tarih
Dergisi**, sayı 6, 2010.

EKLER

EK 1:1791 Tarihli Onarımı gösteren tablo

1206/1791 tarihinde Hasbahçede Eski Sepetçilerde iki maksureye ferşolunup ustasına teslim olunan (TS.MA.D.2437/1)		
Sade kadife yastık 6/6 12 adet	İbrişim saçaklı çuka makad 1/1 2 adet	Hassa şilte 1/1 2 Adet
Yemini yüz yastığı 1/1 2 adet	Sade sakizisadr 1/1 2 adet	Kırmızı puşide 2 adet
Yapağı minder 1/1 2 adet		
Mahalli mezburda iki adet abdest odalarında mevcut olan		
Telli kadife yastık 5/5 10 adet	İbrişim saçaklı çuka makad 1/1 2 Adet	Çuka kapı perdesi 1/1 2 Adet
Pembe minder 1/1 2 Adet	Telli diba sadr 1/1 2 Adet	Yemeni yüz yastığı 1/1 2 Adet
Mahalli mezburda iki adet sofalarda mevcut olan		
Sade kadife yastık 4/4 8 adet	İbrişim saçaklı çuka makad 1/1 2 adet	Yapağı minder 1/1 2 adet
Mahalli mezburda Darüssaade Ağası odasında mevcut olan		
Sade kadife yastık	İbrişim saçaklı çuka makad	Bez pencere perdesi 4/3 1 adet
Yapağı minder 3 adet		
Darüssaade Ağasının sofasında olan		
Köhne kadife yastık 6 adet	Köhne çuka makad 1 adet	Minder 1 adet
Silahdar Ağa odasında mevcut olan		
Bila yüz yapağı yastık 2 adet	Köhne makad 1 adet	Minder 2 adet
Hazinedar Ağa odasında mevcut olan		
Sade kadife yapağı yastık 5/1 6 adet	Çuka makad 2 adet	Yapağı minder 2/2 1 adet
Kapı perdesi 1 adet		

EK 2: Sepetçiler Kasrı için yapılan 1739 yılı Mayıs ayı iç dekorasyonu gösterir tablo (TS. MA. D. 2383 Safer 1152)

Yalı köşküne nazır müceddeden yapılan maksureye ferşolunan		
Telli kadife yastık 8 adet	Al çuka memlu minder 2 adet	Basma yemeni pencere perdesi 8 adet
Al çuka kapı perdesi 1 adet	Taçlı ayna 1 adet	Ücarat-ı terzi ve hallaciye 5.5 kuruş
Kubbeli odaya ferşolunan		
Halı 5 adet	Al çuka kapı perdesi 1 adet 6 zira	Saye çuka kapı perdesi 1 adet 9.5 zira
Halıcı üstadiyesi ve kolan vesaire 9.5 kuruş		
Mahall-i mezburda deryaya nazır sofaya ferşolunan		
Telli kadife yastık 6 adet	Al çuka makad 1 adet	Pembe memlu şilte 1 adet
Basma çuka nihali 1 adet		
Mahall-i mezburda orta sofaya ferşolunan		
Telli kadife yastık 6 adet	Al çuka makad 1 adet bir sagirmakadzammile iki makad yapıldı.	Sakızı duvar perdesi 1 adet
Basma çuka nihali 1 adet		
Mezbur perdelere iştiradan sarfolunan sarı bez top 3 fi 220 kuruş	Şerid zira 7.5 fi kuruş 10 75	Pirinç halka aded 8 28 üstadiyeleri kuruş 360 terzi 900 perdecı 1260
Telli kadife yastık 6 adet	Al çuka makad 1 adet	Basma çuka nihali 1 adet
Bahçeye nazır sofaya ferşolunan		
Telli kadife yastık 6 adet	Al çuka makad 1 adet	Basma çuka 1 adet
Berây-i nihalisarfolunanmevcuttan al nim çuka zira 12	İştiradan basma çuka zira rub gılaflara bez aded 9	Terzi üstadiyesi aded iştiradan basma çuka zira 24 kuruş 66.5
Terzi üstadiyesi kuruş 8.5		
Gemi keçesi aded 15 fi : 130 kıyyesi kuruşhamaliyesi 48.5 30 para	Kabara ekseri top 12 fi: 30 para kuruş 9	Mismar bahası aded 1000 kuruş 1 para 30
Minder ve yastıklarının pembeleri tazelenip yapıldıkta verilen ücarat terzi ve hallaciye kuruş 13.5 10/ 23.5		
Taşrada deryaya nazır taht-ı hümayuna ferşolunan		

telli kadife yastık 5/1 6 adet	al çuka makad 1 adet	beyaz şilte 1 adet
Basma çuka nihali 1 adet		
Abdest odasına ferşolunan		
Elli kadife yastık 5 adet	Al çuka makad 1 adet	Al çuka kapı perdesi 1 adet
basma çuka nihali 1 adet iki adet basma çuka yastıktan yapıldı		
Berây-ı nihalisarfolanun iştiradan basmaçuka zira 8 rubu 2 fi: 11o para	Mevcuddan al nim çuka zira 10	Ücarat-ı terzi ve hallaciye kuruş 4 para 30
Gılaflık bez 3 adet		

Ayaklı taht-ı hümayuna ferşolunan		
Telli kadife yastık 3 adet	Al çuka makad 1 adet	
Abdest odası ittisalindeki sagir odaya ferşolunan		
Kadife yastık 2 adet	Al çuka makad 1 adet	Yapağı memlu minder 1 adet
Al çuka kapı perdesi 1 adet		
Mahall-i mezburda ağa odasına ferş olunan		
Kadife yastık 12 adet	Al çuka makad 3 adet	Minder 3 adet
Memlu minder yüzlerine iştiradan sarfolunan kırmızı bez top 38 fi 210 kuruş 64.5 para	Mezburların yastık ve minderleri tazelendikte verilen ücarat-ı terzi ve hallaciye kuruş 9.5	
Berây-ı basamak mevcuttan sarfolunan al nim çuka zira 1.5 5 berayikenif 6.5		

EK 3: 1739 yılı dekorasyonunu gösterir tablo TS.MA.E.1100 / 17 Ra 1152)

Sepetçiler Kasır tamir ve bazı mahallerinde müceddeden inşa buyurulan mahallere mevcut hazineden ferş olunan				
Yalı köşküne nâzır cedid oda-i hümayun				
Telli kadife yastık 8 adet	Al çuka makad 2 adet	Basma yemeni pencere perdesi 8 adet	Pembememlu minder 2 adet	
Taçlu vasat ayine 1 adet	Pembe memlubeyaz ... köşe şiltesi 1 adet	Al çuka kapı perdesi 1 adet		
Fevkânî kebir kubbeli odaya sağ tarafta deryaya nazır sofaya				
Telli kadife yastık yüzü 6 adet: pembe-i atik döşeme minder	Al çuka mak'ad 1 adet	Pembememlû minder 1 adet: pembe-i atik döşemesinden	Pembe memlû beyaz köşe şiltesi 1 adet	Basma çuha nihali 1 adet 8 zira
Sofa ayağına kırmızı nim çuka 4 zira				
Orta sofasına				
Telli kadife yastık yüzü 6 adet pambesi atik döşemesinden	Al çuka makad 1 adet	Pembe memlû minder 1 adet: pembe-i atik döşemesinden	Sakızkârî kebir perde 1 adet	Basma çuha nihâlî 1adet 8 zira: iştiradan
Sofa ayağına kırmızı nim çuka 4 zira				
Sol tarafta has bahçeye nâzır sofaya				
Telli kadife yastık yüzü 6 adet: pembe-i atik döşemesinden	Al çuka mak'ad 1 adet	Pembe memlû minder 1 adet: pembe-i atik döşemesinden	Basma çuka nihâlî 1 adet: İştiradan	Sofa ayağına kırmızı nim çuha 4 zira
Çuka kapı perdesi 1 adet / 6 zira : derununaFransızdan 1 adet / 9.5 zira: taşraya sâyeden				
Mahall-i mezbura muttasıl ve deryaya nazır abdest odasına				
Telli kadife yastık yüzü 5 adet: pembe-i atik döşemesinden	Al çuka mak'ad 1 adet	Pembememlû minder 1 adet pembe-i atik döşemesinden	Basma çuka örtü 1 adet	Al çuka kapı perdesi 1:derunun da 1: iki kapı aralığında ki kapıda

Berây-ikenif nim çuka 5 zira				
İki kapı miyânında olan sagir odaya				
Kadife yastık yüzü 2 Adet	Al çuka makad 1 Adet	Yapağı memlumMinder 1 Adet: hazineden		
Taşrada Ayaklı Taht-ı Hümayun				
Telli kadife yastık 3 adet	Al çuka yastık 1 Adet	Pembememlu minder 1Adet: Atık Döşemeden		
Taşrada deryaya nazır kasr-ı hümayun sofa-ı makruse				
Telli kadife yastık yüzü 5 adet Telli nisf kadife yastık yüzü 1 adet	Al çuka mak'ad 1 adet	Basma çuka nihâlî 1 adet /8 zira: İştiradan	Pembe memlu minder 1 Adet: atik döşemesinden	Kasr-ı hümayun ayağına kırmızı nim çuha 10 adet

Aşağıda darüssaadetü's-şerife ağası ağa hazretlerinin odasına			
Telli kadife yastık yüzü 12 adet	Al çuka mak'ad 3 Adet	Pembe memlû minder 3 adet	
Pembe memlû minder 6 Adet	Pembe memlû yastık 11 adet	Yapağı memlû minder 1 adet	Pembe memlû köşe 3 adet: iki kebir şilteden yapıldı
Beyaz şilte yüzü 1 adet	Minder yüzü kaba 11 adet:Nihâliler altına vesair mahallere sarf şude	Bâkî atik döşemelerin yastıkları ve mak'adlarıvesairmefrûşât köhne ve onlar hazineye ref ve hıfz olunmuştur	
Yâldamestür olan mefrûşâtaatik döşemelerden pembe ve bazı şeyler kifayet etmeyip hazineden zam olunan pembe minder ve yastık ve kaba bezlerdir ki zıkr olunur atık döşemesinden ancak pembeden ve yastıklaristi'mâl olundu.			

EK 4: 1791 yılı iç döşemeyi gösterir tablo (TS. MA. D. 2437- 1206)

Yalı kasrı civarındaki vaki yeni Sepetçiler Kasrı hümayunda üç adet maksureye müceddedenferş olup bekçisine teslim olunan			
Sade kadife yastık 6/6/6 18 adet	İbrişim saçaklı çuka makad 1/1/1 3 adet	Sade çubuklu kadife sadr 3 adet	Sakızı çubuklu kebir zar perdesi 1 adet
Hassa köşe şiltesi 3 adet	Çuka kapı perdesi 1 adet	Pembe minder 2/1 3 adet	Yemini yüz yastığı 2 adet
Selanikkari keçe adet 1			
Taşra divanhanede vaki taht-ı hümayunun mefruşatı			
Sade kadife yastık 7 adet	İbrişim saçaklı çuka makad 1 adet	Sade çubuklu kadife sadr 2 adet	Yemini yüz yastığı 2 adet
Hassa köşe şiltesi 2 adet	Pembe minder 1/1 kırmızıpuşide 2 adet		

EK.5: Tablo 3. 1772 yılı dekorasyonunu gösterir tablo(TS. MA .E. 122)

Yalı Köşkü Sepetçilerinin mevcut olan evani-i sim ve mefruşat defteridir Fi 1 zilkaade sene 1185					
Sim abdest leğeni 1 adet üstadiyeyevm	Sim sağır el leğeni 1 adet bu dahi	Sim abdest ibriği 1 adet bu dahi	Sim el ibriği 1 adet bu dahi	Sim Şamdan 1 adet bu dahi	Sim buhurdan 1 adet, bu dahi
Sim tas 1 adet Bu dahi	Sim sabunluk 1 adet Bu dahi	Nehas tas 1 adet Bu dahi	Yakutlu fağfuri kaseli altın lenger mazümürüd tepeli kapak 1 adet Bu dahi	Zümürüd ve yakutlusagır tabak ma fincan 1 adet Bu dahi	
Zümürüd ve yakutlu fağfuri tabak 1 adet Bu dahi	Yeşim yafteli ve yeşim ...zümürüd ve yakutlu ayine 1 adet Bu dahi	Billur kabzalı incili ve zümürütlü yeşim yafte yelpaze 1 adet Budahi	Sim kil kutusu 1 adet Bu dahi		
Sade kolan 1 adet Bu dahi	Sof hamam gömleği 1 adet	Harir peştimal Çift 1	Havlü silecek ma gömlek 1 adet	Sedefkâri çekmece 1 adet Bu dahi	
Divanhanede ki kasrın penbememlû kadife yastık 5 adet Nim üstadiye	Valde odasının kadife yastığı 5 adet Kasr-ı mezbure sarf	Kubbeli üç sofalı kasrın penbememlû kadife yastığı 6 adet Kasr-ı mezbure sarf			
Penbememlû beyaz şilte 5 adet	Köhne ... Yastığı 4 adet Üstadiye	... köşesadr yastığı 1 adet Üstadiye	Penbememlû minder 5 adet Kasr-ı mezbureye sarf	Çuka makad 2 2 ----- 4 adet	
... zengâri zar perdesi 1 adet Kasr-ı mezbure sarf	Köhne kadife kapu perdesi 2 adet 1 adet zar 3 adet	Beyaz atlas üzerine sıрма işlemeli seccade 1 adet	Telli kadife nihali 1 adet 1 adet zar perdesi 2 bu dahi		
Sade suzeni beyaz işleme Seccade 1 adet Bu dahi	Telli kadife seccade 1 adet Bu dahi	Kadife yastık yüzü 1 adet Üstadiye	Sagır çuka nihali 1 adet Üstadiyeyevm	Kadife iskemle gılaflı 1 adet Bu dahi	
Tükeli? Kadife sagırnihali 1 adet Bu dahi	Çuka kapu perdesi 1 adet	Köhne ustufamakad 1 adet üstadiye	Beyaz çuka şeritli makad 1 adet Üstadiye	Telli yorgan 3 adet 1 adet dülbend Üstadiye yem	
İşleme yüz yastığı 3 adet	Basma pencere perdesi 7 adet	Mir'at 1 adet Bu dahi			
Yalı Köşkü Sepetçileri mefruşatı için Topkapıda oda-ı kebirden nakl olunan					

Telli cedid kadife yastık 14 adet	Merre astarlı kadife yastık 18 adet	Çuka makad 5 adet	Beyaz Frengi bez top		
Masluboğlununvalde yerine olan eşyasının Sepetçilere sarf olunan					
Beyaz astar gılaflı şilte	Yün memlû yastık gılaflı 16 adet	Sırça sarayından nakledilmiş yün memlû kadife yastık: Sepetçiler Kasrına 9 adet			
Divanhanede vaki kebir sofaya ferş olunan					
Penbememlû frengi bez şilte 2 adet: Sarf olunan Frenk bezi 24 adet	Sarı merre astarlı penbememlû kadife yastık 7 adet	Penbememlû minder 1 adet	Çuka makad 1 adet	Çeşm-i bülbül frengi kumaş sadr yastığı 3 adet	... nihali 1 adet Mevcud hazine parçalardan yapılmıştır.
Kubbeli odaya ferş olunan					
Penbememlû frengi bez şilte 1 adet	Üç sofaya sarf olunan penbememlû minder 3 adet	Sadr kadife yastık 16 adet			
Abdest odasına ferş olunan					
Sarı merre astarlı kadife yastık 5 adet	... Minder 1 adet Beray-ı gılaflı bez top 3 adet	Çuka makad 1 adet			
Divanda olan kebir kasra ferş olunan					
Penbememlû frengi bez şilte 2 adet Frenk bezi 24 adet	Sarı merreastarlı penbememlû kadife yastık 7 adet: topkapusundan	Penbememlû minder 1 adet Beray-ı gılaflı sarf olunan top 5 adet	Telli ustufasadr yastığı 2 adet	... nihali 1 adet	Çuka makad 1 adet Topkapusundan
Üç sofalı kubbeli odaya ferş olunan					
Penbememlû frengi bez şilte 1 adet Frenk bezi top 12	Penbememlû minder 3 adet Sarf olunan minderlere bez top 14 adet	Kadife yastık memlû 18 adet topkapusundan	Çeşm-i bülbül kemha sadr yastığı 2 adet Mevcud	Çuka makad 2 adet topkapusundan	... Nihali 1 adet
Telli ustufasadr yastığı 2 adet	Telli ustufasadr yastığı 1 adet	Sade ustufasadr yastığı 1 adet mevcud			
Abdest odasına ferş olunan					

Sarı merre astarlı kadife yastık 5 ?adet	Penbememlû minder 1 adet: Beray-ı gılağ beyaz bez top 3 adet	... makad 1 adet Topkapusundan	Çeşm-i bülbül kemha sadr yastığı 2 adet Mevcut		
Sepetçilerin divanhanede ki kasr-ı hümayun					
... 5 adet	Yanlarına 4 4 diğeri 8 Yanlarına birer ve altına dört yastık tahmil edilmiştir				
Büyük odanın içinde vaki üç sofaya altışardan					
Yastık 18 adet	Makad 3 adet	Oda-ı mezburun ...ayağına 34 34	Abdest odasının yalnız altı ve etrafına altı yastık 6 adet		

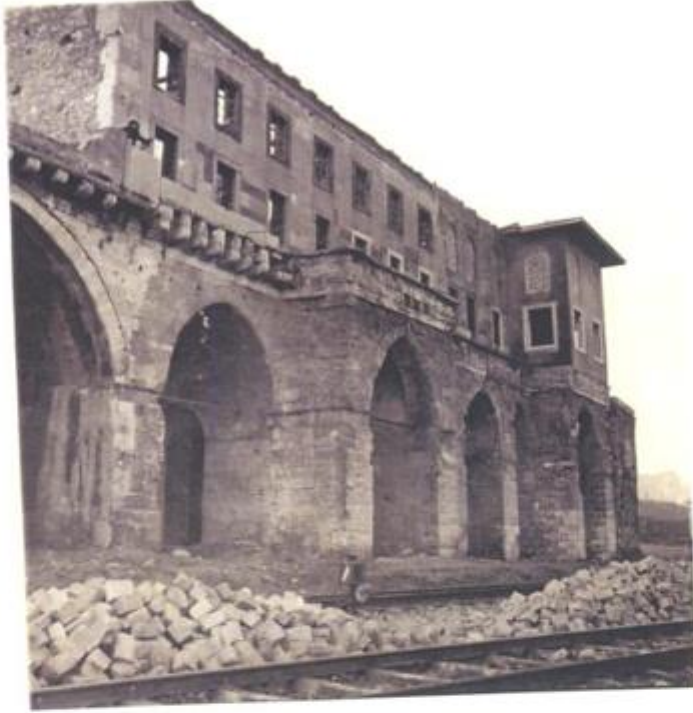
EK 6: 1960 Onarımı Fotoğrafları

EK 7: 1960 yılı Onarımları Esnasında Kasrın Genel Durumu

EK 8: 1960 yılı Onarımları Esnasında Kastrın Genel Durumu

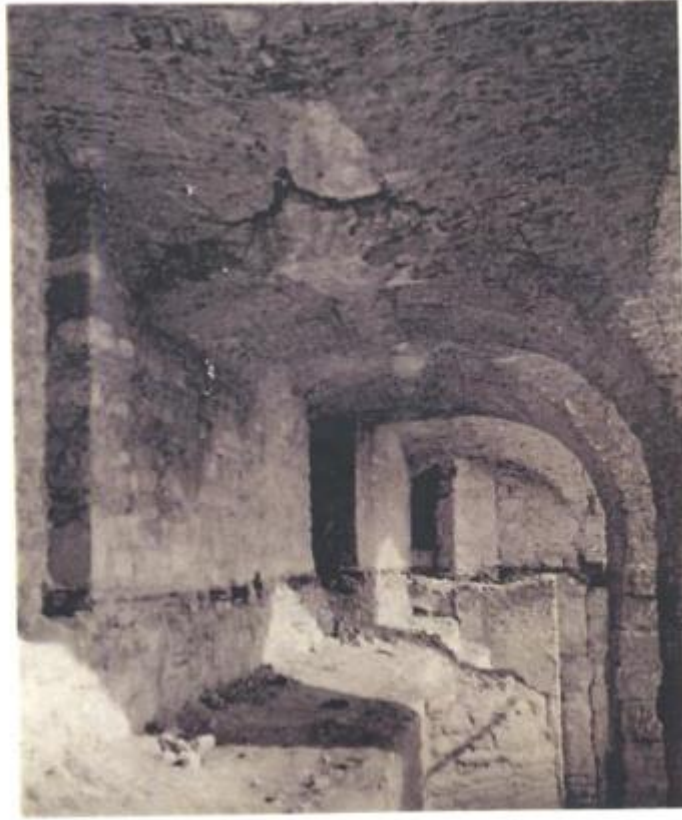
EK 9: 1960 yılı Onarımları Esnasında Kaide Kısım

EK 10:1960 yılı Onarımları Esnasında Kaide Kısım

EK 11: 1960 OnarımındaKasrın Ara katına ait Fotoğraf

EK 12: 1960 Onarımları Esnasında Kasrın Kubbeli Divanhanesinin Fotoğrafi

EK 13: 1998'deki hali ve 1999 Onarımı Sonrası Kasrın Genel Durumu

ONARIM ÖNCESİ

ONARIM SONRASI

EK 14: Kasrı1998'deki 1999 Onarımı Sonrası çevre düzenlemesi ve rıhtımı

ONARIM ÖNCESİ

ONARIM SONRASI

EK 15: Kasrın 1999 Onarımındaki İç mekân Düzenlemesi

ONARIM ÖNCESİ

ONARIM SONRASI

EK 16: Kasrın Kubbeli Odasının 1999 Onarımı Öncesi ve Sonrasındaki Durumu

ONARIM ÖNCESİ

ONARIM SONRASI

EK 17: Kayıkhanenin yıkımı esnasında çekilmiş fotoğrafı (Burak Çetintaş, Denizci Mezar Taşları, s.81.)

EK 18: Kayıkhanenin Deniz Müzesi'ndeki Kitabesinin 2007 tarihli Fotoğrafı (Burak Çetintaş, Denizci Mezar Taşları, s.81.)

